



T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

PERİDE CELÂL'İN ROMANLARINDA AİLE YANKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Esra KALKAN

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN

GİRESUN-2019

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

PERİDE CELÂL'İN ROMANLARINDA AİLE YANKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Esra KALKAN




TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Esra KALKAN'ın **Peride Celâl'in Romanlarında Aile Yankısı** adlı tezini incelemiş olup aday 26.04.2019 tarihinde, saat 10.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı, Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Dursun Ali TOKEL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZBEK	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik tezi olarak sunduğum “Peride Celâl’in Romanlarında Aile Yankısı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/04/2019

Esra KALKAN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR	V

GİRİŞ

1. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ.....	1
2. PERİDE CELÂL'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ	3
2.1. Hayatı.....	3
2.2. Sanatı ve Eserleri	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇTE AİLENİN YERİ.....	8
2. AİLENİN TEŞEKKÜL ŞARTLARI.....	12
3. AİLEYE İLK ADIM OLARAK EVLİLİK	13
4. AİLENİN TEŞEKKÜL EVRELERİ.....	16
5. AİLE TÜRLERİ	17
6. AİLENİN BAŞKA KURUMLARLA OLAN İLİŞKİLERİ	20
7. AİLENİN YAŞADIĞI TEMEL SORUNLAR.....	21
8. AİLENİN TANIMI	23

İKİNCİ BÖLÜM

1. ROMANLARDAKİ AİLE TÜRLERİ.....	25
1.1. Parçalanmış Aile	26
1.2. Çekirdek Aile.....	55
1.3. Toplama Aile	87
1.4. Tamamlanmamış Aile.....	103
1.5. Çözülen Aile.....	105
1.6. Köy Ailesi.....	107

2. ROMANLARDAKİ AİLE İLİŞKİLERİ	110
2.1. Karı Koca İlişkileri	110
2.2. Baba Evlat İlişkileri	155
2.3. Anne Evlat İlişkileri	173
2.4. Kardeş İlişkileri	215
2.5. Anneanne Torun İlişkileri	229
2.6. Babaanne Torun İlişkileri	232
2.7. Gelin Kaynana İlişkileri	232
2.8. Kayınvalide Damat İlişkileri	235
2.9. Kayınpeder Damat İlişkileri	236
2.10. Teyze Yeğen İlişkileri	237
2.11. Hala Yeğen İlişkileri	241
2.12. Kardeş Çocukları İlişkileri	244
2.13. Gelin Görümce İlişkileri	253
SONUÇ	256
EKLER	260
Şablonlar ve Tablolar	260
TABLO: 1.1. SÖNEN ALEV'DE ŞAHISLAR	261
TABLO: 1.2. SÖNEN ALEV'DE AİLELER	262
TABLO: 2.1. YAZ YAĞMURU'NDA ŞAHISLAR	263
TABLO: 2.2. YAZ YAĞMURU'NDA AİLELER	264
TABLO: 3.1. ANA KIZ'DA ŞAHISLAR	265
TABLO: 3.2. ANA KIZ'DA AİLELER	266
TABLO: 4.1. KIZIL VAZO'DA ŞAHISLAR	267
TABLO: 4.2. KIZIL VAZO'DA AİLELER	268
TABLO: 5.1. BEN VURMADIM'DA ŞAHISLAR	269
TABLO: 5.2. BEN VURMADIM'DA AİLELER	270

TABLO: 6.1. ATMACA'DA ŞAHISLAR.....	271
TABLO: 6.2. ATMACA'DA AİLELER	272
TABLO: 7.1. AŞKIN DOĞUŞU'NDA ŞAHISLAR	273
TABLO: 7.2. AŞKIN DOĞUŞU'NDA AİLELER.....	274
TABLO: 8.1. YILDIZTEPE'DE ŞAHISLAR	275
TABLO: 8.2. YILDIZTEPE'DE AİLELER.....	276
TABLO: 9.1. DAR YOL'DA ŞAHISLAR	277
TABLO: 9.2. DAR YOL'DA AİLELER.....	278
TABLO: 10.1. ÜÇ KADININ ROMANI'NDA ŞAHISLAR	279
TABLO: 10.2. ÜÇ KADININ ROMANI'NDA AİLELER.....	280
TABLO: 11.1. KIRKINCI ODA'DA ŞAHISLAR	281
TABLO: 11.2. KIRKINCI ODA'DA AİLELER.....	282
TABLO: 12.1. GECENİN UCUNDAKİ İŞİK'TA ŞAHISLAR.....	283
TABLO: 12.2. GECENİN UCUNDAKİ İŞİK'TA AİLELER	284
TABLO: 13.1. GÜZ ŞARKISI'NDA ŞAHISLAR.....	285
TABLO: 13.2. GÜZ ŞARKISI'NDA AİLELER	286
TABLO: 14.1. EVLİ BİR KADININ GÜNLÜĞÜN'DE ŞAHISLAR.....	287
TABLO: 14.2. EVLİ BİR KADININ GÜNLÜĞÜN'DE AİLELER	288
TABLO: 15.1. ÜÇ YİRMİDÖRT SAAT'TE ŞAHISLAR.....	289
TABLO: 15.2. ÜÇ YİRMİDÖRT SAAT'TE AİLELER	290
TABLO: 16.1. KURTLAR'DA ŞAHISLAR.....	291
TABLO: 16.2. KURTLAR'DA AİLELER	292
TABLO: 17.1. DELİ AŞK'TA ŞAHISLAR	293
TABLO: 17.2. DELİ AŞK'TA AİLELER.....	294
KAYNAKÇA.....	295
ÖZGEÇMİŞ	299

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı; Peride Celâl'in romanlarında “aile kurumu”nun ne şekilde ele alındığını, aile bireylerinin tutum ve davranışlarına göre yapısal bakımdan değişkenlik gösteren aile türlerinin nasıl biçimlendiğini tespit etmektir. Bununla birlikte tarihsel süreç içinde farklılaşan toplumsal yapının ve yaşam koşullarının romanlardaki aile bireylerinin evlilik algılarına nasıl yansıdığı incelenmiş ve ayrıca eserlerdeki aile şekillerinin yapı itibarıyla sosyolojinin tanımladığı hangi aile türüne dâhil olduğu ortaya konulmuştur.

Çalışmada aile sosyolojisi hakkında ulaşılabilen tüm kaynaklar incelenmeye çalışılmıştır. Sosyolojinin aile mefhumuyla ilgili çalışmaları ile birlikte aile bireyleri arasındaki ilişkiler, anne-baba ve çocuğun sağlıklı iletişim kurabilme yöntem ve teknikleri, kişilerin toplumda ve aile içinde birey olarak kimlik kazanmasında örf-âdet, gelenek, kültür, sanat vb. olguların etkileri, coğrafi ve kültürel farklılıkların ailenin oluşumuna yansımaları, kadın ve erkeğin rol model olarak aile içindeki işlevlerine de göz atılmıştır.

Çalışma yürütülürken sosyolojinin tanımsız bıraktığı aralarında kan bağı bulunan, doğrudan ya da dolaylı biçimde hısımlık veya akraba olan bireylerin çeşitli sebeplerden ötürü aynı çatı altında yaşadıkları tespit edilmiş, bu tip aile yapılarına terim olarak “toplama aile” diye yeni bir ad teklif edilmiştir.

Çalışmada Peride Celâl'in tefrika olarak yayımlanan; “Karanlık Oda, Rüyalar Evi, Sahildeki Ceset, Dişi, Beyaz Ölüm” adlı romanları incelemeye dâhil edilmemiştir.

Çalışmanın kapsamındaki her romanın şahısları ile romanlardaki aile türleri tablolştırılmış, böylelikle her romanın aile bireyleri ve aile şekilleri derli toplu olarak tablo üzerinden gösterilmek istenmiştir.

İncelememizde romanlardan yapılan alıntılarda yazarın üslûbuna bağlı kalınarak yazım ve imlâ yanlışları mevcut hâliyle alıntılanmıştır, bu durumda yazarın üslûbuna sadık kalınmıştır.

Tüm bunlardan hareketle Peride Celâl'in 1938-2002 yılları arasında yayımlanan 17 romanındaki aile türlerinin ve aile içi ilişkilerde bireylerin karşılıklı

tutum ve davranışlarının kısmî farklılıklar gösterdiği; ama büyük ölçüde hepsinin birbiriyle benzer olduğu kanaatine varılmıştır.

Çalışmamı yürüttüğüm süre boyunca her soruma bıkmadan usanmadan cevap veren, bu çalışmayı yapmam konusunda beni teşvik eden, her türlü bilgisinden istifade ettiğim, çok kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN'a, birlikte geçirebileceğimiz zamanlardan fedakârlık edip her daim desteğini esirgemeyen değerli eşim Gökhan KALKAN'a, çalışmamın tablolar kısmında emekleri yadsınamayacak ölçüde olan, yardımını hiçbir zaman eksik etmeyen biricik ablam Hafize KOCABAŞ'a, çalışmamı yüzümün akıyla hayırlısı ile bitirmem için dua eden canım annem Hatice KOCABAŞ'a, onca işinin arasında beni ihmâl etmeden çalışmamı takip eden sevgili babam Nihat KOCABAŞ'a, misafirlikleri sırasında rahat çalışmam için elinden geleni yapan eşimin ailesine, manevî desteğini her zaman üzerimde hissettiğim, gece-gündüz demeden yardımını esirgemeyen sevgili hemşirem Ülkü Kübra CİHANKER'e ve bugünlere gelmemde emeği olan bütün hocalarıma teşekkürü borç bilir, saygı ve sevgilerimi sunarım.

18.03.2019

Esra KALKAN

ÖZET

Bu çalışmada Peride Celâl'in; Sönen Alev, Yaz Yağmuru, Ana Kız, Kızıl Vazo, Ben Vurmadım, Atmaca, Aşkın Doğuşu, Yıldıztepe, Dar Yol, Üç Kadının Romanı, Kırkinci Oda, Gecenin Ucundaki Işık, Güz Şarkısı, Evli Bir Kadının Günlüğünden, Üç Yirmidört Saat, Kurtlar, Deli Aşk adlı on yedi romanındaki aileler incelenmiştir. İncelemede romanlardaki aile türleri ve aile bireylerini oluşturan roman kişilerinin arasındaki ilişkiler belirlenmeye çalışılıp Peride Celâl'in aile kurumu üzerinde nasıl bir bakışa sahip olduğu ortaya konulmak istenmiştir.

Tezimizin ilk bölümünde aile kavramı incelenmiş ve bu kavram altında ailenin yapısal olarak tarihçesine, ailenin teşekkül şartlarına ve evrelerine, ailenin oluşumunda önemli bir basamak olan evlilik kurumuna, aile türlerine, ailenin diğer kurumlarla olan ilişkisine, ailenin yaşadığı sorunlara değinilmiştir. Ayrıca bu kısımda yine sosyologların yaptığı aile tanımlarına yer verilmiş ve bu tanımlardan ortak bir kanaat çıkarılmıştır. İkinci bölümde; Peride Celâl'in romanlarındaki aile yapıları ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Sonuç bölümünde Peride Celâl'in romanlarındaki aile yapılarının ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin, tarihsel süreçte toplumsal meseleler, insanların sınıflandırılması, manevî değerlerden uzak maddî güce dayalı yaşam algısı ve yozlaşmalar ile bozulduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Peride Celâl, Roman, Sosyoloji, İlişkiler

ABSTRACT

In this study, families in Peride Celâl's *Sönen Alev*, *Yaz Yağmuru*, *Ana Kız*, *Kızıl Vazo*, *Ben Vurmadım*, *Atmaca*, *Aşkın Doğuşu*, *Yıldıztepe*, *Dar Yol*, *Üç Kadının Romanı*, *Kırkinci Oda*, *Gecenin Ucundaki Işık*, *Güz Şarkısı*, *Evli Bir Kadının Günlüğünden*, *Üç Yirmidört Saat*, *Kurtlar*, *Deli Aşk* novels are examined. In the study kinds of family and relations among family members in the novels are attempted to be determined and it is aimed to present Peride Celâl's point of view on family institution.

In the first chapter of the thesis, concept of family is studied and under this concept structural history of family, formation conditions and phases of family, the marriage institution which is an important step in the formation of the family, kinds of family, relations of family with other institutions, problems of family are mentioned. Besides in this chapter, family definitions of the sociologists are also discoursed and a common opinion is drawn from these definitions. In the second chapter; family structures and relations among family members in Peride Celâl's novels are examined.

In conclusion, it is determined that family structures and relations among family members in Peride Celâl's novels are collapsed due to social issues in the historical process, classification of the people, the perception of life based on material power away from spiritual values and degenerations.

Key Words: Family, Peride Celâl, Novel, Sociology, Relations

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser.
a.g.g. : Adı geçen görüşme.
a.g.m. : Adı geçen makale.
a.g.t. : Adı geçen tez.
akt. : Aktaran.
Bkz. : Bakınız.
Bsk. : Baskı.
C. : Cilt.
çev. : Çeviren.
E.K. : Esra Kalkan.
E.T. : Erişim tarihi.
Ed. : Editör.
FSM : Fatih Sultan Mehmet.
Haz. : Hazırlayan.
Koll. : Kollektif.
Ltd. : Limited.
s. : Sayfa.
S. : Sayı.
ss. : Sıralı sayfa.
Şti. : Şirketi.
vb : Ve benzeri.
vs. : Vesaire.
Yay. : Yayıncılık.

GİRİŞ

1. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ

İnsanlık tarihinin, başlangıcından günümüze kadarki geçirdiği süreç içerisinde insanoğlu için “sanat” bir varlık koşulu olarak görülmüştür. Öyle ki; bu koşulun en önemli bölümünü de edebiyat oluşturur. Çünkü edebiyat; insanların duygu, düşünce, his, hâl, hareket, tavır vb. gibi eylemlerini başkalarına aktarmada kendine has bir güzelliği, özneliği yakalamış, böylelikle de; “*her medeniyetin kendine has bir edebiyat anlayışı olmuş, medeniyetlerin birbirleriyle olan münasebetleri sonucunda edebî ifade tarzlarında zengin terkiplere ulaşılmıştır.*”¹

Edebiyat, bir sanat dalı olarak birçok kola ayrılır. Bunlardan biri de “edebiyat sosyolojisi”dir. Bununla birlikte “*Edebiyat sosyolojisi, sosyoloji dalları arasında bir sanat dalı ile ilgili olmasından ötürü farklı bir yere konumlanmaktadır. Sanat ile sosyoloji, sanat ile bilim arasındaki ilişkide kendine yer bulmaktadır.*”² Edebiyata sosyolojik açıdan bir açıklama getirmek düşüncesinden hareketle bir bilim dalı olarak edebiyat sosyolojisi “*edebiyat ile toplumsal olgular arasındaki karşılıklı ilişkileri inceleyerek, edebiyat-toplum ilişkisinin değişik yönlerini, yansımalarını ortaya koymaya çalışır.*”³

Ahmet Cuma, edebiyat sosyolojisini tanımlarken edebiyatın sanatsal yönünü ön plana alır, edebiyat ile toplum arasında ayrılmaz bir bağ olduğunu vurgulayarak edebiyat sosyolojisini bir disiplin olarak görerek:

“*Edebiyat sosyolojisini ansiklopedik bir tanımlamayla açıklamamız gerekirse, onun edebiyat sanatı ile toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi, toplumsal hayattaki edebiyatın fonksiyonunu ve edebiyat sanatının toplumsal koşullardan nasıl etkilendiğini araştırma konusu yapan, 1900’lü yıllarda ortaya çıkan (Wilpert, 1989: 529) ve edebiyatın olduğu kadar sosyolojinin de metotlarından yararlanan bir disiplin olduğunu söyleyebiliriz.*”⁴

¹ Mehmet Önal, Edebiyat Sanatı- Edebiyat Teorisi- Belâgat ve Retorik- Edebiyat ve İletişim, Kurgan Edebiyat, Ankara 2012, s. 531.

² Köksal Alver, *Türkiye’de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme*, Sosyoloji Konferansları, No: 52 (2015-2) / 343-354.

³ Alver, **a.g.m.**, s. 344.

⁴ Ahmet Cuma, *Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi –Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi-*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 22, 2009, s. 82.

der. Hatta “Edebiyat sosyolojisinin geniş anlamdaki açılımı çok daha kapsamlıdır. Öncelikle edebiyatın ve sosyolojinin ayrı ayrı irdelenmesi ve buna bağlı olarak edebiyat sosyolojisinin bir zemine oturtulması gerek”tiğini⁵ ifade eder.

Edebiyat ile sosyolojinin belirli ortak kaynak ve malzemelerden beslendiği söylenilebilir. Fakat edebiyat bir sanat dalı, sosyoloji ise toplumla ilgili hemen her şeyi inceleyen bağımsız bir bilim dalıdır. Bu durum da edebiyat ile sosyolojiyi toplumsal meselelere yaklaşım hususunda objektiflik ve sübjektiflik açısından birbirinden ayırır.

Sosyoloji tarihi boyunca edebiyatın insanlar üzerindeki etkisi birçok sosyolog ve bilim insanları tarafından incelemeye konu edilmiştir. Bu durumun başlıca nedenleri arasında edebiyatın insanların yaşamına; dolayısıyla dünyaya ayna tutma görevini üstlenmiş olmasından kaynaklanır. Her ne kadar edebiyat, kurguya dayalı bir sanat dalı olsa da muhtevasında hayatı, doğayı, insanı vb. farklı bir düşünüş ile konu edinir ki bu durum da sanatçının; “*tek olanı kullanarak genel olanı açıkla*”masıdır.⁶

Edebiyatın estetik bir yönünün olduğu muhakkaktır. Fakat edebiyatın, estetik unsurları dil aracılığıyla okura aktarması onu yapısal bakımdan sosyal bir müessese hâline getirir. Ayrıca bu hususta dilin edebiyatın yapı taşı olması ile birlikte özelde insanın insanla, genelde toplumun toplumla ilişkisinde de önemli bir yere sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Ahmet Cuma bu durumu şöyle açıklar:

*“Edebiyatın araç olarak dili kullanması onun sosyal bir kurum olmasının en önemli yönüdür. Ayrıca edebiyat sosyal kurumlarla ilintili olarak ortaya çıkar. Çünkü yazar bir gerçeği anlatırken sosyal gerçekleri de beraberinde anlatmak zorunda kalır. Bundan dolayı edebiyat eserleri bir belge niteliğindedir.”*⁷

Edebiyatın özelde insanı, genelde toplumu incelemesi onu, toplumdan ayrı düşünülemez bir konuma getirir. Çünkü edebiyatın doğuşu topluma dayanır ve şekilleniş itibarıyla de toplumsal normları, değişimleri, oluşumları bünyesinde barındırır.

Bütün bunlardan hareketle ailenin toplumsal bir kurum olması sebebiyle anlatmaya dayalı metinlerin neredeyse tamamında doğrudan yahut dolaylı olarak yer alması bilimsel çalışmalarda “aile kurumu”nun çalışılma sahasının çok geniş olduğunu

⁵ Ahmet Cuma, *Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi –Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi-*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 22, 2009, s. 82.

⁶ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, (23. Baskı), İstanbul 2013, s. 29.

⁷ Cuma, **a.g.m.**, s. 86.

gösterir. Bu sebeple Peride Celâl'in romanlarının tematik yönden aile kurumunun incelenmesi hem sosyoloji hem de edebiyat bilimine kaynaklık edecek durumdadır.

2. PERİDE CELÂL'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

2.1. Hayatı

Zeliha Mirat Türel ile Mehmet Celalettin Erem'in kızı olan Peride Celâl, 1916 yılında İstanbul, Fındıklı'da doğmuştur. “*Seçkin bir aileye mensup olan annesi Mirat Hanım'ın soyu Dökümcüler Başı Ali Efendi'ye dayanır.*”⁸ Zeliha Mirat Hanım, Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen “*edebiyat düşkünü bir kadın*”dır.⁹ Babası Mehmet Celalettin Bey ise Karadenizli bir aileye mensup olup İstanbul- Feshane'de “*Asker fesi ve çocuk çorabı üreten*”¹⁰ bir fabrikasının sahibidir. Zeliha Mirat Hanım ile Mehmet Celalettin Bey, Peride Celâl doğmadan beş altı ay evvel sebebi bilinmeyen bir durumdan dolayı boşanmışlardır.

Zeliha Mirat Hanım, Mehmet Celalettin Bey'den boşandıktan sonra savcı olan biriyle ikinci evliliğini yapar. Böylelikle Peride Celâl de üvey babasının işi sebebiyle çocukluğunu Anadolu'nun çeşitli kasabalarında dolaşarak geçirir. Hatta sürekli olarak dolaşıp sabit olarak bir yerde ikamet edemedikleri için ilköğretimini çeşitli okullarda sürdürür ve son olarak Haydarpaşa İlkokulu'nda eğitimini tamamlar. Buradaki eğitiminin ardından iki yıl İstanbul'da Saint Pulcherie Fransız Kız Lisesi'ne devam eder; fakat üvey babasının yeniden Anadolu'da bir vilayete görevlendirilmesi sonucu eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalır.

Yazarın çocukluk yılları, üvey babasının düşük gelirliliği bir kimse olması sebebiyle yoksulluk içinde geçer. 18 yaşına gelinceye kadar annesi ve üvey babasıyla yaşayan Peride Celâl, yazar olmak isteğiyle İstanbul-Mühürdar'da “Pembe Konak” diye anılan bir evde yaşayan anneannesinin yanına taşınır. Teyzeleri, kuzenleri ve anneannesinin bir arada yaşadığı bu konakta bir yandan iyi bir yazar olmak için kendini geliştirmeye çalışırken, diğer yandan evin geçimine yardım etmek maksadıyla çeşitli dergilere güncel hikâyeler yazmaya başlar.

⁸ Tahir Zorkul, Peride Celâl'in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van 2006, s. 20.

⁹ Altay Kabacalı, Çok Katmanlı Duyarlıklar Yazarı Peride Celâl, TÜYAP, İstanbul 1996, s. 61.

¹⁰ Zorkul, a.g.t., s. 20.

Yazar, 1944-1947 yılları arasında tam mânasıyla kendini geliştirme yolunda ilerler. Fakat “*Şair Nazım Hikmet’le dostluğu kendisi üzerinde siyasal baskılara yol açınca, bu baskılardan kurtulması sağlanır, İsviçre’ye görevli olarak gönderilir.*”¹¹ İsviçre’de üç yıl boyunca Türkiye’nin Bern Basın Ateşeliği’nde sekreterlik yapar. O dönem Türkiye’nin Bern büyükelçisi olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile tanışır. Yakup Kadri’nin “*sıcak ilgi ve dostluğunda pekişen gerçek sanat tutkusu onu, dünya klasiklerini, çağdaş romancıları, düşünürleri yutarcasına okumaya sürükler*”¹²

1947 yılında Türkiye’ye geri dönen yazar, iki yıl Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yabancı İşlerle İrtibat Bürosu’nda, iki yıl da *Yeni İstanbul* gazetesinde çalışır. Ayrıca kısa süreli de olsa *Milliyet* ve *Son Posta* gazetelerinde de görev alır.

1947’de İsviçre dönüşü yazma hususunda kendinin en büyük destekçisi olan avukat Atıf Yönsel ile hayatını birleştirir. İlk eserlerini geçimini sağlamak için kaleme alan yazar, evlendikten sonra bu endişeyi bir kenara bırakır ve kendini tamamen yazı işlerine verir. Öyle ki yazar da evlendikten sonra yazın hayatında bir dönüm noktası yaşadığını, eserlerinde yeni bir dönemin kapılarının açıldığını kabul eder.

Peride Celâl’in Atıf Yönsel ile evliliğinden olma Zeynep adında bir kızı, bir de Refet adında üvey oğlu vardır. 1978 yılında eşi Atıf Yönsel’in vefatı üzerine bir daha evlenmeyen yazar, İstanbul-Etiler’deki evinde yalnız başına yaşamaya devam etmiş, 15 Haziran 2013 yılında da vefat etmiştir.

2.2. Sanatı ve Eserleri

Peride Celâl’in yazar olma tutkusu Anadolu’da geçirdiği çocukluk yıllarına dayanır. Selim İleri ile yaptığı söyleşide; “*Harf devrimi, bence, Atatürk’ün en büyük girişimlerinden biridir.*”¹³ diyen Peride Celâl, eski yazıyı öğrenirken sıkıntı çektiğini; fakat yeni yazıya geçer geçmez kolayca okumaya başladığını ifade eder. Bu dönemde yazma serüvenine hikâyeden evvel şiir yazarak başlar. Fakat bu şiirler, sonradan yırtıp attığı ve “*çocukça şeyler*”¹⁴ diye tabir ettiği çalakalem yazılmış metinlerdir.

¹¹ Tahir Zorkul, Peride Celâl’in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van 2006, ss. 22-23.

¹² Vedat Günyol, *Peride Celal İçin*, Hazırlayan: Selim İleri, Peride Celal’e Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996, s. 75.

¹³ Selim İleri, *Peride Celal’le Söyleşi 25 Haziran 1996, Salı Akşamüstü*, , Hazırlayan: Selim İleri, Peride Celal’e Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996, s. 42.

¹⁴ İleri, **a.g.g.**, s. 43.

Peride Celâl'in yazar olma isteğinin temelinde, çocukken annesinden dinlediği masallar ve annesinin; Balzac, Stendhal, Çehov, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin vb. gibi usta yazarların eserlerinden oluşan kütüphanesinden faydalanması yatar.

Annesi Zeliha Mirat Hanımın, kızının yazma isteğini desteklemesi Celâl'in gizlice yazdığı hikâyelerini çeşitli gazetelere göndermesine sebep olur. Fakat öyküleri hiçbir dergi tarafından basılmaz. Bu durumu öğrenen annesi; “*Sen tek başına beceremeyeceksin (...) Birlikte gidelim.*”¹⁵ diyerek kızının “*Ak Kız*” başlıklı hikâyesini *Yedigün* dergisine götürür. Dergiyi çıkaran Sedat Simavi, öyküyü dergisinde yayınlamak istemez. Fakat Mirat Hanımın; “*Yazarlar gökten zembille mi iniyor? Neden ilgilenmiyorsunuz ki...*”¹⁶ şeklindeki ısrarları üzerine Sedat Simavi üç kez düzeltme isteyip öyküyü yeniden yazdırır. Daha sonra, 25 Kasım 1935 yılında “*P. Gençay*” imzasıyla Peride Celâl'in ilk öyküsünü dergisinde yayınlar. Böylelikle Peride Celâl için başka dergi ve gazetelerin kapıları da açılmış olur.

Yazarlığa devam edebilmek için anne ve üvey babasının yanından ayrılarak İstanbul'a gelen Peride Celâl, Mühürdar'daki anneannesi ve teyzelerinin bir arada yaşadığı konağa yerleşir. Fakat evde yaşanan geçim sıkıntısı kendini orada bir fazlalık gibi görmesine ve hem ihtiyaçlarını karşılamak hem de evin geçimine yardım etmek amacıyla bir işte çalışması gerektiğine inanmasına neden olur.

Mirat Hanım, kız kardeşinin kocası olan Ali Naci Karacan'a kızını gazeteye alması konusunda daha evvelden ricası olmuştur. Ali Naci Karacan, evvela bu ricayı dikkate almaz. Fakat Ankara'ya yataklı trenle yaptığı bir seyahat sırasında *Yedigün* dergisinde Peride Celâl'in yayınlanan öyküsünü okuması üzerine Peride Celâl'i yanına çağırır. Eniştesinin yanına “*korka korka*”¹⁷ giden yazar, Ali Naci Karacan tarafından “*... şimdi sen git, Peyami baksın bakalım...*”¹⁸ denilerek, kendi ifadesiyle; “*Peyami Safa'ya sepetle*”nir¹⁹.

¹⁵ Altay Kabacalı, Çok Katmanlı Duyarlıklar Yazarı Peride Celal, TÜYAP, İstanbul 1996, s. 7.

¹⁶ Kabacalı, a.g.e., s. 7.

¹⁷ Selim İleri, *Peride Celal'le Söyleşi 25 Haziran 1996, Salı Akşamüstü*, , Hazırlayan: Selim İleri, Peride Celal'e Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996, s. 43.

¹⁸ İleri, a.g.g., s. 44.

¹⁹ İleri, a.g.g., s. 44.

Peyami Safa, Peride Celâl'in birkaç öyküsünü düzeltip bastırır. Bunun yanısıra bir ay kadar da ona edebiyat dersleri vererek, Fransızca öğrenmesi gerektiğini söyleyerek onu dönemin neredeyse bütün yazarlarının Fransızca dersi aldığı, Beyoğlu'nda ikamet eden Mösyö Angel adındaki Musevi bir kadına yönlendirir. Peride Celâl, Peyami Safa'nın bu yardımlarından şöyle bahseder:

“Ben Peyami Safa'nın çok iyiliğini gördüm. Üzerimde emeği vardır. Aldı, romanla abuk sabuk hikâyeyi tek tek okudu. İmlâ yanlışlarından tutun da, anlatım bozukluklarına kadar bilgisizliklerime ışık tuttu. Fransızca'yı iyi öğrenmem gerektiğini söyledi.”²⁰

Bir yandan Fransızca derslerine devam eden yazar, diğer yandan da ilk romanını yazmaya başlar. Yazarlık yaşamının ilk yılları olarak anılabilecek bu dönemde yazar; *Sönen Alev* (1938), *Yaz Yağmuru* (1940), *Ana-Kız* (1941), *Kızıl Vazo* (1941), *Ben Vurmadım* (1942), *Atmaca* (1944), *Aşkın Doğuşu* (1944), *Yıldıztepe* (1945), *Dar Yol* (1949) adlı romanlarını kaleme alır.

Peride Celâl, söz konusu ilk dönem romanlarını ne yazdığından ziyade ne kadar çok yazdığını dikkate alarak geçim sıkıntısıyla kaleme alır. İnkılâp Kitabevi'nin kurucusu Garbis Fikri; “*Peride hanım, öyle derinlere inmeyin çokça yahu! Şöyle ‘Aşkın Göz Yaşları’ gibi şeyler yazın da çok satalım*”²¹ şeklindeki ifadeleri toplumun edebî eserlerden beklentilerini açıkça ortaya koyar. Peride Celâl, bu durumdan rahatsız olsa da para sıkıntısı çektiği için eserlerinin muhtevasını Garbis Fikri'nin dediği yönde oluşturmaya başlar.

Yazarın, “pembe romanlar” diye anılan yalnızca aşk temasını işleyen romanlar kaleme alması, yazarlık kariyerini olumsuz etkilese de bu dönem yazdığı romanlarının baskısı sonraki dönemlerdeki eserlerine nazaran daha çok ilgi görmüştür.

1930 ile 1950 yılları arasında oldukça ilgi gören tefrika roman yayınlarının yapıldığı dönemde Peride Celâl, öne çıkan yazarlar arasında yer alır. Yazarın bu tefrika halindeki söz konusu romanları kronolojik olarak şöyle sıralanır; *Beyaz Ölüm* (1948), *Sahildeki Ceset* (1949), *Karanlık Oda* (1950), *Rüyalar Evi* (1951), *Dişi* (1955). Bununla birlikte günlük gazete ve dergilere öykü ile tefrika romanlar yazmaya

²⁰ Selim İleri, *Peride Celâl'le Söyleşi 25 Haziran 1996, Salı Akşamüstü*, , Hazırlayan: Selim İleri, Peride Celâl'e Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996, s. 44.

²¹ Yanıtlarıyla Söyleşiler, (Yay. Haz.: Mustafa Pala), Yaba Yayınları, Ankara 1993, s. 79'dan akt.: Tahir Zorkul, Peride Celâl'in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van 2006, s. 26.

başlaması yazarı, maddi yönden biraz daha rahata kavuşturur. Ayrıca bu dönemde İstanbul Elektrik Şirketi'nin Yayın Bölümü'nde işe başlar.

Yazarın, 1954 ile 2002 yıllarını kapsayan süreçte yani; *Üç Kadının Romanı*'yla başlayıp *Kırkinci Oda*, *Gecenin Ucundaki Işık*, *Güz Şarkısı*, *Evli Bir Kadının Günlüğünden*, *Üç Yirmidört Saat*, *Kurtlar* ve *Deli Aşk* romanıyla son bulan sekiz romanı; bireylerin –özellikle kadınların- iç çatışmalarını, psikolojik tahlillerini vb. gibi gözleme dayalı konuları ele alır.

1977'de yayınlanan *Üç Yirmidört Saat* eseri ile “Yazar, canlı, tekniği, anlatımı güçlü bu romanıyla Sedat Simavi Vakfı'nın 1977 Edebiyat ödülü'nü kazan”²²ır. Bu yıldan sonra romana bir süreliğine ara veren yazar, 1978'de içinde beş öykünün yer aldığı *Jaguar* adlı öykü kitabını yayımlar. Bu öykü kitabının ardından sırasıyla *Bir Hanımefendi'nin Ölümü*, *Pay Kavgası* ve *Mektup* olmak üzere üç tane daha öykü kitabı kaleme alır. 1990 yılında yayınlanan *Kurtlar* romanı ile “1991 Orhan Kemal Roman Ödülü”nü kazanır.

Kurtlar romanından sonra yine hikâye yazmaya yönelen Peride Celâl, 1995 yılında *Mektup*, 1999 yılında da *Melahat Hanımın Düzenli Yaşamı* adlı öykülerini yayımlar. Ardından tekrar roman yazmaya yönelerek *Deli Aşk* romanını kaleme alır.

Selim İleri, Peride Celâl'in bütün eserlerini toplu bir şekilde, yıllara göre tasnif ederek taramasını yapmıştır. Ancak bu eserlerin sayısı burada anılmayacak kadar fazla olması ve çalışmanın maksadının; yazarın romanlarındaki aile türlerini incelemek bağlamında tematik bir önem taşımasından dolayı eserlerin tamamına yer verilmemiştir.²³

²² Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 1992, s. 382.

²³ Detaylı biyografisi ve eserleri hakkında bakınız; Selim İleri, *Peride Celâl'e Armağan*, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇTE AİLENİN YERİ

Kurum olarak aile olgusuna bakıldığında birçok düşünür ve bilim insanının ailenin yapısal olarak kurulma sürecini farklı tarihlerde başlattığı görülür. Bunun en büyük sebebi ise medeniyetlere ve ideolojilere göre aile anlayışının değişik algılanmasıdır. Her medeniyetin; toplumların coğrafi konumuna, yaşam şekline, inanç yapısına, bulunduğu zamana vs. gibi durumlara bağlı olarak aileyi sosyal bir kurum hâline getirdiği, söylenebilir.

Bütün canlılar gibi insanlar da tarih boyunca varlıklarını sürdürme çabası içinde olmuşlardır. Tarih öncesi çağlarda sürüler hâlinde yaşayan insanlar, içgüdüleri ve doğanın kanunlarına göre yaşamlarını devam ettirmiştir. Doğa merkezli kurulan bu yaşam şartlarında insanlar varlıklarını sürdürebilmek için karşı cinsten olan insanla arasındaki ilişkileri düzenlemeye çalışmıştır. Çünkü bedensel ve ruhsal ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilmesi, coğrafi iklim koşulları, tehlikelere karşı her zaman hazırlıklı olma durumu ve dinî ayinlerdeki birliktelikler insanları cemiyet hâlinde yaşamaya yönlendirmiştir. Dolayısıyla bu cemiyet hâli farklı coğrafyalarda bulunan cemiyetlerle girişilecek etkileşimle sosyal hayatı beraberinde getirecektir. Cemiyetin sosyal hayatını sürdürebilmesi için o cemiyetin içinde yukarıdaki şartları karşılanan ailenin var olması gerekir.

Kimi düşünürler ailenin tarihsel gelişimini tamamıyla toplumların tarihi gelişim süreciyle eşit doğrultuda ele alır; fakat toplumsal değişim ailenin yapısını değiştirmekten ziyade o yapıya yansır. Ailenin bir yapı olarak toplumsal hayatla etkileşim içinde olduğu hususunda Nirun şöyle demektedir: *“Bir coğrafi-biyolojik alan üzerinde, onunla etkileşerek sosyal hayat alanının ortaya çıkması ve devamını belirleyen faktörler (coğrafi, biyolojik, ekonomik, siyasî, sosyo-kültürel vb.) ailenin de bu hayat alanı içinde oluşumunu ve değişimini yönlendirmektedir.”*²⁴ Aynı zamanda toplum yapısındaki çözümler, değişimler ve gelişmeler olumlu ya da olumsuz, aileyi

²⁴ Nihat Nirun, Sistemantik Sosyoloji Yönünden AİLE VE KÜLTÜR, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 20.

etkiler. Bu duruma adapte olan aile ise zaman içerisinde farklılaşarak sürekliliğine devam eder.

Çok daha geriye gidilecek olursa; “*Semavi dinlerin bildirdiği Adem ile Havva’dan oluşan iki prototip, ilk iki insan olduğu kadar, ilk aileyi de temsil etmektedirler.*”²⁵ İlk kadın ve erkeğin varlıklarını sürdürmek/ soylarını devam ettirmek için birlikte olmaları, Habil, Kabil ve diğer çocuklarını dünyaya getirmeleri; aile kurumunun insanlık tarihiyle birlikte başladığının göstergesidir.

Bunların yanısıra evlilik kurumunun zaman içerisindeki kronolojik sırasını Engels şöyle aktarır: “*Yabanılığa, grup halinde evlilik, barbarlığa, iki-başlı-evlilik; uygarlığa, eşaldatma ve fuhuşla tamamlanan tek-eşlilik.*”²⁶ Yani; ona göre evlilik ilk başta gruplar arası gerçekleştirilmiştir. Ardından iki karşı cins evlenmiş ve bu evlilik, medeniyet seviyesi arttıkça tek başlı bir evliliğe dönüşmüştür. Şüphesiz Engels’in ileri sürdüğü bu iddiası, birçok bilim insanı tarafından da tartışılmaktadır.

İnsanların dağınık halde yaşadığı düşünülen dönemlerde de bir cemiyet kurma düşüncesinin var olduğundan bahsedilebilir. Öyle ki; Jean-Jacques Rousseau bu konuda ilk insanların sürü hâlinde yaşadıklarını, hiçbir zaman yalnız yaşamadıklarını ileri sürer.²⁷

Bazı bilim adamları ailenin “*hücrelerden*”²⁸ meydana geldiğini belirtir. Buna göre; nasıl ki bir insan vücudu hücrelerin bir araya gelmesiyle oluşuyorsa toplum ya da milletlerin de bu hücrelerin birlikteliğiyle söz konusu olduğuna işaret edilir. Bu hücreler, birbiriyle iletişim ve etkileşim hâlinindedir; bu iletişim ve etkileşim topyekûn toplum ya da millet denen vücudun sağlıklı kalmasına hizmet eder.

Engels, insanların hayvanlardan geldiğini ima ederek insanların ilk ailevi ilişkilerinde hayvanlardan ilhamla “*Grup halinde evlilik*”²⁹ biçiminin görüldüğünü belirtir. Bu evlilikte bir erkeğin birden fazla kadınla ya da bir kadının birden fazla

²⁵ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 40.

²⁶ Friedrich Engels, çev. Kenan Somer, Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, 18. Bsk., Ankara 2017, s. 88.

²⁷ Nurettin Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, s. 20.

²⁸ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 148.

²⁹ Engels, **a.g.e.**, s. 44.

erkeklerle birlikte olması söz konusudur ve yahut sayıları eşit olacak şekilde bir grup erkeğin bir grup kadınla evli olma durumu mevcuttur.

Bilim adamlarının genel kanaatine göre; ilk ilkel topluluklara klan denilir. Bu klanlar, yaratılış itibariyle atalarının hayvan veya tabiat unsurlarından biri olduğu inancı olan “*totemden*”³⁰ geldiğini düşünür. Totem, onlara göre asla dışına çıkılamayacak emirleri ve yasakları kapsar. Ayrıca bir klanın bireyi kendilerinin hep aynı totemden türediğini varsayar. Böylelikle bir klanın üyeleri, kendilerini içinde buldukları klan ailesinin bir ferdi olarak görür. Yani klanlar, bütünüyle bir aileyi teşkil ederler.

Aileler meydana gelirken göz önünde bulundurulmuş şartlar; “*Beslenme, barınma ve korunma, sağlıklı yaşama vb. ferdi ihtiyaçlara ilaveten eğitime, yetiştirme ve haklara sahip kılma gibi şahsî ihtiyaçlar ile manevî duygu ve düşüncelerle donatılmış insanî ihtiyaçlar*”dır³¹. Ancak ailenin ilk oluşumunda “*üreme fonksiyonu*”³² önem arz eder. Zira iki karşı cins ilk önce güdülerine göre davranarak cinsel isteğini karşılamak için bir araya gelme ihtiyacı duyar. Aynı zamanda bu birlikteliği uygun bir zemine oturtmak için aile kurar; çünkü bu birlikteliği sadece cinsî eğilimlere bırakmak istemez.

Ailenin toplumun yapıtaşındaki işlevi; “*referans grubu*”³³ olmasındadır. Çünkü o, toplumun sosyal ve kültürel planda karşılaştığı güçlükleri kolaylıkla aşabilmesine yardımcı olur. Buradaki en büyük olgu toplumun aileden etkilenmesi kadar ailenin de toplumdan etkilenmesidir. Ancak bir yapıtaşı ve “*referans grubu*” niteliğinden dolayı ailenin geçireceği zorlukları toplumla karşılaştırıldığında atlatabilmesi daha zahmetsiz bir şekilde olur. Zira o, topluma göre daha az bireyden meydana gelmiştir.

Önceleri ailenin soyu, erkeğin soyunda devam ettiği inancı yaygınken sonrasında imparatorluklardan ayrı yaşamak gayesiyle şövalyelerin derebeylikler kurmaya başlaması ile birlikte din ve aile anlayışında da değişme görülür. Bu değişim

³⁰ Nurettin Topçu, *Sosyoloji*, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, s. 46.

³¹ Nihat Nirun, *Sistemik Sosyoloji Yönünden AİLE ve KÜLTÜR*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 21.

³² İsmail Doğan, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 186.

³³ Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 43.

yeni bir aile şekli olan “*babalık ocak*”ın³⁴ ortaya çıkmasını sağlar. Bu ailede babanın o zamana kadarki otoriter yapısının sarsıldığına tanık olunur. Babaya tanınan haklardan çoğu ailenin diğer bireyelerine yayılır. Bunlar; kişi hak ve özgürlükleridir. Bununla birlikte artık soyun babadan devam ettiği düşüncesi ortadan kalkar ve ailenin soyunun hem anne hem de baba aracılığıyla sürebileceği inancı yaygın kanaat hâlini alır. Söz konusu bu aileden sonra oluşan modern aile şekli de yapısal bakımdan ataerkil aile ile benzerlik gösterir.

Modern ailenin oluşumunda Sanayi Devrimi etkili olmuştur. Sanayileşmenin getirdiği şartlarla birlikte ailenin tüm üyeleri ihtiyaçlarını karşılamak ve daha konforlu bir hayat sürdürebilmek için çalışmaya başlar. Bu ailenin adı; “*Karı-koca ailesi (famille conjugale) denilen modern aile*”dir³⁵. Bu ailede artık geniş bir yapı görülmez. Aile bireyleri; anne-baba ve çocuktan meydana gelir ve ihtiyaçlar artık aileye göre değil, ailenin bireyelerine göre değişir.

Çağdaş toplumlarda erkek; kadının ve evinin bütün ihtiyaçlarını – beslenme, barınma, korunma vs. gibi – karşılayan, kadın da ailenin birlikteliği için uygun koşulları sağlayan kişi rolündedir. Buna göre; “*Aile içinde, erkek, burjuvadır; kadın, proleterya rolünü oynar.*”³⁶ Yani modern toplumun ailelerinde toplumun yapısı değiştiği için aile algısı da değişmiştir. İlkel kabilelerde sadece cinsel bir ihtiyacı giderme hâli söz konusuysen, modern toplumlarda bireylerin ihtiyaçlarına göre iş bölümleri ortaya çıkar. Bu da ailenin temelinin ilk toplumlara göre değiştiğinin bir ispatıdır.

Bütün bu bilgiler ışığında ailenin tarihini sıralamak gerekirse şöyle bir sonuçla karşılaşılır. Aile ilk planda semavî dinlere göre Âdem ile Havva’dan, seküler bilime göre ise sürülerden meydana gelmiştir. Bu sürüler Engels’e göre hayvanlardan, diğer bilim adamlarına göre totemlerden etkilenecek aile kurmaya çalışmışlardır. Ancak toplumda meydana gelen büyük gelişmeler sonucunda özellikle de M.S. 10. yüzyıla doğru aile yapısının oturmaya başladığı görülür. Sonrasında Sanayi Devrimi ile

³⁴ Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, ss, 70-71.

³⁵ Topçu, a.g.e., s. 117.

³⁶ Friedrich Engels, çev. Kenan Somer, Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, 18. Bsk., Ankara 2017, s. 87.

günümüzde görülen aile yapısının ilk temellerinin atıldığına tanık olunur. Yapısal bakımdan değişikliklere uğrasa da hâlen o aile şekli sürdürülmektedir.

2. AİLENİN TEŞEKKÜL ŞARTLARI

Aile, en ilkel şeklinden itibaren günümüze kadar, birçok değişime uğramıştır. Önceleri ailenin meydana gelmesi için önemli iki rol söz konusu edilmiştir. Bunlar; yaradılış itibariyle ayrı cinsten iki insanın biyolojik olarak münasebette bulunması ve kadın ile erkeğin birleşiminden doğan ekonomik iş bölümünün ortaya çıkmasıdır. Fakat günümüzde bu iki sebep de bir ailenin kurulması için yeterli olarak görülmez. Zira “*Bugünkü aile, biyolojik ve ekonomik olmaktan ziyade ahlâkî temellere dayanmaktadır.*”³⁷ Günümüzde evlilikler sadece kadın ile erkek arasında yapılmamaktadır. Cinsiyet ayırt etmeksizin eşlerin birbirlerine karşı tavırları, tutumları, gelecek nesle kültürel aktarımı ve karşılıklı maddî ve manevî alışverişi de bu ahlâkî temeller arasında sayılabilir.

İlkel aileden bu yana ailenin evvela kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı cinsten oluştuğu ortadadır. “*Burada ilişki, bir taraftan kendi aralarında, diğer taraftan da dış dünya (yani üçüncü kişi veya gruplar) ile dir.*”³⁸ Yani kadın ile erkeğin sorumlulukları sadece birbirlerine karşı değildir; çünkü toplumdaki diğer ailelerle olan iletişime göre de aile içindeki karşılıklı ilişkilerin oluştuğu söylenebilir. Buna göre gerek kadın gerekse erkek sadece kendilerine değil, topluma karşı da sorumlu olur.

Ailenin biyolojik, ekonomik ve günümüz şartlarına göre var olabilmesi için söz konusu “*Ailede hep bir uyum, ahenk aranır.*”³⁹ Bu uyum, bazen yine biyolojik ve ekonomik şartlara göre belirlenmekle birlikte; eşler birbirlerinin çevresel, kültürel, toplumsal, dinsel vb. gibi zeminlerinin aynı veya yakın olmasına özen gösterebilir.

Aile olmak için bir kadın ile bir erkeğin yani ayrı cinslerin birlikteliği söz konusu olabilmekle birlikte ailede çocuk olması da ailenin yapısına yeni bir anlam kazandırır. “*Ailede bir çocuk dünyaya geldiği zaman, bu yeni girdi ile, sistem önemli*

³⁷ Nurettin Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, s. 124.

³⁸ Fikret Uslucan, Orhan Kemal’in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 29.

³⁹ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 47.

bir değişime uğrayarak roller ve bunların yerine getirdiği işlevler çeşitlenir."⁴⁰ Zira, kadın ve erkek sadece bir karı-koca olmaktan çıkar. Ayrıca birer anne ve baba olur. Dahası iki çocuk söz konusu olduğunda çocuklara da birey olarak "kardeş" kimliğini beraberinde getirir ve bu yeni kimlikler ailedeki her bireye farklı sorumluluklar da yükler.

Öyleyse ailenin oluşabilmesi için bir kadın ile bir erkekten ziyade günümüz şartları altında çocuk da önemli bir rol oynar. Bununla birlikte aile bireyleri arasındaki bağın ailenin sürekliliği açısından kuvvetli olması gerekir. Ayrıca yine aile bireyleri arasında fikren, ruhen ve ekonomik olarak da bir beraberlik lâzımdır. Çünkü bu beraberlik tam sağlanmadığında ailenin çöküşüne şahit olunabilir.

3. AİLEYE İLK ADIM OLARAK EVLİLİK

Tarihsel süreçte evlilik, daha çok "din"⁴¹ temelli düşünülürken günümüzde iki tarafın anlaşması sonucu yasal birlikteliği olarak algılanmaktadır. Hatta Bronislaw Malinowski evliliğin, "çocuk yapma ve yetiştirme ruhsat ve hatta kontratıdır"⁴² diyerek evliliğin çocuklar için yapıldığını öne sürer. Ancak çocukların olmadığı aileler de söz konusudur. Bu durumda o aileleri, aile dışı kapsamında ele almak, aile kurumunu sadece çocuk odaklı düşünmek terimin sosyolojik anlamının içini boşaltmak ve daraltmaktan başka bir şey olmayacaktır.

Ailenin oluşum şartında; bir kadın ve bir erkeğin olması haricinde ailenin "iki yönlü bir birim"⁴³ olma hâli mevcuttur. Buna göre; aileye dolaylı yollardan hem kadının hem de erkeğin akrabalarının dâhil edilmesi gerekir. Zira bu aile kurulumunda onların da söz hakkı vardır. Ayrıca bu akrabaların da mevcut ailenin değer yargılarına katkıda buldukları gözlemlenir.

İlk adımı bir kadın ve bir erkek olmak üzere atılan evlilikte görüldüğü kadarıyla sadece iki cinsin birleşimi söz konusu değildir. İki cinsin haricinde iki cinsin akrabaları ve müstakbel çocukları da aileyi bir kurum olarak etkileyen faktörlerdendir. Bütün

⁴⁰ Fikret Uslucan, Orhan Kemal'in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 29.

⁴¹ Nurettin Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, s. 121.

⁴² Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 54.

⁴³ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 95.

bunlar dikkate alınarak dünya genelinde tarih boyunca farklı evlilik şekilleri meydana gelmiştir.

Tarihten bu yana görülen evlilik biçimlerinin; “*dış evlilik*’ (*exogomi*), (...) ‘*grup içi evlilik*’ (*endogami*)”⁴⁴, “*tek eşli evlenme* (*monogamie*), (...) *çok eşli evlenme* (*polygamie*)”⁴⁵, “**Tek kocalı evlenme* (*monoandrie*), **Çok kocalı evlenme* (*polyandrie*)”⁴⁶ olduğu söylenebilir.

Exogomi, ilkel zamanlarda klan ya da kabileden birinin başka bir klan yahut kabileden biriyle evlenmesi esasına denir. Exogomi’nin günümüze kadar değişerek geldiği söylenebilir. “*Çağdaş toplumlarda yakın akraba ile evlenmenin dince günah sayılması bunun devamıdır.*”⁴⁷ Örneğin; bazı Anadolu ailelerinde çocuklar evlendirilirken üç soy uzak akrabanın aranması buna sebep olarak gösterilebilir. Fakat “*İslam dini ekseninde egzogamiye bakıldığında Bakara ve Maide surelerinde farklı dinden kadınlarla evlenmeye izin verildiği ancak bunun, kadının inançlı, hür ve iffetli olması, ona mehir verilmesi gibi bazı şartlara bağlandığı görülür.*”⁴⁸

Endogami ise exogominin tam tersidir; klan ya da kabiledeki biri kesinlikle kendi klan ya da kabilesinden evlenmek zorundadır. Bunun sebebi klanın ya da kabilenin kendi soyunu ilahî kabul etmesidir. Endogamiye tarihte en bariz örnek olarak “*Eski Mısır Firavunlarında kız kardeşlerle evlenme zorunluluğu*”⁴⁹ gösterilebilir.

Monogami, tek bir erkek ile tek bir kadının evlenmesi durumudur. Poligami ise; birden fazla erkek ya da kadının yaptığı evlilik biçimidir. Poligami biçimli evlenme iki farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki; kadının birden çok erkekle evlenmesi olan “*polyandry*”, ikincisi ise; erkeğin birden çok kadınla evlenmesi durumu “*polygny*”dir.⁵⁰

Bu evlilik biçimleri dışında bir de genellikle Türk toplulukları için geçerli olan evlilik biçimleri mevcuttur. Bunlar; “*Levirat- Sororat, Beşik Kertmesi, Söz Alma – Söz*

⁴⁴ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 55.

⁴⁵ İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 215.

⁴⁶ Doğan, a.g.e., s. 215.

⁴⁷ Doğan, a.g.e., s. 214.

⁴⁸ Yadigar Aluş, Türk Ailesinde Eşler Arası Mutluluk Algısı ve Beklentileri: Sakarya İli Örneği, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2016, s. 32.

⁴⁹ Doğan, a.g.e., s. 214.

⁵⁰ Doğan, a.g.e., s. 215.

Verme, Berder Evlilik, Taygeldi Evlilik, Kardeş Çocukları Evliliği, Bir Dizi Erkek Kardeşin Bir Dizi Bacıyla Bireysel Evliliği, Kız Kaçırma - Otura kalma”dır.⁵¹ Levirat, gelinin kocasının vefatı halinde, kocanın erkek kardeşlerinden biriyle evlenmesidir. Sororat da bunun tam tersi bir durumdur. Damat, karısının vefatı hâlinde, karısının kardeşlerinden birisiyle evlenir. Beşik kertmesi; aynı tarihte doğan çocukların gelecekte evliliklerinin ailelerince kararlaştırılmasıdır. Söz alma ya da söz verme; dost olan iki ailenin ekonomik menfaat güderek çocuklarını evlendirmesidir. Berder’de evlenecek yaşa gelmiş iki erkeğin kız kardeşlerini değiştirmesi söz konusudur. Taygeldi evlilik, çocuklu dul bir kadın ile yine çocuklu dul bir erkeğin evlenmesi durumudur. Kardeş çocukları evliliğinde sahip olunan sermayenin yabancı biriyle paylaşılmama niyeti vardır. Bu yüzden iki kardeş çocuğu birbiriyle evlendirilerek ekonomik bütünlük sağlanır. Bir dizi erkek kardeşin bir dizi bacıyla bireysel evliliği; akraba ya da akraba olmayan iki ailenin erkek ve kız çocuklarının evlenmesidir. Erkeğin sevdiği bir kızı kaçırmasına kız kaçırma, kendi ailesinin onayını almaksızın kızın erkeğin evine giderek orada yaşamaya başlaması sonucunda gerçekleşen evliliğe otura kalma denmektedir. Bu evlilik biçimlerinin tümüne sözlü Türk anlatılarında rastlanır.

Evlilik türlerine göre evlilikte eş seçimleri de farklılık arz eder. Yukarıdan anlaşılacağı üzere dört çeşit eş seçme hâlinin olduğu görülür. Bunlar; “*a) Değiş-tokuş yoluyla, b) Satın alma yoluyla, c) Anlaşma yoluyla, d) Kaçırma yoluyla eş edinmedir.*”⁵² Değiş-tokuş yoluyla eş seçimine; beşik kertmesi, berder evlilik, kardeş çocukları evliliği, bir dizi erkek kardeşin bir dizi bacıyla bireysel evliliği girebilir. Satın alma yoluyla evlilikte eşlerden birinin bir diğerini para karşılığı özellikle de “başlık parası” karşılığında satın alması söz konusudur. Anlaşma yoluyla evliliğe; exogomi, endogami, monogamie, polygamie, monoandrie, polyandrie, polygny, levirat, sororat, söz alma – söz verme ve taygeldi evlilik dâhil edilebilir. Kaçırma yoluyla evlilikte ise kız kaçırma ve otura kalma türü evlilikler mevcuttur.

⁵¹ İsmail Doğan, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, ss. 216-220.

⁵² Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2000, ss. 56-57.

4. AİLENİN TEŞEKKÜL EVRELERİ

Ailenin teşekkülü için genellikle evlilik şart görünmektedir; çünkü evlilik, “*aileyi oluşturan toplumsal ilişkileri belirli kalıplar içine yerleştiren bir sözleşmedir.*”⁵³ Bu sözleşmede çoğu zaman erkeğin görevi ekonomik güç yönündedir. Diğer taraftan ailede kadının yeri her ne kadar göz ardı edilmek istense de ön plandadır. Zira “*Ailede, dengeyi, ahengi ve huzuru birinci derecede sağlayan insan kadındır.*”⁵⁴ Bundan dolayı kadının kültürel işlevinin daha fazla olduğu düşünülebilir; çünkü o, ailesini toplayan, kocasının hayatını düzene koyan ve çocukları aracılığıyla bir sonraki neslin ailesinin oluşumunda etkin rol oynayan kişidir.

Bütün toplumsal kurumların işleyişini en doğru ve en düzgün şekilde sağlayabilmek için ailenin oluşumuna ihtiyaç vardır. Bu oluşumun sağlıklı ve uzun ömürlü olabilmesi için aile bireylerinin arasında “*şefkat ve merhamet duyguları*”⁵⁵ olmalıdır. Aksi takdirde aile dağılır.

Ailenin teşekkül evreleri hakkında hemen her bilim adamı aynı sonuca varır. Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri adlı kitabında ailenin evrelerini şöyle izah eder;

*“Ailenin dört evresi olabilir: 1. Evre: Ev kurma veya evlenme evresi. Ortalama olarak 22 yaşında başlar ve iki yıl sürer. 2. Evre: Döllenme aşamasıdır. İlk çocuğun doğumundan, ilk çocuğun evliliğine dek olan devre. 3. Evre: Dağılma aşamasıdır. İlk çocuğun evliliğinden son çocuğun evliliğine dek olan devredir. 4. Evre: Sonuç evresidir. Son çocuğun evliliğinden eşlerin ölümüne dek süren dönemdir.”*⁵⁶

Buna dair Mustafa Aydın’ın belirlediği evreler, Önal Sayın’inkinden farksızdır. Mustafa Aydın, sadece bu evreleri içeriklerine göre adlandırmakla yetinmiştir. Onun sıralaması ise şu şekildedir;

“... aileler dört temel aşamadan geçmektedirler: a) Kuruluş evresi: Evlenmeden ilk çocuğa kadar olan dönem. b) Çoğalma evresi: İlk çocuğun doğumundan, ilk çocuğun evlenmesine kadarki dönem. c) Dağılma evresi: İlk çocuğun evliliğinden son çocuğun evliliğine kadar

⁵³ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 80.

⁵⁴ Nihat Nirun, Sistematik Sosyoloji Yönünden AİLE ve KÜLTÜR, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 37.

⁵⁵ Nirun, a.g.e., s. 48.

⁵⁶ Sayın, a.g.e., ss. 60-61.

süren devredir. d) Sonuç evresi: Son çocuğun evliliğinden eşlerin ölümüne kadar süren dönemdir.”⁵⁷

Öyleyse ailenin dört evrede şekillendiği kesindir. İlk evre olan kuruluşta eşlerin bir araya gelmesiyle aile kurumunun oluştuğu görülür. İkinci evrede soyun devam etmesi için çocuğun dünyaya getirilmesiyle aile bireylerinde artış meydana gelir. Üçüncü evre olan dağılmada ise ailedeki çocukların büyümesiyle evlenmeleri ve yeni bir aile kurmaları söz konusudur. Son evrede ise ailenin kuruluşundaki gibi sadece bir kadın ve bir erkek mevcut olup bu durum eşlerden birinin vefatına kadar devam eder.

5. AİLE TÜRLERİ

Aile türleri, aslında dünya genelinde sosyo-kültürel, coğrafi şartlara vs. göre değişebilmektedir. Bu yüzden dünyadaki toplumların hepsini kapsayacak şekilde “*statik bir aile tipi yoktur.*”⁵⁸ Buradaki en temel unsur ailelerin toplumlara göre farklılıklar göstermesindedir. Bununla birlikte dünyada mevzu edilen aile türlerinin çoğu zaman “*Evlilik Türleri*”⁵⁹ esas alınarak oluşturulduğu söylenebilir. Diğer taraftan aile türlerinde ailenin doğrudan ve dolaylı olarak bağlı olduğu bireylerin de etkisi vardır.

Yapılan araştırmalar aile türlerinin; ailenin toplumsal durumlarına, sanayileşmeye, toplumsal gelişime göre değiştiği görülür. İsmail Doğan;

“1. Büyük köylü aileleri, 2. Kök aile, 3. Hane grupları, 4. Geleneksel yapıtlı geniş aile, 5. Çekirdek aile, 6. Bileşik aile, 7. Coğrafi konumlarına göre biçimlenen aile, 8. Köylü ailesi, 9. Esnaf ve zanaatkâr ailesi, 10. İşçi ailesi, 11. Burjuva ailesi, 12. Sanayi ötesi toplumlara göre aile, 13. Geleceğe yönelik kuramsal aile, sanal aile”⁶⁰

olarak aile türlerini belirtir. Önal Sayın, aile türlerini sanayi ötesi toplumlara göre; “*1. Çözülen aile, 2. Parçalanmış aile, 3. Tamamlanmamış aile*”⁶¹ şeklinde sınıflandırır. Tevfik Erdem ise ailelerin oluşmasına neden olan evlilik biçimleri ve akrabalık ilişkilerine göre; “*1. Çekirdek aile, 2. Tek ebeveynli aile, 3. Geniş aile, 4. Yeniden*

⁵⁷ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2000, s. 51.

⁵⁸ Fikret Uslucan, Orhan Kemal’in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 27.

⁵⁹ Nihat Nirun, Sistematik Sosyoloji Yönünden AİLE ve KÜLTÜR, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 22.

⁶⁰ İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 190.

⁶¹ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 21.

kurulmuş aile, 5. Parçalanmış aile, 6. Geçiş ailesi, 7. Taygeldi ailesi, 8. Berdel ailesi"⁶² olmak üzere bir sınıflandırma yapar. Fransız sosyolog Emile Durkheim da "evrimci eğilimin evrensel denebilecek toplumsal gelişme basamakları olarak gördüğü klan, fratri, kabile, site, imparatorluk ve ulus aşamalarına denk düşecek şekilde aile, altı kategoriye ayrılır: a. Totem ailesi, b. Anaerkil aile, c. Babaerkil aile, d. Pederi aile, e. Soy ailesi, f. Modern aile"⁶³.

Bu aile türlerinden günümüze uygun bir aile sınıflandırması yapılacak olursa; geniş aile, çekirdek aile, çözülen aile, parçalanmış aile, tamamlanmamış aile, köy ailesi, anaerkil aile ve ataerkil aile olarak sıralanabilir.

Geniş aile türü içerisinde yapılan sınıflandırmalarda; kök aile, geleneksel yapılı geniş aile, geniş aile çemberi ve "*Büyük Aile*"⁶⁴ gibi terimler vardır. Bu terimlerin hemen hepsi aynı anlamda olmakla birlikte aralarında küçük farklılıklar bulunur.

Kök ailede aynı evin içinde ailenin üç nesli bir arada yaşar. Buna göre; kök ailenin mensupları babaanne-dede, oğlan-gelin ve torunlardır. Ayrıca bu ailenin içine evin hizmetini gören kimseler de girebilir.

Geleneksel yapılı geniş ailede üç nesil aynı çatı altındadır. Ayrıca bu üç neslin yatay bağlamda bağlı olduğu akrabalar da bu aile türünün içinde görülebilir.⁶⁵ Örneğin; babaanne ve dedenin, oğlan ve gelinin, torunların akran akrabaları evin içinde yaşayabilir. Önal Sayın bu aile türüne "*Geniş aile çemberi*"⁶⁶ demektedir ve buna ek olarak ailenin, kendi evlatlarının şehirde oturan ailelere nazaran daha fazla yanlarında yaşamalarını istediklerini belirtir. Bu aile türünde "*Bireysel girişimciliğe ve özgürlüklere*"⁶⁷ yer yoktur. Gelecek neslin nasıl yaşayacağına ve hangi meslekleri seçeceğine büyükler karar verir.

⁶² Tevfik Erdem, Sosyoloji Notları, Otorite Kitap, 2. Bsk., İstanbul 2016, ss. 134-135.

⁶³ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2000, s. 43.

⁶⁴ Nihat Nirun, Sistemantik Sosyoloji Yönünden AİLE ve KÜLTÜR, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 22.

⁶⁵ İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 190.

⁶⁶ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 8.

⁶⁷ Fikret Uslucan, Orhan Kemal'in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 21.

Çekirdek aile türüyle “*Batıda sanayi devrimini müteakip*”⁶⁸ karşılaşılır. Bu aile; anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelir. Bu yüzden “*akrabalık grubundan soyutlanmıştır.*”⁶⁹ Zira ailenin içinde ikinci dereceden bir kimse bulunmaz.

Birsen Gökçe çekirdek aile terimi yerine “*küçük aile*”yi⁷⁰ tercih eder ve bu ailenin özelliklerini; şehirde yaşaması, kişi sayısının az olması, aile bireylerinin genellikle çalışması, içinde ikinci dereceden akrabanın bulunmaması, aile içi hukuku yine aile bireylerinin sağlaması ve ananevî unsurlardan arınmış olması şeklinde sıralar.

Çözülen ailede eş olan kadın ile erkeğin aile bağları “*çok zayıf*”tır. **Parçalanmış aile**; ailenin bireylerinden karının veya kocanın “*sonradan yok olması sonunda*” oluşur. Yani karı ya da kocalardan birinin boşanması, kaçması ve yahut vefatı söz konusudur. **Tamamlanmamış ailede** ise aslında ailenin bütün üyelerinin var olmasına rağmen bu aile bireylerinin arasında yasal olarak hiçbir bağ bulunmaz, ilişkiler “*genellikle gayrimeşru*” düzeyde yürütülür.⁷¹

Köy ailesi başlı başına; “*ekonomik bir işletme, bir üretim birimidir.*”⁷² Bu üretime evin halkı dâhil olur. Bununla birlikte üretim nesnelere ayrıca ev halkı tarafından tüketilir. Bu yüzden bu aile türünde “*Evlilik, aile, iş, özel bir ekonomik örgüt içinde ortaya çıkmaktadır.*”⁷³

İlk çağlardan itibaren kadının çevresel şartlarındaki yeri onun ailede önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. “*Önce toplayıcılık yapan kadın, sonra tarımsal üretime geçmiş ve böylece etkin bir hâle gelip ailede merkezî bir rol üstlenmiştir.*”⁷⁴ Burada kadının toplumsal düzendeki konumundan ziyade ayrıca klan ve kabilelerin nasıl yaşadığının da dikkate alınması gerekir. Poligaminin söz konusu olduğu ilkel zamanlarda çocuğu doğuranın kadın olması ve bu yüzden sadece anneden emin olunabilmesi ailelerde **anaerkil ailenin** öne çıkmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı soyun anneden geldiğine inanılmış ve kadının sosyo-kültürel alandaki değeri artmıştır.

⁶⁸ İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 191.

⁶⁹ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 10.

⁷⁰ Birsen Gökçe, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumları, Savaş Yayınları, Ankara 2004, s.191

⁷¹ Sayın, **a.g.e.**, ss. 20-21.

⁷² Fikret Uslucan, Orhan Kemal'in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 61.

⁷³ Sayın, **a.g.e.**, s. 13.

⁷⁴ Uslucan, **a.g.t.**, s. 16.

Bu duruma ilk çağlardan günümüze kadar gelen anlatılarda “soyu, bereketi, zekâyı sağlayan tanrılar”ın kadın olması şeklinde rastlanmaktadır.⁷⁵

Anaerkilden sonraki aile türü **ataerkil aile**dir. Yerleşik hayata geçilmekle birlikte erkeğin toplumdaki gücü kanıtlanmış olur. Bu yüzden artık ailede kadın yerine erkeğin kuralları geçerli olmaya başlar. Bu yeni aile türü; “bağımsız bir ekonomik birim olarak ortaya çıkan ataerkil aile”dir⁷⁶. Bu ailedeki evliliklerde artık kadın yerine, erkeğin vermiş olduğu kararlar önemlidir. Evliliğe ve boşanma kararını erkek alır.

Fransız sosyolog Frederic Le Play, aileyle ilgili araştırmalarını yaparken, kendisine esas olarak işçi ailelerini seçmekte ve “mirasın geçişine göre aileyi üçe ayırmaktadır: a. Babaerkil aile, b. Kök aile, c. Kararsız aile”. Le Play’in aile türlerinde işçi sınıfını esas almasındaki sebep; bu ailelerin çevreye bağılılıkları ve gelirlerinin düşük olmasıdır. Bunların dışında evrensel olarak aile türleri; ailenin çalışma durumlarına ve yerleşim yerlerine göre de çeşitlenebilir. Yerleşim yerleri esas alındığında; “a. Büyük kent ailesi, b. Kasaba ailesi, c. Gecekondu ailesi, d. Köy ailesi, e. Göçebe ailesi”; ailenin içindeki bireyler düşünüldüğünde; “a. Geleneksel aile, b. Çekirdek (modern) aile”; aile bireylerinin ilişkileri göz önüne alındığında ise “a. Geniş aile ve b. Küçük aile” gibi aile türleri ortaya çıkar.⁷⁷

6. AİLENİN BAŞKA KURUMLARLA OLAN İLİŞKİLERİ

Ailenin başka kurumlarla olan ilişkisi “toplumsal değerler (geniş anlamda ahlâk sistemi)”⁷⁸ ölçüsünce belirlenir. Genel olarak ailenin bir toplumun bütün sosyal kurumlarıyla bir ilişkisinin olduğu ileri sürülebilir.

Ailenin ilk ilişkisinin olduğu kurum; “hukuk”tur. Zira bir aile kurulurken geçirilen evrelerin hepsiyle hukuk ilgilenir. Bu evreler; “Nişanlanma, evlenme, mesken seçimi, çocukların konumu, bakımı, aile içindeki hak ve mükellefiyetler, günlük geçim

⁷⁵ Özer Ozankaya, Toplum Bilim, Tekin Yayınevi, 6. Bsk., İstanbul 1986, s. 283.

⁷⁶ Ozankaya, a.g.e., s. 284.

⁷⁷ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, ss. 43-46.

⁷⁸ Aydın, a.g.e., s. 61.

için yapılan işlemler, malların mülkiyeti, miras konusu, vasi tayin etme, vb.” olarak sıralanabilir.⁷⁹

Ailenin bir diğer ilişkisi “*siyaset*” ile ve burada ataerkil bir yapı söz konusudur. Aile reisi olarak kabul edilen babanın seçtiği siyasi partiyi diğer aile üyeleri de gönüllü ya da zorla seçer.⁸⁰

Aile aynı zamanda; toplumun “*eğitim*”⁸¹ kurumuyla ilişki içerisindedir. Hatta bunun en bariz örneği; “*Okul Aile Birliği*”nde görülür. Burada öğretmenler ve veliler, ortak bir sosyo-kültürel paydada birleşerek öğrencilerin sorunları ve gelecekleri hakkında karşılıklı bir iletişimde bulunurlar. Bu noktada ailelerin çok önemli bir payı vardır. Zira eğitim, ailede başlar ve okulda devam eder. Bu yüzden okul ile ailenin irtibatının kuvvetli olması gelecek neslin daha sağlıklı olmasında önemli rol oynar.

7. AİLENİN YAŞADIĞI TEMEL SORUNLAR

Nasıl ki toplum, aileden etkileniyorsa aile de toplumda meydana gelen “*değişmeler, gelişmeler veya çözümler, olumlu veya olumsuz yönde*”⁸² etkilenmektedir. Hızla gelişen teknoloji, değişen yaşam şartları, küreselleşme sonucunda toplumlarda meydana gelen medeniyet krizleri ailenin de doğrudan ya da dolaylı olarak sorunlar yaşamasına sebep olur.

1846’da Marx ve Engels, bir ailenin yaşadığı sorunun; karı-koca arasında meydana gelen sınıf çatışması sonucunda kadının koca tarafından bastırılmaya çalışılması olarak düşünmüştür.⁸³ Yani ailedeki sorunlardan bir tanesi iktisadî merkezlidir. Buradaki sınıf çatışması olarak kadın ile kocanın ikinci dereceden akrabalarının ekonomik güçlerinin aynı olmaması ya da karı ile kocanın çalışması karşılığında eşit maaş alamaması olarak düşünülebilir. Sanayileşen toplumlarda insan gücüne daha fazla ihtiyaç duyulur. Bununla birlikte sadece aile kurumundan sorumlu olan kadın, topluma karşı da sorumlu bir hale gelir. Böylelikle geçmişten bu yana bir

⁷⁹ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 62.

⁸⁰ Aydın, a.g.e., s. 172.

⁸¹ Aydın, a.g.e., s. 208.

⁸² Nihat Nirun, Sistemik Sosyoloji Yönünden AİLE ve KÜLTÜR, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 36.

⁸³ Friedrich Engels, çev. Kenan Somer, Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, 18. Bsk., Ankara 2017, s. 78.

kimliği yürüten kadın birden çok kimliğe sahip olduğundan ailenin temelleri de sarsılmaya başlar.

Aile bireylerinden kadının yaşadığı temel sorunlardan biri de; onun aile kurumu içerisinde statüsünün zedelenmesi, kutsal bilinen annelik görevinin, sadece soyu devam ettirebilecek doğurganlık ve “*erkeğin keyif ve çocuk doğurma aleti*”⁸⁴ olarak algılanmasıdır. Engels’in de bahsettiği üzere; kadının aile kurumundaki annelik konumunun sarsılması, süre gelen zaman içerisinde cinsel bir obje olarak görülmesi erkeğin karşısında onu yenik bir duruma düşürür.

Dünya nüfusunun artmasıyla hem evlilik hem de boşanma oranları artmıştır. Hatta boşanma oranı “*cemiyette bir buhranın*”⁸⁵ olduğunu gösterir niteliktedir. Burada “*Toplumsal ve kültürel tüm değişimler ve bunların aileye yansması (...) Kentleşme hızı*”nın⁸⁶ önemli payı vardır.

Ailedeki sorunların evliliğin bitmesiyle sonlandığı söylenebilir ve evlilik; çoğu zaman “*a) Eşlerden birinin ölmesi, b) Boşanma*”⁸⁷ neticesinde yıkılır. Birincisi, kişilerin iradesi dışında gerçekleşen bir durumdur. İkinci olan boşanma ise; “*sosyal / kültürel bir olaydır.*” Bu yüzden temellerinde de “*a) Dini/ moral duyguların zayıflaması, b) Ortak mülkün (toprak, vb. gibi) büyük çapta ortadan kalkması*” gibi sebepler bulunur.⁸⁸

Dünyada dinin ve geleneklerin belirleyici olduğu toplumlarda “*boşanma ya yasak, ya da çok güçtür, ya da yalnız erkeğin ayrıcalığıdır.*”⁸⁹ Bundan dolayı statüsü ve psikolojisi zedelene kadın, böyle toplumlarda aile birlikteliğini zorla devam ettirir.

Kırsal kesimde yaşayan köylü ailesinin tarım üzerine kurulu aile tipi üretim ve tüketimin sağlandığı toprağın ortadan kalkmasıyla bozulur. Çünkü geçimin sağlandığı mülkün eksikliği beraberinde geçim sıkıntısını getirir. Geçim sıkıntısı ise eşler arasında sorun çıkartır ve ailede bölünmeler meydana gelir.

⁸⁴ Friedrich Engels, çev. Kenan Somer, Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, 18. Bsk., Ankara 2017, s. 69.

⁸⁵ Nurettin Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, s. 122.

⁸⁶ Fikret Uslucan, Orhan Kemal’in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 44.

⁸⁷ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 60.

⁸⁸ Aydın, a.g.e., s. 61.

⁸⁹ Özer Ozankaya, Toplum Bilim, Tekin Yayınevi, 6. Bsk., İstanbul 1986, s. 288.

8. AİLENİN TANIMI

Tarihsel süreçte aile kurumunun sınırlarını belirlemek için birçok bilim adamı farklı ilkelere başvurmuştur. İkel topluluklardan günümüze kadar geçen süre içinde ufak farklar olmakla beraber aile tanımının hemen hemen aynı şekilde yapıldığı görülür. Sosyologlar, ailelerde görülen farklılıkları aileyi tanımlamada değil, çeşitlendirmede kullanmışlardır. Çünkü genel anlamıyla aile; kimi zaman iki karşı cinsin bütün ihtiyaçlarını gidermek için bir araya gelmesi, kimi zamansa aynı çatı altında yaşayan insanların akraba birliktelikleri olarak tanımlanmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde aile şu şekilde tanımlanır.

“ a. (a:ile) Ar. ‘a’ile 1. top. b. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik: “Birbirlerine nasıl tutkun, yangın bir aile olduklarını sayıp döktü.” -L. Tekin. 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü: “Kendilerinin hangi asil aileye mensup olduklarını bilmiyorum.” -N. Hikmet. 3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. 4. hlk. Eş, karı. 5. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü. 6. Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya.”⁹⁰

Bu, kelimenin en genel anlamını oluşturmaktadır. Bu anlamı dışında aileye dair sosyologların kendilerine özel tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlar birbirine benzemekle birlikte aralarında ufak farklılıklar da vardır.

İsmail Doğan; aileyi *“Toplumsal, ekonomik, kültürel ve bazen siyasal nitelikleriyle aile küçük bir toplum”⁹¹* olarak kabul eder. Bu tanımlama küçük olmasına rağmen; aile için kullanılan sıfatlar derin anlamlar taşımaktadır. Yani aile çok boyutlu bir yapı arz eder ve bu yapıda toplum, ekonomi, kültür ve siyaset ön plana çıkar. Bunda ailenin toplumun bir parçası olması önemli rol oynar; çünkü aile daha evvel de belirtildiği üzere toplumu oluşturan bir yapıtaşdır ve İsmail Doğan'ın belirttiği niteliklerle karşılıklı bir alışveriş içindedir.

Özer Ozankaya aileden;

“Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği (...) eşler ana-babalarla çocuklar (...) arasında belli bir ölçüde içten,

⁹⁰ Şükri Halûk Akalın, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Bsk., Ankara 2011.

⁹¹ İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 187.

sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu (...) ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur.”⁹²

şeklinde bahseder. Burada Ozankaya, İsmail Doğan’dan farklı olarak ailenin insan neslinin sürdürülmesindeki rolünü ve aile bireyleri arasındaki iletişimini vurgulayan bir tanım yapar.

Önal Sayın ise aile hakkında;

“Aile biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.”⁹³

der. Doğan ve Ozankaya haricinde bu tanımda ailenin özellikle hukukî ve psikolojik yanının üzerinde durulmasının yanı sıra aile içindeki kültürel bağların kuvvetliliğinden de söz edilir.

Nihat Nirun, ailenin bir kavram olduğunu ifade ettikten sonra onu;

“... genel geçerliği olan ve sosyal grup ile aile fertleri arasındaki ilişkileri içeren ve aynı zamanda âdetleri, örfleri, görenekleri ile gelenekleri bulunan ve de bir sosyal kurum (sosyal müessese- social instituyon -) olan, kültür unsurlarını içinde taşıyan bir birimdir; ve hatta bir sosyal sistemin adıdır.”⁹⁴

şeklinde açıklar. Doğan, Ozankaya ve Sayın’dan ziyade Nirun; bu tanımında ailenin kültürel kimliğini oluşturan dallardan birisi olan gelenek ve göreneğe oldukça değinmiş, aile kurumunda bu ananevî unsurların özel bir yere sahip olduğunu göstermiştir.

Dilâver Cebeci, aileyi “*insanlığın tabii bir müessesesi*”⁹⁵ olarak görür ve “*İnsanlık tarihinde hiç bir müessese aile ve ailedeki değişmeler kadar ehemmiyet arz etmemiştir.*”⁹⁶ diyerek ailenin tanımı ile birlikte bir müessese olarak ailenin insanlık tarihindeki önemi üzerinde de durur.

⁹² Özer Ozankaya, Toplum Bilim, Tekin Yayınevi, 6. Bsk., İstanbul 1986, s. 281.

⁹³ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 2.

⁹⁴ Nihat Nirun, Sistematik Sosyoloji Yönünden AİLE ve KÜLTÜR, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 17.

⁹⁵ Dilâver Cebeci, Tanzimat ve Türk Ailesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1993, s. 9.

⁹⁶ Cebeci, a.g.e., s. 9.

Mustafa Aydın ailenin tanımını; “*Aile genel olarak nüfusu yenileme, millî kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir kurumdur.*”⁹⁷ şeklinde yapar. Mustafa Aydın’ın aile ifadesi yukarıdaki tanımların arasında en genel olanıdır ve bütün tanımları neredeyse kapsamaktadır.

Fransız sosyolog Emile Durkheim aile için; “*Aile, aralarında gerçek veya varsayımlı kandaşlık bağları bulunan ve karşılıklı hak ve ödevlerle birbirine bağlanan fertlerin bütünüdür.*”⁹⁸ der. Durkheim’in aile hakkında tanımından yola çıkarak; onun aileyi, sadece biyolojik temellere değil, ahlâkî ödevler üzerine de dayandırdığı görülür. Ailenin herhangi bir sebeple sarsıntıya uğraması ve bu sarsıntı neticesinde hemen dağılıp yıkılma aşamasına gelmeyişi şüphesiz ki; aile bireylerinin Durkheim’in bahsettiği bu ahlâkî ödev bilincine sahip olmasından kaynaklanır.

Bütün bu tanımlardan hareketle bir tanım yapmak gerekirse aile için; toplumsal normlardan etkilenen ve bu normların şekillenip işleyişinde görev alan, toplumsal bir birlik olmanın yanı sıra bir toplumun oluşumunda zemin teşkil eden bireylerin kan bağıyla yahut evlilik yoluyla bir araya gelmesidir, denilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. ROMANLARDAKİ AİLE TÜRLERİ

Peride Celâl’in romanlarındaki aile türlerini incelerken; eserlerin kronolojik sırası göz önünde bulundurulmuştur. Yazarın eserlerinde aile müessesinin zaman içerisindeki değişimi, gelişimi, oluşum evreleri, aile bireyleri arasındaki bağlar vb. özellikler bu kronolojik sıra esas alınarak belirlenmiştir. Yazarın bu çalışmada incelenen romanları yayın sırasına göre şu şekilde sıralanabilir:

1. Sönen Alev (1938), 2. Yaz Yağmuru (1940), 3. Ana Kız (1941), 4. Kızıl Vazo (1941), 5. Ben Vurmadım (1941), 6. Atmaca (1944), 7. Aşkın Doğuşu (1944), 8. Yıldız Tepe (1945), 9. Dar Yol (1949), 10. Üç Kadının Romanı (1954)⁹⁹, 11. Kırkinci

⁹⁷ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, 2. Bsk., Ankara 2000, s. 35.

⁹⁸ Nurettin Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2017, s. 115.

⁹⁹ “Üç Kadın” diye bir başka isimle 1987 yılında yeniden yayımlanmıştır.

Oda (1958), 12. Gecenin Ucundaki Işık (1963)¹⁰⁰, 13. Güz Şarkısı (1966), 14. Evli Bir Kadının Günlüğünden (1971), 15. Üç Yirmidört Saat (1971), 16. Kurtlar (1991), 17. Deli Aşk (2002).

1.1. Parçalanmış Aile

Parçalanmış aile; karı kocadan herhangi birinin vefat etmesi, kaçması yahut eşlerin boşanması sonucu oluşan bir aile türüdür. Yani kadın ve erkek tarafından aile kurumu oluşturulmuş; fakat elde olan veya olmayan sebeplerden dolayı aile birlikteliği bozulmuştur. Yapılan tanımlamadan hareketle Peride Celâl'in romanlarında da birçok parçalanmış aile türüne rastlanır.¹⁰¹

Sönen Alev¹⁰² romanında annesini küçük yaşta kaybeden Seza ile babası Ahmet Suat Bey, Şişli'de bir konakta yaşarlar. Ahmet Suat Bey'in eşi vefat etmeden önce ailenin nasıl bir özelliğe sahip olduğu romanda Seza'nın şu sözleriyle aktarılır:

“Annem biraz muhafazakâr, kadının evinde, kocasının himayesinde barınmasına taraftar, kadınlarla erkekleri birbirine karıştıran sosyetenin aleyhinde, kendi halinde bir kadınmış... Fakat annemle ayrılan kanaatlerine rağmen babam evinde bulduğu şefkat ve sevginin yüksekliğinden hâlâ içi titriyerek bahseder.” (s. 9)

Annesinin yokluğunu kızına hissettirmemeye çalışan Ahmet Suat Bey, kızı ile bir dost gibi yakından ilgilenir. *“Annem öldüğü zaman galiba onun büyük yasının tesirile babam benim üzerime daha fazla düştü. O benimle bir babadan ziyade samimî bir dost, bir arkadaş gibi meşgul oldu.”* (s. 9) Yani Ahmet Suat Bey, karısının ölümünden sonra Seza'nın bütün bir ailesi hâline gelir, denilebilir.

Romanda çekirdek bir aileden bahsetmek mümkün değildir; çünkü evin hanımının erken yaşta vefat etmesi, Seza ile Ahmet Suat Bey'in; bireyleri oldukları aileyi parçalanmış bir yapıya dönüştürür. Çekirdek aile kurulmuştur; fakat annenin vefat etmesiyle birlikte aile parçalanmıştır.

Evin hanımı eserin içerisinde roman kişisi olarak yer almamasına karşın geriye dönüşlerle birlikte kurgu içerisinde bir annenin varlığı hissettirilir. Seza'nın bir gece

¹⁰⁰ “Gecenin Ucunda” diye bir başka isimle 1987 yılında yeniden yayımlanmıştır.

¹⁰¹ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 21.

¹⁰² Peride Celal, Sönen Alev, İnkılâb Kitabevi, İstanbul, (Tarihsiz).

vakti babasının genç arkadaşı Doktor Sırrı Nihat'a aşkını itiraf etmek için onun evine yalnız başına gitmesi mahalleliler için bir dedikodu malzemesi olur. Bu durum karşısında “*O kadın ki, ölürken bana: ‘Kızımızı istediğim gibi yetiştir, çocuklarına iyi bir ana, evine sadık, temiz bir zevce olsun (...) diye yalvarmıştı.’*” (s. 40) diyen Ahmet Suat Bey’in sözlerinden kızının düştüğü hataya sadece kendisinin değil, eşinin de karşı olduğu anlaşılmaktadır.

Roman kişisi olarak bizzat eserde yer almayan bu annenin bahsinin geçmesi bile Seza’nın ruh hâlini etkileyen bir faktördür:

“*Ben neyse amma Seza, demişti. Annen seni affetsin kızım..., Bu sözlerin beni nasıl sarstığını bilse idi. belki söylemezdi. O günden sonra bir dakikam sükûnla geçmedi. Ruhumda içimi kavuran bir kasırga esiyor, hep annemin yaptığım hatadan muazzep olan ruhunu düşüniyordum.*” (s. 37)

Hatta Seza’nın; “*Rüyalarım da bile beyaz bir hayal beni göğsümden itiyor; ‘Kemiklerim sızlıyor Seza, seni böyle mi görecektim!., diye, inliyordu.’*” (ss. 37-38) aktarımını roman boyunca annenin varlığının en yoğun şekilde hissedildiği yer olarak göstermek mümkündür. Anlatıcının eser boyunca vefat eden anneyi okuyucuya sürekli Seza yahut Ahmet Suat Bey aracılığıyla hatırlatması parçalanmış bir ailenin elde olmayan sebeplerle dağılmış olduğunun bir bakıma ispatı niteliğindedir.

Yaz Yağmuru¹⁰³ romanında Naciye Hanım, genç yaşta kocasını kaybetmiş dul bir kadındır. Başarılı bir mimar olan kocası Esat Bey, Naciye Hanımların ikamet ettiği yalıtı kendi elleriyle yapar; fakat içinde uzun süre oturmak nasip olmaz. Naciye Hanım, kocasının ölümünden sonra yeniden evlenmez, hayatının geri kalanını kızlarına adar. İki kızının ve kendisinin geçimini, kocasından miras kalan yalı ve para sayesinde sağlar. (Bkz. Ekler: Tablo: 2.2.)

Naciye Hanım’ın kocası Esat Bey hakkında sadece romanın giriş kısmında bilgi verilir. “*Yalının sahibi, Naciye H. Çok genç yaşında dul kalmıştı. Kocasını Esat Bey kıymetli bir mimardı. Yalıyı elile yapmış, fakat içinde pek az yaşayabilmişti. Öldüğü zaman büyük kızı Fatma beş, küçük kızı Nur bir yaşında bulunuyordu.*” (s. 6) Bu bilgilerin dışında olay örgüsü boyunca Esat Bey’in adından bir daha hiç bahsedilmez. Naciye Hanım’ın bir daha evlenmemesi ve iki kızıyla birlikte yaşamaya

¹⁰³ Peride Celal, Yaz Yağmuru, Semih Lûtfi Kitabevi, (2. Bsk.), İstanbul (Tarihsiz).

devam etmesi, vefat etmiş olsa da eşine bağlı kaldığını gösterir. Naciye Hanım, babasından ve kocasından kalan miras ile zengin bir yaşam sürer ve hayatını sürekli yalıda bulunarak, evlatlarıyla ilgilenerek geçirir.

Yaz Yağmuru'nda nasıl ki Naciye Hanım'ın ailesine parçalanmış aile diyebiliyorsak, Doktor Şahin Bey'in ailesine de aynı şeyi söylemek mümkündür. Eşi vefat ettikten sonra hayatını sadece oğluna adayan Şahin Bey, yıllar geçmiş olmasına rağmen eşini unutamaz ve onun yasını tutar. "*Doktor Şahin, Galibin annesini severek almış ve burada çok mes'ut seneler geçirmişti... Hâlâ karısının matemini tutuyordu.*" (s. 163) Öyle ki; Şahin Bey'in tek başına yaşadığı yalı, eşinin vefatından sonra artık içinde yaşanamaz bir hâl alır. (Bkz. Ekler: Tablo: 2.2.)

Naciye Hanım, kocası vefat ettikten sonra iki kızıyla birlikte normal bir şekilde hayatına devam eder; fakat Doktor Şahin Bey, eşinin ölüm acısını her zaman hisseder. Bu durum oğlu Doktor Galip'e söylediği şu sözlerden anlaşılır: "*Hayatta -o da eğer annen öldükten sonra benim için öyle bir şey kaldıysa- saadet, sevinç, yaşama zevki, herşey, herşey benim gözümde senin varlığın şeklinde tecelli etti.*" (s. 166) Doktor Şahin Bey'i eşinin ölümü üzmesine rağmen, oğluna karşı olan babalık görevlerini eşine olan sevgisiyle birleştirmiş ve ona bir kat daha bağlanmışır.

Doktor Galip, muayenehanesinin üst katında yaşayan hafifmeşrep karakterdeki Şahende Hanım ile bir ilişki yaşar ve ayrılır. Şahende Hanım, Doktor Galip'ten ayrılmak istemez. Hamile olduğunu ileri sürerek Doktor Galip'i kendisiyle evlenmeye mecbur bırakır. Bir zaman sonra Şahende Hanım'ın Doktor Galip ile birliktelik yaşamadan evvel Samsunlu olan Rahmi Bey ile de bir ilişki yaşadığı ortaya çıkar. Samsunlu Rahmi, Doktor Galip'e gelerek Şahende Hanım'ın kendisini de hamile olduğu iddiasıyla kandırıp evlenmeye zorladığını; fakat muvaffak olamadığını şu şekilde anlatır:

"Kadına evli ve dört çocuk babası olduğumu söylemiştim. Böyle kadınlara izahat vermekten hoşlanmam. Fakat kadın benden bir gün, benden yakında çocuğu olacağını söyleyince, şaşır kalım. Evvelâ çocuğu aldirmayı düşündüm. Buna bir türlü yanaşmıyor, aılıyor, sızlıyordu. <Kızım, etme, eyleme, benim karım, çocuğum var> dedim." (s. 181)

Samsunlu Rahmi Bey evli olmasına ve üstelik dört çocuğu da bulunmasına rağmen, yasak bir ilişki yaşamış; fakat yuvasının yıkılmasını istememiştir; "*Evet, ben*

hovardalık ederim. Saklamıyorum. Fakat evime, çoluğuma çocuğuma zarar gelsin istemen doğrusu. O iş başka, bu iş başka...” (s. 181) Dolayısıyla Samsunlu Rahmi Bey için aile kurumunun önemli olduğu söylenebilir; çünkü aldığı tavırla ailesine gelebilecek bir zarardan kaçındığı açıktır.

Rahmi Bey, Doktor Galip’e Şahende Hanım’la yaşadığı olayları anlattığı zaman eşi çoktan vefat etmiştir. Rahmi Bey’in, Şahende Hanım ile ilişki yaşadığı süreçte çekirdek bir aileye sahip olduğundan bahsedilebilir. Rahmi Bey evli olmasına rağmen, Şahende Hanım’a olan aşkı sebebiyle eşi vefat etmeden evvel birlikte kendi çiftlik evinde yaşamayı düşünür. Fakat o süreçte eşi vefat eder, işleri de biraz bozulur. Hem Şahende Hanım’a olan aşkı hem de çocuklarının iyi bir eğitim alması sebebiyle aralarında yaşanan tatsız olayları geçmişte bırakarak Şahende Hanım ile birlikte yaşamayı ister. Rahmi Bey, söz konusu bu olayları ve isteklerini Doktor Galip’e şöyle anlatır:

“O sırada başıma bir felâket geldi. Karım öldü. İşlerim de biraz karışır gibi oldu. Aradan gene aylar geçti. İşleri yoluna koydum. Bir gün kendi kendime çocukları alarak, İstanbul’a gelip yerleşmeye karar verdim. Zaten çocukların tahsil zamanları gelmişti. İyi mekteplerde yetişkinler diyordum. Sahendeye gene mektup yazdım. <Ben İstanbul’a geleceğim, dedim. Eskiden aramızda geçen şeyleri unuttum. Sana bir yer tutarım, benimle yaşarsın>.” (s. 183)

Eserin olay örgüsünde göre Samsunlu Rahmi Bey’in ailesi hakkında teferruatlı bilginin ailenin parçalanmasından sonra verildiği görülür. Nitekim Rahmi Bey’in eşinin vefatı, olay örgüsünde bir kırılma noktası olmuştur. Doktor Galip’in Şahende Hanım ile evlenmenin eşiğinden dönmesi Samsunlu Rahmi’nin eşini kaybettikten sonra İstanbul’a gelerek onunla yaşamayı istemesi sonucu gerçekleşir.

Ana Kız¹⁰⁴ romanında üç ayrı kuşağı temsil eden kadınların hayat öyküsü anlatılır. Geçmiş kuşağın temsilcisi Servet Hanım ile kızı Canan ve torunu Alev Suadiye’deki köşklerinde hep birlikte yaşarlar. Canan, eşini genç yaşta kaybeder. Çok sevdiği eşinin ölümü Canan’ı derinden etkiler. Bunun içindir ki; yeniden evlenmeyi düşünmez, kızı Alev ve annesi Servet Hanım ile yaşamına devam eder. Eserde Servet Hanım’ın kocasının muhtemelen vefat ettiği sezilir ve Canan’ın genç yaşta dul kalması

¹⁰⁴ Peride Celâl, Ana Kız, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1941.

sebebiyle söz konusu bu ailenin yapısal bakımdan parçalanmış aileyi temsil ettiği söylenebilir.

Servet Hanım, kızı Canan'a aşırı bir bağlılık ve hayranlık duyar. Torunu Alev ise Servet Hanım'a göre kızından farklı bir yaradılıştaki olup şımarık, başına buyruk, zevke sefaya düşkün biridir. “-Çocuk, diye mırıldandı, çocuk... Tabii annenle aranda dağlar kadar fark var. Ne yüzün, ne ahlâkın, hiçbir şeyin ona benzemez.” (s. 6) Alev, Servet Hanım'ın nitelediği gibi gerçekten de hayatı ciddiye almayan, sürekli sefahat âlemlerinde gezen, içkiye düşkün ve annesinin güzelliğini, gençliğini büyük bir hırsla kıskanan kişiliğe sahiptir. Arkadaş çevresindeki erkeklerin annesine nezaket gereği iltifatları bile Alev'in annesinden nefret etmesi için yeterli sebeplerdir. Alev, bu nefreti büyütür ve annesine karşı her geçen gün daha çok kıskançlık ve kin besleyerek annesine kinayeli bir üslupla şu sözleri söyler:

“Genç kız bu sözlere isyan eder gibi: - Oh sen mi bunları söylüyorsun, diye bağırdı. Herkes bizi kardeş sanıyor. O kadar genç, güzelsin ki... Böyle bir annem olduğu için iftihar ediyorum.” (s. 9)

Canan, eşini kaybettikten sonra varını yoğunu kızı Alev'e adar: “*Sevmek... Bu onun için bir ihtiyaçtı. Kocasının ölümünden sonra kalbinde ne varsa kızına vermişti. Alevi yalnız bir ana gibi değil, fakat yarattığı esere hayran bir san'atkâr gibi de severdi.*” (s. 27) Fakat Alev'i istediği gibi yetiştiremediği için büyük bir üzüntü duyar. Bu sebeplerden dolayı aralarında tam manasıyla bir anne-kız ilişkisi kurulamaz.

Aile içerisinde kardeşler, anne-kız, baba-oğul arasında ufak çaplı bir kıskançlık söz konusu olabilir. Fakat *Ana Kız* romanındaki bu anne-kız arasındaki kıskançlık eser boyunca çok farklı boyutlarda cereyan eder. Canan, tahminen 38 yaşındadır; fakat en az kızı kadar genç ve güzeldir. Alev de herkes tarafından beğenilen ve arzulanan bir kızdır. Böyle olmasına rağmen annesini her zaman kıskanan Alev onun, çevresi tarafından beğenilmesini, genç görünmesini kabullenemeyen biridir. Sözü edilen bu durum anne ile kız arasına aşılması imkânsız engeller koymaktadır.

Canan, kızı ile ne kadar samimi bir ilişki kurmaya çalışsa da Alev, her defasında annesini geri kafalı olmakla suçlar ve onu başka bir âlemin insanı olarak görür. Aslında Canan da bu durumun farkındadır; “*Alevi bütün gayretlerine rağmen istediği gibi yetiştirememiş, ona tesir ve nüfuz edememişti. Hiçbir zaman aralarında*

ana kız arasındaki o samimî, müşfik, derin samimiyet olmamıştı.” (s. 27) Buna karşın, Canan’ın elinden bu ilişkiyi düzeltebilmek adına bir şey gelmez. Zira birbirlerine karşı olan yargıları artık kemikleşmiştir.

Bir gün Canan’ın ölen kocasının genç bir akrabası olan Reşit, mühendis mektebinde okumak ve tahsil sürecini yanlarında tamamlamak için Ankara’dan İstanbul’a gelerek, bu ailenin yanında kalmaya başlar. Önceleri istediği her erkeği kendine âşık etmeye ve gönül eğlendirip sıkıldığı zaman o erkekten uzaklaşmaya alışkın olan Alev, Reşit’e karşı da aynı arzuyu duyar. Reşit’in Alev’e karşı mesafeli ve isteksiz tavırları Alev’i Reşit’e daha da yakınlaştırmaya başlar. Nitekim Alev, Reşit’e samimî bir aşkla bağlanır. Bu aşk Alev’i eskiye nazaran biraz daha sakin bir karaktere dönüştürür. Her gün yapılan içki âlemleri, erkeklerle burun buruna gece eğlenceleri azalır.

Bir deniz eğlencesinden sonra Reşit tifoya yakalanır. Bu hastalığı sırasında kendisiyle yakından ilgilenen Canan’a âşık olur. Canan da Reşit’e karşı kayıtsız değildir; fakat kızının Reşit’e olan aşkını ve bu aşkın diğer ilişkiler gibi sıradan olmadığını hisseder. Uzun yıllar ereksiz yaşamak, gençliğine doyamamak ve beğenilmenin verdiği duygularla kızının gelip geçici bir hevesi uğruna aşkına engel olmamaya karar verir ve Canan da Reşit’e olan aşkını itiraf eder. Bu aşk; anne ile kızın birbirinden iyice uzaklaşmasına sebep olur. Canan bir taraftan kızına karşı ihanet ettiğini, onun mutluluğunu çaldığını düşünse de diğer taraftan kızının genç olduğunu ve istediği biriyle rahatlıkla evlenebilecekken neden kendi aşkına göz dikmiş olduğunu düşünmekten kendini alıkoyamaz. Anlatıcı, onun bu hâlini şu cümlelerle okura bildirir:

“O zaman kızının saadetini çalmış gibi büyük bir utanma ve keder içinde kalırdı. Fakat sonra kendini haklı çıkaracak sebepler bulmakta gecikmezdi... Eğer, aşkına mukabele görseydi, belki şimdiye kadar çoktan bıkmış, hevesini almış, Reşidin peşini bırakmış olacaktı ve <niçin inat ediyor, diye öfkelenirdi. O kadar genç olduğu halde... Önünde şansını tecrübe edecek uzun seneler var. Fakat ben, öyle miyim?> İşte o zaman kızına kızıyordu. İçinde uyanan derin şefkat, muhabbet birdenbire sönüyor, Alev’i haksız, hodbin, bütün hareketlerinde manasız buluyor, ve elinden hakkı alınmak istenen bir insan gibi kızına karşı isyan ve hiddetle doluyordu.” (s.103)

Burada hem hayatını kızını yetiştirmeye adanmış; ancak bununla birlikte kendini ve dolayısıyla bir kadın cinsi olarak erkek cinsi tarafından beklediği sevgiyi görmezden gelen bir Canan mevcuttur. Alev, partilerde eğlendiği erkeklerle bu eksikliği bir nebze olsun giderebilse de Canan hayatında uzun zamandır bir erkek olmadığından içten içe bunun yokluğunu hissetmektedir. Bu yüzden de zaten Alev ile aralarında sağlam kurulamayan anne-kız ilişkisi iki kadının da tam anlamıyla hayatlarında olmayan bir erkeğin eksikliği ile sarsılır.

Reşit iyileşmesine karşın Canan ile her gece kendi odasında buluşmaya devam eder. Alev, kendisinden tamamen uzaklaşan Reşit'e karşı her zamankinden daha fazla bağlanır; ama Reşit, Alev'e eskisinden daha fazla soğuk ve uzak davranır. Alev, annesi ile Reşit arasındaki samimi ilişkiye başlarda anlam veremez; fakat bir müddet sonra annesini kıskanmaya başlar; hatta Reşit'le aralarında bir şey olduğundan şüphelenir.

“-Böyle şey olamaz, diye mırıldandı. Düşünmek bile çirkin... O benim annem! Herşeyi ümit edebilirim, fakat bunu değil. Hem onun tabiatında bir kadın... Ben deliyim ne yaptığımı bilmiyorum...” (s. 99)

diyerek annesi ile Reşit arasında bir ilişki olamayacağına kendisini inandırmaya çalışır. Hakikatte sağlam temellere sahip olmayan aile bağları yavaş yavaş kopmaya başlar. Aslında anne kız arasındaki bağ, Canan'ın Reşit'in aşkına karşılık vermesiyle birlikte kopar; fakat bu husus eserin kronolojik akışına göre ilerleyen süreçte kendini gösterir.

Bir gün Alev, Ahmet adında bir gencin evinde tüm gece eğlendikten sonra sabah beş sularında eve döner. O sırada Reşit'in odasından üzerinde geceliğiyle, saçları dağınık bir şekilde çıkan annesi Canan ile karşılaşır ve duyduğu şüphelerin gerçek olmasıyla annesine: *“-Bana dokunma! diye mırıldandı. Kalırsam seni öldürebilirim. İğrenç bir şeymişsin, müthiş bir şey!.. En düşkün fahişeler senden daha temizdirler...”* (s. 125) diyerek evi terk eder. Burada Alev'in, Canan'a karşı verdiği tepkinin arkasında Canan'ın hem anne olması, hem de Alev'in âşık olduğu adamlarla birlikte olmasından doğan bir kin söz konusudur.

Söz konusu gecedен sonra eserin olay akışı boyunca Alev'in eve geri dönmediği görülür. Başlangıçta üç kadının yaşadığı köşke genç bir erkek akrabanın yerleşmesiyle birlikte ailenin yapısı *eklemlı aile* diyebileceğimiz bir yapıya

dönüşmüştür. Fakat malum gece ve ardından gelen süreçte Alev'in evi terk etmesi, Reşit'in tahsil hayatını sonlandırarak Ankara'ya dönmesi gibi olaylar üzerine aile bireylerinin sayısı Servet Hanım ve Canan olmak üzere ikiye düşer. Alev'in evi terk ettikten sonra Ahmet adında bir genç ile metres hayatı yaşaması, morfin kullanmaya başlaması; ailenin, buldukları cemiyet içerisinde dışlanmasına sebep olur. Tüm bu yaşananların Canan'ı buhrana sürüklemesi neticesinde eserin sonunda Canan'ın intihar etmesi ile aile bireylerinin sayısı bire düşer. Eserin mekânı Suadiye'deki köşkte bu aileden geriye kalan tek kişi Servet Hanım olur.

Ana Kız eserinde tüm olaylar parçalanmış bu ailenin etrafında gerçekleşir. Ölümler, evin terk edilmesi gibi hususlar aileyi tamamen parçalar ve yok denecek bir hâle getirir.

Kızıl Vazo¹⁰⁵ romanı “MUKADDEME”¹⁰⁶ adlı bir bölümle başlar. Bu bölümde yazar, “*hakikatte yaşıyan vak'a kahramanı kadının*” (s. 3) yani Azize'nin kendisine verdiği gündüzlükteki bilgilerden hareketle eserini kaleme aldığını dile getirir.

18. yüzyılın ilk yarısında, batılı yazarlar tarafından önem kazanan romanda “*gerçekçilik kavramı*”¹⁰⁷, “*felsefede realizm*”¹⁰⁸ ile başlar. Gerçekçilik kavramı “*Realizmin oluşumunda rol oynayan şahsiyetler arasında Saint-Simon, Marx, Engels gibi düşünürlerin fikirleri ve sanayi devrimi önemli rol oynamıştır.*”¹⁰⁹ Sevim Kantarcıoğlu da söz konusu kavramı, Ian Watt'ın gerçekçilik görüşlerinden hareketle; “*Roman, belli bir zaman ve mekân içinde, belli bir kişinin başından geçenlerin sebep-netice ilişkisi ve sağlam bir mantık dokusu içinde, sade bir nesir dili ile hikâye edilmesidir.*”¹¹⁰ şeklinde açıklar.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yazarları da eserlerinin ne kadar gerçekçi olursa roman sanatına o kadar yakın olduğunu düşünmüş ve bunu da eserlerine bu şekilde yansıtmışlardır. Bu durum sadece Cumhuriyet Dönemi yazarlarına has değildir.

¹⁰⁵ Peride Celâl, *Kızıl Vazo*, Semih Lûtfi Kitabevi, 2. Bsk., İstanbul (Tarihsiz).

¹⁰⁶ Yazar, *Kızıl Vazo*'da romana başlamadan evvel “MUKADDEME” adlı bir ön sözde romanın gerçek hayattan alınan bir hikâye olduğunu vurgulamak için Anadolu'daki bir kişiden aldığı gündüzlükten faydalanarak eserini yazdığını belirtir. E.K.

¹⁰⁷ Ian Watt, çev. Ferit Burak Aydar, *Romanın Yükselişi*, Metis Eleştiri, 1. Bsk., İstanbul 2007, ss. 9-38.

¹⁰⁸ Sevim Kantarcıoğlu, *Yakınçağ Tarihimizde Roman 1908 – 1960*, Paradigma Yayıncılık, 1. Bsk., İstanbul 2008, s. 1.

¹⁰⁹ Emel Kefeli, *Batı Edebiyatında Akımlar*, Dergâh Yayınları, 1. Bsk., İstanbul 2012, s. 92.

¹¹⁰ Kantarcıoğlu, *a.g.e.*, s. 2.

Avrupa’da romanın doğuşunda amaç, özellikle halkı eğitmek olduğu için eserlerinin ne denli gerçekçi olduğunu okura yansıtmaya çalışmışlardır. Bu, ayrıca romanın doğuşunun gazete gibi gündemi takip eden ürünlerde ortaya çıkmasından da kaynaklanır. Peride Celâl de bütün bu düşüncelerle hareket etmiş olabilir.

Romanın başkişisi Azize’nin teyzesi Şevkiye Hanım, oğlu Cemal’le birlikte Yeniköy’de yaşar. Şevkiye Hanım, “*zayıf, asabi fakat çelik gibi bir kadındır*” (s. 35). Cemal, annesinin aksine hastalık hastası bir adamdır. Cemal, “*İzmitte kâğıt fabrikasında çalışıyor*”dur (s. 35). Fakat her şeyden şikâyet ettiği gibi çalışmaktan da şikâyetçidir. Şevkiye Hanım bu sebeple Cemal’in, yeğeni Azize ile evlenmesini ister. Çünkü “*sıhhatinden, çalışmaktan daima şikâyet*” (s. 39) eden Cemal, ancak zengin olan Azize ile evlenirse “*istirahat edecek ve hiçbir sıkıntı çekmeden yaşayacak*”tır (s. 39).

Anne ve oğlundan oluşan bu ailede Şevkiye Hanım’ın eşi hakkında herhangi bir bilgi verilmez. Fakat boşanma yahut vefat etmiş olma durumu göz önüne alınarak Şevkiye Hanım ile Cemal’i parçalanmış aile olarak kabul etmek mümkündür. Eserde iki kişiden oluşan bu aile hakkında bilgi verilmediği gibi, aile bireylerinin arasındaki ilişkilere de yer verilmez.

Kızıl Vazo’da Azize’nin yakın dostu olan Hüseyin, ablası Nermin ile birlikte İzmir’de yaşar. Söz konusu bu abla-kardeşin anne ve babasına ne olduğu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Nermin, “*otuzunu geçtiği halde*” (s. 15) kardeşinin “*yalnız kalmasından kork*”tuğu (s. 67) için “*taliplerini bin bir bahane ile redde*”derek (s. 67) evlenmez.

Hüseyin, ablasının kendisi yüzünden evlenmediğini bilir. Bu sebeple ablasına talip olan belediye doktorunu “*içgüveysi almak, yani beraber oturmak şartile*” (s. 176) evlenmeye “*Nermini razı ede*”r (s. 176). Hüseyin, Nermin ve onun kocası olacak belediye doktorunun aynı çatı altında yaşamaya karar vermesi onların ailesini adlandırma bakımından değiştirecektir. Bununla birlikte eserin sonunda Hüseyin de Azize ile evlenip yurtdışına gitme kararı alır. Fakat kurguda gerek Nermin gerekse Hüseyin evlenme kararı almış olsalar da her ikisinin de evlenme durumu muallak kalmıştır. Bu sebeptendir ki; Hüseyin ile Nermin’den müteşekkil aile kurumu, yapısal bakımdan parçalanmış aileyi temsil etme durumunu devam ettirir.

Aşkın Doğuşu¹¹¹ adlı eser, yazarın “*Mukaddeme*”¹¹² adlı bölümüyle başlar. Yazar, “*Zehrayı 1933 senesinde kasabasında tanı*”mış (s. 3) ve daha sonra onu, “*İstanbuldaki evi*”nde (s. 4) gördüğünü ve “... *kısmen onun mektuplarından, kısmen anlattığı vak’alardan aldığı (...) notlarla bu kitabı meydana getirdi*”ğini (s. 4) ifade eder.

Eserde, başkişi Zehra ile Celâl Tahsin’in evliliği; “parçalanmış aile” yapısını teşkil eder. Celâl Tahsin, “... *sekiz senedenberi evli olduğu karısı Nihal*”den (s. 25) ayrıldıktan sonra, “... *eski karısı gibi ukalâ, Avrupalılaştı, kendini beğenmiş, yüksek sosyeteden bir kız iste*”meyerek (s. 26) “*taşralı*” bir kızla evlenmeye karar verir. Celâl Tahsin, Münire Hanım adında bir akrabanın tavsiyesi üzerine yine anne tarafından akrabaları olan ve Samsun’un kasabasında yaşayan Zehra ile evlenir.

Zehra ile Celâl Tahsin “*tanıştıkları günün üzerinden bir ay bile geçme*”den (s. 46) evlenirler. Biraz da bu sebeple Zehra; “*kocasının yanında kendini yalnız, yabancı ve biraz korkulu hisse*”der (s. 47). Fakat zamanla “*Onun her şeyi kendisinden iyi bildiğine ve iyi yaptığına inan*”maya (s. 59) bununla beraber, “*şikâyet etmemeğe ve kocasını sevmiye gayret*” (s. 59) eder.

Zehra, evliliğinin ilk aylarında “*Taksim*”deki (s. 26) evlerinden dışarıya hiç çıkmaz. Celâl Tahsin ise evlenmeden önceki gibi hayatını sürdürerek; gündüzleri işe, akşamları ise arkadaşlarıyla birlikte oyun oynadığı kulübe gidip daha sonra evine gelir. Celâl Tahsin, Zehra’nın evden çıkmaması, arkadaşlarının da eşini merak etmesi üzerine, bir gün “beş çayı” düzenleyerek cemiyet arkadaşlarına Zehra’yı tanıtır.

Zehra, evlerinde düzenledikleri beş çayından sonra yavaş yavaş arkadaşlar arası toplantılara, yemek davetlerine ve kocasının her gün muhakkak gittiği kulübe gitmeye başlar. Ancak tanıştığı kişilere ve katıldığı davetlere bir türlü “*alışmadığını, yalnız her gün biraz daha makineleştiğini hisse*”derek (s. 149) kendini sürekli;

“-*Benim burada işim ne, işim ne! diye*” (s. 143)

sorgulamaya ve tekrar evine kapanmaya başlar.

¹¹¹ Peride Celâl, Aşkın Doğuşu, Semih Lûtfi Kitabevi, İstanbul 1944.

¹¹² Daha evvelde belirtildiği üzere Peride Celâl’in bu tavrı gerçekçilik hassasiyetinden kaynaklanmaktadır. E.K.

Celâl Tahsin, Zehra'dan ayrı yine her akşam kulübe gitmeye devam eder. Bir akşam kulübe gelen eski karısı Nihal'le karşılaşır ve ona tekrar ilgi duymaya başlar. Bu ilgisi Celâl Tahsin'i Zehra'dan uzaklaştırır. Zehra, bir akşam kulüpte Nihal'le karşılaşır ve kocasının eski karısına tesadüf ettiğinde tavırlarının değiştiğini görür. Böylelikle kocasının uzun zamandır kendisine karşı neden ilgisiz olduğunu anlamaya başlar.

Zehra'nın kendini, gerek içinde bulunduğu cemiyet hayatına gerekse kocasına karşı yabancı hissetmesi gibi sebepler onun kocasına ve ailesine yabancılaşmasına neden olur. Nitekim Celâl Tahsin'in de eski karısına yeniden ilgi duymaya başlaması onu Zehra'ya ve ailesine karşı ilgisiz biri haline getirir.

Zehra ile Celâl Tahsin'in “çekirdek aile” hayatı zamanla yıpranmaya ve eşler arasındaki bağlar kopmaya başlar. Bu ailenin parçalanmasına, yukarıda bahsedilen sebeplerin etkisi büyük olduğu kadar, asıl önemli sebep Celâl Tahsin'in; “*dostlarından biriyle bir bahse tutuş*”arak (s. 263) Zehra ile evlenme hadisesidir. Zehra, Celâl Tahsin'in bir iddia yüzünden kendisiyle evlendiğini öğrenince bunu gururuna yediremez ve evini terk edip kocasından boşanmak ister.

Zehra ile Celâl Tahsin, birbirinden ayrı coğrafyalarda ve farklı kültürlerle yetişmiş iki ayrı kimliğe sahip olmaları sebebiyle evliliklerini sağlam bir zemin üzerine inşa edememişlerdir. Eşler arasında maddi bir sıkıntı yaşanmasa bile manevî hiçbir ihtiyaç giderilemez. Bu nedenle Zehra ve Celâl Tahsin'in evliliği, dağılmış bir yapı olarak, kuramsal açıdan parçalanmış aileyi temsil eder.

Aşkın Doğuşu'nda bir başka parçalanmış aile türü daha görülür ki bu da; Sadık Ziya ile Belkıs Hanım'ın evliliğidir. (Bkz. Ekler: Tablo: 7.2.) Celâl Tahsin'in arkadaşı olan Sadık Ziya, buldukları cemiyet içerisinde beğendiği kadınlarla ilişki yaşamaktan çekinmeyen bir adamdır. Belkıs Hanım ise; “*Kitablar, münakaşalar, fikir hareketleri içinde tavrı, hattâ yüzü, vücudü erkekleşmiş bir kadın*”dır (s. 227). Bununla birlikte; “... mübalâğalı hareketlerle her an okumuş münevver bir kadın olduğunu göstermekten hoşlanmasına, öbür kadınları hattâ bir çok erkekleri küçümseyen bir tavır almasına rağmen hakikî bir entelektüel”dir (s. 227). Belkıs Hanım, kocasının başka kadınları beğenmesine hatta onlarla kendisini aldatmasına tepki göstermez. Fakat Sadık Ziya'nın başka bir kadına “hayranlık” duymasını da kabullenemez.

Sadık Ziya, karısını; “-... bütün bu süslerden, zarafetlerden anlamıyan erkekleşmiş bir kadın” (s. 128) olarak tasvir eder ve onun “bütün kitaplarını yakmak ve onu dağlara götürmek, kadınlığını hatırlatmak” (s. 128) ister. Hatta o, karısını; “yumuşak, tatlı bir tebessümle, bana muhtaç, bana dayanmış görme”yi (s. 128) ve “onu biraz küçük, biraz bilgisiz, fakat tam mânasile kadın” (s. 128, 129) gibi olmasını arzular.

Sadık Ziya’nın aktarımına göre Belkıs Hanım’ın; “Erkeklerin halledemediği meselelerle uğraşiyor.” (s. 128) olması, sürekli dönemin toplumsal meseleleri üzerine münakaşalara girmesi ve zamanla erkeksi bir yapıya bürünmesi kocasının kendini; “Bir erkeğin kadının yalnız kafasını, fikirlerini severek mes’ut olamayacağını, başka bir şeyler arıyacağını düşünemiyerek aldan”mış (s. 129) biri gibi hissetmesine sebep olur.

Sadık Ziya ile Belkıs Hanım’ın evliliği arkadaş cemiyetleri içerisinde ulu orta yaşanan ve aile mahremiyeti olmayan bir yapıdadır. Sadık Ziya’nın daha evvel bahsedildiği üzere karısı hakkındaki düşünceleri bu cemiyette bulunan herkes tarafından bilinmekle beraber aynı şekilde Belkıs Hanım’ın da kocası hakkındaki duygu ve düşünceleri bilinir.

Sadık Ziya’nın, Belkıs Hanım’ı fiziksel ve ruhsal olarak bir kadın gibi görememesi ve Belkıs Hanım’ın da kocasına karşı ilgisiz ve sadece toplumsal meselelerle uğraşan bir kimse olması, aralarındaki evlilik bağının kopmasına ve aile kurumunun “parçalanmasına” neden olur.

Dar Yol¹¹³’da roman kurgulama tekniği ve öğelerinden biri olan “olay örgüsü”nde “Ortadan Başlatma”¹¹⁴ tekniği kullanılır ve eserde aile yapıları hakkındaki bilgiler bu yolla edinilir. Yani; “Olaylar, orta yerden başlar, genellikle geriye dönüş tekniğiyle bir süre sonra eskide olmuş olaylar aktarılır, en son olarak da sonucu verilir.”¹¹⁵ Bu sebeple, Meliha ile Raif arasındaki aile ilişkisi eserin vaka zamanına göre parçalanmış durumdadır.

¹¹³ Peride Celâl, Dar Yol, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1949.

¹¹⁴ Nurullah Çetin, Roman Çözümleme Yöntemi, Öncü Kitap, 11. Bsk., Ankara 2012, s. 191.

¹¹⁵ Çetin, a.g.e., s. 191.

Eserin başlangıç bölümünde bilinmeyen bir sebeple “*Raif kendisini öldür*”ür (s. 21). Meliha da yanında büyüdüğü teyzesinin evine geri döner. Raif ile Meliha, teyze çocuklarıdır. Meliha, küçük yaşta ailesini kaybettiği, Raif ise annesinin babasını aldatıp başka bir erkekle kaçtığı ve babası bir süre sonra öldüğü için; teyzeleri Hayriye Hanım’ın yanında büyümüşlerdir.

Raif’in intihar etmeden evvel iş seyahati sebebiyle gittiği Bursa’dan Meliha’ya gönderdiği mektuplar aracılığıyla ailenin parçalanmadan evvelki ilk hâli olan çekirdek aileyi oluşturan bireylerin aile içi ilişkilerdeki tutum ve davranışları ile ailenin durumu hakkında bir nebze de olsa bilgi edinilebilir. Raif, bu mektuplarda Meliha’dan boşanmak istediğini söyler. Raif’in Meliha’ya gönderdiği ikinci mektubundaki; “*Evet ilk zamanlar sana olan büyük hayranlığım içinde bunu aşk sanmış olabilirdim. İkimiz de çok gençtik, ne yaptığımızı bilmiyorduk. Fakat şimdi? Şimdi artık olamayacağımı hissediyorum.*” (s. 111) şeklindeki ifadelerinden hareketle aile içinde karı-koca arasındaki bağın zayıflamış olduğu söylenebilir.

Raif’in boşanma isteğine Meliha’nın; “*dümdüz bir bakışla bakan sakın, soğukkanlı ve kaskatı bir kadın*” (s. 11) oluşu, söz konusu bu çekirdek ailede erkeğin manevî açıdan karısı tarafından tatmin edilmediğini gösterir. Raif’in boşanmak istemesine Meliha’nın razı olmayış sebebi de Raif tarafından;

“*<Boşanma> kelimesinden <veba> kelimesinden olduğu gibi korkuyorsun biliyorum (...) Terkedilmiş, istenmemiş bir kadın vaziyetine düşmektense ölmeyi tercih edersin değil mi? Böyle şeylere o kadar ehemmiyet veriyorsun ki!*” (s. 112)

şeklinde aktarılır. Bundan hareketle Meliha’nın aile birlikteliğinin devamını sağlamayı sadece egoist bir yapıya sahip olmasından dolayı kendi manevî çıkarları için istediği ifade edilebilir.

Raif’in Meliha’dan ayrılmak istemesinin asıl sebebi karısı ile “*Bir zamanlar birbirini*”lerine (s. 110) hissettikleri “*yakınlığı, hayranlığı aşk sanmış*” (s. 110) olmaları ve onun Fatma adındaki bir kıza gerçek anlamda âşık olmasıdır. Buna rağmen Raif’in Meliha “*istemedikçe <peki> demedikçe ayrılmak için ilk hareket*” (s. 112) eden kişinin kendisi olmayacağı şeklindeki söylemleri, Raif’in eşinin rızasıyla aile kurumunu bozacağını, aksi takdirde birlikteliklerine devam edeceğini gösterir.

Sağlıklı bir aile kurumu için temel şartlardan biri de her ne konuda olursa olsun eşlerin ortak bir düşüncede buluşabilmesidir. Nitekim *Dar Yol* romanında Raif ile Meliha'nın oluşturduğu ailenin içinde eşlerin boşanma konusunda ortak bir kanaate varamadığı görülür. Bu sebeple erkeğin; karısının gerek toplumsal statüsünü sarsmamak gerekse evlilikleri boyunca yaşanmışlıklardan ve akrabalık ilişkisinden kaynaklanan aralarındaki saygı ile sevgiyi yitirmemek için boşanmak yerine intihar ettiği söylenebilir.

Eserin kurgusu itibarıyla olay örgüsünde geriye dönüş, bilinç akışı ve mektup tekniği aracılığıyla hakkında bilgi edinilebilen Raif ile Meliha'nın aile türü Raif'in intihar etmesi sebebiyle başlangıçta “parçalanmış aile” şeklindedir. Fakat eserin düğüm bölümü olan Raif'in intihar etme sebebinin bilinmeyişi, eserde geriye dönüşlerle birlikte ailenin ilk şekli olan çekirdek aile hâlini de incelemeyi mümkün kılar. Söz konusu ailenin Raif ve Meliha olmak üzere iki kişiden oluşması, Raif'in ölmesiyle birlikte aile bireylerinden geriye bir tek Meliha'nın kalması onların ailesini parçalanmış bir şekle dönüştürür.

Dar Yol'da anlatıcı tarafından üzerinde çok durulmayan; fakat “parçalanmış aile” yapısı altında incelenebilecek olan bir ailenin varlığından da söz edilebilir. Bu aile, eserin başkışisi Cenân'ın hem komşuları hem de yakın arkadaşları olan Ahmed, kardeşi Zehra ve annesi Fatma Hanım'dan oluşur.

Fatma Hanım; “*İhtiyar, emektar hizmetçisi, iskambil kağıtları, sigara paketleri, birbiri arkasına koyup bitirdiği kitaplarla köşkün üst katına, çekilmiş kendi başına*” (s. 78) yaşayan “*yarı yatalak zavallı*” (s. 78) bir kadındır. Bununla birlikte

“*Kendi dünyasında, dış âlemlerle aşıyağı yukarı bütün alâkalarını kesmiş, kuytu yere dikilmiş karanlıktan, rütubetten hoşlanan acayip bir nebat gibi kapalı odalar, inik perdeler içinde yapayalnız yaşayan bir insan*”dır (s. 78).

Hatta Fatma Hanım;

“*Çocukları yanına gidip hatırını sordukları zaman sevinir, fakat biraz sonra ilâç, kolonya, tütün kokuları dolu kapalı odaya dışarıdan rüzgâr dolmuş, herşeyi karıştırmış, bozmuş gibi kıpırdamaya, alnını tutup ağrılarından şikâyete başlar, onların seslerinden, gürültülerinden rahatsız olduğunu saklayamaz*” (ss. 78-79)

çocuklarını odadan çıkarır.

Ahmed'in, "*Gününün büyük bir kısmını akademide, yahut babadan kalma evle dükkânın kirası, sergisi peşinde dışarda geçiren*" (s. 10) birisi olması sebebiyle "*kız kardeşine göz kulak olacak hali yok*"tur (s. 10). Annesinin evin çatı katında hastalıklı olarak yalnız yaşaması, Ahmed'in de kendi işleri peşinde koşturmasından dolayı Zehra; "*<Belvü> nün önündeki büyük ağacın etrafında yahut sahilde, ağaçların altında oğlanlarla*" (s. 10) vakit geçirmektedir.

Ahmed, akademideki eğitimini tamamladıktan sonra hocaları tarafından Paris'e gönderilmek istenir. Nitekim o, annesini "*burakıp gitmenin bu hasta kadının hayatında hiç de büyük bir boşluk yaratmayacağı*" (s. 79) düşünür. Zehra ise; "*bir gün nasıl olsa evlenip köşkten gide*"ceğini (s. 79) bildiği için "*bir şeyler bulmuş, hazırlamış gibi rahat, neş'eli bir hal*" (s. 79) içindedir.

Fatma Hanım, Ahmed ve Zehra'dan oluşan söz konusu "parçalanmış aile" yapısı içinde aile bireylerinin hepsi bireysel olarak farklı şekilde hayatlarına yön verir. Onların arasında akrabalık bağının dışında birbirleriyle iletişim ve yahut herhangi bir duygusal bağın kurulmadığı görülür. Fatma Hanım'ın, çocukları üzerinde bir anne rol modeli oluşturamaması, aynı zamanda bir babanın otoriter konumunun elde olmayan sebeplerden dolayı baba tarafından sağlanamaması, Ahmed ile Zehra arasında sağlıklı bir kardeşlik bağının da kurulamamasına neden olur. Eserde aile bireyleri arasında neredeyse hiçbir bağın kurulmadığı söylenebilecek olan bu ailenin varlığı yok sayılamayacak kadar önem teşkil eder. Çünkü aile bireyleri aynı hane halkına mensup olsalar da aralarındaki ilişki yalnızca yaşadıkları mekânın ortak kullanımına dayanır.

Üç Kadının Romanı¹¹⁶'nda başkişilerden biri olan Fatma ile kocası Mehmed Yeşilköy'de otururlar. Fatma muharrir, Mehmed ise ressamdır. Severek evlenirler; fakat evlilikleri süresince "*Deli gibi kıskançlık kavgaları eder, yirmi dört saat geçmeden barışır*" (C. 2. s. 27) tekrar kavga ederler. Eserin başında Mehmed'in başka bir kadına âşık olduğu için Fatma'dan boşanmak istemesi hadisesi yaşanır. Bunun üzerine söz konusu bu parçalanmış aile hakkındaki bilgiler, Fatma'nın geriye dönüşleri ve bilinç akışı yöntemi ile sağlanır.

¹¹⁶ Peride Celâl, *Üç Kadının Romanı*, (C. 1-2), Çağlayan Yayınevi, İstanbul 1954.

Bu eser *Üç Kadının Romanı* adıyla ilk defa 1954 yılında iki cilt olarak yayınlanmıştır. Aynı roman 1987 yılında *Üç Kadın* adıyla tekrar yayınlanmış; ancak yazar bu kez romanın diline müdahale ederek güncellemiştir. Fakat iki romanın da kurgusu aynıdır. E. K.

Mehmed, “*çekilmez bir adamdı*”r (C. 1. s. 28). Çünkü “*karısı var mı, yok mu farkında*” (C. 1. s. 28) olmadan dilediği gibi yaşar. Fatma, Mehmed’e çok âşıktır; fakat “*Ona esir olmamak, kendi*”ni (C. 2. s. 28) kocasından “*korumak*” (C. 2. s. 28) için Mehmed’den “*aşkını bile saklamağa çalış*”ır (C. 2. s. 28). Fatma’nın aşırı sevgisini kocasından saklamasının sebebi Mehmed’in bunu bir zaaf gibi görüp kendini istediği gibi yönlendireceği düşüncesindedir.

Fatma’yla Mehmed evlilikleri süresince her zaman “*Kedi köpek gibi kavga*” (C. 1. s. 74) ederler. Sürekli kavga etmelerinden, Fatma’nın kendine uzak duruşlarından bıkan Mehmed, karısından uzaklaşarak onun en yakın arkadaşı olan Leylâ’ya âşık olur. Bu sebeple de Fatma’dan boşanmaya karar verir. Fatma, bir başkasına âşık olduğu için Mehmed’in kendinden ayrılmak istediğini bilir; fakat bu kişinin yakın arkadaşı Leylâ olduğunu tahmin edemez.

Fatma, Mehmed ile her kavgalarında kocasının; “*kendisiyle dolu fena, çok fena bir adam!*” (C. 1. s. 28) olduğunu düşünse de “*her defasında Mehmed’e dünyadaki <Biricik vazgeçilmez adam> diye, koş*”ar (C. 1. s. 28). Yani Fatma, Mehmed’e olan duygularında tutarsız davranır. Bu sebeple Mehmed’in Leylâ’ya âşık olduğunu öğrenene kadar boşanma düşüncesini kabullenemez. Fakat kocası ile en yakın arkadaşının Paris’e kaçmalarıyla Mehmed’den ve evliliğinden umudunu keser.

Fatma, Mehmed ile boşanma sürecindeyken kendine her konuda yardım etmeye çalışan Şair Arif Hikmet’e yakınlık duymaya başlar. Fatma ile Şair Arif Hikmet’in aralarındaki dostluk ilişkisi zamanla aşka dönüşür ve evlenmeye karar verirler. Mehmed’de bu sırada Leylâ’dan ayrılır ve Fatma’yla boşanmaktan vazgeçer. Fakat Fatma, boşanıp Şair Arif Hikmet ile evlenme fikrinden caymaz.

Fatma ile Mehmed boşanma kararı almış olsalar da eserde onların resmî bir şekilde boşandıklarına rastlanılmaz. Ancak Mehmed ile Fatma’nın boşanma kararı olarak ayrı yaşamaya başlamaları, Fatma’nın Şair Arif Hikmet’ten hamile kalması üzerine evlenmeye karar vermeleri gibi sebepler Fatma ile Mehmed’den müteşekkil ailenin parçalanmış durumda olduğunu gösterir.

Kırkıncı Oda¹¹⁷’da başkişi Ayşe ile sanat eleştirmeni olan Nihad’ın evlilikleri, Ayşe’nin, yazar Saib Nuri’nin karısına yazdığı bir mektubunun yanlılıkla eline geçtiği zamana kadar normal bir seyirde gider. Ayşe, Nihad’la “*aydın karı kocalardan oldu*”klarını (s. 5) düşünür.

Ayşe ile Nihad, vaka zamanına göre “*yedi yıl*”dır (s. 31) evlidirler. Onlar ilk tanıştıkları zamanlarda, yani evlenmeden evvel, Nihad’ın Katina adında Rum bir kadınla ilişkisi vardır. Ayşe, Nihad’ın “*ilk zamanlar düşüncelerine, bilgisine, hattâ yumuşak ahlâkına, tenbelliğine, her şeyine hayran*” (s. 56) kaldığı için Nihad’ı sevgilisinden ayırmak için “*dişdişe, turnak turnağa savaş*”ır (s. 31).

Ayşe, sanat ve edebiyat meraklısı bir kadındır. Nihad’ın sanat eleştirmeni olması sebebiyle Ayşe, Nihad ile büyük işler yapacağını düşünerek aşk evliliği değil, mantık evliliği yapar. Bir zaman sonra Nihad’ın “*insanları bir fikrin peşinde toplayacak, onların kalblerine sıcaklık, heyecan verecek adam*” (s. 7) olmadığını görüp “*Bütün bir ömür beraberlermiş, Nihadla beraber eskiyip çürümüşler gibi garib bir duygu içinde*” (s. 31) evliliğini sürdürmeye başlar.

Ayşe ile Nihad’ın ortak paylaşımlarının olmaması Ayşe’nin her şeyden sıkılmasına, hayatını değiştirecek heyecanlar aramasına neden olur. Sıkıntılı geçirdiği günlerde, yıllar evvel bir davette tanıştığı Saib Nuri’nin eşine gönderdiği mektubun yanlılıkla eline geçmesi, onu Saib Nuri ile yaşanacak yasak bir ilişkiye doğru sürükler. Bu ilişki ilk zamanlar sadece mektuplaşmalar aracılığıyla sürdürülür.

Ayşe ile Saib Nuri arasındaki mektuplaşmalarda Ayşe önceleri Nihad’dan iyi şekilde bahseder. Çünkü ona göre o zamanlar “*Nihaddan anlayışlısı yoktu*”r (s. 26). Hatta Saib Nuri ile mektuplaşmalarına müdahale etmediği, anlayışla karşıladığı için onun gözünde Nihad; “*Açık fikirli bir insan*”dır (s. 26). Saib Nuri’nin Ayşe’ye âşık olduğunu söylemesiyle birlikte Ayşe’nin Nihad’a olan bakış açısı da değişmeye başlar. Saib Nuri’nin aşk itirafına karşılık Ayşe evvela; “*...benim bir kocam var. Ona bağlıyım. Biraz ana sevgisini andırıyor, koruyucu bir şefkat Nihada duyduğum ama, gene de içimde ona karşı bir şey var.*” (s. 79) diyerek karşı koymaya çalışsa da çok geçmeden o da Saib Nuri’ye âşık olur.

¹¹⁷ Peride Celâl, Kırkıncı Oda, İstanbul Tan Matbaası, İstanbul 1958.

Ayşe'nin Saib Nuri ile mektuplaşmalarının bir ilişkiye dönüşmesi, evliliğini de etkilemeye başlar. Bununla birlikte Nihad'dan tamamen uzaklaşan Ayşe, kocasıyla birlikte hazırladıkları şiir antolojisini tamamlayıp Paris'e Saib Nuri'nin yanına gitmeyi amaçlar. Gece gündüz çalışmasıyla bitirdiği antolojiyi bahane ederek dönmek üzere Paris'e gider. Fakat Ayşe'nin, geri gelmeyeceğinden Nihad'ın haberi yoktur.

Ayşe, Paris'te Saib Nuri ile yaşamaya başladıktan sonra Nihad'la boşanmaya karar verir. Bu isteğini kocasına bildirdiğinde Nihad buna razı olmaz, Ayşe'nin İstanbul'a dönüp bu kararını yüz yüze konuşmak ve ondan sonra bir sonuca bağlamak ister. Nihad'ın Ayşe'yle yüz yüze görüşmek istemesinin sebebi, karısının kendini gördükten sonra fikrini değiştireceğine inanmasıdır. Nihad, bu nedenle Ayşe'nin Saib Nuri'yle yasak bir ilişki içinde olduğunu bilmesine rağmen ısrarla boşanmaya razı olmaz.

Ayşe, Nihad'ı razı edip boşanma işlemlerini halletmek için İstanbul'a gitmek zorunda kalır. Fakat uçak yolcuğu sırasında çıkan bir arıza sebebiyle uçakları düşer ve Ayşe de bu kazada ölür. Nihad ile Ayşe'den mürekkep bu aile de böylelikle "parçalanmış aile" yapısına dönüşür. Hâlbuki karı-koca ilişkisinin bittiği, kadının başka bir erkekle karı koca hayatı yaşaması gibi durumlar söz konusu ailenin birlikteliğinin çok daha evvel bitmiş olduğunu gösterir. Resmî olarak devam eden evlilik birlikteliğinin Nihad tarafından bitirilmek istenmemesi, eşleri zorunlu olarak birbirine bağlı tutar. Böylelikle Ayşe ile Nihad'ın yalnızca kâğıt üzerinde olan evlilikleri, ailenin sosyolojik yapısıyla örtüşmez.

Kırkinci Oda'da yazar Saib Nuri'nin ailesi hakkındaki bilgiler onun Paris'ten, karısı Bedriye'ye yazdığı mektup vasıtasıyla öğrenilir. Saib Nuri, yıllar önce karısının da akrabası olan şair Vecihi ile gittiği bir av sırasında istemeyerek Vecihi'yi öldürür. Saib Nuri, etrafta karısı Bedriye ile Vecihi arasında yaşanan bir aşk yüzünden şairi öldürdüğü dedikoduları yayılınca İstanbul'u terk ederek, Paris'te yaşamaya başlar. Bedriye de Bostancı'daki evlerinde kızları Fatoş ile birlikte yaşamaya devam eder.

Saib Nuri'nin karısına gönderdiği mektupta, onun evliliğini yürütemeyeceği, hayattan umudunun dahi kalmadığı;

"Ben evlenecek adam mıydım a kız! Ne diye yaptın bu işi, ne diye yaptık sanki! Kalk İzmire babanın evine dön, sat o harabeyi âfiyetle parasını ye.

Sana da kıza da helâl olsun. (...) Sen gençsin, evlenirsin, hayatını yaparsın gene. Unutursun da..." (s. 12)

şeklindeki ifadelerinden açıkça anlaşılır.

Saib Nuri'nin mektubunun, yıllar evvel bir davette tanıştığı Ayşe'nin eline geçmesiyle birlikte Ayşe ile Saib Nuri'nin aralarında yasak bir ilişki başlar. Önceleri mektuplaşarak devam eden bu ilişki, Ayşe'nin Paris'e gitmesiyle birlikte gayrimeşru bir karı koca hayatına dönüşür.

Saib Nuri, Paris'te Ayşe ile yaşamaya başladıktan sonra karısından boşanır. Saib Nuri'den ayrılan Bedriye kızını da alarak İzmir'e babasının yanına döner. Böylelikle yıllarca ayrı memleketlerde yaşamak zorunda kalan Saib Nuri ve Bedriye'nin ailesi de parçalanmış olur.

Üç Yirmidört Saat¹¹⁸ eseri, "70'li yılların toplumsal çalkantıları ve değişim özelemleri içinde yeni kent-soylu tiplerini, geleneksel aile düzeninin artıkları, birikimleri ile birlikte ele"¹¹⁹ alır. Eser, evin emektarı Dilber'in bağırsak ameliyatı olması sonrasındaki üç yirmi dört saati yani üç günlük süreyi kapsar. Eserdeki aile yapıları hakkında bilgiler, başkişi Fatma'nın hastanede Dilber'e refakat ettiği üç günlük süreçteki geriye dönüşler, "hatırlama" ve kişiler arası monologlar yoluyla edinilir. Peride Celâl'in daha evvel de değinildiği üzere eserlerini gerçekliğe dayandırma çabasına bu romanda da rastlanılır. Önceki romanların "MUKADDEME" adlı bir ön yazı ile gerçekliğe dayandırılması mevzusu, *Üç Yirmidört Saat* adlı eserinde de roman kişilerinin monologları aracılığıyla sağlanır.

"-Roman gibi! dedi, Fatma.

-Roman konularını aşan gerçekler çıkıyor sırasında yaşamın içinden."
(s. 368)

Eserde, başkişi Fatma, üniversiteyi son sınıfta bırakarak bir burjuva olan Mehmet ile evlenmiş; fakat evlenmesinin üzerinden bir yıl bile geçmeden kocasından ve onun ailesinden sıkılarak boşanmıştır. "Yirmi beş yaşında" (s. 256) olan Fatma, Mehmet'ten boşandıktan sonra annesinin evine geri döner. Babasının küçük yaşta yanına alıp yetiştirdiği "Hasan ağabeyle annesi, babadan kalma Sultanhamam'ındaki

¹¹⁸ Peride Celal, *Üç Yirmidört Saat*, Milliyet Yayınları Ltd. Şti Yayınları, 1. Bsk., İstanbul 1977.

¹¹⁹ Ufuk Esin, *Sayın Peride Celal Yonsel İçin (Bir Dost ve Okuyucu Gözü İle Bir İki Not)*, Hazırlayan: Selim İleri, Peride Celal'e Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996, s. 82.

kumaş dükkânını kapatalı beş yıl olmuş” (s. 11) onun yerine “*Nişantaşı’ndaki ortaklaşa açtıkları Butik*”ten (s. 11) kazandığı gelire geçimlerini sağlar.

Fatma’nın babası, o daha “*dört yaşınday*”ken (s. 383) vefat etmiştir. Önceleri bir konakta yaşayan aile, kim olduğu bilinmeyen biri tarafından “*ütünün prizde unutul*”ması (s. 377) sonucu çıkan yangında konağını kaybeder. Konağın bulunduğu arsanın satılmasıyla bir apartman dairesi olarak yaşamlarına o evde devam ederler.

Eserdeki parçalanmış aileyi teşkil eden Fatma ve annesinin, aile ocağında onlarla birlikte yaşayan iki kişi daha vardır. Bu kişilerden biri, Fatma’nın anneannesi tarafından evlatlık edinilen evin emektarı Dilber, diğer bir adıyla Ayşe Tekcan’dır. Bir diğeri ise “*Posbıyık*” lakaplı evin mutfak işlerine bakan bir yardımcıdır. Dilber, yıllar yılı Fatma’nın anneannesine, anneannesinin ölümünden sonra annesine hizmet etmiş olması sebebiyle bu ailenin üyelerinden biri gibidir. Fakat onun söz konusu bu aile bireyleriyle kan bağına bağlı bir akrabalık ilişkisi bulunmaması onu ailenin dışında bırakır.

Fatma’nın annesinin “*Ses tellerinin üzerine yayılmış büyücek bir polip*”¹²⁰ (s. 13) yüzünden ameliyat olması gerekir. Annesi, kötü huylu olduğu takdirde kanser riski de taşıyan bu doku parçasını aldirmaktan korkar. Fakat onun asıl korkusu, ameliyattan sonra ölürse kızının yalnız kalmasıdır. Fatma’nın annesi, kızının sorumsuz, gezmeye, eğlenceye düşkün, parasını idare etmeyi bilmeyen biri olduğunu bilir. Bu sebeple ameliyat olduktan sonra öleceğini düşünerek Nişantaşı’ndaki dükkânı satmaya karar verir. Dükkânın satışından elde edilen parayla kendine âşık olan Hasan ile Marmaris’e taşınmayı, Fatma’nın ise kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmesini ister. Bu durumu ise kızına şu şekilde ifade eder:

“-Gençsin, güzelsin. Zaman geçmeden deneylerini, yaşamını, işe koyulmanı istiyorum. Üniversiteyi bitirdiğinde çok şey kolaylaşacak. Kendi başına, sorumlulukların yükünü omuzlarına alarak çabana sarılmanı istiyorum. Bunun için de yolunun üzerinden benim çekilmem gerekli. Kendine güvenç duymalısın, başka kimseye değil. Dua et yaşamından büsbütün çekilip, yok olmayayım.” (s. 131)

¹²⁰ “*Ses teli polipi, ses tellerinin her yerinde görülebilen saplı veya geniş tabanlı et parçasıdır.*” <https://www.taneryilmaz.org/bas-donmesi-2-2/> E.T.: 11.03.2019.

Fatma, annesinin Hasan ile Marmaris'e yerleşme fikrini kabullenemez. Onun düşüncesine göre zaten ilgi ve sevgi göstermeyen annesi, kendini terk ederek dilediği gibi yaşamaya gidiyordur.

“Beni bırakıyor, sevgilisi ile keyf çatmaya Marmaris'e gidiyor! Neymiş bu kadın, ne canavar şey! Yüzü öfkeyle kapalı, gözlerini kaçırarak annesinden böyle düşünüyordu Fatma.” (s. 130)

Fatma'nın annesi, kendi annesi tarafından aşırı bir ilgi ve baskı ile yetiştirilmiştir. Bu sebeple o, kendi annesiyle aralarında yaşanan kuşak çatışmasının kendi kızıyla aralarında yaşanmasını istemez ve kızı Fatma'nın tam bir özgürlüğe sahip olması için uğraşır. Fatma'nın annesi her ne kadar kızına özgür bir yaşam sağlamış olsa da anne-kız hiçbir zaman birbirleriyle anlaşamaz. Bunun en temel sebebi de Fatma'nın hayatına müdahalede bulunmadan annesinin olayların başlangıcında sadece yorum yapmasından kaynaklanır; zira Fatma yaptığı seçimlerin sonuçlarına kendisi katlanır ve annesi bu durumu bir çeşit saygı olarak adlandırır. Fakat Fatma, annesinin bu tutumu karşısında onun kendini sevmediğini bu yüzden de ilgisiz olduğunu düşünür. Onun söz konusu bu düşünceleri iç monolog tekniği ile Fatma tarafından şöyle aktarılır:

“Üniversiteyi bıraktığıma kızdı, engellemedi. Mehmet'le evlenmeme karşıydı, ses etmedi. Son bir kaç yıldır gariplik var davranışlarında. Benden uzaklaştı! Beni eskisi kadar sevmiyor. Bu belliydi. Mehmet'den ayrılacağını söyleyip eve döndüğünde sormamıştı bile ayrılığın nedenini. Yeniden sınavlara girme kararına, sevineceğini sanırken ilgisiz kaldığını görmüştü onun. Yazın başındanberi yaşamında yeni biri olduğunu biliyordu. Gene sormuyordu. Çabuk sinirleniyordu son zamanlarda. Gençliğinde geçirdiği sinir hastalığının uyanması mı yeniden? Bir yaş dönemi bunalımı olmasın? Boğazındaki o <şey>den belki?” (s. 12)

Fatma ile annesi arasındaki ilişkide, annenin kızına sınırsız rahat yaşama hakkı tanınması onları birbirinden daha da uzaklaştırır. Öyle ki Fatma'nın istediği geceler, erkek arkadaşı Ahmet ile birlikte başka bir evde kalışına dahi ses çıkarmayan anne ile Fatma her geçen gün birbirlerine karşı daha da yabancılaşmaya başlarlar. Onların arasındaki sorunlu anne kız ilişkisinin aile yapılarına da zarar verdiği söylenilebilir. Evin içinde sürekli tartışmalar çıkması, aile içi bağları zayıflattığı gibi ailenin yapısal bakımdan dağılmasına da zemin hazırlar.

Fatma, annesine olan duygusal yaklaşımlarında bir kararsızlık yaşar. Kimi zaman annesini sever, kimi zamansa nefret eder. Fatma, annesinin Marmaris'e yerleşme kararında onun, kendini “*yalnız bırakmak, başından savmak ist*”ediğini (s. 28) düşünse de o da çoğu zaman annesinden ayrı bir eve çıkmayı düşünmüştür. Fatma'nın bu düşüncelerini hâkim anlatıcı okura şu şekilde ifade eder:

“Sorular birbirini kovalıyordu kafasında. Yorgunum, saçmalıyorum! Özgürlüğümü kısıtlamadı. Ne zaman işlerim karışsa el verdi bana. Kızıyordu gene de. Nedenini bilmediği bir baş kaldırıyla, çocukların bayramlarda yere çaldığı çatpatlar gibi, yanıp yanıp söniyordu peşpeşe küçük öfkeler yüreğinde. Aklına gelmiyor değildi: Evden çıkıp gitmek! Çalışmak, başıma buyruk? Kendim için küçük bir oda?” (s. 12)

Fatma'nın annesi, kızıyla aralarındaki sorunları konuşarak halletmek için eserin “birinci yirmidört saat” ile “üçüncü yirmidört saat” bölümlerinin akşama tekabül eden saatlerinde bir araya gelirler. Gündüzleri Dilber'in yanında hastanede geçiren Fatma, annesi ile aralarında cereyan eden konuşmalar, kimi zaman vaka zamanında kimi zamansa vaka zamanından bir gün sonra bilinç akışı, iç monolog ve geriye dönüşlerle Fatma aracılığıyla aktarılır:

“Annemi seviyorum, kızıyorum, nefret ettiğim oluyor ondan. Sonra gene sevmeye başlıyorum, ne biçim şey bu! Dün akşamki konuşma, uçurumu büsbütün açtı aramızda. (...) Başka annelerin yapamadığı biçimde özgür kıldı beni. Liseyi bitirdiğimde kapıları ardına kadar açtı: İşte yaşam! diye... Akıllı, gerçekte bir kadın o. Biraz kuru, sinirli, karamsar belki.” (ss. 149-150)

Eserin, üçüncü yirmi dört saatinin sonunda, Dilber'in ölümü ile sonlanan eserde, annesi ile Fatma'nın birbirlerine yaklaşımaya başladığı görülür. Fatma'nın sevgilisi Ahmet ile evlenip Ankara'ya, annesinin ameliyat olduktan sonra Hasan ile Marmaris'e yerleşme kararları eserin vaka zamanında gerçekleşmez. Bu sebeple Fatma ve annesinden müteşekkil parçalanmış ailede bir değişim olmaz. Onların birbirlerinden ayrılıp yeni aile yapıları oluşturma düşüncesi romanın kurgusunda büyük bir önem teşkil etse de romanın sonunda bu durumun muallak kalması onların parçalanmış yapıdaki ailesini şekil itibariyle bozmaz.

Kurtlar¹²¹ adlı roman, “*Peride Celal’in romancı kimliğinin belirgince öne çıktığı bir romandır*”¹²². Romanda, “... *anarşi ve kargaşaya bulanmış, dört bir yanı kurtlarla sarılmış bir kentte, kocasını yeni yitirmiş bir romancı kadının, pek çok gerçek ve hayali insanla yaşarken yazmaya çabaladığı*”¹²³ anlatıcının “Ağacın Üstündeki Ev” adlı romanını tamamlanma mücadelesi konu edilir. Eser, sen anlatıcının yani “ikinci kişili anlatıcının”¹²⁴ yardımcısı Hurşit’in izinli olduğu bir günün sabahından ertesi günün sabahına kadar olan “bir günlük” süreyi kapsar. Sen anlatıcı, bu “bir günlük” süreçte bilinçaltında bütün bir hayatını yeniden sorgular. Yani anlatı zamanı yirmi dört saatlik bir süreçken, anlatılan zaman ise sen anlatıcının bütün bir geçmişini içine alır. Bu durumda Kurtlar romanını, baştan sona “*Kriz anla*”rının¹²⁵ konu edildiği bir eser olarak kabul etmek mümkündür.

Sen anlatıcının, çocukluğundan başlayarak tüm geçmişleriyle bir çatışmaya girişmesi, onun geçmişte var olan çekirdek aile türünü incelemeyi de mümkün kılar. Fakat eserin vaka zamanına göre, kocasının ölmüş, çocuklarının evlilik münasebetiyle ayrı ailelere mensup olmaları sen anlatıcının ailesinin parçalanmış bir hâlde olduğunu gösterir.

Sen anlatıcı, “*Mali Uzman*” (s. 86) olan kocasıyla, hayatını “*Dirlik, düzen*”e (s. 504) koyup maddî ve manevî olarak daha rahat şartlarda yazarlık mesleğini devam ettirmek isteğiyle evlenir. Sen anlatıcı, eşine olan duygularını; “*Uşlu, akıllı bir sevgiydi benimkisi. Onun istediği yolda akan küçük, durgun bir su gibi, hiç kabarıp taşmayan.*” (s. 479) ifadeleriyle açıklar.

¹²¹ Peride Celal, Kurtlar, Can Yayınları, İstanbul 1990.

Romanın yapısı, bir ‘çerçeve metin’ bir de ‘iç metin’ olmak üzere; 1940’lı yıllardan 1980’li yıllara kadarki süreçte anlatıcının yaşadığı hezeyanları ele alır. Otobiyografik roman olarak kabul edilen eser, ben anlatıcının, iç sesi ile dış sesinin söylemleri doğrultusunda ilerler. Eserde, sen anlatıcı “Ağacın Üstündeki Ev” ve “Kurt Salgını” adında biri öykü, diğeri roman olmak üzere iki ayrı eser daha yazmaya çalışır. Sen anlatıcı, “roman içinde roman” yazma eylemini gerçekleştirirken hayal ile gerçeği sürekli karıştırır. ‘Çerçeve metin’deki şahıs kadrosunu, ‘iç metin’e uyarlamaya çalışan sen anlatıcının, “ikinci tekil şahıs” olarak sürekli kendi benliğiyle hesaplaşması şahıs kadrosunda kimi zaman karışıklığa neden olur. Bununla birlikte, sen anlatıcının ‘iç metin’in olay örgüsünde sürekli değişiklik yapması, şahıslar arası ilişkilerdeki kararsız tutumu gibi sebepler “Ağacın Üstündeki Ev” adlı iç metnin aile türlerini ve aile bireyleri arasındaki ilişkileri incelemeye olanak sağlamaz. Bu sebeple eserin ‘çerçeve metin’de yer alan ailelerini incelemek uygun görülmiştir. E.K.

¹²² Feridun Andaç, “yazma, yaratma sorunsalı açısından “kurtlar””, Edebiyat ve eleştiri, Mayıs-Haziran 1997, s. 37.

¹²³ Hande Ögüt, “*Yeni Bir Hayatın İzinde Hüzünlü Bir Sardunya Peride Celal’in Yeşil Evreni*”, Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi, S. 1209, 1 Haziran 2008, s. 37.

¹²⁴ Meral Demiryürek, “*Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı*”, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 2, 2013, s. 122.

¹²⁵ Jale Parla, Don Kişot’tan Bugüne Roman, İletişim Yayınları, 7. Bsk., İstanbul 2007, s. 305.

Sen anlatıcı, eşini “*bir zamanlar, başlangıçta*” (s. 479) sevmiş olduğunu düşünse de aslında kocasına sevgiyle bağlı değildir. Evlenmeden evvel İsviçre’de, aşk yaşadığı savaştan kaçmış Macar Yahudisi İstvan’ı bir türlü unutamaz. Öyle ki evlendikten sonra, bir zaman cinsel birlikteliklerinde kocasına “*İstvan!*” diye sarıl”dığı (s. 225) bile olur.

İkinci tekil şahıs anlatıcının kocası, karısının evlenmeden evvel İstvan ile yaşadığı ilişkiyi bilir. Fakat o, hayatını “*Evlenmeden önce, evlendikten sonra,*” diye” (s. 213) ikiye ayırır ve karısıyla aralarında “*Evlenmeden önceki günler*”i (s. 213) konuşmamayı tercih eder. Mali uzman, işe giderken karısını “*öpmeden ayrılmayan, pencereden selâminı alamazsa o gün her şeyin ters gideceğine inanan*” (s. 64) ve eve döndüğünde karısını “*karşısında bulamazsa “Nerede bizim hanım?” diye telaşlanan*” (s. 64) bir adamdır. Yani, onun bir koca olarak eşine, aile ocağına sadık ve samimi duygularla bağlı bir kimse olduğu söylenilebilir.

Mali uzman “*Düşüncelerinden giyinişine kadar her şeyi*” (s. 94) ile karısından ayrı bir karaktere sahiptir. Önceleri karısının “*Akıl çağını önünde aç*”rak (s. 323) *olgunlaş*”ıp (s. 323) “*gerçek bir yazar olma*”sını (s. 323) desteklese de bir süre sonra “*Çalışıp olgunlaşmanın da bir sınırı var*” demeye başla”r (s. 323). Onun zaman içerisinde değişen bu fikirleri, sen anlatıcının, başlangıçta hayalini kurduğu rahat yaşam koşullarında dilediği gibi eserler yazma eylemlerine aslında ters düşer.

İkinci tekil şahıs anlatıcı ile eşinin biri kız, diğeri erkek olmak üzere iki çocuğu vardır. Çocuklarının evlenerek aileden ayrılmaları, sen anlatıcının “*Altmış yaşında*” (s. 8) oluşu gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda onların uzun yıllar evli kaldığı sonucuna ulaşılabilir. İkinci tekil şahıs anlatıcının ifadelerinden hareketle birlikte geçen yıllar “*Bütün eskimiş karı kocalar gibi.*” (s. 204) onları da “*yalnızca birbirini*”lerine (s. 204) gereksinim duyan iki insan haline getirir.

Eserin vaka zamanına göre, sen anlatıcının kocası “*öleli aylar geç*”miştir (s. 216). Fakat o, öldüğünden beri kocasıyla “*Yaşarken olduğundan çok daha beraber*” (s. 216) olan, yani onu daha fazla düşünen sen anlatıcı, kocasının ölümüne kendinin sebep olduğunu düşünür; fakat bu durum eserin muallak olan bir tarafıdır. Mali uzman, tedavisi bulunmayan bir hastalığa yakalanmıştır ve öleceği günü beklemektedir. İkinci

tekel şahıs anlatıcı, kocasının hastalık evresinde “*her gün*” (s. 164) onun ““*Ne zaman?*”” (s. 164) öleceğini düşünmeden edemez.

Mali uzmanın kriz geçirdiği bir akşam, sen anlatıcının telaşlanarak kocasına onun ilaçları yerine kendi ilaçlarını içirmeye çalışmış olması sen anlatıcıyı, kocasını bilerek ve isteyerek öldürmüş olabileceği düşüncesine sevk eder. Sen anlatıcı, o geceyi bilinçaltında:

“İlaçları telâştan karıştırdım. Bardak elimden düştü. Çünkü ellerim titriyordu. “Kurtar beni!” diye bağırdığımda... İlaçları zorla ağzına tıkarken ne yaptığımı bilmiyordum...” (ss. 269-270)

“Kocamı öldürdüm, çünkü onu artık sevmiyordum. Onu sevmediğim yalan. Öyle olsa yaşaması için çırpınır durur muydum? Ondan nefret ediyorum. (s. 200)

“Son aylarda öylesine yürekte istemeye başlamıştım ki, düşüncemle öldürdüm onu. Ölümünün gerçek nedeni hastalığı değil, bendim!” (s. 216)

şeklinde defalarca irdeleyerek kocasını, kendisinin öldürüp öldürmediğine bir türlü karar veremez.

Sen anlatıcı, bilinçaltı ve iç benliğiyle girdiği hesaplaşmada kocasını, hayallerine giden yolda bir araç olarak kullandığını itiraf eder gibidir. Onların arasındaki problemlili karı koca ilişkisinin süre gelen zaman içerisinde ailesini de olumsuz yönde etkilediği söylenilebilir. Yalnız, bu etkilenme Peride Celâl’in diğer romanlarında görülen aile türlerine pek benzemez. Diğer romanlardaki evlilik birlikteliğinin sonlandırılması, eşlerin birbirlerini aldatması vs. gibi durumlar, bu eserdeki parçalanmış ailede görülmez.

Sen anlatıcının, kocasıyla tensel temaslarında yahut cinsel birlikteliklerinde ilk aşkı İstvan’ı düşlemesi, bedensel bir arzudan öteye gitmez. Sen anlatıcının bu eylemi her ne kadar bilinçaltının dışı vurumu olarak görülse de aile kurumu içinde gayri ahlaki bir durum olarak irdelenebilir.

Sen anlatıcının, eşi ve çocuklarından oluşan çekirdek ailesi, erkeğin ölümü, çocukların evlenerek evden ayrılmaları gibi sebeplerden ötürü parçalanmış aileye dönüşmüştür.

Kurtlar'da sen anlatıcının, büyük teyzesinin kızı Nilüfer'in ailesi de eserin bir diğer parçalanmış aileyi temsil eder. Eserin vaka zamanında Nilüfer'in eşi Raif'ten boşanmış olması ve oğlunun evlenerek yurtdışına yerleşmesi gibi sebepler ailenin parçalanmış olduğunu gösterir. (Bkz. Ekler: Tablo: 16.2.)

Nilüfer, “*Yüreği iyilikle kötülükle iç içe kaynayan, karmakarışık bir kadın*”dır (s. 72). Genç kızlık döneminde İlhan Cemal adında bir yazarla “*geçen fırtınalı serüvenden sonra*” (s. 98) Raif ile evlenir. Ayrıca “*Erkek düşkünü, bütün tatların (...) kadınların bile!*” (s. 72) peşindedir.

Nilüfer ile Raif aslında “*iyi geçiniyor*”lardır (s. 188). Fakat Nilüfer, Raif'in “*kendisini sekreteriyle aldattığın*”ı (s. 188) öğrendikten sonra o da kocasını “*açıkça aldatmaya başla*”r (s. 188). Bir süre aralarında devam eden bu aldatmaların sonucunda Nilüfer kocasını “*evden kov*”ar (s. 188) ve ondan “*boşan*”ır (s. 188).

Nilüfer, “*“Bir erkek bakışı üzerimde, kim olursa olsun, nasıl olursa olsun!”*” diyen bir kadındır. Bu sebeple boşanmış olmasına rağmen “*Raif'ten vazgeç*”mez (s. 182). Hatta “*Çevresi çözülmüş gibi olup telefonunda erkek sesleri kesildiğinde, genç dostları başka serüvenler, dostluklar, tutkular peşinde uzaklaştıklarında*” (s. 182) Raif'e telefon ederek “*“Yalnızım”*” (s. 182), “*“Hastayım”*” (s. 182) gibi sözlerle eski kocasından ilgi ve alaka bekler. Raif, karısının bu söylemleri karşısında telaşlanarak ona “*“Güzelim”*” (s. 182), “*“Canım”*” (s. 182), “*“Geleyim mi?”*” (s. 182) gibi sözler söyleyip onun nazını çekmeye çalışır.

Nilüfer, eski kocasını “*Canı çektiğinde yatağına al*”dığını (s. 183) herkese anlatmaktan çekinmez. Onun “*“Başkasını bulamadığım zaman!”*” (s. 183) diyerek kocasıyla boşanmasına rağmen birlikte olduğunu söylemesi ve onunla alay etmesi Nilüfer'in ahlaki değerlerden uzak hafif meşrep bir kadın olduğunu gösterir. Nitekim sadece eski kocasıyla değil, genç, yaşlı, erkek, kadın fark etmeksizin yatak birliktelikleri yaşaması bunları da “*Can sıkıntısı, kabak çekirdeği!*” (s. 90) olarak görmesi düşüncemizi doğrular niteliktedir.

Nilüfer, Raif'le olan evliliğini “*Yıllarca süren usanç verici beraberlik*” (s. 243) olarak tanımlar. Öyle ki “*“Oh ne iyi ettim de ayrıldım Raif'ten!”*” (s. 243) şeklindeki söylemi onun biten evliliğine üzüntü duymadığını gösterir. Fakat Raif'ten “*Sıkıntıya*

düştüğünde para ist”emekten (s. 417) utanmayıp “*Para geldiğinde eski kocasını hâlâ sevdiğini söyl*”er (s. 417). Aslında Nilüfer, Raif’i yalnızca çıkarları için kullanır ve ona karşı duygusal bir yakınlık hissetmez. Çünkü onun evlilik anlayışına göre, hiçbir kadın kocasını sevmemektedir. Bu durum sen anlatıcı tarafından Nilüfer’in sözlerine de yer verilerek şu şekilde aktarılır:

““*Çoğu kadın kocasını sevmez, sever görünür*” diyor, “*kimi kadınlar yaşlanıp destek gördükleri için dayanırlar heriflerin baskısına.*”” (s. 243)

Nilüfer’in eserin vaka zamanında kocasından boşanmış, yalnız yaşayan bir kadın olması durumu sosyolojik açıdan onun aile kurumunun parçalanmış bir yapıda olduğunu gösterir.

Kurtlar’da sen anlatıcının evlenmeden evvel birlikte olduğu Macar asıllı İstvan, “*Karısının, kendisini, önüne gelenle aldattığını bili*”r (s. 39) ama kayınpederine “*duyduğu saygı yüzünden*” (s. 39) karısının kendisini aldatmasına ses çıkarmaz. İstvan’ın kayınpederine bu denli saygı duymasının sebebi kayınpederinin onu “*nazilerin eline düşmekten kurt*”armış (s. 187) olmasıdır.

İstvan, karısının “*kaprislerini, edepsizliklerini*” (s. 39) görmezden gelmeye çalışır. Hatta karısının “*Fransızların gizli ajanı olduğu söylenen*” (s. 39) bir gazeteci ile Paris’e gitmek istemesini “*uygarca karşı*”ayarak (s. 187) “*uçarı Fransızla gitmemesini, kendisiyle Amerika’ya göç etmesini bile teklif e*”der (s. 187).

İstvan ile karısının evlilik birlikteliği adına aslında “*Aralarında hiçbir şey kalmamıştı*”r (s. 187). İstvan, kayınpederine olan “*Bir borcu ödemek için*” (s. 187) karısının her yaptığına karşın “*Gene de onu korumak ist*”er (s. 187). Fakat karısının sözde gazeteci ile Paris’e gitmeye kararlı oluşu neticesinde boşanmaya karar verirler.

İstvan’ın karısı, “*Paris’te birkaç yıl beraber yaşadığı Fransız diplomat*” (s. 188) tarafından terk edilince “*bir yolunu bulup Macaristan’a*” (ss. 187-188) geri döner. Fakat kadın, “*Rusların baskısına, yoksulluğa dayanamayıp oturduğu evin balkonundan atlayarak canına kıy*”ar (s. 188). Bu olaylar gerçekleşmeden evvel İstvan ile karısı ayrılmaya karar vermişlerdir ama eserde onların boşanıp boşanmadığı hakkında hiçbir bilgi yer almaz. Nitekim onlar boşanmış olmasalar da kadının intihar etmiş olması ailenin her halükarda parçalanmış durumda olduğunu gösterir.

Deli Aşk¹²⁶ romanı, başkişi Elif'in kocası Cem Soner'e olan hastalıklı, saplantılı aşkı konu edinir. Roman, üç bölümden oluşur. Eserin ilk bölümü; kimi zaman hâkim anlatıcı, kimi zaman Cem Soner'in bilincinden yapılan aktarımlarla, diğer iki bölüm de anlatıcı konumundaki Elif'in "hatırat" niteliğindeki aktarımlarıyla sunulur.

Eser, "*Elif öleli aylar geçmiş*" (s. 11) ifadesinden de anlaşıldığı üzere sondan başlar. Nitekim başkişi Elif'in kurmacanın başlangıcında ölmüş olması durumu, Cem Soner ile Elif'in aile kurumunun parçalanmış bir yapıda olduğunu gösterir. Eser, her ne kadar sondan başlamış olsa da Elif ile Cem Soner'in aile hayatının başlangıcından bitişine kadarki olan seyrini takip etmek mümkündür.

Elif, burjuva bir ailenin zengin kızıdır. Cem Soner, ünlü bir köşe yazarı, gazetecidir. Elif ile Cem Soner, evli olmalarına rağmen "*Ayrı ülkelerde yaşa*"rlar (s. 61). Elif, "*Paris'te*" (s. 61) bir çatı katında, Cem Soner "*İstanbul'da*" (s. 61) Elif'in babadan kalma Feneryolu'ndaki köşkünde yaşar. Onların birkaç ayda bir İstanbul'da yahut Paris'te "*buluşup ayrılmaları*" (s. 61) önceleri birbirlerine olan sevgilerini "*daha sıcak, coşkulu kıl*"sa (s. 61) da bu durum çok uzun sürmez.

Elif, hayalperest bir karaktere sahiptir. Paris'teyken İstanbul'u, İstanbul'dayken Paris'i özler. Elif, Paris'te günlerini; gündüzleri Paris'in caddelerini, sokaklarını gezerek, akşamları arkadaşı Kristof ile kafelere, eğlence yerlerine giderek, geceleri ise kocasını düşünerek geçirir.

Elif, Cem Soner'e saplantılı bir aşkla bağlıdır. Onun kendini aldattığını bilir; fakat yine de sürekli onu düşünmeden edemez. Kocasını çok özleyip İstanbul'a her gidişinde onu başka kadınlardan kıskanarak gerisingeri Paris'e döner. Bu durum, Elif'in iç çatışmasında şu şekilde görülür:

"Her şeyi biliyorum. Beni önüne gelenle aldattığını biliyorum. Sibel'e bakarken ateşlenen bakışlarını, karıları danslarda nasıl mucıkladığını... Allah kahretsin seni Cem. Sen benim hastalığımsın. 'Beni sev, beni bırakma!' diye yalvaracağımı mı sanıyorsun?" (s. 123)

Elif, kocasının "*Keyfine düşkün, aldırılmaz bir adam*" (s. 89) olduğunu düşünür. Paris'te kocasından ayrı olduğu zamanlar yollarda, parklarda, kafelerde kısacası her

¹²⁶ Peride Celal, *Deli Aşk*, Can Yayınları, 2. Bsk., İstanbul 2002.

yerde onun bu umursamazlığına zihninden mektuplar yazar, bazen öfkeyle karışık onu sevdiği için kendine ve kocasına küfürler savurur. Bu durum Elif aracılığıyla okura şu şekilde aktarılır:

“... hızlı hızlı yürürken ona yüreğimi açıyor, küfrediyorum sırasında öfkeyle. Beni istediğim gibi sevmeyi, benim onu sevdiğim gibi sevmeyi için.” (s. 98)

Elif, kocasını sevdiği kadar onun kendini sevmeyi düşünür. Çünkü İstanbul’a her gidişinde ilk zamanlar kocası kendisiyle çok ilgilenir; fakat daha sonra işlerini bahane ederek eve geç gelmeye bazı gecelerse hiç gelmemeye başlar. Elif, kocasının eve gelmediği günlerde onun bir başka kadınla birlikte olduğunu tahmin ederek kıskançlık krizlerine girer.

Elif’e göre Cem Soner’in “bütün amacı vitrinde kalmak”tır (s. 89). Bu sebeple o, daima kendini düşünür ve karısının “Elinin altında olduğu”nu (s. 89) “bildiği için umursa”maz (s. 89). Elif, “böyle bir adamı sev”diği (s. 90) için “utan”sa (s. 90) da her defasında onsuz olamayacağına kanaat getirir.

Elif, Paris’teyken “rüyalarında Cem’le seviş”meyi (s. 231) bırakıp kadınlığı “uyanıp isteklendiği”nde (s. 231) “yastıklara sarılıp çarşafıya sürün”erek (s. 231) kendi kendisiyle sevişmeye başlar. Böylelikle kocasına olan aşkı kendi kendini “sevmeye dönüş”ür (s. 231). Cem Soner’den uzaklaştıkça Kristof’a yaklaşmaya başlayan Elif, kısa bir zaman sonra Kristof ile birlikte olmaya başlar.

Elif, uzun bir süre Kristof’la yaşadığı ilişkinin aşk mı, dostluk mu olduğunu ayırt edemez. Kristof’un kendini sevdiğini bilir ama kendini kocasına olan saplantılı duygulardan bir türlü kurtaramaz. Elif, Kristof ile yalansız bir aşk yaşamak isteyerek kocasından ayrılmaya karar verir. Fakat kocasının her telefon edişinde boşanmak istediğini söyleyemeden telefonu kapatır.

Kristof, Buda’nın izini sürmek üzere birkaç aylık bir Tibet yolculuğuna çıkar. Kristof’un Paris’ten ayrılmasıyla yalnız kalan Elif, günlerini evde Kristof’u düşünerek geçirir. Bu sırada Elif, Kristof’un erkek arkadaşı Jean tarafından Kristof’un biseksüel olduğunu ve Tibet’ten döndükten sonra onun sakat bir kızla evlenip “Kristof- Jean- Sakat kız” olarak üçlü bir ilişki yaşayacaklarını öğrenir. Kocasını gibi Kristof’un da yalancı olduğunu öğrenen Elif, intihar eder.

Görüldüğü üzere Elif ile Cem Soner'in aile bağları çok zayıftır. Karı koca olarak aynı çatı altında yaşamayan Elif ile kocası, ayrı hayatlar yaşayıp aile birlikteliğini de beraberinde yürütmeye çalışırlar; fakat başarılı olamazlar. Onların arasındaki aile algısı, klasik bir aile kurumundan uzak, kişilerin bireysel istek ve arzularına göre şekillenmiş bir yaşam biçimidir. "Aile" kavramı onların arasındaki ilişkide cinsel birlikteliklerini meşru zemine oturtmakta kullanılan bir araç niteliğindedir. Elif ile Cem Soner birbirlerine duygusal anlamda bir sevgi duysalar da aynı çatı altında bir arada yaşama süreleri birkaç haftadan öteye gidemez. Nitekim beraber geçirdikleri birkaç hafta da yalnızca cinsel bir doyum yaşandığı ifadeleri eserde yoğun bir şekilde görülür.

1.2. Çekirdek Aile

Çekirdek aile; sosyologların ortak kanaatine göre; karı, koca ve bekâr çocuklardan oluşan bir aile türüdür. Batıda, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan çekirdek ailenin yapısında yalnızca birinci dereceden akraba olan yani anne, baba ve çocuklar yer alır.¹²⁷

Peride Celâl'in romanlarında, çekirdek aile yapılarına genellikle eserin başkişisi tarafından geriye dönüşler, hatırlamalar yahut anlatıcı tarafından şahıs kadrosunun tanıtılması sırasında rastlanılır.

Sönen Alev, romanın birinci bölümü başkişi Seza'nın aşk hayatı ve bu aşk hayatı neticesinde yaptığı evliliğin anlatıldığı bölümdür. İkinci bölümde yaşanan tüm olaylar okura Seza'nın arkadaşı Feride'ye yazdığı mektuplar aracılığıyla aktarılır. Romanda çekirdek aile olarak Seza'nın arkadaşı Feride'nin ailesinden de bahsedilebilir. (Bkz. Ekler: Tablo: 1.2.)

Feride, İzmit'te eşi Şefik ve küçük kızı Gülen ile mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla mutlu bir evlilik yaşar. Seza'nın mutsuz evliliğinin tek tesellisi kardeşi gibi sevdiği Feride'ye yazdığı mektuplardır. Bu mektuplar aracılığıyla Seza'nın aile yaşamı hakkında geniş ölçüde, okura bilgi verilir. Üçüncü bölümde eşi iş seyahati

¹²⁷ İsmail Doğan, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Pegem Akademi Yayınları, 14. Bsk., Ankara 2016, s. 191.

dolayısıyla İstanbul'a gelen Feride'nin Seza'nın hâline üzülmeleri hâkim anlatıcı tarafından;

“Kardeş gibi sevdiği Seza'nın dürüst emellerle, kurulmuş mükemmel bir yuvaya sahip olmaması genç kadını kendi saadetinden utandıracak kadar müteessir ediyordu.” (s. 83)

şeklinde aktarılırken Feride'nin de ailesi hakkında bilgi edinilir. Ayrıca söz konusu betimleyici aktarımdan hareketle anlatıcının da aile kurumuna bakış açısını görmek mümkündür. Yani anlatıcı da bir ailenin “dürüst” ve sağlam temeller üzerine kurulması gerektiğini düşünür.

Doktor Sırrı Nihat, evlenmeden yıllar evvel görev yaptığı bir kasabada Gül Fatma adında hafifmeşrep bir kadına âşık olur. Gül Fatma, hamile olduğu çocuğun babasının Doktor Sırrı Nihat olmasına rağmen onu terk eder ve Kara Ali adında belalı bir adam ile kaçır. Doktor Sırrı Nihat kadını bulmak için aranmadık yer bırakmaz ama yine de bulamaz. Kendini perişan eden bu aşktan kurtulmaya başladığı sırada Gül Fatma'ya çok benzeyen Seza ile tanışır. Seza'nın bir gece vakti aşkını itiraf etmek için evine gelmesi üzerine çıkan dedikodular ve genç kızın babası Ahmet Suat Bey'in ricası sebebiyle Doktor Sırrı Nihat, Seza ile evlenir. Fakat evlilikleri normal bir seyirde ilerlemez. Aynı evde yaşamazlar hatta cinsel açıdan birlikte olmazlar.

Seza yaşadığı tüm mutsuzluklara rağmen evliliğine sadakatle bağlıdır. Bu sebeple eşinin arkadaşı Doktor Selim Naci'nin aşkını görmezden gelir. Fakat Gül Fatma yıllar sonra hastalanmış bir şekilde kucağında kızını Ayşe ile çıkagelince Doktor Sırrı Nihat'ın aşkı yeniden canlanır. Gül Fatma'yı yakalandığı hastalıktan kurtarmaya çalışır ama başaramaz. Ayşe'yi sıradan bir hastasının öksüz çocuğuna sahip çıktığı sözleriyle eve getirerek Seza'yı kandırması zaten temelleri sağlam olmayan ailenin yıkılmasına sebep olur. Tüm bu yaşananlardan sonra Seza kendine tek değer veren kişinin Doktor Selim Naci olduğunu anlar ve onunla evlenir. Romanın sonuna yaklaşılana bu kısımlarda yeni kurulan bir çekirdek aileden bahsetmek mümkündür. Çünkü hâkim anlatıcı, romanın son kısmında Seza ile Doktor Selim Naci'nin bir de çocukları olacağını mesajını okura aktarır:

“... Bu son günlerde Selimin sözünden çıkmak imkânsız, onun adeta esiri gibi bir şey oldum. Artık çok yakında geleceğini küçük tekmelerle

haberleyen yaramaz yolcunun verdiği zahmetler yetmiyormuş gibi, kocam da bugünlerde pek titiz oldu..." (s. 215)

Böylelikle romanın sonunda Seza, Doktor Selim Naci ve doğacak çocuklarından müteşekkil bir çekirdek ailenin oluştuğu görülür.

Yaz Yağmuru romanında, çok fazla değinilmemesine rağmen Naciye Hanım'ın büyük kızı Fatma'nın ailesi, sosyolojik açıdan "çekirdek aile" tanımına uygundur. Fatma'nın eşi Hasan adında bir diş doktordur. Bu çiftin Melek adında bir de küçük kızları vardır. Bu aile hakkında bilgiye, evvelâ romanın başında Naciye Hanım bahsinde hâkim anlatıcı tarafından şu şekilde yer verilir: "*Büyük kızı Fatmayı üç sene evvel bir doktorla evlendirmişti. Fatmanın şimdi Melek isminde iki yaşında bir de kızı vardı.*" (s. 6) (Bkz. Ekler: Tablo: 2.2.)

Fatma'nın kardeşi olan eserin başkişisi Nur, mutsuz bir aşk münasebetiyle hastalanıp yatağa düşer. Aile dostları olan Doktor Galip'in uğraşları sonrası iyileşen kız, birkaç gece ablasına misafir olur. Bu misafirlik zamanında Nur, bir akşam ablası ve eniştesi ile birlikte gideceği sinemaya Doktor Galip'i de davet eder. Fatma ve Hasan Bey'in evinde yenilen yemeğin ardından hep birlikte sinemaya gidilir. Fatma'nın yuvasında geçirilen bir akşam anlatıcı tarafından;

"Fatma ve kocası Hasan Bey Galibi pek mültefit¹²⁸ karşıladılar. Yemek neş'e içinde yendi. Fatmanın küçük kızı Melek her an bir şaka ve bir kahkahaya sebep oluyordu. Küçük kız yaramaz olduğu kadar da sevimli ve zeki idi." (s. 87)

şeklinde aktarılır. Sinema çıkışı Hasan Bey ile Fatma izledikleri film hakkında sohbet ederler. "*Fatma derhal kocasına filmin tenkidini yapmaya başladı.*" (s. 87) Hep birlikte yenilen akşam yemeğinde söz konusu bu çekirdek aile bireylerinin, yuvalarında neşe ve saadet içerisinde yaşadığı görülür. Sinema çıkışı Fatma ile Hasan Bey'in izledikleri film hakkında yaptığı sohbetleri de eşlerin arasındaki sevgi ve muhabbet bağımlı vurgular niteliktedir.

¹²⁸ "mültefit [< Ar.left] **1.** İltifat eden, yüz çevirip bakan, hâl ve hatır soran, iyi muamele eden. **2.** Değer ve önem veren, ihtimam eden. **3.** Güler yüzle karşılayan." İsmail Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, 7. Bsk., Ankara 2014.

Servet Hanım, Canan ve kızı Alev'in aile hayatının işlendiği *Ana Kız* romanında silik olsa da bir çekirdek aile mevcuttur. Bu çekirdek aile; Canan'ın ölen eşinin akrabası olan Reşit'in ailesidir. (Bkz. Ekler: Tablo: 3.2.)

Reşit, babası Avukat Saim Bey ve annesi Ayşe Hanım ile Ankara'da yaşamaktadır. Mühendis mektebine girmek için İstanbul'a gelen Reşit'in ailesi hakkında bilgiye ilk defa Canan'ın şu aktarımları aracılığıyla ulaşılır:

“Ailesinin biricik oğlu. Babası ve annesi kültürlü, zeki insanlardır. Oğullarını şimdiye kadar gözlerinden ayırmadıkları gibi onunla, arkadaş, dost olmasını bildiler. İyi bir terbiye verdiler, tahsiline dikkat ettiler ve yanlış bir yola sapmasına, vakitsiz maceralara girmesine mâni oldular.” (s. 11)

Reşit'in yakalandığı tifo hastalığı sebebiyle yatağa düşmesi, durumunun ağır olması ve ölümlü burun buruna gelmesi neticesinde, Canan, Reşit'in ailesini telgrafla çağırır. Ankara'dan İstanbul'a gelen bu aile bireyelerine, çok az değinilmekle beraber oğullarının hastalığı boyunca köşkte misafir olarak kaldıkları okur tarafından anlaşılır. Bununla birlikte eserde, Reşit'in iyileşmesi sonucu ailenin Ankara'ya dönüş sürecinden hiç bahsedilmez.

Reşit, Canan ile yaşadığı aşk yüzünden mektebini ihmal eder. Babası Saim Bey, annesinin oğul hasretiyle yandığını, eğer mektebe gitmeyecekse Reşit'e geri dönmesini söyleyen birçok telgraf gönderir. Fakat Reşit, kara sevdaya yakalandığından Canan'dan başka bir şey düşünemez. Canan'ın kızı Alev'in de Reşit'e âşık oluşu birbirini seven bu iki insanın arasında büyük bir engel teşkil eder. Bir gün Alev'in Reşit ile Canan arasındaki ilişkiyi öğrenmesi üzerine evi terk etmesi, Canan'ı çok üzer. Bu yüzden Canan, Reşit'ten Ankara'ya geri dönmesini ister. Reşit, istemeyerek de olsa Canan'ın isteğini geri çevirmez ve Ankara'ya döner.

Eserde Saim Bey, Ayşe Hanım ve oğulları Reşit tam manasıyla bir çekirdek aile teşkil ederler.

Kızıl Vazo'da iki çekirdek aileye rastlanılır. Fakat bu çekirdek aileler kurgu içerisinde silik bir şekildedir. Söz konusu bu ailelerden ilki eserin başkışısı olan Azize'nin evinde çalışan Yusuf ile Gülsüm'ün ailesidir. Gülsüm, evin temizlik ve yemek işlerini, Yusuf ise Azize'nin şoförlüğünü yapar. Eserde, Yusuf ile Gülsüm'ün evlilik hayatıyla ilgili yalnızca bu bilgilere yer verilir. (Bkz. Ekler: Tablo: 4.2.)

Diğer bir çekirdek aile ise, Azize'nin dayısının kızı Cemile ile ilgilidir. Eserde, Cemile'nin eşinin adı zikredilmemekle birlikte onun kocasıyla birlikte Anadolu'da yaşadığı ifade edilir.

Atmaca¹²⁹ romanında, çekirdek aile olarak adlandırabileceğimiz beş aileden bahsedilebilir. Bu aileler, gerek oluşumları gerekse yapıları bakımından değişiklik gösterir. (Bkz. Ekler: Tablo: 6.2.)

Evvla eserin başkişisi Handan'ın ailesi, çekirdek aile olarak ele alınabilir. Bu aile, Handan ile Faruk, küçük kızları Evin ve Handan'ın annesi olan Servet Hanım'dan oluşur. Handan ile Faruk arasında kurulmuş olan evlilik müessesesi, Handan'ın geçmişte yaşadığı ve kötü sonuçlanan bir aşk yüzünden temelinde sağlam değildir. Çünkü Handan, Faruk'a karşı eş olma görevini yerine getirmiş; fakat kocasının istediği sevgiyi ona tam manasıyla verememiştir. Bu durum hâkim anlatıcı tarafından;

“Altı seneden beri evliydi. Dört yaşında bir de kızı vardı. Bu bir aşk izdivacı olmamışsa bile yine de muvaffak bir birleşme sayılırdı. Faruk karşısına çıktığı ve ısrarla evlenme teklif ettiği zaman Handan fevkalâde neticelenmiş bir aşkın kalbinde açmış olduğu, senelerdir kaniyan bir yarayı unutmak, kederini teselli etmek, hayatını değiştirmek istiyerek onun uzanan eline koşmuş böylece unutmak istemişti.” (s. 5)

şeklinde aktarılır.

Handan'ın eski aşkı Kemal'i bir türlü unutamaması onu psikolojik olarak çok etkilemiş ve durgunlaştırmıştır. Faruk, evliliklerinin ilk yıllarında Handan'ın bu durumuna anlam veremez; ama eşine karşı beslediği sevgiden dolayı zamanla onun bu hâllerine alışmaya başlar. Handan'ın, Faruk'a karşı kadınlık görevini yerine getirmemesi, Faruk'un kendisinden uzaklaşmasına sebep olur. Faruk, Handan'ın bu hallerini kayınvalidesine şu şekilde anlatır;

“Ona baktığınız zaman etrafını saran havadaki o ağır, endişeli, garip sükûtu farkediyor musunuz? Sanki üzerine bir gölge düşmüş gibi... O bu gölgenin altında daima olduğundan daha ciddî, daha esrarlı, hattâ kederli görünüyor. İlk zamanlar bu hale alışamıyordum. Sonra yavaş yavaş alıştım. < Bu bir tabiat, bir ruh olmalı > dedim. (...) İlk günler kendi kendime sorardım: < Acaba mesut değil mi? Nesi var? Gizli bir derdi mi? > Fakat bu da değil.” (s. 46)

¹²⁹ Peride Celal, Atmaca, İnkılâp Kitabevi, İstanbul (Tarihsiz).

Faruk, amcasının oğlu Cemal'in karısı Sabahat'a karşı ilgi duymaya başlar. Handan da, kocasının Sabahat'a olan ilgisini fark eder; lâkin önemsemez. Handan'ın eski aşkı Kemal'in yeniden ortaya çıkmasıyla birlikte Handan, Faruk'a karşı daha da mesafeli davranmaya başlar. Bu yüzden Faruk da Sabahat'a daha fazla yakınlaşır, hatta ona âşık olur. Sabahat'ın Handan hakkındaki olumsuz yorumları da Faruk ile Sabahat arasında yasak bir aşkın başlamasına yol açar. Normalde böyle bir durum eşler arasında gerginlik yaratabilecekken Faruk tarafından olağan görülür. Çünkü ona göre; Handan'ın kendisine karşı olan tutumları, onu başka bir kadını beğenmeye itmiştir. Bu durum, hâkim anlatıcı tarafından şu şekilde aktarılır;

“Sabahatin hakkı var, diye düşündü. Bir kadın kocasına karşı bu kadar uzak, mağrur hareket eder mi? Beni sıcak, koruyucu, sokulgan bir aşkla sevmedikten sonra bütün faziletlerinin ne kıymeti var! Onunla yabancılardan beter bir haldeyiz.” (s. 70)

Faruk'un Sabahat ile aşk yaşadığı ve evinden neredeyse tamamen uzaklaştığı zamanda Handan da eski aşkı Kemal ile bir ilişki yaşamaya başlar. Zamanında kendisini habersizce bırakıp giden Kemal'in yeniden çıkıp gelmesi önceleri Handan'ı dünyanın en mutlu kadını gibi hissettirir. Fakat bu hâl, Handan için çok uzun sürmez. Yaşadığı ilişkinin ailesine zarar verdiğini, üstelik Kemal'in gençken sevdiği adam olmadığını, onun değiştiğini, bencil sadece kendi zevkî ihtiyaçlarını karşılayan bir adama dönüştüğünü düşünür ve Kemal'den ayrılır.

Aslında Handan'ın bozulan ailesini yeniden toparlamak istemesinin temelinde kocası değil, kızı Evin vardır. *“Onun için, kızı için yaşamıya, mücadeleye hazır olacaktı. Vazifelerine daha sadık, evi, kocası ve çocuğu için her an uyanık, verimli olmalı gayret edecekti.”* (s. 78) Fakat Handan, kocasını aldatmış olmasını da bir türlü kabullenemez. Hâlbuki Handan, yıllar yılı kalbinde kocasına yer vermemiş, sürekli Kemal'i düşünerek yaşamıştır.

Nitekim evliliği boyunca Handan'ın Kemal'e duyduğu aşk, kocasına karşı onu ilgisiz biri hâline getirmiş ve kocasının kendisinden uzaklaşıp başka biriyle yasak ilişki kurmasına sebep olmuştur. Kendisi de kocasını başka bir erkekle aldatmış ve sonunda aralarındaki bağ çözülerek onları ayrılma aşamasına getirmiştir.

Handan'ın, uzaktan akraba olduklarını öğrendiği Avukat Celal'in ailesinin yanına çiftlik evine gitmesi üzerine Faruk ile Sabahat'ın arasındaki aşk daha tutkulu

bir hâl alır. Aslında Handan da yavaş yavaş Avukat Celal'e ilgi duymaya başlar. Avukat Cemal, Faruk ile eşi Sabahat arasındaki aşkı öğrenince karısından boşanmaya karar verir. Bunun üzerine Faruk da Handan'dan boşanıp Sabahat ile evlenmek ister. Bu haberi alan Handan, ilk önce üzülse de Avukat Celal'e olan aşkı sayesinde bu durumu çabuk atlatır. Böylelikle; Handan, Faruk ve küçük kızlarından oluşan “çekirdek aile” dağılır.

Çekirdek ailenin bireyleri bilindiği üzere eşler ve evlenmemiş çocuklardır. Fakat Handan'ın ailesinde bir de annesi Servet Hanım'ın olduğu görülür. Servet Hanım, eşi vefat ettiğinden kızının ailesine sonradan dâhil olur. Bu, eserde Handan'ın ailesi “çekirdek aile” tipini bozmamaktadır.

Atmaca romanında, başkişi Handan aracılığıyla yapılan geçmişe dönüşlerle annesi Servet Hanım, babası Miralay Fethi Bey, ablası Meliha ve kendinden oluşan bir çekirdek aileyle de karşılaşılır. Hakkında bilgi edinilebilen bu aile dört bireyden oluşur. (Bkz. Ekler: Tablo: 6.2.)

Servet Hanım ile Fethi Bey birbirini çok severek evlenmiş bir çifttir. Hatta “*biraz çocuklarını da ihmal ederek yalnız birbirleri için...*” (s. 17) yaşamışlardır. Servet Hanım'ın Kapalıçarşı'daki dükkânının satışından gelen parayla kendi birikimlerini birleştirerek İçerenköy'ünden aldıkları bir köşkte yaşamaktadırlar. Handan'ın hayalinde canlanan söz konusu günlerin verdiği mutluluk hissini okura yansıtılması, bu çekirdek ailenin huzur içinde yaşadıklarını gösterir.

Servet Hanım ile Fethi Bey'in arasında ufak tefek “... *sebepsiz kıskançlıklar, göz yaşları, gürültüler..*”in (s. 17) yaşandığı da olur. Fakat bu tatsızlıkların eşler arasında kolayca halledilmesi, Servet Hanım ile Fethi Bey'in aralarındaki aşkın “*sağlam bir çerçeve*”li (s. 17) olmasından kaynaklanır. Yani Servet Hanım ile Fethi Bey arasında hiç kopmayan bir bağ vardır.

Fethi Bey'in geçirdiği hastalık sonucu vefat etmesi, çekirdek aile olarak adlandırdığımız bu aileyi yapısal bakımından parçalanmış aileye dönüştürür.

Başkişi Handan'ın geriye dönüşleriyle birlikte verilen söz konusu bu çekirdek aile romanın vaka zamanında oluşan yeni çekirdek ailelerin olduğu zamana tekabül eder. Bu sebeple bahsedilen çekirdek aile, parçalanmış aile olarak değerlendirilemez.

Eserde bir diğerk çekirdek aile de başkişi Handan'ın ablası Meliha'nın ailesidir. (Bkz. Ekler: Tablo: 6.2.) Meliha, Sakıp İplikçi adında zengin bir adamla evlidir. Meliha;

“Şimdi benim ne eksiğim var? Yalnız para değil mi? Onu da bulacağım. Allahın bana verdiği şeylerle fakir olmak budalalıktır. Bu eksiği de tamamlayacağım. Zengin bir koca, ondan sonra hayat benim...” (s. 4)

düşüncesiyle evliliğini temellendirmiştir.

Meliha da kardeşi Handan gibi bir aşk evliliği yapmaz. Fakat o, kocasına karşı kardeşi Handan gibi mesafeli davranmaz. Hatta kocasını ondan daha genç olan Reşit adında bir adamla aldatmasına rağmen; kocasını sevdiğini, onu üzmemek istemediğini ve neden kocasını aldatıyor olduğunu Handan'a şöyle açıklar;

“Hayır kocamın bedbaht olmasını istemiyorum. Niçin inanmıyorsun? Eğer onu terk eder, bırakıp gidersem ne müthiş bir kedere, ümitsizliğe düşecektir. Halbuki onu seviyorum. Onu bedbaht etmek istemem, onu bırakamam... fakat öbüründen de ayrı yapamam. Öyle genç ve güzel ki...” (s. 81)

Meliha, yaşadığı yasak aşka rağmen evliliğini yukarıda alıntılanan sebeplerle birlikte yürütür. Meliha, kocasını Reşit'le aldatıyor olsa da ailesine, dolayısıyla kocasına farklı bir bağlılık duyar. Meliha, evlilik anlayışını kardeşi Fatma'ya şöyle açıklar:

“İnsan evlenince bir erkekle yalnız yatağını paylaşmıyor ki... nasıl anlatayım: O biraz sen, sen de biraz o oluyorsun. Koca?. Bu başka şey... Bir başkasını ne kadar sevsek, ne kadar ıstırap çeksek kocamıza olduğu kadar ona yakın olamıyoruz.” (s. 86)

Meliha, Reşit'i kimi zaman kendisine yabancı biri olarak görür; fakat kocasına karşı böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü Sakıp ile birlikteliklerinde Meliha'nın ailesine karşı “âidiyyet”¹³⁰ duygusu vardır. Fakat Reşit'le olan münasebetinin yasak bir ilişki olması sebebiyle duyguları gelip geçicidir. Meliha, bu duygularını kardeşine şu sözlerle anlatır:

“Halbuki Sakıbı hiç bir zaman yabancı gözle göremem. Bir dam altında yaşamak, her gece yanyana, aynı havayı teneffüs etmek, sırasına göre hayatın en kaba, en çirkin, en gülünç ve hazin anlarında daima beraber

¹³⁰ “âidiyyet (a.i.) : âit olma, *ilişkinlik.” Ferit Devellioğlu, Osmanlı – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, 29. Bsk., Ankara 2012.

olmak, bu iki insanın arasında öyle çözülmez bağlar yaratıyor ki!..” (s. 87)

Meliha'nın kocasına olan bağlılığı, onun başka erkeklere olan heveslerinin ve yaşadığı yasak aşklarının gelip geçici olmasını sağlar.

Eserde, Meliha'nın hamile kalmasıyla birlikte kocasına tüm sadakatiyle bağlandığı görülür. Meliha'nın:

“Handancığım, ana olmak insanı ne kadar değiştiriyor! Kendimi evime, kocama o kadar bağlı hissediyorum ki, bir daha Sakıbı aldatmak mı! Çirkin, benden yaşlı, şu, bu amma, altın gibi bir kalbi var. Hem de çocuğumun babası, evimin erkeği. Allah onu başımdan eksik etmesin.” (s. 174)

yönündeki ifadeleri annelik duygusuyla birlikte onun, ailesine bağının güçlendiğini de açıkça ortaya koyar. Meliha ve Sakıp İplikçi'nin ailesi eserde en son bu şekliyle verilir ve bir daha bu aile hakkında bilgiye yer verilmez.

Görüldüğü üzere Meliha'nın hamile olmasıyla birlikte bahsedilen bu aile yapısal bakımdan sağlamlık kazanır. Bununla birlikte onların aile kurumuna bir de çocuğun dâhil edilmesi, aileyi sosyolojinin “çekirdek aile” tanımına uygun hâle getirir.

Atmaca romanının bir diğer çekirdek ailesi, Faruk'un amcasının oğlu Avukat Cemal ile Sabahat'ın ailesidir. (Bkz. Ekler: Tablo: 6.2.) Eserde bu aile hakkında geniş ölçüde bir bilgi verilmez. Sadece Sabahat'ın, eşini kıskanan bir kadın olduğundan ve bu kıskançlığı kocasını rahatça aldatırken yaptıklarını örtecek bir perde gibi kullandığından bahsedilir. Bu durum hâkim anlatıcı tarafından şöyle aktarılır:

“Evlendikten sonra kocasını müthiş kıskanmaya başlamıştı. Halbuki Handan, onun bu kıskançlık maskesi altında kocasına emniyet ve itimat telkin ederek avukatı, birçok kimselerle aldattığına emindi. Bu hoşuna giden her adamla yatmaktan çekinmeyen, aşkı, bir bardak su içer gibi kolay ve gürültüsüz yapan bir kadındı.” (s. 12, 13)

Görüldüğü üzere; Sabahat'ın Avukat Cemal ile evliliği aslında aile müessesine uygun davranışları içinde barındırmaz.

Nitekim Sabahat, eşi Avukat Cemal'i, amcasının oğlu Faruk ile aldatır. Buldukları cemiyet içerisinde çıkan dedikodulardan rahatsız olmayan Sabahat, aile müessesesine uygun olmayan aşk ilişkileri yaşayarak aile kurumunu sarsar. Zaten Faruk ile ilişkisini, kocasının öğrenmesi üzerine ailesi yıkılır.

Sabahat ile Avukat Cemal'den oluşan çekirdek aile; kadının kocasına karşı sadakatsiz davranması sonucunda parçalanmış bir yapıya dönüşür.

Atmaca'da yeni kurulmuş bir çekirdek aileden de bahsetmek mümkündür. Avukat Celal'in yeğeni Zuhâl ile Doktor İhsan Bey'in kurduğu, iki kişiden oluşan bu aile, adeta romanın sonunda sağlam bir zemine oturtulmuş ailenin de olabileceğini gösterir gibidir. Hatta bu ailenin detaylı bir şekilde olmasa da kurulma aşamasındaki hazırlıkları; nikâh, düğün vs. gibi geleneklere de değinilir. (Bkz. Ekler: Tablo: 6.2.)

Aşkın Doğuşu'nda Melek Hanım ve Yusuf Bey aslen “*İstanbul*”dur (s. 7). Kızları Zehra'ya da; “ de doğup büyümüş olmasına rağmen (...) <Sen İstanbullusun>” (s. 7) derler. Yusuf Bey; “*Tembelliği, lâkaydisi yüzünden mesleğinde de yükselmemiş, birçok arkadaşlarından çok daha tecrübeli bir hukukçu olmasına rağmen, hep kasaba hâkimi olarak kalmış ve bütün ömrünü Anadoluda geçirdikten sonra gene kasaba hâkimi olarak*” Samsun'daki kasabasına yerleşir. Melek Hanım'ın geçirdiği çiçek hastalığı sebebiyle “*yüzünün bozulması*” (s. 17) onun “(Bundan sonra beni bu yüzle kim alır?)” (s. 17) diye düşünmesine ve karşısına çıkan Yusuf Bey'le evlenmesine sebep olur.

Melek Hanım ile Yusuf Bey, İstanbul'da doğup büyümüşler ve genç yaşta evlenerek “*Anadoluya çıkmış*”lardır (s. 7). Bundan dolayı sürekli İstanbul'u özleyen bu kimseler, buldukları kasabada İstanbul gibi yaşar; yani kasabanın âdet, gelenek, görenek vs. tutum ve davranışlarından uzak dururlar. Fakat yine de Melek Hanım; “*farkında varmadan onlara benzemeğe başla*”r (s. 17). Zehra ise anne ve babasının aksine doğup büyüdüğü kasabayı, toprağı, ağaçları, kasaba insanlarını vb. gibi tabiata ait her şeyi çok sever. İstanbul, onun için hayallerini süsleyen bir şehirdir ama aynı zamanda bir o kadar da korkutucudur.

Üç kişiden oluşan söz konusu bu çekirdek aileye, eserin giriş kısmında geniş ölçüde yer verilmekle birlikte, gelişme kısmında hiç rastlanmaz, sonuç bölümünde ise sanki okura böyle bir ailenin varlığı tekrar hatırlatılmak istenir.

Eserdeki bilgilerden hareketle Melek Hanım ile Yusuf Bey arasında aile içi herhangi bir problem yaşanmadığı görülür. Eşlerin daha evvel de bahsedildiği üzere İstanbul'dan ayrılmış olmalarının sıkıntısı, karı-kocanın ortak derdidir. Fakat her ikisi

de yıllarca kasabada yaşayıp o hayata alışmış oldukları için İstanbul'a gitmezler. Sadece sıradan bir kasaba ailesi gibi değil, büyük şehir olan İstanbul'un kültürü, medeniyeti, uygarlığı vs. gibi özellikleriyle yetişmiş olduklarını çevrelerindeki insanlara göstererek yani bir "İstanbullu" ailesi olarak yaşamaya çalışırlar.

Denilebilir ki; Yusuf Bey, Melek Hanım ve kızları Zehra, bir memur babanın peşinde Anadolu'nun hemen her kasabasında gezmiş ve en sonunda Samsun'da bir kasabaya yerleşmiş bir çekirdek aileyi teşkil eder. (Bkz. Ekler: Tablo: 7.2.)

Aşkın Doğuşu'nda olayların hemen hepsi mekânsal olarak İstanbul'da geçer. Celâl Tahsin ile Zehra'nın da içinde buldukları İstanbul cemiyet hayatında "çekirdek aile" diye adlandırılabilir birçok farklı aileye rastlanır. Fakat eserde bu aileler hakkında doğrudan bilgi verildiği görülmez. Sadece hâkim anlatıcı tarafından şahıs kadrosu tanıtılırken kişilerin aile kurumu içerisindeki tutum ve davranışlarına kısaca değinildiği görülür.

Belirtilen bu ailelerden ilki, "*Nail Bey isminde yüksek mevkii olan bir adam*" (s. 77) ile karısı Saliha Hanımefendi'nin evliliğidir. Saliha Hanımefendi, "< kocasını evlendiği gündənberi aldatan (...). İsterik, hasta, İstanbulun bütün maruf simaları birer kere yatağından geçirmiş" (s. 90) bir kadındır. Fakat kendini; "... kızından, kocasından başka kimseyi düşünmiyen sevimli, güler yüzlü bir aile kadını" (s. 90) gibi gösterir. Kocasını Nail Bey de "*İhtiyar çapkının biri. Beyoğlundaki küçük, işçi kızların peşinde dolaşıp dur*"an (s. 91) bir adamdır. Gerek Nail Bey, gerekse Saliha Hanımefendi karşılıklı olarak aldatıldıklarını bilirler; fakat bu durumu umursamazlar. Hatta Nail Bey; "... *Karısının âşıklarının nezaketle elini sıkacak, onu bir erkeğin kolları arasında yakaladığı zaman <affersiniz> diyerek, kapıyı örtüp çekilecek kadar da terbiyeli.*"dir (s. 91).

Bir diğer aile de; Nail Bey'in kızı Necla ve Ömer Ruhi'nin arasında görülür. Necla, Ömer Ruhi ile evlenmeden önce "*zengin bir müteahhidin oğlu*" (s. 92) olan Faruk ile nişanlanır. Necla'nın, Faruk'la nişanlanmasındaki amacı; "... *zengin çocukla para izdivacı yapmak*"tır (s. 92). Fakat "... *oğlana iki ay güç tahammül*" (s. 92) edebilir ve Faruk'tan ayrılarak Ömer Ruhi ile evlenir.

Necla, “*Kumar için para lâzım olduğun*”dan (s. 93) ve “... mücevherleri, elbiseleri sev”diğinden (s. 93) dolayı Ömer Ruhi’yi, eski nişanlısı Faruk ile aldatıyordur. Ömer Ruhi de karısını “*önüne gelenle aldatı*”ır (s. 92, 93). Ömer Ruhi ile Necla’nın birbirini aldattığını bulunulan cemiyetteki herkes bilir. Nitekim kendileri de bu durumdan haberdardırlar; lâkin bunu önemli olarak görmezler.

Yukarıda bahsedilen her iki ailede de, eşlerin birbirini aldatması ve karı-kocalar tarafından bu durumun olağan görülmesi söz konusudur. Bundan hareketle *Aşkın Doğuşu* romanında yazar, İstanbul sosyete hayatında sürdürülen evliliklerin hakiki ve sağlam bir temel üzerine kurulmadıklarını, cemiyet hayatı içerisinde tam manasıyla “aile bağı” denilen bir olgunun olmadığını; eserin şahıs kadrosunun hemen hepsini yasak bir ilişki içerisinde kurgulayarak ispatlamaya çalışır gibidir. Ayrıca bu durum yazarın, batılı yaşam tarzına özenen İstanbul sosyetesinin aslında “*medeniyet krizi*”¹³¹ yaşadığını göstermesi açısından da önemlidir. Çünkü İstanbul cemiyet hayatındaki insanların batılılaşmayı yanlış algıladığını dolayısıyla bu durumun Türk toplumunun aile kurumuna ve değerlerine zarar verdiğini gösterir. Hatta başkişi Zehra’nın İstanbul’a gelerek, Celâl Tahsin ile evlenip bahsedilen cemiyetin içine girmesi ve sonuç olarak onun da kocasını Osman adında biriyle aldatması, bu iddiamızı kanıtlar niteliktedir.

Yıldıztepe¹³²,nin hem anlatıcısı hem de başkişisi olan Sâra, anne ve babasından mürekkep bir “çekirdek aile”nin üyesidir. Babasının “*Uzak, yabancı bir memlekette konsolos*” (s. 4) olması, Sâra’nın ailesi tarafından “*Yabancı bir terbiye alma*”sı (s. 5) istenilmediğinden “*Erenköy Lisesine leylî ver*”ilmesi (s. 5) gibi sebepler bu aile bireylerini birbirinden ayrı yaşamaya mecbur bırakır. (Bkz. Ekler: Tablo: 8.2.)

Sâra’nın mektebi bitirince ailesinin yanına gideceği planlanır; fakat yaşanan “*harp*” (s. 5) dolayısıyla bu mümkün olmaz. Böylelikle anne, baba ve Sâra’dan oluşan çekirdek aile hakkında pek fazla bilgiye sahip olunmamakla birlikte aile bireylerinin sık sık mektuplaşmaları, roman boyunca söz konusu bu ailenin varlığını hissettirmek açısından önemlidir. Fakat anne ve babanın adının eser boyunca hiçbir şekilde

¹³¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

¹³² Peride Celâl, Yıldıztepe, İnkılâp Kitabevi, İstanbul (Tarihsiz).

anılmaması, anlatıcının sadece Kılıçoğlu ailesini ehemmiyetli gösterme çabası içinde olduğundan kaynaklandığı söylenebilir.

Sâra'nın babası; "... gençliğindenberi her doktorun başka bir teşhis koyduğu hastalık kolleksiyonu, asabî, sinirli bir adamdı"r (s. 4). Fakat annesi "... çocuk denecek kadar genç yaşında bir defa evlenmiş, bedbaht olmuş, ayrılmış." (s. 5) olması sebebiyle kocasının böyle bir adam olmasına rağmen, ikinci evliliğinde kendini "cennete kavuşmuş" (s. 5) gibi hisseder. Sâra'nın anne ve babasından uzakta yani İstanbul'da tahsil görmesi bu ailenin sadece okul tatillerinde bir araya gelmesine olanak sağlar. Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere çıkan "harp" sebebiyle bu ailenin bir araya gelme ihtimali bir süreliğine imkânsızlaşır ve Sâra'nın bu süreçte annesinin uzak akrabaları olan Kılıçoğlu ailesine misafir olur.

Sâra'nın Yıldız Tepe adlı bir yerde, Kılıçoğlu ailesine misafir olduğu süre boyunca anne ve babası, sürekli mektup göndererek kızlarının yanında olmaya çalışır. Hatta Sâra'nın yaş günü sebebiyle, anne ve babasının bir hafta evvelden hediyelerle birlikte bir de "hasret, sevgi dolu" (s. 37) mektup göndermeleri, birbirlerinden uzak olsalar da aile bireyleri arasındaki bağın oldukça kuvvetli olduğunu gösterir.

Sâra'nın eserin sonunda Yıldız Tepe'den ayrılmasıyla birlikte İstanbul'a döndüğü, babasının "yine yabancı bir memlekette..." (s. 216) görev yaptığı; fakat annesinin bu sefer kızını "yalnız bırakmak isteme"mesi (s. 216) üzerine annesinin onunla birlikte kaldığı bilgisi aktarılır. Bu durum ailenin başlangıçtaki dağınık yapısının hâlâ devam ettiğini gösterir.

Üç Kadının Romanı'nda başkarakterlerden biri olan Fatma'nın yakın arkadaşı Leylâ'nın ailesi "çekirdek aile" denilebilecek bir yapıdadır. Bu ailenin bireyleri; Leylâ, Selim ve adı anılmayan bir çocuktan oluşur. (Bkz. Ekler: Tablo: 10.2.)

Leylâ'da Selim'e karşı "<... kıskançlık denen şeyden eser yoktur!>" (C. 1. s. 11). Selim ise karısını "ihmal ede"n (C. 2. s. 62) onun "Çenesini okşayıp para kazansın diye oraya buraya sürmek, <Haydi canım, haydi cicim> deyip evde, dışarıda işini gördürmek"ten (C. 2. s. 62) başka bir şey yapmayan bir adamdır. Bununla birlikte kendi "Rahatı için karısını eliyle başkalarına verebilecek bir adam" dır (C. 2. s. 62).

Selim, bir gazetede muharrir olarak çalışır. Leylâ, kocası “*Selim’in gazetede ki odasında sıkıştırdığı edebiyat meraklısı kızları bilir*” (C. 1. s. 11, 12) fakat “*herkesin önünde <Söyle yoksa beni aldatıyor musun kâfir? Vallahi pek çıtıpıtı kızdı Selim, zevkin varmış, aferin sana!>*” (C. 1. s. 11, 12) diye kocasıyla şakalaşmaktan da çekinmez. Selim de karısının bu şakalarına karşı “*<Tabî hanım, gençlik ölmedi, bize de bakanlar var işte!> diye böbürlenir, hoşlandığı kadınları Leylâ beğeniyor diye âdeta sevin*”erek (C. 1. s. 12) bu durumdan gurur duyar.

Selim’in yaptığı “*çapkınlıkların asıl sebebi Leylâ’nın şakalar*”ından (C. 1. s. 12) kaynaklanıyor olabilir. Çünkü Selim, karısını nasıl aldatıyorsa, Leylâ’nın kendisini terk etmemesi “*şartıyla herşeye razı*” (C. 1. s. 155) olup onun da kendini aldatmasına göz yumabilecek bir adamdır.

Leylâ, Selim’in “*nazlı nazik (...) zora gelmez*” (C. 2. s. 62) karakterinden sıkılarak, evlilik hayatını sıradan ve monoton bulur. Hayatını istediği gibi rahat ve özgür olarak keyfince yaşayamamasına en büyük engel olarak kocası Selim’i görür. Hatta ona göre Selim’le birlikte hayatına “*bir engel de*” (C. 1. s. 149) çocuğudur.

Leylâ, ailesiyle mutlu olmayan bir kadındır. Çünkü ona göre evlilik hayatı her gün rutin yapılan işlerden, kocası ve çocuğuyla ilgilenmekten vs. başka özel bir anlam ifade etmez. Bu sebeple Leylâ, ailesini terk eder ve en yakın arkadaşı olan Fatma’nın kocası Mehmed ile Paris’e kaçar.

Leylâ, Mehmed ile mutsuz olur ve Selim’e geri döner. Bununla birlikte Leylâ ve Selim’in boşanmamış olmaları, tekrar birlikteliklerine devam etmeleri onların çekirdek ailenin bozulmamasına neden olur. Leylâ’nın kocasını terk ederek onu kendi dost cemiyetleri içindeki bir erkekle aldatması Selim tarafından normal karşılanır. Bu durum aslında onların aile olmayı yanlış algıladıklarını gösterir.

Üç Kadının Romalı’nda başkışilerden biri olan Belkis’in samimi arkadaşı Seniha ile kocası Refik’ten mürekkep bir çekirdek aileye daha rastlanır. Bu İstanbul sosyete hayatında görülen cemiyet içindeki diğer aile yapılarından farksız değildir. (Bkz. Ekler: Tablo: 10.2.)

Seniha, sadece adının ne olduğu bilinen; fakat hakkında başka hiçbir bilgi verilmeyen kocası Refik’i başka erkeklerle de aldatan bir kadındır. Seniha, kocasının

“... nazik, centilmen bir insan!” (C. 1. s. 216) olduğunu düşünse de onu zengin bir armatör olan Şevket Deniz’le aldatır. Seniha’ya göre Şevket Deniz; “*Ayı gibi yabani.*” (C. 1. s. 216) bir insandır. Onunla sadece zengin olduğu için aşk yaşayan Seniha’nın “*kocamın tırnağını değiştirmem onunla.*” (C. 1. s. 216) şeklindeki sözleri onun ailesini bozmak istemediğini; fakat paraya düşkün olduğu için kocasını aldatmaktan da geri durmadığını gösterir.

Seniha, kocasını Şevket Deniz’le aldatırken aynı zamanda da yabancı asıllı Walker ile de bir ilişki yaşamaya başlar. Kocasının arkadaşları olan bu kişiler de evlidir ve eşlerini aldatmaktadır. Seniha’nın ailesi doğru bir şekilde temellendirilmemiş, eşler arasındaki güven ve sadakat duygusundan uzak bir hâl almıştır.

Kırkinci Oda’da başkışı olan Ayşe’nin ablası Züleyha’nın ailesi tam anlamıyla bir çekirdek aileyi temsil eder. Bu aile; Züleyha, kocası Tarık Bey¹³³ ve isimleri anılmayan bir kız bir de erkek çocuktan oluşur. Züleyha ve ailesi hakkındaki bilgiler, Züleyha’nın kardeşi aynı zamanda eserin başkışısı olan Ayşe’nin, Saib Nuri’ye yazdığı mektuplar aracılığıyla edinilir. (Bkz. Ekler: Tablo: 11.2.)

Tarık Bey, önceleri bir “*fabrika sahibi*”dir (s. 63). O zamanlar “*Arabaları, aşçıları ,hizmetçileri*” olan Züleyha, “*kuyumcu dükkânı gibi mücevherler içinde parlayan İstanbulun en şık kadınlarından biri*”dir (s. 63). Züleyha, “*Avrupa seyahatleri, çocuklara dedi, hanıma araba derken yavaş yavaş Tarık beyin serveti*”ni (s. 63) tüketir. Böylelikle “*Şişlide güzel bir apartımanda*” (s. 63) olan evlerini bırakıp Bostancı’daki köşke yerleşmek zorunda kalırlar.

Tarık Bey’in servetinin tükenmesi “*Züleyhayı fazla telâşlandırma*”z (s. 63). Hatta “*Yeni hayatına, İstanbula, parasızlığa çabucak alış*”ır (s. 63). Tarık Bey’in tükenen serveti yüzünden çevrede Züleyha’nın zengin başka bir erkekle birliktelik yaşadığı söylentileri yayılsa da sonradan bunun doğru olmadığı ortaya çıkar. Çünkü Züleyha, “*parasızlığın da kendine göre bir çaresini bul*”ur (s. 63). “*Akrabalarına, ahbablarına, bakkala, kasaba, uçan kuşa*” (s. 63) bile borçlanarak dileği gibi hiçbir şeyi umursamadan yaşamaya devam eder. Züleyha’nın söz konusu bu karakterini, Ayşe şöyle açıklar:

¹³³ Eserde Züleyha’nın eşinden, evvelâ Ratıb Bey daha sonra Tarık Bey diye bahsedilmektedir. E.K.

“Meselâ dünya karıştıyormuş, Tarık Beyin işleri günden güne sarpa sarıyormuş, oğlu imtihanlarda çakacakmış, on beş yaşına varmayan kızı köyün çocuklarile fazla sarmaş dolaşmış. bütün bunlar umurunda değildir...” (s. 75)

Ona göre daha ciddi bir iş varsa o da; *“bacaklarına ağda yaptırmak, gece çoluk çocuğu toplayıp sahil gazinolarından birinde rumba kıvırmaya gitmektir.”* (s. 75) Yani Züleyha'nın, kocasıyla ve çocuklarıyla ilgilenmeyen, sadece kendi zevkî duyguları için yaşayan bencil bir kadın olduğu söylenilebilir.

Romanın başkişisi Ayşe, ablasının kocasını başka erkeklerle aldattığını düşünür. Çünkü Züleyha'nın tüm gün sahilde *“yalnız deniz aşkına sandallarda, güneşlerde o kadar serpilip kal”*ması (s. 27) yalnızca eğlenme amaçlı değildir. Züleyha'nın kendinden başkasını düşünmeyen karakteri, onun annelik görevlerini yerine getirmedeki sorumluluklarına da yansır. Bunun için çocukları da anneleri gibi günlerini *“rıhtımda, gazinoda, sokak aralarında kendi yaşlarındakilerle fındırde”*yerek (s. 27) geçirir. Fakat çocuklarının bu hâlleri annelerinin umurunda olmaz.

Züleyha, *“Nalincıdan basmacıya kadar.”* (s. 27) herkesten borç alır. Herkese borcu olmasına aldırmış olmayan Züleyha'nın tek isteği; *“hanları, apartımanları satmadan evvel sürdükleri zengin, gösterişli hayatı yürütmektir.”*r (s. 27). Tarık Bey'in, *“fazla mesai yapıp şirketten saat sekizde çık”*masına (s. 27) rağmen karısının isteklerine yetiştirecek kadar parası yoktur. Bu sebeple de Züleyha, istediği zengin yaşama önüne gelen her kişiden borç alarak ulaşmaya çalışır. Elbette karısının bu borçlarından Tarık Bey'in haberi yoktur.

Züleyha ile Tarık Bey, bir anne ve babanın temel görevi olan çocuklarının duygusal ve sosyal gereksinimlerini karşılamamaları, bununla birlikte sağlıklı gelişimi için uygun ortam ve koşulları oluşturmamaları çocuklarının kendi başına buyruk hareket etmelerine sebebiyet verir. Züleyha ve Tarık Bey'in gerek kişilik gerekse cinsiyet modeli olarak sosyal ve ahlaki değerleri çocuklarına aşılayamaması onların toplumda bu değerlere aykırı hareket etmesini beraberinde getirir. Nitekim roman kişilerinden Semiha'nın bir akşam davetinde; *“Züleyhanın oğlu ile kızı ise, o geceki arkadaşlarını kim bilir bahçenin hangi kuytu köşesine çekmiş sevişiyorlardı. Ne aile!”*

(s. 84) şeklindeki söylemi çocukların rol model olarak anneyi örnek aldıklarını gösterir.

Gecenin Ucundaki Işık¹³⁴’ta Serra ile kocası Şâkir bir çekirdek aileyi teşkil ederler. Eserde, Serra ile Şâkir’in aile yaşantısı hakkında, Serra’nın eserin başkişisi Macide’ye, Macide’nin de ben anlatıcı konumunda okura aktardığı ölçüde bilgi edinilir. Onların aile kurumunda en dikkat çeken durum, Serra ile Şâkir’in bir “aile ocağı” anlayışının olmamasıdır. Kışları kendi evlerine gittikleri söylenirse de, gerek Serra gerekse Şâkir vakitlerinin hemen hepsini Serra’nın teyzesinin oğlu olan Kâzım Işık’ın villasında geçirirler. (Bkz. Ekler: Tablo: 12.2.)

Serra, evlenmeden evvel teyzesinin oğlu Ahmet ile bir birliktelik yaşar. Ahmet’in onu bırakıp Amerika’ya gitmesi üzerine, “*Tek Ahmede nispet olsun, en yakın arkadaşı ile evlendiğini duyup kudursun diye...*” (s. 164) Şâkir ile evlenmiştir. Serra; “*Bir gençlik öfkesi*”yle (s. 68) Şâkir ile evlenir; fakat “*Kocasını hiçbir zaman sevmeye*”z (s. 164). Biraz da bu sebepten ötürü Serra kocasını kimseden çekinmeden “*açıkça aldat*”an (s. 68) bir kadındır.

Şâkir, “*Her şeye çabucak kapılıp inanan bir adamdı*”r (s. 68). Bu sebeple karısından hiç “*kuşkulalmaz*” (s. 68). Bununla birlikte Şâkir, “*Arabası, viskisi, pantolonları, yelekleri için yaşayan bir adam*”dır (s. 286). Serra, “*Her önüne gelene Şakirin küçük bir adam, bir parazit olduğunu söy*”lemekten (s. 330) çekinmez. Ona göre kocası, kendiyile değil, Kâzım ağabeyinin “*paralarıyla evli*”dir (s. 330).

Serra ile Şâkir’in karı koca olmalarına rağmen her ikisinin de “*ayrı bir hayatı*” (s. 164) vardır. Çünkü “*Evlerine girip çıkışları, yemek zamanları, konuları, her şeyleri ayrı*”dır (s. 164). Evliliğin temelinde olan aynı yatağı paylaşma durumu da onların ailesinde görülmez. Nitekim Serra ile Şâkir’in evlerinde yatak “*Odaları bile birbirinden üç kapı uzak*”lıktadır (s. 164). Bu durum onların duygusal, fiziksel ve cinsel anlamda bir bütün olmadıklarını gösterir.

Serra’nın, çevresindeki insanlarla, kocasıyla ayrı odalarda yattığını rahatça konuşması onun aile kurumunun mahremiyetini rahatlıkla aşağıladığını açıkça ortaya koyar. Ona göre aile olmak, evlenmek vs. gibi durumlar “*boşluğa, eskimeye,*

¹³⁴ Peride Celâl, Gecenin Ucundaki Işık, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti., İstanbul 1963.

uzaklaşmaya düşme”ktir (s. 333). Bu sebeple de Serra, kocasını sürekli aldatmakta, kendi deyimiyile hayatına “*çeşni*” (s. 186) katmaktadır.

Şâkir “*Karısına sevdalı*” (s. 68) bir adam olsa da, karısını hizmetçileri Marika ile aldatmaktan çekinmez. Serra, kocasının Marika ile olan ilişkisini bilir; fakat “*Ne olacak, ben de yapmıyor muyum*” (s. 322) diyerek kocasının kendini aldatıyor olmasını umursamaz.

Serra ile Şâkir’in çekirdek ailesi, eşlerin yaşam şekli ve evlilik hayatı algısı itibariyle bozuk bir düzendedir. Eşlerin cinsel anlamda birbirlerini aldatması, onların duygusal bağlılıklarına zarar verir. Serra’nın cinsel mutluluğu, hayatının merkezine koyması, onun sınırsız olarak başka erkeklerle cinsel birliktelikler yaşamasına neden olur. Söz konusu bu durum ise evlilik müessesinin ahlak kurallarına ters düşen bir durum olduğu için aile kurumu da zedelenir.

Gecenin Ucundaki Işık’ta başkişi Macide’nin yakın arkadaşı Handan ile Cezmi’nin evliliğiyle birlikte eserde yeni bir çekirdek aile daha ortaya çıkar. Handan ve Cezmi üniversitede hocalık yapar. Handan, Rifat adında evli bir erkekle uzun yıllar birliktelik yaşadktan sonra üniversitede hoca olan Cezmi ile evlenmeye karar verir. (Bkz. Ekler: Tablo: 12.2.)

Handan’a göre; “*Evlenmede aklın büyük bir payı var*”dır (s. 231). Bu sebeple Cezmi ile severek değil, evlendikten sonra seveceğini düşünerek evlenmek ister. Handan ile Cezmi’nin evliliği Handan için “*yalnız ellerin, ayakların birleşmesi değil*” (s. 231) fikirlerin de birleşmesidir. Aslında Handan ile Cezmi arasında duygusal bir bağ yoktur. Handan’ın “*Evlenmede kafa birliği, işin cinsel yönünden daha önemli*” (s. 191) olduğu düşüncesinden hareketle, onların “*bilim yolunda ilerlemek için evlen*”dikleri (s. 191) izlenimi vardır.

Eserde, Handan ve Cezmi’nin nişanlılık sürecinde evliliğe bakış açıları üzerine yer yer bilgi verilir. Fakat evlenmeleri ile oluşan çekirdek aileye değinilmez.

Güz Şarkısı¹³⁵ eseri, başkişi Nuriye Hanım’ın, eşi Nihat Selen’in yanına Venedik’e giderken geçirdiği üç günlük vapur yolculuğunu konu edinir. Nuriye

¹³⁵ Peride Celâl, *Güz Şarkısı*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti., İstanbul 1966.

Hanım'ın bu seyahati sırasında tanıştığı Necmiye Kozaoğlu, eşi Mustafa Kozaoğlu ve kızları Gülperi'den oluşan aile, tam manasıyla bir çekirdek aileyi temsil eder. Bursa eşrafından oldukları bilinen bu aile, kızları Gülperi'ye gelinlik almak amacıyla seyahate çıkmışlardır. Necmiye Hanım ile Mustafa Bey, kızlarını “*mühendis, Amerikada okumuş diye*” (s. 70) istemediği biriyle evlenmeye zorlarlar. (Bkz. Ekler: Tablo: 13.2.)

Kozaoğlu ailesinde “*Snob olmanın, varlıklı olmanın*”¹³⁶ (s. 70) verdiği bir gösteriş merakı vardır. Kozaoğlu ailesi tutucu bir yapıya sahiptir. Birazda bunun için kızları; “*o hesap makinesi mühendisle, hemen boşanırım, aldattırım daha olmazsa...*” (s. 71) demesine rağmen kızlarının bir an evvel evlenmesini, yaşlıları gibi özgürlük peşinde koşup adlarını lekeleymesini istemezler.

Eserde, Kozaoğlu ailesi hakkında detaylı bilgiye yer verilmez. Bununla birlikte Kozaoğlu ailesinin sonradan görme olup, gösterişe düşkün, “*taşralı*” (s. 70) bir aile olduğu söylenilebilir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden¹³⁷ adlı roman, başkişi Selma'nın “2 Mart” tarihinde başlayıp “9 Temmuz” tarihinde yazmayı sonlandırdığı günlük şeklindeki notlarından meydana gelir. Selma, annesinin tertiplemediği uydurma bir trafik kazası sonucu, sosyetenin önde gelen Gören ailesinin burjuva oğlu Mehmet'e âşık olur ve kısa bir zaman sonra onunla evlenir. (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Selma ile Mehmet, tanışmalarından bir ay kadar sonra evlendikleri için birbirlerini tam anlamıyla tanımazlar; fakat her ikisi de aşk evliliği yaptıklarına inanır. Selma'nın, Mehmet ile evlenmesinin temelinde anne ve babasının baskılarından kurtulmak amacının olduğu da söylenebilir. Selma'nın, Mehmet'i bir kurtarıcı bir görüp: “*Beni kurtardı: Anamdan babamdan, hiç bir zaman evim diyemediğim evimden kurtardı.*” (s. 17) şeklindeki ifadesiyle onun evliliğini bir bakıma ailesinden kaçış olarak değerlendirmek mümkündür.

Selma ile Mehmet, evliliklerinin ilk günlerinde “*Sevişmeden başka şey düşün*”mez (s. 106). Selma, Mehmet'ten evvel hiçbir erkekle birlikte olmadığı için

¹³⁶ “*snop sf. Fr. snob Züppe.*” Şükrü Halûk Akalın, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Bsk., Ankara 2011.

¹³⁷ Peride Celâl, Evli Bir Kadının Günlüğünden, Milliyet Yayınları, 1. Bsk., İstanbul 1971.

kocasına olan duygularının yalnızca cinsel hazlar olup olmadığı hususunda kendini içten içe sorgulamaya başlar. Fakat karı-koca ilişkilerinde inanç duygusunun gerekliliğini düşünerek:

“Yalnız bir gövde açlığı değil benimkisi. Yalnız cinsel istekten gelmiyor bu tutkunluğum. Onu her yanıyla seviyorum. Güzelliği, gücü, bana kadınlığımı bağışlayan sevişmedeki ustalığı yanında, düşüncelerini, insanlığını seviyor.” (s. 10)

olduğuna kanaat getirir.

Selma ile Mehmet’in çekirdek ailesine, her ikisinin de aile büyükleri müdahale eder. Bu sebeple kendilerini *“dört bir yandan kuşatan geleneksel, kolay edinilmiş tutucu düşünceleri, <Aile mefhumu, prensiplerimiz, bizim düzenimiz..> diye her attı”*kları (s. 116) adımda karşlarına *“dikilen barajları yıkma”*yı (s. 116) isterler. Selma, annesi ve babasının, kayınpederi ve kaynanasının, görümcesi Nil ile kocası Tarık Bey’in ve arkadaşı Ayşe ile kocasının evliliklerini gördükçe *“onlara benzemedi”*lerini (s. 31) kocasıyla sevgi ve düşüncede eşit bir aile olduklarına kendini inandırmaya çalışır.

Selma, evliliğin *“Çocuk yapabilmek için gerekli olduğunu”* ve *“Toplum yaşantısını başka türlü sürdüremeyeceği”* (s. 105) için evlilik hayatına *“boyun eğiyor”* (s. 105) olduğunu ileri sürer. Mehmet’in düşünceleri de Selma’dan farksız olmayarak; *“<Yüzük takmak, düğün, gelin – damat töreleri, geçmiş yüzyıllara değgin gülünç töreler bunlar>”* (s. 56) şeklindedir. Her ne kadar Selma, evliliğin *“töre bakımından”* (s. 105) önemli olmadığını savunsa da farkında olmadan *“Eskiden tutsakların ayağına takılan demir halkalara benzetip alay ettiği”* (s. 56) evlilik yüzüğüne ve geleneklere *“bağlan”*maya (s. 56) başlar. Bu durum da onun karşı olduğu evlilik kurumuna zaman içerisinde alışmaya başladığını gösterir.

Selma, evliliğine ve kocasına âşık olduğuna kendini inandırmak için defterine defalarca; *“Mutluyum, mutluyum, mutluyum”* (s. 186) ve *“Kocamı seviyorum, seviyorum, seviyorum!”* (s. 186) yazar. Fakat yabancı olduğu burjuva sınıfının dayatmalarına önceleri Mehmet’le birlikte karşı çıkarken zamanla Mehmet’in de o sınıftan kopmadığını görmesi onu, sık sık kendi kendini *“evlenmekle yanlış mı yaptım?”* (s. 308) diye sorgulamaya yöneltir.

Selma ile Mehmet, kendi fikirlerini ve düşüncelerini özgürce yazabilecekleri “sosyalist düşüncede” bir dergi kurmak ister. Selma, Mehmet’in burjuva sınıfının insanlarına benzemediğini onun da kendisi gibi herkesin eşit olduğu bir dünyayı hedeflediğini istedikleri derginin çıkmasıyla birlikte görmeyi amaçlar. Fakat Mehmet derginin kurulması için gerekli olan parayı babasından bir türlü alamaz. Bunun yanı sıra Selma’nın, mücevherlerini bozdurabilecekleri, Mehmet’in arabasını satabilecekleri önerilerine de Mehmet’in yanaşmaması onun, kocasından gizli den gizliye şüphe etmesine neden olur. Hatta bu durum Selma’yı bir zaman sonra Mehmet’le olan mutluluğunun “*sürmesi için bu derginin çıkması gerektiğini düşün*”meye (s. 303) sevk eder. Bu açıdan bakıldığında dergi işini, bir imge olarak görüp Selma’nın burjuva sınıfına hatta kocasına “başkaldırışı” olarak değerlendirmek mümkündür.

Selma ile Mehmet’in çekirdek ailesi, Selma’nın penceresinden gördüğü “*Eve bitişik bir yapı*” (s. 32) ile özdeşleştirilebilir. Bu bağlamda Selma’nın “11 Mart” tarihini düşüdüğü yazısında evin hemen yanına yeni bir apartmanın yapılması, o apartmanın hemen önünde “*koskocaman bir çınar*” (s. 32) ağacının olması sembolik açıdan değerlendirilebilir. Çınar ağacı, “Osmanlı Ailesini” temsil etmekle birlikte, inşaat halindeki yeni yapı da Selma ve Mehmet’in “modern ailesini” temsil eder niteliktedir.¹³⁸

Çınar Ağacı ile yeni bir binanın inşa edilmesi, Selma ile Mehmet’in evliliği ile paralel olarak ilerler gibidir. Selma ile Mehmet’in evlendikleri Mart ayında, inşaatın “*Uzun uzun demir çubukları çek*”ilmesiyle (s. 32) birlikte temelini yeni atılmış olması, bununla birlikte “12 Mart” tarihinde “*Balkonun önündeki çınar ağacının dallarına su yürümeye başla*”ması (s. 33) gibi durumlar tıpkı onların ailesi gibi yeni bir yapının kurulması ve can bulması izlenimini verir.

¹³⁸ “Çınar ağacı, erkeksi bir hakimiyetin kurallarının uygulandığı antik dönemde kadınların kılık ve kıyafetlerinin kontrolünün de sembollerindedir. Gövde kabuğunun kendiliğinden soyulması, bunun onu diğer kabuklu yaban ağaçlardan daha pürüzsüz ve estetik bir görünüme sahip kılması, barbar (doğaya ait, vahşi, çirkin, kabuklu, kılı, eşitlikçi) olanın karşısındaki uygar, idealize edilmişin, kültür tarafından tasarlanmışın ve hiyerarşinin tepesindeki bir mutlak gücün de sembolü haline getirmiştir. “Güçlüyüm, ezici bir gücüm var, ama bu gücüm doğadan değil kültür ve kurallardan kaynaklanmaktadır” algısına mazhar bir ağaçtır çınar.” <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2013/12/01/anadolu-kulturunde-agaclar-cinar-agaci-duzenin-ve-otoritenin-sembolu/> E.T. 16.03.2019

Çınar ağacı, taşıdığı sembolik anlam bakımından Selma ve Mehmet'in ailelerini, inşaatı yeni başlayan apartman ise Selma ve Mehmet'in kendi çekirdek ailesini temsil eder. Gerek çınar ağacı gerekse inşaat hâlindeki yapıda görülen değişimler, Selma'nın psikolojik anlamda farklılaşmasını da yansıtır. Evliliğinin ilk ayında ki bu da Mart ayına tekabül eder, Selma'nın Mehmet'le yalnız cinsel birlikteliklerine önem vermesi, kadın kimliğini tanımaya başladığını gösterir. Dişiliğinin ön planda olduğu bu dönemde inşaatta çalışan işçilerin “Islık” (s. 56) çalmaları, “söz at”maları (s. 56) gibi eylemlerine gülüp geçmesine neden olur.

“7 Nisan” tarihinde evliliklerinin birinci ayını bitiren Selma ve Mehmet'le birlikte, “*Karşıdaki yapının ilk katının betonu dökül*”düğü (s. 149) görülür. Bu dönemde Selma ile Mehmet, çıkarmak istedikleri dergi için birçok yazar, şair, eleştirmen vs. kişilerle tanışmaya başlar. Tıpkı inşaatteki işçilerin “*arı gibi çalış*”tığı (s. 149) biçimde onlar da dergi için çalışır. Çınar ağacı da, “*küçük, kahverengi tomurcukları, yeşilin en tazesinden uç veriyor, kıvrım kıvrım yapraklanmaya başlıyor*”dur (s. 149).

“29 Nisan”da Selma ile Mehmet, evliliklerinin ikinci ayını tamamlamak üzeredir. Bununla birlikte işçiler de “*Yandaki yapının ikinci katını çık*”mışlardır (s. 194). Çınar ağacının ise “*yaprakları, taze yeşil dalları sar*”mıştır (s. 194). Selma ile Mehmet, evliliklerinin bu döneminde gece eğlenceleri, yemek davetleri, kokteyller vb. gibi davetlere katılarak kendi “çekirdek ailelerine” uzaklaşmaya başlarlar.

“14 Mayıs”ta yeni yapıdaki herhangi bir değişimden bahsedilmemekle birlikte, işçiler Selma'ya “*iniltili <ah anam, vah babamlar>larla dolu türküler*” (s. 227) söyler. Bu dönemde Selma ile Mehmet birbirine yabancılaşmaya ve aileleriyle sorunlar yaşamaya başlarlar. Çınar ağacı da “*taze yapraklarını dört yana açmış*”tır (s. 227).

“28 Haziran”da çınar ağacı “*boğum boğum dalları, yemyeşil yapraklarıyla*” (s. 357) Selma'nın pencerelerini iyice kapamaya başlar. İnşaat artık neredeyse görünmüyordur. Tıpkı onların da bu süreçte Mehmet'le birbirlerine uzaklaştıkları, ailelerinin isteklerine boyun eğmek zorunda kalıp “*Kaymak Takım*” denilen sınıfın içinde farkında olmadan kendi çekirdek ailelerini unutmaya başladıkları gibidir. Hatta Selma'nın; “*Çınar seninle konuşabilsem, her dalına ayrı dökeceğim öyle dertlerim,*

öyle kıvançlarım, öyle inanışlarım, öyle inançsızlıklarım var ki!" (s. 358) şeklindeki ifadeleri de Selma'nın aileleriyle rahatça konuşamadığını gösterir.

"4 Temmuz" tarihinde çınar ağacı "*Dalları yapraklarıyla neredeyse camlardan içeri girecek*" (s. 400) duruma gelmiş olup inşaat halindeki yapının yalnızca "*yaprakların arasından yeni takılan camları parlıyor*"dur (s. 400). Nitekim eserin sonuna bakıldığında da Mehmet ile Selma'nın sosyete hayatında bir yer edindikleri, o cemiyetin içinde yeni bir kimlik kazandıkları görülür.

Selma ve Mehmet, sosyalist ideolojilerle birlikte çekirdek aile olabilmeyi hedeflemiş ama bunu başaramamışlardır. Fakat ailelerinde yapısal anlamda bir dağılma görülmemektedir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de Selma'nın annesi Nilüfer Hanım, "*namlı bir doktor*" (s. 39) ile evli olup üç tane de çocuğu vardır. Selma'nın evlilik maksadıyla ailesinden ayrıldıktan sonra yazmaya başladığı günlüğünden hareketle kendi ailesi hakkında edinilen bilgilerde aile bireylerinin; annesi Nilüfer Hanım, ünlü bir doktor olan babası, kız kardeşi Leylâ ve erkek kardeşi Fethi'nin olduğu görülür. (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Anne, baba ve çocuklarından oluşan söz konusu bu çekirdek ailenin bireyleri birbirleriyle çok fazla anlaşamaz. Nilüfer Hanım, kocasının "*tutumluluğundan*" (s. 20), kocası, Nilüfer Hanım'ın "*savurganlığından*" (s. 20), Leylâ ve Fethi, "*derlerden, istediklerini istedikleri anda istedikleri gibi yapamamaktan*" (s. 20) şikâyet eder dururlar. Tutucu bir anne ve baba olan Nilüfer Hanım ile kocası, geleneklerine bağlı, doğruluğunu yanlışlığını sorgulamadan kendi yetiştirildikleri gibi de çocuklarını yetiştirmek isterler.

Selma'nın defterindeki notlarından anlaşıldığı kadarıyla, Nilüfer Hanım, "*burnu havada, akli ise yaşantının kırıntıları günlük işler, bencil istekler, gereksiz gevezelikler kavgalarla küçük deliğinde, dünyaya bakmak için başını dışarı çıkarmayan kaplumbağa korkusunda bir kadın*"dır (s. 129). Kocası ise; "*Kendini beğenmiş donmuş bir kalıptan başka birşey olmayan o çok <Avrupaî>, bilgili, müzik severi*" (s. 209) bir doktordur. Nilüfer Hanım, "*kaymak takım*"da bir yer edinme çabası içinde sürekli eşiyile kavga eder. Gösteriş merakıyla "*başkalarına diktirdiği gömlekleri*

<Ben dikiverdim bugün oturdum.> diye” (s. 21) kocasına yalan söyleyip bir de ondan “alkış bekle”mesi (s. 21) Nilüfer Hanım’ın, kocasının gelirine uygun bir yaşam şekli içinde olmadığını gösterir.

Nilüfer Hanım’ın kocası “yalnız hastaları için yaşayan bir kişi”dir (s. 39). Doktor olması sebebiyle “Herşeye bilim açısından baktığından” (s. 39) karısı ve çocuklarının yaşantısının ona göre “bir bitkiden” (s. 39) farkı yoktur. Selma’nın;

“Babam, bizim yüreğimizle, düşüncelerimiz, duygularımızla da yaşadığımızı, yalnız et, barsak, sinir, kan, kemik, doku, protoplazmadan meydana gelmiş yaratıklar olmadığımızı düşünür mü sırasında?” (s. 39)

şeklindeki ifadeleri onun, aile içinde baba yahut eş kimliğiyle değil, çoğunlukla doktor sıfatıyla yer aldığı görülür.

Nilüfer Hanım, “Akılsızlığı, inadı, kendini beğenmişliği bir yana gerçekte iyi ana”dır (s. 67). Çocuklarını “yanlış bile olsa kendince en iyi bildiği ne varsa” (s. 67) öğretmeye çalışarak yetiştirmeye çalışır. Çünkü sosyete de yer edinmek ve “çocuklarından başka düşünecek bir şeyi yok”tur (s. 67). Nilüfer Hanım’ın, çocuklarına aşırı düşkün olmasının bir diğer sebebi de kocasının işinden başka bir şey düşünmeden “ev, çocuk ne varsa. <Bunlar senin işlerin> deyip” (s. 71) her işi ona yüklemesinden kaynaklanır. Bu nedenle Nilüfer Hanım’a göre kocası yalnızca hastalarını düşünen, ailesiyle ilgilenmeyen “bencil” (s. 71) bir adamdır.

Nilüfer Hanım, kocası ve çocuklarından müteşekkil olan çekirdek ailede, aile bireylerinin hepsinin birbirlerine yabancılaştığı, kendi zevklerine göre yaşamlarını devam ettirdikleri söylenebilir. Nilüfer Hanım ile eşi, Osmanlı ailesinin kültürel mirasıyla yetiştirilmiştir. Fakat zamanla kültürel değerler, kent soylu bir yaşam tarzının benimsenmesiyle yozlaşmaya başlayarak geçmiş zaman ile bugün arasında bir köprü kurulamamıştır. Ailenin bütünlüğünde bir bozulma görülmesi de burjuva hayatının dayatmaları, geçmiş zamanın gelenekleri arasında sıkışan çocuklar anne ve babasına karşı yabancılaşır, uzaklaşır ve maruz kaldıkları baskılara başkaldırır.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Mehmet’in annesi Melâhat Görün ile babası Cemil Görün de bir çekirdek aileye sahiptirler. Melâhat Hanım ve Cemil Bey çocukları Nil ile Mehmet’i evlendirip iki kişi olarak yaşamlarına devam ederler. Melâhat Hanım, “kaymak takımında çok namlı” (s. 14) bir yere sahiptir. Bu sebeple ona içinde bulunduğu

cemiyette “<Güzel Melâhat>” (s. 14), çok iyi araba kullandığı için “<Mercedes Melâhat>” (s. 14) gibi adlar takılır. (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Cemil Bey, ticaret hayatında “Öylesine güçlü, varlıklı bir adam”dır (s. 15) ki çevresindeki herkes tarafından büyük bir saygı görür. Melâhat Hanım ile Cemil Bey birbirlerine “Ayrılmayacak kadar kenetlenmişler”dir (s. 381). Fakat onların ilişkisi “Karı koca gibi değil, birbirini çekemeyen iki düşman kardeşe” (s. 381) benzer. Burjuva sınıfının, ihtişamlı yaşamı içinde birbirlerine yabancılaşan Cemil Görün ile Melâhat Hanımın ailesi; çevresine gösteriş yapmak, iyi bir aile gibi görünmek, karı-kocanın birbirlerine sevgiyle bağlı olduğunu kanıtlamak düşünceleriyle bir arada kalır.

Melâhat Hanım, aile dostları olan Cavit Kilimcioğlu gibi kocasının da “aklı, bilgisi ile parlayamadığı için dırdırlanır durur” (s. 29). Melâhat Hanım, her ne kadar kocasının Cavit Bey gibi olması için söylenip dursa da aslında onun için kocasının zengin olması yeterlidir.

Melâhat Hanım ile Cemil Görün’ün çekirdek ailesi, burjuva cemiyet hayatı içerisindeki “kaymak takım”ı insanların yozlaşmış aile şeklinin bir örneğidir. Aile içi değer ve yargıların önemini yitirdiği, cemiyet hayatında tutunabilme mücadelesinin verildiği ve bu surette de eşlerin birbirlerine manevî duygulardan uzak maddî ihtiyaçlarla bağlandığı görülür.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Mehmet’in kız kardeşi Nil, “yüksek mühendis” (s. 26) olan Tarık Bey ile evlidir. Nil, kolejde okurken “Genç bir oğlanla sevişmiş” (s. 26) oğlanın Amerika’ya tahsil görmeye gittiği sırada ondan hamile kalınca çocuğunu aldırarak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine “Nil’i Avrupaya gönder”en (s. 26) Melâhat Hanım, kızına Tarık Bey’i uygun görerek Avrupa dönüşü onları evlendirmiştir. (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Tarık Bey ile Nil, vaka zamanına göre “on yıllık evli”dir (s. 26). Nil, Tarık Bey’le sevdiği için değil, evlenmesi “gerektiğinden evlen”ir (s. 102). Tarık Bey de “ihracat işini büyütmek, İsveç’te bir firma ile ortak iş kurmak istediği bir zamanda karşısına çık”an (s. 105) Nil ile evlenmeyi tamamen maddî bir kazanç sağlamak amacıyla ister.

Nil, “*erkek düşküni*” (s. 26) bir kadın olması sebebiyle kocasını birçok erkekle aldatır. Tarık Bey “*karısına sevdalı*” (s. 26) bir adamdır; fakat o da karısını aldatmaktan çekinmez. Nil, dünyada “*Herkesin bir amacı*” (s. 102) uğruna yaşadığını ve kendi amacının “*Eğlenmek, gününü gün etmek*” (s. 102) olduğunu söyler. Bu sebeple onun kocasını aldattığı cemiyet içinde bir “*sır değil*” (s. 104) alenen yaşanan yasak ilişkilerdir. Çünkü onlara göre her ikisi de “*tezgâh kurmuş geçinip gidiyor*”dur (s. 104).

Tarık Bey ile Nil arasındaki karı kocalık ilişkisi iki “*İyi arkadaş*” (s. 104) gibidir. Hatta Tarık Bey, yaptığı çapkınlıkları bile karısına “*anlatır, beraber güler*”ler (s. 104). Bu durum biraz da aralarında “*karı kocalık diye bir şey kalmadı*”ğından (s. 105) kaynaklanır. “*iki yıldır ayrı odalarda yat*”an (s. 105) Tarık Bey ve Nil, aralarındaki ilişkinin bir alışkanlığa dönüştüğü için bittiğini düşünürler.

Nil ve Tarık Bey’in yapısal olarak bir çekirdek aile oldukları söylenebilse de onların arasındaki ilişki aile kurumunun ahlâkî değerlerinden yoksundur. Onlar, aile kurumunu, toplumun hoş görmediği yasak ilişkiyi rahatça yaşayabilmek adına bir kalkan gibi kullanırlar. Onların söz konusu bu aile olma anlayışı ve aile kurumuna bakış açısı, “*Gecenin Ucundaki Işık*” adlı romandaki Serra ile Şâkir karakterlerinin daha önce “*Çekirdek Aile*” başlığı altında incelenen aile hayatını hatırlatır.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Cemil Görün’ün iş arkadaşı ve aile dostu olan Cavit Bey, eşi Nimet Hanım ile genellikle birbirlerinden “*ayrı yaşar*”lar (s. 110). Hukuki açıdan bir boşanmanın söz konusu olmadığı bu çekirdek ailede Cavit Bey ile Nimet Hanımın, adları anılmayan biri kız, biri de erkek olmak üzere iki çocuğu vardır. (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Cavit Bey, evli olmasına rağmen “*evliliğin tamamen karşısında*” (s. 265) duran bir adamdır. Ona göre; “*insan herşeye alışır, paraya, yokluğa, soğuğa, sıcağa ama evlenmeye asla*” (s. 265) alışamaz. Cavit Bey, karısının da “*Evlenmenin nasıl doğaya aykırı bir şey olduğunu anlayacak kadar akıllı*” (s. 265) bir kadın olduğunu düşünür. Nimet Hanım, kocasıyla aralarındaki “*En güzel şeyin (...) arkadaşlık olduğunu kabullenmiştir*” (s. 265). Onlar için evli olmaları birbirlerine “*tam bir özgürlük tanıma*”larına (s. 265) engel değildir.

Cavit Bey, karısı Avrupa’da olduğunda, kendi Türkiye’de, karısı Türkiye’de olduğunda o başka bir ülkede olarak yaşamına devam eder. Kimi zaman çocukları için bir araya gelen Nimet Hanım ile Cavit Bey “*Sırasında çocuklarla beraber kayak yapmaya Uludağ’a, ya da Şile’deki deniz kenarı*”ndaki (ss. 265-266) evlerine gitmekte de bir sakınca görmezler.

Cavit Bey, “*Anadolu’dan milyonlarını alıp İstanbullu olmaya gelen bütün taşralıların villâları, yalıları, yeni oteller, apartmanlar*”ın (s. 292) porselen süslemelerini yapan bir fabrikanın sahibidir. Nimet Hanım, kocasıyla bir araya gelmesi de onun işlerine “*yardım eder*” (s. 265).

Cavit Bey, karısına saygı duyduğu için onunla boşanmayı “*hiç bir zaman*” (s. 266) düşünmez. Bununla birlikte çocuklarını “*alıştıkları düzenden ayırıp, yaşantılarını zehir etmeye hakkı*” (s. 266) olmadığını düşünür. Nitekim Cavit Bey, Nimet Hanım ve çocuklarından oluşan çekirdek ailesi bozuk bir düzende ilerlese de hukuksal açıdan bir ayrılma görülmez. Yani aile bireyleri arasındaki bağların zayıf oluşu, onları birbirlerinden tamamen ayırmaz.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de başkişi Selma’nın fakülteden arkadaşı olan Ayşe’nin evliliği de maddî bir kazanç sağlama üzerine temellendirilmiştir. Ayşe’nin eserde adı anılmayan kocası “*yoksul*” (s. 43) olduğu için bir bakıma Ayşe’yle değil, onun “*parasıyla, arabasıyla*” (s. 9) evlenir. Ayşe’nin babası, damadına kızıyla evlendiklerinde “*Kentten uzak düşen fabrikaya kolaylıkla gidip gelsin diye*” (s. 43) bir araba armağan eder. Bu armağan onların evliliğinde görülen en büyük sorundur. Çünkü Ayşe’nin, evliliğinde “*en büyük derdi kocasının kendisinden çok, arabasını sevmesi*”dir (s. 43). (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Ayşe’ye göre kocası, arabasını karısının yerine “*Elinden gelse geceleri de yukarı oda*”larına (s. 43) çıkaracaktır. Ayşe; “*<Bir kadın sevse, bir kadın için beni boşlasa neyse ama, bir araba için!>*” (s. 43) diyerek, kocasının arabasına olan bağlılığını bir türlü kabullenemez.

Ayşe, kocasının “*umurunda değil*”dir (s. 162). Fakat cinsel anlamda kocası “*doymaz bir herif*”tir (s. 162). Onların aile hayatındaki ilişkilerinin bozuk bir düzende oluşu cinsel beraberliklerini de olumsuz etkiler. Ayşe’nin;

“-... Bu benimle konuşmaz. Geceleri saldırır üzerime, sevişirken kaba kaba söylenir, sonra da güler <Haydi keyfini yaptık gene senin> diye... İğrenç bütün bunlar anlamıyor musun iğrenç... Bir güzel söz yok mu? Şu giydiğin yakışmış, bugün iyisin şu gün şöylesin yok mu? İnan evde benden çok arabasının lâfı edilir.. Radyoyu uyumak için dinleyen, gazeteyi uyumak için okuyan bir insan gördün mü sen!” (s. 163)

şeklindeki ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koyar. Onların evliliklerinde “araba” sembolik olarak parayı temsil eder. Ayşe’nin varlıklı bir aileye mensup oluşu onun arabayı değersiz görmesine, kocasının yoksul oluşu da arabasını eşinden de değerli görmesine sebep olur. Nitekim onların arasındaki aile ilişkisi de maddî değerleri, manevî değerlerden üstün görme açısından eserdeki diğer aile yapılarından pek farklı değildir.

Ayşe ile kocasının çekirdek ailesi sembolik anlamda, maddî bir değere karşılık gelen arabaya önem verilmesi nedeniyle karı koca ilişkileri de bozuk bir düzendedir.

Evlî Bir Kadının Günlüğünden’de burjuva sınıfı denilen toplumun üst tabasındaki çekirdek aile yapılarının yanı sıra bu ailelerin yanında çalışan hizmetçi, kapıcı, aşçı vb. gibi insanların oluşturduğu aile şekillerine rastlanır. “*Kaymak takım*”ın cemiyet hayatında ailelerin birbirlerine karşı üstünlük çabası, söz konusu bu alt tabakadaki insanlar arasında da görülür. Onlar da kendi sınıfı içerisinde bir yer edinme telaşında, kendi varlıklarını birbirlerine ispatlamaya çalışır. Bu açıdan eserde, söz konusu bu aileler de yadsınamayacak derecede önem teşkil eder. (Bkz. Ekler: Tablo: 14.2.)

Başkişi Selma’nın; “*Gülsüm hanımla, Emine nineyle, Hamdi efendiyle, aşçısı, uşağı, hepsiyle başka başka duvarlar var aramızda. Uçurumlar ayırıyor kentliyi köylüden, varlıklıyı yoksuldan.*” (s. 173) ifadeleri özelde insanı insandan, genelde aileleri birbirinden ayıran sınıf farkını açıkça ortaya koyar.

Selma’nın ev işlerini yapan gündelikçisi Gülsüm Hanım ile kayınvalidesinin aşçısı karı kocadırlar. Bir de çocukları olan bu aileye Selma’nın kayınvalidesi Melâhat Hanım bir ev almıştır. Gülsüm Hanım’ın hem evinin hem de işinin olması ona “*yarı kentli olmanın sevinci*”ni (s. 173) yaşatır.

Gülsüm Hanım’ın ahbablık ettiği kapıcının karısı Fatma, üç oğlu ve kocasıyla birlikte Selma’nın apartman işlerini yapar ve apartmanın kapıcı dairesinde yaşayarak

hayatlarını idame ettirirler. Pazar günleri “*Baba önde, oğlanlar sıram sıram arkada, en arkada Fatma başı dik yürüyüşü*”yle (s. 173) kardeşlerinin yanına “*Gültepe’ye*” (s. 173) giderler. Fatma’nın kocasıyla birlikte Gültepe’de bir yeri vardır; fakat “*damı çekecek paraları*” (s. 173) olmadığı için kapıcı dairesinde kalırlar.

Fatma’nın oğulları dünyaya gelmeden evvel “*İki kızı var*”dır (s. 359). Bir gün kızlarını “*Köye anasının, babasının yanına gönder*”ir (s. 359). “*Anası, babası tarlaya gittiğinde ocak devril*”ir (s. 359) ve bir yangın çıkar. Çıkan yangında ev de çocuklar da yanarak hayatlarını kaybeder. Fatma, kızlarının acısından “*Verem olacaktı az kalsın, iğneler, ilaçlar*” (s. 359) derken iyileşmiştir.

Selma’nın, Fatma’nın ailesi için; “*Pazarları giyiniyorlar, pazarları siliniyorlar..*” (s. 173) şeklindeki ifadesi Fatma’nın ailesinin yoksulluğunu açık bir şekilde gözler önüne serer. Burada Gülsüm Hanım’ın “yarı kentli” oluşuyla gurur duyması ile Fatma’nın kendi gibi yoksul ailelerin yaşadığı Gültepe’ye gitmesi onların da kendi sınıflarının içinde alt tabakalar oluşturduğunu gösterir.

Söz konusu her iki ailede insan gücü ile parasını kazanmaya çalışır; fakat onları birbirinden ayıran yanlarında çalıştığı kişilerin ne kadar yüksek mevkide olduğudur. Öyle ki Fatma, kocasıyla birlikte bütün bir apartmanın temizlik işlerini yaparken, Gülsüm Hanım ile kocası sosyetenin önde gelen ailelerinden olan “Görün” ailesinin işlerini yaparlar.

Üç Yirmidört Saat’te daha evvel “*Evli Bir Kadının Günlüğünden*” romanında incelenen Selma ile Mehmet Görün’ün aile kurumunda gelişim ve değişimlere de yer verildiği görülür.

Üç Yirmidört Saat’te Selma, eserin başkişisi Fatma’nın annesinin Nişantaşı’ndaki giyim dükkânının müşterilerindedir. “*Bir Kadının Günlüğünden*” de değinildiği üzere Mehmet’le bir sanat dergisi çıkarmaya çalışan Selma, dergi için gerekli olan parayı kayınpederinden alamayınca dişiliğini kullanarak kayınpederi ve kayınvalidesinin aile dostu Cavit Bey’den alır. Selma’nın kimliği, eserin başkişisi Fatma tarafından şöyle açıklanır:

“*Selma Görün, kentin güzel, namlı hanımlarındandı. Annesinin müşterisi olduğu kadar dostuydu da. Kocası gazetecilik yapıyor, bir sanat dergisi çıkarıyordu. Öyle bir şeyler...*” (s. 52)

Üç Yirmidört Saat'te görüldüğü üzere Selma'nın daha evvelki romanda işlenen çekirdek ailesi bozulmamış; fakat aile içi ilişkilerinde birçok değişme olmuştur. Selma ve Mehmet'ten mürekkep oluşan ailesine bu romanda iki de çocuğun eklendiği görülür. Başkişi Fatma'nın annesinin:

“<-Kocasını! İki çocukları var. Paraları var. Selma seramik yapıyor, sergiler açıyor, kentten en güzel giyinen, varlıklı, hoş kadınlarından biri. Yalnız bana giysileri için binlerce lira veriyor her ay.>” (s. 52)

şeklindeki ifadeleri, söz konusu bu durumu açıklar niteliktedir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de kocası Mehmet'e âşık olan Selma'nın onu Cavit Bey ile aldattığı da bu romanda mevzu bahis edilen diğer bir husustur. Selma, *Evli Bir Kadın Günlüğünden*'de burjuva sınıfındaki ailelerin yaşam tarzını, aile bireylerinin birbirleriyle olan bayağı ilişkilerine başkaldırır. Fakat *Üç Yirmidört Saat*'te tenkit ettiği burjuva sınıfının insanlarına karıştığı, onlar gibi yaşamaya başladığı görülür. Öyle ki, *Evli Bir Kadının Günlüğünden*'de kocasını başkalarıyla aldatan görünmesine aşağılık bir insan gözüyle bakan Selma'nın bu romanda çocuklarından birinin de Cavit Bey'den olduğu söylentilerine tanık olunur. Bu durumu da yine Fatma'nın annesi, kızına şu şekilde aktarır:

“<-Çocuklarından birinin Cavit beyden olduğunu söylüyorlar. Cavit beyin bir Amerikalı sarışına tutulduğunu söylüyorlar. Selma'nın çok içtiğini, toplantılarda olay çıkardığını söylüyorlar, söylüyorlar, söylüyorlar... İstanbul sosyetesini bu işte!>” (s. 52)

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de Selma'nın fakülteden arkadaşı Ali'ye olan duyguları net bir biçimde verilmez. Selma, Ali ile kocası Mehmet'i sürekli benimsedikleri sosyalist fikirlerle mukayese eder. Kimi zaman Ali'ye beslediği duyguların aşk mı yoksa fikirlerini benimsediği ve saygı gösterdiği bir dostu duyulan sevgi mi olduğunu bilemeyen Selma'nın *Üç Yirmidört Saat*'te aslında Ali'ye âşık olduğu gerçeğine de Fatma'nın annesinin şu sözlerinden ulaşılır: “Selma hanım evlenmeden önce genç bir adama tutkunmuş. Yoksul, aydın bir kişi.” (s. 53)¹³⁹

¹³⁹ Selma ve Mehmet, *Evli Bir Kadının Günlüğünden* ile *Üç Yirmidört Saat* romanlarında çekirdek ailenin bireyleri olarak yer alırlar. Eserlerin kronolojik bakımından art arda gelmesi sebebiyle Selma'nın önceki romanda çekirdek aile türünün incelendiği bölümde ailesi üzerine detaylı inceleme yapılmıştır. Bu romanda Selma ile Mehmet'in ailesinin akıbetine kısaca değinilmesi onları, *Üç Yirmidört Saat*'teki aile türleri arasına da dâhil etmeyi zorunlu hâle getirir. Bu sebeple onların çekirdek ailesini detaylı olarak yeniden incelemeye gerek duyulmamıştır. E.K.

Üç Yirmidört Saat'in olay örgüsünde “*dekoratif unsur durumundaki kahraman*”¹⁴⁰ yani; “... anlatma esasına bağlı edebî eserlerde, mahallî rengi aksettiren, dikkatlere sunulmak istenen vaka veya vaka parçasına ait tablonun gözler önünde daha iyi tecessümüne hizmet eden şahıs”¹⁴¹ konumundaki Ahmet'in Ankara'da ikamet eden ailesi, yapısı itibariyle çekirdek aileyi temsil ederler. Ahmet, bir yaz tatili için geldiği İstanbul'da Fatma ile tanışıp aşk hayatı yaşamaya başlar. Ahmet'in, Ankara'daki ailesi hakkında bilgiler yine onun, Fatma'ya anlattığı ölçüdedir. (Bkz. Ekler: Tablo: 15.2.)

Ahmet'in annesi “*öğretmen*” (s. 105), babası “*yüksek memur*”dur (s. 105). Hukuk Fakültesinde asistan olan Ahmet, “*Sartre'den yaptığı bir çeviri yüzünden*” (s. 33) hapse girip çıkmıştır. Henüz daha “*On beşinde*” (s. 257) olan kardeşi ise İsviçre'ye “*Dil öğrensini diye bir aile yanına gönder*”ilmiş (s. 257), “*Yatılı okuyor*”dur (s. 257).

Ahmet'in; “*Annem erkenden kalkar, masayı kurar okuluna gider, sonrası babamın benim, kardeşimin işidir... Akşamları da bulaşığı bölüşürüz, o ertesi günün yemeğini yaparken.*” (s. 257) şeklindeki ifadelerinden hareketle söz konusu bu çekirdek ailenin bireyleri arasında işbirliğine dayalı bir yardımlaşma olduğu görülür.

Ahmet'e göre babası “*biraz soğuk*” (s. 273), annesi “*coşkulu ve sıcak*” (s. 273), kardeşi ise “*Zehir gibi bir oğlan*”dır (s. 257). Ahmet'in anne ve babası tahsilli kimseler olmasından ötürü çocuklarının eğitime önem veren bilinçli insanlardır. Ahmet'in hapse girmeden evvel doktora eğitimine başladığı, hapisten çıktıktan sonra eğitimine devam edip edemeyeceğinin “*Danıştay'dan*” (s. 273) çıkacak karara bağlı olması, onun tahsil hayatına devam etmeye çalıştığını açıkça ortaya koyar. Nitekim küçük oğullarını da İsviçre'ye göndermeleri onların her iki çocuğunun da eğitilmiş kişiler olduğunu gösterir.

Birbirini “*sevmekten başka özel yanı olmayan, küçük burjuva kesiminden*” (s. 274) olan bu çekirdek ailenin bireyleri başlarına gelen her türlü sıkıntıya sabreder. Ahmet'i “*mimledikleri için*” (s. 274) babasına “*iş yerinde çektir*”medikleri (s. 273) sıkıntı kalmaz. Annesini “*ders verdiği kız lisesinden sürmek iste*”rler (ss. 273-274) fakat babasının “*dostları, araya gir*”erek (s. 274) buna mâni olur. Yaşadıkları tüm bu

¹⁴⁰ Şerif Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, 5. Bsk., Ankara 2000, s. 242.

¹⁴¹ Aktaş, a.g.e., s. 242.

sorunlara rağmen Ahmet'in hapisaneye girmesine “<Sen ne yapıyorsun, bizi ne hale soktun bak!> deme”zler (s. 273).

Ahmet'in ailesindeki, aile içi ilişkiler sevgi, saygı, dayanışma ve iş birliğine dayalıdır. Anne, baba ve çocukların eğitilmiş kimseler oluşu onların arasındaki saygı ve hoşgörüyü pekiştirmede etkin rol oynar.

Üç Yirmidört Saat'te başkişi Fatma'nın annesinin vaka zamanından “otuz kırk yıl önce” (s. 367) âşık olduğu bakkalın oğlunun ailesi de eserin bir diğer çekirdek ailesidir. Annesinin Fatma'ya anlattığı aşk hikâyesinde yer verdiği bu ailenin bireyleri anne, baba ve bir erkek çocuktan oluşur. (Bkz. Ekler: Tablo: 15.2.)

Eserde isimleri anılmayan aile bireylerinden baba “Emekli memur” (s. 367) olup “dükkânı sonradan açmış”tır (s. 367). Karısı geçimlerine “ufak tefek dikişlerle çabasını kat”ar (s. 367). “Belki o kadarına gereksinimleri” (s. 367) olmayan “emekli aylığı ile geçin”ebilecek (s. 367) olan anne ve babanın tüm çabaları “oğulları içindi”r (s. 367). Çünkü tek istekleri oğullarını “okutmak, onun aklına, yeteneğine yakışır biçimde yetişmesini sağlamak”tır (s. 367).

Fatma'nın annesinin âşık olduğu “Bakkalın oğlu, başka bakkalların oğullarına benzemiyordu”r (s. 367). Çünkü “Oğlan bütün sınavları yarış atı gibi atlıyordu”r (s. 367). Hatta daha sonra “burs kazanıp, Robert Kolej'e gir”er (s. 367), “Orada da en başta” (s. 367) gelerek eğitimini tamamlar. Daha sonra Fatma'nın annesi ile nişanlanarak, eğitimine devam etmek üzere Amerika'ya gider.

Fatma'nın anneannesi postacıya para verip bakkalın oğlu ile kızının birbirlerine gönderdikleri mektuplara gizlice el koyar. Uzun süre birbirinden haber alamayan nişanlılar ayrılmak zorunda kalır. Böylelikle eserde çok silik bir şekilde görülen söz konusu bu çekirdek ailenin akıbeti hakkında bir bilgiye ulaşılmaz.

Deli Aşk'ta Sibel¹⁴² “Marmara Üniversitesi'nin içmimarlık bölümünün ikinci sınıfınday”ken (s. 34) ailesinin ““Yapma, etme” demelerine aldırmadan üniversiteyi bırak”arak (s. 34) “içmimar, tasarımcı” (s. 9) olan Mustafa Akın ile evlenir. Sibel,

¹⁴² Eserde, Sibel'in başkişi Elif ile olan akrabalık bağı tam olarak belli değildir. Önce Cem Soner, Sibel'in ölen baldızının kızı olduğunu ifade eder. Daha sonra Elif, Sibel'in teyzesinin kızı olduğunu söyler. Bu durumda Sibel ile Elif'in kardeş çocukları mı yoksa teyze yeğen mi olduklarını saptamak mümkün değildir. E.K.

daha evlenmeden evvel Mustafa Akın'dan hamile kalır; fakat “evleninceye kadar çocuk beklediğini Mustafa'dan sakla”yarak (s. 34) onu “Çabucak nikâh masasına oturt”ur (s. 34).

Eserin vaka zamanına göre Sibel ile Mustafa Akın'ın cinsiyetleri bilinmeyen ve adları anılmayan “İki çocuk”ları (s. 35) vardır. Mustafa Akın, “İstanbul'a göç eden taşra zenginleri”nin (s. 9) evlerini süsleyerek “Onların gösteriş hırslarını kurnazca doyur”arak (s. 9) para kazanır. Sibel, “Çocuklar, eve gidip gelen konuklar, kapıcının karısıyla düzene koymaya çalıştığı ev işleri” (s. 35) ile ilgilenir. Sibel, ev işlerinden arta kalan zamanlarında “büroda işler yoğunlaşıp sıkıştığında Mustafa'nın yardımına” (s. 35) koşar.

Sibel ile Mustafa Akın birbirleriyle çok iyi anlaşır. Sibel, kimi zaman “çocukları kocasına bırakıp arkadaşlarıyla barlarda, kafelerde” (s. 35) arkadaşlarıyla vakit geçirir. Hatta “yalnız başına tiyatrolara, konserlere” (s. 35) gittiği de olur. Fakat bu durum onların arasında herhangi bir sorun çıkarmaz.

Sibel, karakter olarak rahat bir kadındır. Cem Soner'in iç monolog yoluyla;

“Çocuklar evin içinde top oynayıp her yanı kırıp geçirir, okullarından sık sık uyarı mektupları gelir, Sibel hiç aldırılmaz, “Dayak atıp, dayak yiyerek büyüyecekler. Sorumluluk onların,” der geçer” (s. 35)

şeklindeki ifadeleri Sibel'in hiçbir şeyi umursamayan bir karaktere sahip olduğunu gösterir.

Sibel, Mustafa Akın ve iki çocukları eserde, tam bir çekirdek aileyi temsil ederler. Onların aile kurumu hakkında, belirtildiği kadar bilgi verilmekle birlikte aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkilerine neredeyse hiç değinilmez.

1.3. Toplama Aile

Esas itibariyle aile sosyolojisinde “toplama aile” şeklinde bir terim kullanılmamaktadır. Fakat “aile sosyolojisi” üzerine genellikle yabancı sosyologlar çalışma yapmış ve bu sosyologlar mensubu oldukları kendi toplumlarındaki aile tipleri üzerinde durmuştur. Kendi dünyalarının dışındaki toplumların aileleri hakkında “şahsi/ sübjektif/ tahmini/ yüzeysel” kalmışlardır. Bu sebeple tanımlamaları,

adlandırmaları ve tasnifler belki kendi toplumları için geçerli; lakin dünyanın geri kalan toplumları için noksanlıklar içermektedir.

Türkiye'deki sosyologlar ise yabancı sosyologların tanım, tasnif ve adlandırmalarını olduğu gibi almış, hazır bir şablonu Türk aile tiplerine uyarlama ve uygulamaya çalışmışlardır. Yerli bir bakış açısıyla Türk aile yapısı ve tipleri incelenmediğinden; Türk ailesi üzerine yapılacak sosyolojik, kültürel araştırmalar ve metin incelemelerinde araştırmacılar büyük sıkıntılar yaşamaktadır. "Toplama aile" terimini teklif etmemizin temelinde de bu sıkıntı yatmaktadır.

Görünüş itibariyle bir aile olan, gerek toplumda, gerek anlatılarda ve gerekse Peride Celâl'in romanlarında "aralarında kan bağından doğan akrabalık veya geçmişteki evlilikler sebebiyle doğrudan yahut dolaylı biçimde hısımlık olan bireylerin" kimi zaman değişik sebeplerden doğan mecburiyetlerle kimi zaman da kendi istekleriyle bir arada, aynı çatı altında yaşadıkları görülmektedir. Fakat sosyolojinin aile tanımlamasına dâhil edilemeyen bu birlikteliklere "toplama aile" adını vermeyi ve bunu bir terim olarak teklif etmeyi uygun gördük.

Kızıl Vazo romanı, başkişi Azize'nin babası Kemal Bey'in öldürülmesi ile başlar. Kemal Bey, "*İstanbulda orta halli bir memurun kızile evlenmiş*" (s. 7) fakat eşi kızları Azize'yi doğurduktan "*beş on gün sonra hummayı nifasiye tutularak ölmüş*"tür (s. 7). Karısının vefatından sonra "*bir daha evlenmek sözünü ağzına alma*"yan (s. 7) Kemal Bey, kızı ve annesiyle birlikte yaşamına devam eder. Fakat Kemal Bey'in bir gece hasmı Şevket tarafından öldürülmesiyle söz konusu bu üç kişilik aileden geriye sadece Azize ve ninesi kalır. (Bkz. Ekler: Tablo: 4.2.)

Azize, babasının öldürülmesi üzerine ninesi ile birlikte İzmir'den İstanbul'a taşınır. Eserde adı zikredilmeyen bu nine aslen Trabzon, Of'ludur. Of'ta "*Sönmezoğlu diye, anılan meşhur bir aşiret beyinin*" (s. 6) karısı olan bu nine, kan davası yüzünden oğlu Kemal "*on beş yaşında*"yken (s. 6) memleketini terk edip İstanbul'a gelmiştir.

İstanbul'a taşınmalarından az bir zaman sonra Azize, Rıza adında genç bir mimara âşık olur. Azize ile Rıza, her gün Rıza'nın Şişli'deki evinde buluşmaya başlarlar. Torununun gün aşırı Rıza'nın evine gittiğini öğrenen nine, torununun aile namusunu lekelediğini düşünerek kederden hastalanarak yatağa düşer.

Azize'nin, bir gece yarısı gizlice evlerine giren aralarında kan davası olan Şevket'i öldürmesi ninesinin kalp krizi geçirip ölmesine sebep olur. Böylelikle Azize ve ninesinden oluşan aile bireylerinden geriye yalnızca Azize kalır.

Kan bağından doğan akrabalıktan dolayı bir arada yaşayan aile bireylerinden geriye yalnızca Azize'nin kalmasıyla birlikte mevzu bahis edilen bu toplama aile böylelikle yok olur.

Ben Vurmadım¹⁴³ romanında, teorik olarak tanımlanan aile tiplerinden herhangi birine rastlamak mümkün değildir. Günümüze kadar tanımlanan bu aile tiplerinden hareketle; geniş aile, çekirdek aile, parçalanmış aile vs. diye adlandıramayacağımız bir aile söz konusudur ki; bu aile Ferda, halası, halasının kızı Hacer ve Hacer'in kocası Avukat İbrahim Lütfi'den oluşur. *Ben Vurmadım* romanındaki aile türlerine bakıldığında, derecesine bakılmaksızın, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan kimselerin aynı çatı altında hayatlarını idame ettirdikleri görülür. (Bkz. Ekler: Tablo: 5.2.)

Eser, ana karakter olan Ferda'nın, Ressam Akif Cemal'e âşık olmasını, bu aşkın neticesinde çektiği ıstırapları ve başına gelen kötü vakaları konu edinir. Bu durumdan ötürü, aileyi Ferda'nın yönünden incelemek daha doğru olacaktır. Eserde, bahsi geçen bu aile hakkında teferruatlı bir bilgi verilmez. Sadece çevresi tarafından iyi bir aile olarak bilinen bu aile bireylerinden Ferda'nın halasının ismi bile zikredilmezken, bu halanın kocasına ne olduğu da muammadır. Hatta halakızı Hacer'in kocası Avukat İbrahim Lütfi'de bu aile ile birlikte yaşadığı hâlde sadece Yusuf adında bir kardeşinin olduğu hususunda okur bilgilendirilir; fakat annesi ve babasına ne olduğu, neden iç güveysi olarak bu ailenin yanında yaşadığı hakkında bilgi verilmez. Eserdeki kişilerden sadece Ferda'nın neden bu aileyle birlikte yaşadığı, kendi aile bireylerine yani annesine ve babasına ne olduğu bilinir.

Ben Vurmadım romanının birinci kısmı Ferda'nın Ressam Akif Cemal'i öldürmeye kastetmesi sebebiyle mahkeme salonunda yaşananların ve ardından gelişen olayların anlatıldığı bölümdür. İkinci kısım ise; Ferda'nın kaleme aldığı günlüğün

¹⁴³ Peride Celal, *Ben Vurmadım*, Semih Lütfi Kitabevi, 2. Bsk., İstanbul 1944.

halakızı tarafından okunduğu bölümdür. Bu bölümde Ferda'nın ailesi hakkında bilgi, Ferda tarafından deftere yazılmış olan şu satırlardan edinilir:

“Ben beş, yaşında iken annem ölmüş. Babamı hiç bilmiyorum. Sevgilisi olan bir Rus kadınla Avrupaya kaçmış... Babamdan uzun seneler haber alınmamış, ben on üç yaşlarında iken yabancı bir memlekette, bir kaza neticesinde öldüğünü duymuştuk.” (s. 25)

Ferda'nın annesi ve babası ölmüştür. Bu sebeple halası yeğenini sahiplenmiş, onu kendi öz kızı gibi büyütüp ailesinin bir parçası yapmıştır. Halanın, Ferda'yı böyle sahiplenmesi kardeşi sebebiyle değil, kardeşinin karısı yani Ferda'nın annesine olan sevgisinden ileri gelir. Söz konusu bu hala, kızını ve karısını bırakıp bir başka kadınla kaçtığı için kardeşine karşı sevgi duymaz. Fakat kardeşinin karısı, kocasının kendisini bırakıp gitmesi üzerine hastalanıp yataklara düşmesine rağmen mağrur bir tavır sergiler, yaşadıklarından şikâyet etmez ve ölmeden evvel kızını bu halaya emanet eder. İşte bu sebeple Ferda, halasının evinde yaşar. Dolayısıyla eserdeki söz konusu bu aile toplama aile başlığı altında incelenebilir; çünkü evde üçüncü dereceden akrabalıkları bulunan insanlar yaşar ve bu insanların aile bireyleri arasındaki ilişkilerine değinilmez.

Yıldız Tepe'de, “(Ben) anlatıcı”¹⁴⁴ aynı zamanda da romanın başkişisi olan Sâra, “*harp*” (s. 5) nedeniyle ailesinin yanına gidemez. Bu sebeple bir süreliğine, annesinin uzak akrabaları olan Kılıçoğlu ailesinin yanına yerleşmek zorunda kalır. Bu aile bireyleri; Büyükanne (Adı anılmıyor), Ahmet Kılıçoğlu, eşi Fatma Hanım, çocukları İbrahim ile Ali, bir de Fatma Hanım'ın yeğeni Cemile'dir. (Bkz. Ekler: Tablo: 8.2.)

Sâra, yani “ben anlatıcı” Kılıçoğlu ailesinin bireylerini ve bu ailenin yaşadığı olayları, eser içerisinde “... hem “anlatan”, hem de “anlatılan” figür konumunda”¹⁴⁵ okuyucuya aktardığı için söz konusu bu ailenin “... kişi ve nesnelere, (...) onun verdiği/ verebildiği ipuçları”¹⁴⁶ kadarıyla bilgi edinilebilir.

Kılıçoğlu ailesi, “*Karadeniz taraflarında (...) Yıldız Tepe denen sayfiye gibi bir yerde*” (s. 6) yaşarlar. Sâra, daha misafirliğinin ilk gecesinde bu ailenin; “<Garip bir aile>” (s. 17) olduğunu düşünür. Çünkü aile bireylerinin hiçbirinin “... yüzü gülmüyor,

¹⁴⁴ Mehmet Tekin, Roman Sanatı, Ötüken Neşriyat, 11. Bsk., İstanbul 2012, s. 47.

¹⁴⁵ Tekin, a.g.e., s. 47.

¹⁴⁶ Tekin, a.g.e., s. 47.

hepsi birbirine dargın gibi somurtkan” (s. 17) duruyorlardır. Fatma Hanım’ın annesi olan büyükannenin, Sâra’ya aktardığı;

“Burada hepimiz lânetle çevrilmiş gibi yalnızlık, sessizlik ve karanlık içinde yaşıyoruz. Bütün bunların, bu gördüklerinin içleri benim kör gözlerimin karanlığından daha simsiyahtır.” (s. 25)

şeklindeki sözleri, ailenin psikolojik yapısını göstermekle birlikte, aile bireylerinin içinde buldukları bunalımı açıkça ortaya koyar.

Kılıçoğlu ailesinin, kasabadan uzak Yıldız Tepe adındaki bir dağın başında etraflarında başka bir hane olmaksızın tek başlarına yaşamaları, kasabadan kimse ile görüşmemeleri ve evlerine hiçbir misafir kabul etmemeleri kasabalılar tarafından bu aile hakkında birçok söylenti çıkmasına sebep olur. Bu söylentilerin başında da Yıldız Tepe’nin “*Şeytan Tepe*” (s. 64) diye anılması gelir. Ayrıca kasaba halkına göre tüm aile; “*cine periye karışmış*” (s. 98) kimselerdir. Bununla birlikte aile bireylerinin de kimi zaman kasabalılara hak verdiği, Ali’nin ailesinden; “*<bizim vahşiler>, <Şeytan Tepeliler>*” (s. 99) diye bahsetmesinden anlaşılır.

Kılıçoğlu ailesinin, içinde bulunduğu psikolojik bunalımın sebebi, “ben anlatıcı” Sâra tarafından bilinmemektedir. Bu nedenle ailenin ruhsal durumu, eserin asıl düğümünün atıldığı bölümdür ve hem anlatıcı hem de okuyucu, eser boyunca ailenin neden öyle bir hâlde olduğunu merak eder.

Sâra, Kılıçoğlu ailesinin içinde bir tek İbrahim ve Cemile ile anlaşamaz, bunun için de onlarla sürekli kavga eder. Sâra’nın da yaş günü olan bir akşam, İbrahim’in ona; “*Yıldız Tepede yalnız ölüm günleri anılır.*” (s. 43) demesi üzerine Sâra; “*-... Yıldız Tepenin bir mezarlık olduğunu (...) Yaşıyan ölülerle dolu bir mezarlık!*” (s. 43) olduğunu düşünmeye başlar. Bunun üzerine İbrahim’in kardeşi Ali’nin; “*-İbrahim yanlış söyledi. Yıldız tepe bir mezarlığa değil, fakat bir zindana benzer (...) Bizlere gelince bu zindanın gönüllü mahkûmlarından başka bir şey değiliz.*” (s. 46) şeklindeki benzetmeleri, Kılıçoğlu ailesini daha fazla esrarengiz bir yapıya dönüştürmekle birlikte aile içi bunalımın büyüklük derecesini de tayin eder. Sâra’nın annesinin bu aileyi; “*biraz da büyük bir fırtınanın sahile attığı döküntülere benzet*”mesi (s. 27) bu durumu da kanıtlar niteliktedir.

Kılıçoğlu ailesinin bireylerinin hepsi farklı bir duygu durumu içindedir. Nitekim onların bu duygu dünyaları birbirlerini de etkilemekte ve aileye daha durağan bir yapı kazandırmaktadır. Aile içerisinde ruhsal yönden diğer aile üyelerine göre daha canlı bir yapıya sahip olan Ali'nin, onları; “-... ölmek için bir kovuğa çekilmiş hasta, ümitsiz bir sürüye” (s. 48) benzetmesi dikkat çekicidir. Çünkü bu kişiler aile birliğini sağlama maksadıyla bir arada olmanın aksine, sanki mecburî olarak aynı çatı altında yaşıyor gibidirler.

Eserin gelişme bölümünde ailenin sosyolojik ve psikolojik yönleri hakkında atılan düğümlerin çözülmeye başlanmasıyla birlikte Kılıçoğlu ailesinin “garip” yapısı da anlaşılmaya başlar. Ahmet Kılıçoğlu ile Fatma Hanım'ın Osman adındaki oğullarının yıllar evvel bir iftira neticesinde idam edilmesi, iftirayı atan kişinin büyükanne tarafından öldürülmesi gibi felaketlerin bu ailenin ruhsal çöküşüne sebep olduğu öğrenilir.

Yıldız Tepe'deki Kılıçoğlu ailesinin şahıs kadrosuna bakıldığında Ahmet Kılıçoğlu, eşi Fatma Hanım ve çocukları İbrahim ile Ali çekirdek ailesine bir de Fatma Hanım'ın annesi ve yeğeni Cemile'nin de dâhil olması söz konusu bu aileyi, toplama aileye uygun bir duruma getirir. (Bkz. Ekler: Tablo: 8.2.)

Dar Yol romanında da diğer romanlarda görüldüğü gibi aile sosyolojisindeki sınıflandırmalara uygun olmayan bu sebeple toplama aile denilebilecek bir aileye rastlanır. Bu ailenin bireyleri; Hayriye Hanım, kızı Cenan ve yeğeni Meliha'dır. Romanda geriye dönüşlerle birlikte aktarılan bilgilerde geçmişte aile bireyleri arasında Hayriye Hanım'ın diğer yeğeni, aynı zamanda Meliha'nın kocası Raif'in de olduğu görülür. Bu sebeple eserdeki bu ailenin adlandırılmasında, aile türleri hakkında yapılan tasniflerin yetersiz kalmaktadır. (Bkz. Ekler: Tablo: 9.2.)

Hayriye Hanım, kızı Cenan ve evin emektarı Nilüfer Kalfadan mürekkep olan bu aile; “*Fenerbahçe taraflarında, Kalamış iskelesine yakın sokaklardan birinin kıvrımında*” (s. 16) Hayriye Hanım'ın kocasından kalan bir “*aşı boyalı ev*”de (s. 55) yaşarlar. Fakat daha eserin giriş bölümünde Raif'in intihar etmesi ve Meliha'nın teyzesinin evine geri dönmesine tanık olunur. Böylelikle daha evvel belirtilen üç kişiden oluşan aileye Meliha da tekrar katılmış olur.

Yazarın ön söz mahiyetinde kaleme aldığı yazısında;

“... birdenbire Cenân vak’aya karışiverdi ve herşey onun etrafında dönmeğe, olup bitmeğe başladı. Diğerleri vak’ada aldıkları mühim rollere rağmen hiddetleri, sevinçleri, kederleriyle birer cansız kukla gibi sahnedeki çekiliverdiler. Ortada rüzgâr gibi, ot gibi, çiçek, toprak gibi sade pervasız, hayat hakkında bilgisizliklerle dolu, aynı zamanda ateşten yaratılmışçasına sıcak, kadınca insiyaklarla karanlıklarda bir şeyler araştıran, cinsiyetinin sürüklediği hedefe doğru yoklana yoklana gitmeğe çabalayan yarı vahşi, yarı deli ve korkunç derecede pervasız hodbin, kiskanç bir küçük kız kaldı: Cenân!”¹⁴⁷

şeklindeki aktarımdan da anlaşılacağı üzere eserde Cenân’ın iç ve dış dünyayla olan çatışmaları, kendi benliğini tanıma çabaları, ruhsal gelgitleri vb. gibi tahlillerinin konu edilmesi, söz konusu ailenin yapısal açıdan incelenmesini pek mümkün kılmaz. Hatta yazarın;

“Bunun içindir ki zaman zaman vak’aları ve diğer karakterleri kısaca çizen anlatıcının sözleri arasına giren Cenânın notlarını romandaki büyük boşlukları tamamlamaları ve gördüklerimizle bilmediklerimiz arasındaki farkları aydınlatmaları bakımından hoş görmek lâzımdır.”

diyerek bizzat belirttiği diğer roman karakterlerinin yani toplama aileyi oluşturan bireylerin aile kurumu içindeki karakteristik yapısını tahlil etmenin önüne geçer.

Hayriye Hanım “evlenince kızkardeşlerini, Nilüfer Kalfayı yanına alarak kocasının yanına, aşî boyalı eve gelmiş”tir (s. 53). Hayriye Hanım’ın ablası olan Celile Hanım, kendisinden önce kardeşinin evlenmesinden dolayı “<büyük kız evde kaldı!> diyecekler diye, korkusundan ve hiddetinden önüne çıkan ilk talibe <peki>” (s. 54) diyerek evlenir. Fakat daha sonra fakirliğe dayanamayarak kocası ile oğlu Raif’i terk eder ve zengin bir adamla kaçır. Raif’in babasının da ölmesi üzerine Hayriye Hanım yeğenini “aşî boyalı eve alıp bağına basmış”tır (s. 55).

Hayriye Hanım, küçük kardeşi Sabiha’yı eşinin “arkadaşlarından bir asker” (s. 54) ile evlendirir. Fakat Sabiha, çok genç yaşında “şarkta yakalandığı ağır bir

¹⁴⁷ Peride Celâl’in romanını, böyle bir ön söz mahiyetindeki yazı ile başlatması, James Henry’in; “ön sözlerinde (1907-1909) hikâyelerindeki olay ve karakterleri etrafında yaşatacağı bir ‘merkez’ veya ‘odak noktası’ (focus, center) bulma tutkusuna sahip olduğunu ve olaylar dizisini hikâyenin içinde bulunan bir karakterin bilinç akışı içine yerleştirerek hikâyeyi sınırlama meselesinin büyük ölçüde çözüleceğini söyle”mesi meselesini hatırlar. Norman Friedman, “Romanda Bakış Açısı: Eleştiri Kavramının Gelişmesi”, Roman Teorisi, (Tercüme: Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları, 3. Bsk., Ankara 2010, s. 107.

sıtma” (s. 54) hastalığı sebebiyle ölür. Hayriye Hanım, “*küçük kızkardeşini çok sevdiği ve ölümüne çok yandıdığı için Meliha’yı babasına vermiyerek yanında alıkoy*”ar (s. 54).

Hayriye Hanım’ın, iki kız kardeşinin de çocuklarını yanına alıp yeğenlerini de ailesine dâhil etmesi, eserdeki aileyi toplama aile durumuna getirir. Çünkü aile bireylerinin; Hayriye Hanım, kızı Cenana ve yeğenleri Raif ile Meliha’nın oluşu akrabalık ilişkilerinden doğan zorunlu bir birlikteliği beraberinde getirir.

Hayriye Hanım, evliliğinin ilk senelerinde çocuğu olmadığı için “*bütün dedelere adaklar adar, kurbanlar vadeder ve doktor doktor*” (s. 55) gezer. Fakat “*senelerce (...) bekledikten sonra ümidi kestikleri bir anda*” (s. 55) hamile kalır ve kızı Cenana dünyaya gelir. Hayriye Hanım, kocası öldükten sonra kendisini Cenana’ya ve yeğenlerine adar. Meliha ile Raif’in de evlenmesiyle birlikte yalnız kızıyla kalan Hayriye Hanım için en önemli şey Cenana’nın “*saadet*”ini (s. 142) temin etmektir.

Romanın vaka zamanından geriye kırılmalar ile geçmişe dönüldüğünde Hayriye Hanım’ın kurmuş olduğu ailenin bireyleri arasında kız kardeşlerinin de olduğu görülür. Hayriye Hanım’ın ailesi, kız kardeşlerinin evlenerek yanlarından ayrılması üzerine “*çekirdek aile*” yapısına dönüşür. Nitekim Hayriye Hanım’ın ailesine; kardeşlerinden birinin vefat etmesi diğerinin başka biriyle kaçması neticesinde bu sefer de yeğenlerin yani Raif ile Meliha’nın dâhil olduğu görülür. Fakat Hayriye Hanım’ın eşinin vefat etmesi, Meliha ve Raif’in de evlenerek yeni bir aile kurup evden ayrılması aile türünün yine değişmesine neden olur. Romanın giriş kısmında Raif’in intihar etmesi üzerine Meliha’nın tekrar teyzesinin yanına dönmesi aileyi artık toplama aileye dönüştürür. Nitekim Hayriye Hanım’ın ailesi, oluşumundan itibaren sürekli bir değişim göstermiş, aileye dâhil olanlar, ayrılanlar ve yahut tekrar aileye dönen bireyler olması sebebiyle şekil itibariyle düzenli bir aile kurulamamıştır.

Ailedeki herkes farklı bir bunalım içindedir. Öyle ki Cenana’nın “*genç kızlıktan kadınlığa geçerken*” ruhsal değişiklikler yaşadığı, iç ve dış dünyayla sürekli çatışma hâlinde olduğu görülür. Zaten soğukkanlı bir kişiliğe sahip olan Meliha da kocasının intiharı üzerine çevresindeki insanlara karşı daha duyarsız ve yaşanan olaylara tepkisiz hâle gelmiştir. Hayriye Hanım’ı ise yeğeni Raif’in ölümü ve kızı Cenana’nın herkesle hatta her şeyle çatışma hâlinde olması onu daha da hastalıklı ve üzüntülü bir kimse yapar.

Aile bireylerinin her birinin farklı duygular içinde olması ve eserde Cenân'ın psikolojik yapısının ön planda tutulması gibi sebepler bu aileyi “bütünlük” yapısı içinde incelemeye olanak sağlamaz. Çünkü “*Kapılarının gerisinde geçen her türlü hâdiselerden, ölüm dirim kavgalarından habersiz hep aynı bigânelik içinde kendi kabuğuna çekilmiş yaşayan bu aşî boyalı ev*”in (s. 19) aile bireyleri kendi iç dünyasına çekilmiş, dış dünyaya kapılarını kapatmıştır.

Dar Yol'daki Celile Hanım, Hayriye Hanım ve Sabiha'nın “*Karadenizli bir korsan*” (s. 139) olan babalarının “*Çıktığı seferlerden birinden geri dönmemiş. O zamanlar gemisini dolduran esir kızlardan birine âşık olmuş, karısından, çocuklarından kurtulmak için onunla başını alıp başka bir diyara gitmiş diyenler olmuş ama hakikatte deli başın biri, gemisi ile açık denizlerde kaynayıp gitmiş olma*”sı (s. 140) bu kardeşlerin “*Küçük yaşlarında ihtiyar bir halanın eline öksüz kalma*”larına (s. 53) sebep olur.

Söz konusu bu üç kız kardeşin evlenip kendi ailelerini oluşturmadan evvel de toplama bir aileye sahip oldukları görülür. Bir önceki kuşakta var olan toplama aile türü kendinden sonraki kuşakta da devam etmiştir. Bunun en temel sebeplerinden biri de önceki kuşaktaki aile bireylerinin kendi ferdî isteklerine ve arzularına göre hareket etmesi ve elde olmayan sebeplerden dolayı aile bireylerinden birinin ölmesidir.

Üç Kadının Romanı'nda; Kadri Nizameddin, üvey kardeşi Zarife Hanım ve Kadri Bey'in kızı Belkis'den oluşan bir aile mevcuttur. Bu aile, Kadıköy'de, ahşap bir evde oturur. Kadri Bey'e babası Bilâl Paşa'dan büyük bir servet kalır. Kadri Bey, evvela paralarını “*seyahatlerde, doktorlarla, kadınlarla güzelce yer*” (C. 1. s. 94). Daha sonra yeğenlerinin açtığı miras davasından dolayı hükümet, mahkeme sonuçlanıncaya kadar mallarına el koyduğu için aylık geliri ve aldığı kiralarla geçimini sağlamaya başlar. (Bkz. Ekler: Tablo: 10.2.)

Kadri Bey, ilk eşini “*verem edip öldür*”müştür (C. 1. s. 44). Karısının ölümünden sonra “*hizmetçilere saldıрмаğa başla*”yan (C. 1. s. 46) Kadri Bey, bir ara “*Çocuklara Fransız mürebbiye tutacağım> deyip gâvur (...) metresini evi*”ne (C. 1. s. 46) getirir. Fakat sonunda İsviçre'de tanıştığı Cecile isminde bir kadın ile evlenir. Kadri Bey'in bu evliliğinden Renan adında bir kızı olur. Bir zaman sonra Cecile, Kadri

Bey'in "*fenalıklarına dayanamadığı için*" (C. 1. s. 94) Renan'ı da alarak İsviçre'ye döner ve birkaç yıl sonra bir kaza geçirerek ölür.

Zarife Hanım, Kadri Bey'in üvey kardeşidir. Gençliğini Kadri Bey'in kızları Fatma ile Belkis'e, bir de "*büyük biraderin*"in (C. 1. s. 45) çocuklarına bakarak geçiren, aynı zamanda da evin tüm işleriyle uğraşan Zarife Hala, "*evdeki yarı hizmetçi vaziyetini kabullenmiş*" (C. 1, s. 60) olarak ağabeyinin yanında yaşar.

Belkis, zengin bir adamla evlenip istediği gibi giyinmek, gezmek, kısacası lüks bir hayat yaşamak ister. Kadri Bey'in "*paraları savurma*"sı (C. 1. s. 203), evin ve Belkis'in isteklerine gelince yalvar yakar çok az para vermesi baba ile kız arasında sürekli tartışma çıkmasına sebep olur.

Kadri Bey'in "*hastalık hastası*" (C. 1. s. 94) olan kişiliği onu, "*geçirdiği kalp krizinden sonra büsbütün çekilmez bir insan*" (C. 1. s. 9) hâline getirmiştir. Belkis'in babasıyla olan tartışmaları, Kadri Bey'in sürekli hastalanması, Zarife Hanımın homurdanmaları vs. gibi sıkıntılarla yaşadıkları ev "*büsbütün kasvet*"li (C. 1. s. 83) hâle gelir.

Kadri Bey'in çocukları için; "*üçü de numaradır bu kızların!*" (C. 1. s. 122) diye düşünmesi onun, Belkis'e karşı daha hasis ve aksi davranmasına neden olur. Belkis, ne zaman babasının odasına gitse "*hastalık, ilâç, ihtiyarlık koku*"sundan (C. 1. s. 62) yakını ve babasının ölmesini "*Bütün kalbiyle (...) temenni*" (C. 1. s. 55) eder. Tüm bunlardan dolayı babasından, halasından ve yaşadığı evden uzaklaşmak için önüne gelen hiçbir evlilik fırsatını kaçırmamaya çalışır; fakat bir türlü evlenemez.

Belkis, babası ölürse zengin olacağına ve istediği bir erkekle evlenebileceğine inanır. Ona göre; Zarife Halası evde kaldığı için onun da evde kalmasını istediğini düşünür. Bu sebeple ne babasına ne de halasına karşı en ufak bir merhamet duygusu hissetmeyerek onlardan nefret eder, bir gün onlardan kurtulacağını hayal eder.

Üç kişiden oluşan bu aile bireyleri arasında bir sevgi bağının olduğundan bahsedilemez. Kadri Bey'in zengin olmasına rağmen kızının ve evinin ihtiyaçlarını karşılamaması, Zarife Hanımın evlenemediği için ağabeyi ile kızının yanında yaşamaya mecbur oluşu ve Belkis'in de "*<Yüksek sosyeteden>*" (C. 1. s. 9) zengin

biriyle evlenememesi gibi durumlar bu aile bireylerinin birbirlerine karşı kinlenmesine ve nefret duymasına sebep olur.

Bir gün Zarife Hanım, artık dayanamaz ve kimseye haber vermeden “*Ádeta kaç*”ar (C. 1. s. 294) gibi evi terk eder. Fakat Kadri Bey’in ölümü üzerine tekrar eve döner. Kadri Bey’in ölümü ile birlikte bu aileden geriye yalnızca Belkis ve Zarife Hanım kalır. Eserin sonunda da bu aileden geriye kimse kalmaz.

Gecenin Ucundaki Işık romanında üç toplama aileye rastlanır. Bu ailelerden ilki; Kâzım Işık, karısı Nermin Hanım ve kardeşi Cihangir’in bulunduğu ailedir. Diğeri; Nermin Hanım öldükten sonra şekillenen; Kâzım Işık, ikinci karısı Macide ve kardeşi Cihangir’den oluşan ailedir. Sonuncusu ise; Hüsnü Bey ve evlatlığı Gülseren’in bulunduğu ailedir. (Bkz. Ekler: Tablo: 12.2.)

Gecenin Ucundaki Işık, Macide’nin karnındaki çocuğuyla birlikte Ankara’ya annesinin yanına dönmesiyle başlar. Aile yapıları hakkındaki bilgiler; Macide’nin kimi zaman geriye dönüşleri yoluyla kimi zamansa bir bakıma “hatırat” niteliği taşıyan aktarımlarından edinilir.

Kâzım Işık ile Nermin Hanım birbirlerini severek evlenirler. Onlar evlendikleri ilk yıllarda fakir olup zamanla çok büyük bir zenginliğe erişmişlerdir. Kâzım Işık, paranın gücüne inanan, her şeyi para ile satın alabileceğini düşünen bir adamdır. Nermin Hanım ise; sonradan içine girdiği burjuva hayatına ayak uydurabilmek için tüm görgü kurallarını öğrenmiş tam bir salon hanımıdır.

Çiftelhavuzlar’da büyük bir konakta yaşayan Kâzım Işık ve Nermin Hanım, “*Kaymak Takım*” denilen yozlaşmış, burjuva sınıfının en önde gelen insanlarıdır. Bunda Kâzım Işık’ın para yönünden çok zengin oluşu önemli rol oynar.

Kâzım Işık, daha fazla para ve güç kazanmak için çok çalışır. Nermin Hanım, Kâzım Işık’ın kendini ihmal etmesinden dolayı morfin bağımlısı olur ve kocasında bulamadığı ilgi ve şefkati Kâzım Işık’ın kardeşi Cihangir’de arar.

Nermin Hanım “*Herkesten daha güzel olmak, her zaman daha çok beğenilmek*” (s. 415) hırsıyla yaşamıştır. Hatta “*Kâzım Işık denen o büyük iş adamına lâyük bir kadın olabilmek için çırpını*”p (s. 415) durur. Fakat Nermin Hanım, zengin hayatın, “*Kaymak Takım*” denilen insanların içinde yavaş yavaş kendi benliğini kaybeder.

Kâzım Işık, Nermin Hanım'ın “seyahatlerinden, kaprislerinden, hastalıklarından” (s. 189) bıkmıştır. Evlerinde varlığı yokluğu belli olmayan, uyuşturucu bağımlısı karısını aldatmaktan çekinmeyen Kâzım Işık, kardeşi Ahmet'in nişanlısı olan Macide'ye âşık olur. Kâzım Işık'ın Macide'ye söylediği şu sözler;

“<... Yıllardır karı koca sayılmazdık. Bir damın altında iki yabancı gibiydik. Başka kadınlar vardı hayatımda. Seyahatlerimiz bile ayrı geçirdi. Etraf karışmasın, yıllardır arkadaş, kadeş olmuşuz, sebep de yok ayrılmaya, oturalım işte deyip yaşıyorduk beraberce..>” (s. 241, 242)

onların arasındaki karı-koca ilişkisinin çok önceden bitmiş olduğunu gösterir.

Kâzım Işık'ın, Nermin Hanım ile olan aile ocağının içerisinde bir de kardeşi Cihangir'in varlığı söz konusudur. Nermin Hanım, çocuğu olmadığı için başlarda Cihangir'e bir anne gibi şefkat gösterir. Fakat zamanla Nermin Hanım ile Cihangir arasındaki ilişki farklı bir hâle gelir.

Kâzım Işık, Nermin Hanım ile boşanıp Macide ile evlenmek ister. Nermin Hanım, Kâzım Işık'a her şeye yeniden başlamayı, bozulan yuvalarını yeniden kurmayı teklif eden, aksi takdirde intihar edeceğini bildiren bir mektup yazar. Kâzım Işık'ın bu mektubu ciddiye almaması üzerine Nermin Hanım intihar eder. Böylelikle Kâzım Işık, Nermin Hanım ve Cihangir'den oluşan bu aile kurumunda geriye sadece iki kardeş kalır.

Gecenin Ucundaki Işık'taki bir diğer toplama aile türü de Kâzım Işık'ın, Nermin Hanım'ın vefatından sonra evlendiği Macide ile kurduğu ailedir. Kâzım Işık'ın daha evvelki evliliğinde de yanında yaşayan kardeşi Cihangir'in ikinci evliliğinde de onlarla birlikte yaşadığı görülür. (Bkz. Ekler: Tablo: 12.2.)

Kâzım Işık, kardeşi Ahmet'in nişanlısı olan Macide'ye âşık olur ve iş bahanesiyle Ahmet'i önce İzmir'e ardından Amerika'ya göndererek Macide ile evlenmeye kalkar. Nermin Hanım'dan boşanmaya karar veren Kâzım Işık, Nermin Hanım'ın intihar etmesini Macide ile aralarındaki bir engelin kalkması olarak değerlendirir ve kısa zaman sonra da Macide ile evlenir.

Macide, Ahmet ile “*Ekmek parası düşünme*”den (s. 46) “*işi, yorgunluğu, yoksullu*”k (s. 46) olmadan yaşama arzusuyla evlenmek istemiş; fakat Kâzım Işık'la

tanıştıktan sonra ona âşık olup Ahmet'ten ayrılarak onun abisi Kâzım Işık'la evlenmiştir.

Kâzım Işık'ın karısı Nermin Hanım'ı, Macide'nin ise nişanlısı Ahmet'i aldatarak daha evlenmeden evvel birliktelik yaşamaları onların aile kurumuna yönelik yaklaşımlarını anlamak açısından önemlidir. Kâzım Işık'ın başka bir kadınla evli olmasına rağmen Macide'yi “*karım diye kabullen*”mesi (s. 223) onların arasındaki yasak ilişkinin aile kurumu ile denk tutulduğunu gösterir.

Kâzım Işık'a göre, aile olmak resmî bir birlikteliği ön görmez. Bu durum onun; “*Viz gelir bana nikâh memurunun önüne gidip defter imzalamak.*” (s. 223) ifadelerinden de açıkça anlaşılır. Macide'nin de nişanlısının ağabeyi Kâzım Işık'la evlenmeden yaşadığı ilişkinin gayri ahlaki bir durum olmadığını düşünmesi onun da evlilik birlikteliği hususunda Kâzım Işık ile aynı düşüncede olduğunu gösterir. Nitekim Macide, Ahmet'le mantık evliliği yapmayı amaçladığı; fakat Kâzım Işık'la aşk evliliği yaptığı inancıyla yukarıda bahsedilen söz konusu düşüncesinde vicdanen bir rahatlama hissi duyar. Yani gerek Macide, gerekse Kâzım Işık için evlilik mefhumu duyguların birleşimidir ve resmî işlemlere gerek yoktur.

Macide için evlilik; “*Hayatı akıllıca, bir çeşit paylaşma*”dır (s. 299). Fakat Macide'nin bu düşüncesi onun evliliğinde gerçekleşmez. Villa Işık'ta neredeyse her gece verilen davetlerde herkesin sabaha kadar eğlenmesine rağmen Macide bir türlü bu davetlerden mutlu olamaz. Çünkü o, Nermin Hanım'ın ölümüne karşı duyduğu acı ile evin her yerinde onun hayalini görmeye başlar.

Nermin Hanım'ın ölümünün Macide üzerindeki etkisi, Macide'nin Kâzım Işık ile olan ilişkisini de etkiler. Bununla birlikte içinde bulunduğu “*Kaymak Takımı*”nın burjuva sınıfı insanların; “*Neyi beğendiklerini, kime değer verdiklerini tam tamına anlayama*”ması (s. 292) onu bohem bir hayata itmeye başlar. Macide'nin neşesiz, durgun, isteksiz vb. tavırları Kâzım Işık'la da sürekli tartışmalarına sebebiyet verir.

“*Kaymak takım*”ında; “*Varlıklı olmak, varlığını bağıryp çağırmadan gösterip kurumlanmak, sonra da sırasında kalkıp göbek atacak kadar korkusuz, eğlenceli davranmak gerekti*”ğini (s. 292) bilen Macide, bir süre içinde bulunduğu zengin tabakaya ayak uydurmaya çalışsa da bunu beceremez. Kâzım Işık ise Macide'yi;

“*Bütün o güzelliklerin, varlığın ortasında bezgin, kuşkuda bir kadın*” (s. 279) olarak gördükçe içten içe öfke duymaya başlar.

Nermin Hanım’ın ölmesiyle birlikte ilgisini Macide’ye yönelten Cihangir’in davranışları da Macide’yi etkilemeye başlar. Cihangir, ağabeyinin Macide gibi fakir ve sıradan bir kadınla evlenmesini bir türlü kabullenememiştir. Bu sebeple ağabeyi ile Macide’nin ayrılmasını sağlayacak her türlü kötülüğü yapmaktan geri durmaz.

Kâzım Işık ile Macide duygusal anlamda birbirlerine büyük bir aşkla bağlı olsalar da karakterleri bakımından birbirleriyle uyumlu bir çift değillerdir. Gece gündüz misafiri eksik olmayan Villa Işık’ta Macide ile Kâzım Işık’ın yatak odaları dışında hiç yalnız kaldıkları görülmez. Ayrıca günün her saati içilen içkilerle birlikte şahıslarda sürekli bir sarhoşluk durumu söz konusudur. Bu ve bunun gibi sebepler onların arasındaki aile bağını oldukça zayıflatır.

Kâzım Işık’ın, karısına yönelik; “*<Sana kalbimi, sana servetimi, sana her şeyimi verdim. Sen almasını bilmedikten sonra a benim kızım!...>*” (s. 98) şeklindeki ifadeleri onun karısını suçlayıcı yöndedir. Hâlbuki aralarındaki ilişkinin bozulmasının başlıca nedenleri arasında onun karısını da servetiyle birlikte çevresine karşı gösteriş yapmak için bir araç gibi kullanması vardır.

Cihangir’in, Macide’ye âşık rolü oynayarak onunla ilgiliymiş gibi görünmesi Macide’yi evine, kocasına karşı daha da yabancılaştırmaya başlar. Cihangir, ağabeyinin, Macide’yi sekreteri ile aldattığını söylemesiyle Macide, kocası tarafından aldatıldığını öğrenir ve kocasını terk ederek Ankara’ya annesinin yanına döner.

Gecenin Ucundaki Işık’ta başkişi Macide’nin yakın dostu ve iş arkadaşı olan ellisini geçkin yaşlardaki Hüsnü Bey, “*Hiç evlenmemişti*”r (s. 16). Hüsnü Bey, annesi ve babası bir araba kazasında öldüğü için “*küçük evlâtlığı, Gülserenle*” (s. 16) birlikte yaşar. Ankara’da bir bankanın avukatı olarak çalışan Hüsnü Bey, kanunen Gülseren’i evlat edinmemiştir. Fakat “*tapuda evi üzerine devredip, satar görünerek işi başka türlü yoluna koymuş*” (s. 35) ve Gülseren’i nüfusuna alabilmiştir.

Hüsnü Bey, zamanında evinin alt katını Gülseren’in anne ve babasına parasız olarak verir. Bunun karşılığında Gülseren’in annesi Hüsnü Bey’in “*yemeğini yapıyor, çamaşırını yıkıyor*”dur (s. 35). Bir gün Hüsnü Bey’le birlikte pazara çıktıklarında,

geçirdikleri trafik kazası sonucu Gülseren'in anne ve babası ölür. Hüsnü Bey, onların ölümünden kendini sorumlu tuttuğu için Gülseren'i evlatlık alır.

Eserde, Hüsnü Bey'in, çevresindeki insanlar tarafından evlatlığı Gülseren'e "sevda" (s. 35) olduğu söylentileri çıkarılsa da, böyle bir durumun olup olmadığı kesin olarak anlaşılamaz. Gülseren, marangoz bir oğlana âşık olur; fakat Hüsnü Bey'in ilk başta Gülseren'i evlendirmeye yanaşmaması hakkında çıkan dedikoduları daha da şiddetlendirerek bu sefer de "kızı evlendirmeyecek, kendine saklıyacak" (s. 35) şeklinde başka söylentiler çıkar.

Hüsnü Bey, sonunda Gülseren'i evlendirmeye razı olur. Marangoz oğlanın, kıza maddî sıkıntılar yaşatacağı düşüncesiyle evini onlara bırakmayı düşünür. Gülseren'in tüm çeyiz işlerini halleder, onlar evlendikten sonra da üç aylığına İsviçre'ye gitmeye karar verir. Hüsnü Bey'in İsviçre'ye gidişi bir tatil gibi görünse de başkışı Macide ile bu husustaki konuşmaları sanki bir daha dönmeyecek olan bir kişiyi anımsatır.

Hüsnü Bey'in kanunen olmasa da bir kılıfına uydurup evlatlık edindiği Gülseren'le aynı çatı altında yaşaması onları toplama bir aileye dönüştürür. Hüsnü Bey'in bir baba gibi Gülseren'i yetiştirip evlendirmesi onların arasında duygusal olarak bir bağ kurulduğunu gösterir. Her ne kadar onların arasındaki ilişki baba-kız bağlamında aksettirilse de çıkan dedikoduların doğruluğu yahut yalan oluşu kesinleştirilmez.

Kurtlar'da sen anlatıcının ailesi "Çelebioğulları" (s. 107) diye anılan "Karışık kanların bulunduğu garip" (s. 107) bir ailedir. Dört kuşağın bir arada bulunduğu bu aile, sen anlatıcının dedesi Nazır'ın "Musul, Medine, Bağdat gümrüklerinde küpünü doldur"arak (s. 86) "İstanbul'un en güzel tepelerinden biri" (s. 86) olan Yanıksaraylar'a yaptırdığı Pembe Konakta¹⁴⁸ yaşar.

Sen anlatıcının aktardığı bilgilerden hareketle Pembe Konakta vakti zamanında büyükanne, anneanne, kızları ve torunları hep birlikte zenginlik içinde yaşar. Büyükanne ve Nazır'ın vefatından sonra, sen anlatıcının anneanesi, büyük teyzesi,

¹⁴⁸ Kurtlar, otobiyografik roman özelliği taşır. Peride Celal, Osmanlı Devleti'nin Gümrük Bakanı olan dedesi yıllarca Arap illerinde kazandığı paralarla yaptırdığı Ayazpaşa'daki Pembe Konakta doğmuştur. Ayfer Tunç, "Benim çilem kadın olmak", Mimoza, S. 8, 11 Aralık 1997, s. 22.

küçük teyzesi, büyük teyzesinin oğlu Suat ile kızı Nilüfer ve daha sonradan aralarına kendinin de katıldığı Pembe Konakta geçim sıkıntısı yaşanmaya başlanır. Anneanne, “oğlunun nafaka aylığı”yla (s. 426), büyük teyze oğlu Suat’ın “çalıştığı şirketten” kızı Nilüfer’in “çevirilerden aldığı aylıkla” (s. 426) evin geçimini sağlamaya çalışır. “Devlet dairesinde çalışan küçük teyzenin verdiği para” (s. 426) ise “ancak kiraya yet”er (s. 426).

Sen anlatıcı, annesi ve üvey babası ile bir müddet uzak Anadolu kasabalarında gezdikten sonra İstanbul’da Pembe Konakta yaşamaya karar verir. Pembe Konak’a geldiği ilk günler “Küçük odalara sığışamayan, durmadan kavga eden teyzeler”inin (s. 150) “kan davasına bulaşmış köy insanları gibi, gizli bir kinle birbirlerinden nefret ettiklerini san”ır (s. 150). Fakat onların tek derdi babaları “Nazır’dan kalan son kırıntıları paylaşamıyor” (s. 150) olmalarıdır. Anneanne, bu sebeple kızlarını ve oğlunu “leş kuşları,”” (s. 150) gibi görür ve onlara olan sevgisi de yerini öfkeye bırakmaya başlar.

Pembe Konağın sakinlerinden anneanne “dünyayı umursamayan” (s. 151) bir kadındır. Her ne kadar para sıkıntısı yaşanırsa yaşansın o “tencerelerinin başında kuru fasulye, pilav pişirirken hiç yakınmaz, şarkılar söyler” (s. 151) ve eğlenir. Küçük teyze “genç yaşında kaybettiği kocasından sonra kendisine ikinci bir koca arayan” (s. 151) bir kadındır. O da, “eve verdiği paradan arta kalanla yemez içmez, kendisine durmadan çarşaflar, havlular alır, bir genç kız coşkusu içinde çehiz düzer, koca peşinde koşar” (s. 151). Küçük teyze, aradığı kocayı bulur ve evlenir; fakat “Birkaç yıl sonra da öl”ür (s. 151). Büyük teyze, Pembe Konağın “Anneanne’nin deyişyle, “cart curt” edip “bokçubaşı”lığını” (s. 117) yapıyordu.

Sen anlatıcının dayısı tarafından Pembe Konağın satılması üzerine, söz konusu bu toplama aile de dağılmak zorunda kalır. Zaten küçük teyze ve büyük teyzenin kocaları vefat ettikten sonra baba ocağına dönmek zorunda kalmaları, büyük teyzenin çocukları Nilüfer ve Suat’ın arasına bir de ortanca kardeşlerinin kızı yani sen anlatıcının katılması gibi durumlar bu aile bireylerini bir arada yaşamaya mecbur bırakmıştır. Nitekim konağın satılmasıyla sen anlatıcının “Geçimini sağlayıp Anneanne’yi yanına al”ması (s. 151), Nilüfer’in sevgilisi ile yaşamaya başlaması,

büyük teyzenin kendine yeni bir ev kiralaması gibi durumlar da ailenin dağılmasına sebep olur.

1.4. Tamamlanmamış Aile

Tamamlanmamış aile; bir ailenin tüm üyelerinin var olmasına rağmen, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin gayri meşru yürütüldüğü yani yasal hiçbir bağın bulunmadığı bir aile türüdür.¹⁴⁹ Peride Celâl'in romanlarında, bu tip aileye pek fazla rastlanılmaz. Öyle ki; dolaylı olarak Sönen Alev'de, doğrudan ise Kırkıncı Oda adlı eserlerde söz konusu tanımlamaya uygun iki ailenin olduğu görülür. (Bkz. Ekler: Tablo: 1.2.) (Bkz. Ekler: Tablo: 11.2)

Sönen Alev'de Doktor Sırrı Nihat ile ilişkisi olup hamile kalan Gül Fatma aslında romanda ismi zikredilmeyen bir kişi ile evlidir. Evlilik müessesinin kurulmuş olmasına rağmen Gül Fatma'nın kocasını aldatarak başka birinden hamile kalması, buna karşın kocasının karısından ayrılmak istemeyişi gibi bir durum söz konusudur. Hâkim anlatıcının:

“Kocasını bir türlü kadını bırakmak istemiyordu... Anlattıklarına bakılırsa Gül Fatma kocasından ayrılmaya o kadar hevesli değildi. O zaten alışkındı ve Sırrı Nihadın telâşına hayret ediyordu. Ne olur, kapatması olarak doktorun yanında kalsa ne çıkardı?” (s. 157)

şeklindeki ifadeleri, Gül Fatma'nın hafif meşrep bir kadın olmasına rağmen kocasının ondan vazgeçmediğini ortaya koyar.

Her ne kadar kocası, eşinden ayrılmak istemese de Gül Fatma'nın mizacının evlilik müessesine uygun olmadığı bellidir. Zira o, eşiyle geçinememiş, başka biriyle birlikte olmuş ve o erkekte hamile kalmış, ardından hamile kaldığı o adamı da aldatarak başka bir erkekle kaçmıştır. Yani Gül Fatma ne kocasını ne de sevdiği adamı bırakamayan hovarda bir kişiliğe sahip olduğundan onun içinde bulunduğu ailenin ne kadar tam bir aile olduğu şüphelidir. Bu yüzden Gül Fatma cephesindeki bireyleri tamamlanmamış aile kapsamında ele almak mümkündür. Çünkü Gül Fatma, gerek Doktor Sırrı Nihat'la gerekse kaçtığı Kara Ali ile gayri meşru ilişkiler yaşar. Bununla

¹⁴⁹ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 96.

birlikte Gül Fatma'nın kocasıyla aynı çatı altında yaşamaması da onun ilişkilerini tamamlanmamış aile başlığı altında incelemeye olanak sağlar.

Kırkinci Oda'nın başkişisi Ayşe, yazar Saib Nuri ile yasak bir ilişki yaşar. Önceleri sadece mektuplaşma yoluyla devam eden bu ilişki, Ayşe'nin Paris'e gitmesiyle birlikte tıpkı bir karı-koca ilişkisine döner. Bu durum onların arasındaki ilişkiyi "tamamlanmamış aile" olarak incelemeyi mümkün kılar. Çünkü Ayşe de Saib Nuri de evlidir; fakat ilişkilerinde birbirlerine "karım" yahut "kocam" diye hitap ederler. (Bkz. Ekler: Tablo: 11.2.)

Başkişi Ayşe ile Saib Nuri'nin ilişkilerinde resmî bir birlikteliğe önem verilmez. Bu durum Ayşe'nin Saib Nuri'ye yazdığı mektubundaki; "*Deftere imza atmaya önem verdiğim yok, ama bütün bağlardan koparak yalnız senin olmak fevkalâde bir şey!*" (s. 100) ifadelerinden anlaşılır. Ayşe, Saib Nuri'ye; "*Senin karın olmak? Evet bunu istiyorum.*" (s. 100) der; fakat bu istek cinsel birliktelik ile duygusal boyutta doyuma ulaşma düşüncesinden ibarettir.

Saib Nuri ile Ayşe, daha mektuplaştıkları süreçte birbirlerini karı-koca olarak görmeye başlarlar. Bu durum, Saib Nuri'nin mektuplarında Ayşe'ye "*karıcığım*" (s. 100) diye hitap etmesinden anlaşılır. Ayşe ile Saib Nuri'nin mektuplaşmalar ile başlayan ilişkileri, Ayşe'nin Paris'e gitmesiyle birlikte yasak bir ilişkiye dönüşür. Ayşe, birkaç aylığına gittiği Paris'te, bir daha İstanbul'a kocasının yanına dönmemeye karar verir. Saib Nuri ile olan gayrimeşru ilişkisine bir aile görünümü kazandırmak çabasıyla Saib Nuri'nin yıllarca yalnız yaşadığı tek göz odasını kendilerine bir yuva haline getirmeye çalışır. Bu durum, Ayşe'nin yakın arkadaşı Semiha'ya yazdığı bir mektubunda Ayşe tarafından şöyle ifade edilir:

"Benim hamaratlığımı bilirsin. Geldiğimin haftasına paçaları sıvadım. Sularla süpürgelerle Saibin küçük odasını bir güzel temizledim. Camlara perde uydurdum. Yatağı küçük rahat bir divan haline soktum. Her şeyin içinde karmakarışık yüzdüğü kocaman siyah bir dolabı var Saibin. Çamaşırlarımızı, eşyalarımızı oraya yerleştirdim." (126)

Ayşe ile Saib Nuri'nin bir aile gibi şekillenmeye başlayan ilişkisinde kazançları da ortak kullanılmaya başlanır. Ayşe'nin; "*Dolabdaki yeşil toprak çanakta ise bütün servetimiz duruyor.*" (s. 127) şeklindeki ifadelerinden hareketle maddi ve manevi ortak bir yaşamın devam ettirildiği söylenebilir.

Saib Nuri, Ayşe'yle yaşadığı ilişkide etrafına karşı onu “(karım) diye tanıt”maya (s. 134) başlar. Bu duruma Ayşe de alışır ve ona “başka türlü olamaz gibi gel”ir (s. 134). Eserde, bir aile kurumunda eşler arasında olabilecek maddi ve manevi tüm paylaşımların Ayşe ve Saib Nuri tarafından sağlandığı açıktır. Hatta Ayşe'nin Saib Nuri'den hamile olmasıyla, resmî bir birlikteliğe dayandırıldığı takdirde aralarındaki ilişkinin, çekirdek aileyi oluşturabilecek durumda olduğu da söylenebilir. Fakat onların arasında yaşanan ilişkinin gayrimeşru bir boyutta olması sebebiyle “tamamlanmamış aile” kapsamında ele almak daha doğrudur.

1.5. Çözülen Aile

Sosyolojinin “çözülen aile” hakkındaki tanımlaması aslında yetersiz ve belirsiz bir durumdadır. Öyle ki; çözülen aile hakkında yapılan tanımlarda ortak kanaat; karı kocalar arasındaki bağların zayıf olduğu aile türüdür, yönündedir. Fakat bu tanımlama, bir ailenin mevcut yapısını tam anlamıyla açıklayıcı nitelikte değildir.¹⁵⁰

Güz Şarkısı'nda Nuriye Hanım'ın ailesi hakkındaki bilgiler onun, geriye dönüşleri, hatırlamaları ve ilk aşkı Sahir Kırtay'a anlatımları yoluyla edinilir.

Nuriye Hanım, eşi Nihat Selen, çocukları Ali ve Fatoş'tan oluşan aile görünürde çekirdek aileyi oluşturur. Fakat Nuriye Hanım ile Nihat Selen'in arasındaki karı koca bağının çok zayıf oluşu onları çözülen aile olarak incelemeyi gerekli kılar. (Bkz. Ekler: Tablo: 13.2.)

Nuriye Hanım ile Nihat Selen'in evlilikleri “*Aslında bitmiyen bir çekişme gibi sürüp gitmişti*”r (s. 11). Nuriye Hanım, ilk aşkı Sahir Kırtay tarafından terk edilince “*yalnızlıktan, kendi*”ni (s. 11) “*öldürmekten korktuğu*” için Nihat Selen ile evlenir. Nihat Selen de Nuriye Hanım'ın başka birine âşık olduğunu bilerek onunla evlenmek istemiştir. Nihat Selen, evlilikleri boyunca eşine bu hususta yalnızca bir kez açık konuşur ve onunla evlenmesinin sebebini şöyle açıklar: “*<Tam teslimdin kızım! Vurgundun, öylesine yaralı! Onu alır sarar sarmalarım diye düşündüm, unutursun sandım!>*” (s. 159)

¹⁵⁰ Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 20.

Nuriye Hanım, “*Nihat Seleni hiç bir zaman sevmemişti*”r (s. 32). Bu sebeple yalnızca çocukları Ali ve Fatoş için yaşamış, tüm ilgi ve sevgisini yalnızca çocuklarına vermiştir. Nihat Selen, karısının çocuklara “*tek başına, rahatça sahip olmak uğruna*” (s. 18) kendisinden kaçtığı görmemek için sürekli seyahatlere çıkar. Nuriye Hanım ile Nihat Selen’in birbirlerinden uzaklaşmaları ile birlikte “*En güzel yılları*” (s. 19) aslında “*ayrı geçmiş sayılır*” (s. 19).

Nuriye Hanım ile Nihat Selen “*Zaman zaman hastalık yüzünden, çocuklar için, sırasında dışarıyı kollayıp söz olmasın diye kısa buluşmalarla birleşip ayrıl*”ırlar (s. 75). Bunun dışında Nihat Selen İtalya’da, Nuriye Hanım, çocukları ile birlikte İstanbul’da yaşamına devam eder. Nuriye Hanım ile Nihat Selen’in ayrı yaşamalarına rağmen boşanmamalarının sebebi; “*çocuklar*”ı (s. 35) ve “*<herkes ne der!> korkusunda*”ndır (s. 35).

Nuriye Hanım’ın, çocuklarının “*bir de babaları olduğunu*” (s. 19) unutup yalnızca çocuklarıyla ilgilenmiş olsa da aralarındaki kuşak farkından dolayı onlarla olan ilişkisi de bozuk bir düzende ilerlemektedir. Nuriye Hanım’ın oğlu Ali, Teknik Üniversitesi bırakıp nişanlısı Nilüfer ile Ankara’ya yerleşmek ve Edebiyat Fakültesine devam etmek niyetindedir. Kızı Fatoş ise evli olan ressam Memo ile Paris’e giderek onunla resim yapmak istiyordur. Nuriye Hanım’ın Venedik’e Nihat Selen’in yanına gitmek zorunda kalışı da çocuklarının söz konusu bu isteklerini babalarına iletmek ve kocasıyla ortak bir karar almak içindir.

Nuriye Hanım’ın ailesi görünürde bir çekirdek aileyi andırır. Fakat Nuriye Hanım ile Nihat Selen’in karı-koca ilişkisinin bitmiş olması ve eşlerin yıllarca birbirinden ayrı yaşamaları ve yaşamaya devam etmesi durumu onların ailesini aslında çözülen aileye dönüştürür. Çünkü gerek eşler arasında gerekse çocukların babalarıyla ve anneleriyle olan aile bağları çok zayıf bir durumdadır.

Güz Şarkısı’nın diğer bir çözülen ailesi de Nuriye Hanım’ın vapur yolculuğu sırasında tanıştığı eleştirmen Güler Işık ile eşi arasında görülür. Eserde Güler Işık’ın kocasının adı zikredilmemekle birlikte onların vaka zamanından “*iki yıl önce ayrıl*”mış (s. 98) oldukları; fakat “*Boşanmadık*”ları (s. 98) bilinir. (Bkz. Ekler: Tablo: 13.2.)

Güler Işık, “*Bir kere nişanlan*”ır (s. 98) nişanlısı “*kıskanç kafatasçının biri*” (s. 98) çıkınca ayrılır. Kısa bir zaman sonra evlendiği kocasının da “*Yatakta, evde hizmet edecek*” (s. 98), “*Gömlekleri iyi kolalanacak, ev derli toplu, anasına saygı, babasına övgü*” (s. 98) edecek bir “*tutsak ara*”dığını (s. 98) anlar ve kocasıyla “*dostça*” (s. 98) ayrılırlar.

Güler Işık’ın kocası, “*batı kafalı, Avrupalarda okumuş adam*”dır (s. 321). Buna rağmen karısını “*yatağında, evinin dört duvarı arasında yalnız bir araç gibi*” (s. 321) görür. Güler Işık’ın kocasından ayrılmasının asıl sebebi de onun kendini “*Yalnız bir araç gibi gördüğünü anla*”masıdır (s. 321).

Güler Işık ile kocası arasındaki karı-koca ilişkisi resmiyette devam etse de aslında bitmiştir. Eşler arasında boşanma durumunun gerçekleşmemesi onları toplumsal ve hukuksal olarak karı-koca statüsünden çıkarmaz. Bu nedenle eşler arasındaki ilişkinin çok zayıf hatta bitmiş olması onları çözülen ailenin içine dâhil eder.

1.6. Köy Ailesi

Köy ailesi; aile bireyleri arasında ekonomik iş birliğine dayalı bir aile türüdür. Bu aile, üretim ve tüketimin birlikte yapıldığı; yani ev halkı tarafından hem üretim, hem de üretilen gıdaların ihtiyaç ölçüsünde tüketimine tüm aile bireylerinin dâhil olduğu bir ekonomik işletme özelliği taşır.^{151 152}

Atmaca adlı romanda, Avukat Celal’in Manisa’daki çiftliğinde yaşayan ailesi bu başlık altında incelenebilir. Yaz kış bu çiftlik evinde yaşayan aile bireyleri; Avukat Celal’in annesi, annesinin kız kardeşleri Feriha ve Ayşe, bir de Feriha’nın oğlu Orhan ve kızları Zuhâl’le Nihal’dir. Avukat Celal ise çiftliğe yaz aylarında gider, kışı işlerinden dolayı İstanbul’da geçirir. Manisa’daki çiftlik, Avukat Celal’e babasından kalmadır. Maddi sıkıntılar yüzünden ipotek edilen çiftlik evini kurtaran Avukat Celal, annesi ile birlikte teyzelerini ve kuzenlerini bu eve yerleştirerek tüm ihtiyaçlarını üstlenir. (Bkz. Ekler: Tablo: 6.2.)

¹⁵¹ Fikret Uslucan, Orhan Kemal’in Romanlarında Aile Olgusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2003, s. 61.

¹⁵² Önal Sayın, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990, s. 13.

Avukat Celal, İstanbul'da katıldığı bir davette daha evvel yüz yüze karşılaşmalar da uzaktan hayranlık duyduğu Handan ile tanışır. Handan verilen davetten sıkılıp bir köşeye çekildiği sırada Avukat Celal, onunla konuşmaya gider. Bu konuşma neticesinde Ahmet Celal'in ailesi ve çiftlik hayatı hakkında bilgi edinilir.

“Küçük bir toprak parçası, elli, altmış dönümlük bir yer. Yarısını ekiyoruz. Yâni yarıcılara ektiriyoruz. Bir kısmını meyvalık haline soktuk, bir kısmında ise sebze yetiştiriyoruz. Kendilerine ayırdıkları, evin önündeki küçük bir parçayla da teyzemin çocukları uğraşiyor; çiçek yetiştiriyorlar.” (s. 59)

Yani çiftlikte yaşayan tüm aile bireyleri, topraktan elde ettikleri mahsullerle geçimini sağlar.

Sosyologlar tarafından “köy ailesi” diye tanımlanan aile türünde genel kanaat, erkek hâkimiyetinin egemen olduğu yönündedir. Toprağın ekilmesinden, mahsulün toplanmasına kadar hemen her şey aile reisi erkeğin denetimindedir. Fakat *Atmaca*'da söz konusu edilen bu köy ailesinde erkek hâkimiyetinin olmadığı ve tüm üretim faaliyetlerini ailenin ortanca kardeşi olan Avukat Celal'in teyzesi Feriha'nın üstlendiği Avukat Celal tarafından Handan'a şu şekilde aktarılır:

“Feriha teyzem annemin iki yaş küçüğüdür. Daha becerikli hayatın sillelerini yemiş, birçok mücadelelerden, tecrübelerden geçmiş bir kadın... Görseniz tuhafınıza gider. Benden çok uzun boylu, iri yarıdır. (...) Biraz erkek tavırlıdır. Çiftliğin işlerle o meşgul olur. Tarlaları gezer, ekinlere bakar, yardımcılarının başında durur. Ekinin şehre indirilmesine nezaret eder, meyvaları toplatır, alıcılardan toplanacak parayı toplar. İşini pek güzel becerir.” (s. 60)

Görüldüğü üzere Feriha teyze, Ahmet Celal tarafından bir erkek gibi tasvir edilip hatta tavırlarıyla bizzat erkeğe benzetilir. Çiftlikte yaşayan kadınların kocalarının olmadığı görülmektedir. Bu kadınlardan Fatma Hanım ile Feriha'nın kocası vefat etmiş, Ayşe ise nişanlısının bir kaza sonucu ölmesi üzerine bir daha evlenmemiştir. Ailede erkek olarak Avukat Celal ile Feriha'nın oğlu Orhan vardır; fakat Avukat Celal işleri dolayısıyla, Orhan ise hem yaşının küçüklüğünden hem de ziraat mektebinde okuması sebebiyle çiftliğin işleriyle pek fazla ilgilenemezler.

Avukat Celal, ailesine gönderdiği bir mektubunda Handan'dan bahseder. Bu aile Handan'a hediye etmek üzere çiftlikten bir yavru köpek gönderir. Hediye vesilesiyle mektuplaşmaya başlayan Feriha teyze ile Handan bir zaman sonra baba

tarafından akraba olduklarını öğrenirler. Bu bilgiye Feriha teyzenin, Handan'a yazdığı mektubundaki şu kısımdan ulaşılır:

“Senelerce evvel iki ailenin arasını açan vak'a nedir biliyor musunuz? diye yazmıştı. Büyük bir aşk macerası.. Sizin dedenizle teyze çocukları olan bizim büyükbabamızın akrabadan aynı kızı sevmeleri. Bu kız sonra büyükbabamızla evlenmiş ve genç yaşında ona da kısmet olmıyarak ölmüştür.” (s. 105)

Handan ile Feriha teyze arasındaki mektuplaşmalar sıklaştıkça Feriha teyze, kentte yaşayan insanlarla kendi köyünde yaşayan insanları birbiriyle mukayese etmeye başlar. *“Burada şehirde olduğu gibi hiçbir sun'ilik, mürailik yoktur. Burada herkes olduğu gibidir, açık kalblidir, biz sizi hakikî bir sevgi ve sabırsızlıkla bekliyoruz.”* (s. 106)

Handan'ın davet edildiği çiftlik evine gitmesi ile birlikte söz konusu bu çiftlikte yaşayanların günlük hayatları hakkında geniş ölçüde bilgi edinilir. Handan, kardeşi Meliha'ya yazdığı mektubunda, çiftlikte yaşayan insanların günlerinin nasıl geçtiğini şu şekilde anlatır:

“Burada herkesin yapacak bir işi var. (...) Evin önünü kaplıyan büyük binalar var ki bunlarda yağ çıkarılıyor, erzak toplanıyor, meyve kurutuluyor, yoğurt yapılıyor ve hayvanlar bakılıyor. (...) Tel örgülerle kümes hayvanları besleniyor. O küçücük, sapsarı, civcivleri beslemek, bakmak ta bir meseleymiş meğerse. Hele tavşanlar ve yeşil boyunlu ördekler. Hatta bir iki küçük domuz bile var.” (s. 171)

Handan'ın mektubundan da anlaşılacağı üzere, çiftlik; insanlar arasında bir iş bölümü ile sürekli ekonomik üretim yapan insanların yaşadığı bir yerdir. Bu insanlar üretim faaliyetlerinin yanı sıra yaşamsal tüketimlerini de bu yerden elde etmektedirler.

Handan'ı yaşadığı yer açısından kentli olarak kabul edecek olursak, misafir olarak gittiği Manisa'nın bir köyünü, bu köydeki insanları, yaşantılarını sevip beğenmesi, daha evvel Feriha teyzenin yapmış olduğu mukayesesinin zıttı bir durum ortaya çıkacaktır. Yani, köylü bir kişinin kenti kötü olarak nitelendirmesi durumu, kentli bir kimsenin köyü övmesi gibi zıtlık teşkil edecek bir durumun olduğunu gösterecektir. Hatta Handan'ın eşi Faruk'un Handan'dan boşanmak istemesi üzerine aslında birbirine âşık olan Avukat Celal ile Handan'ı yeni bir evlilik isteğine götürecek, yaşadıkları yerin de bu çiftlik evi olmasına sebep olacaktır.

Atmaca romanı, teorik bağlamda tanımına uygun olarak köy ailesinin, ekonominin evsel gruplar içerisinde yapılmasını, üretim ve tüketimin bu kişiler tarafından ortak sağlanmasını vs. gibi tüm özelliklerini yansıtmaması bakımından yazarın köy ailesini ele aldığı “tek romanıdır” denilebilir.

2. ROMANLARDAKİ AİLE İLİŞKİLERİ

2.1. Karı Koca İlişkileri

Sönen Alev'in ikinci kısmında Seza ile Doktor Sırrı Nihat'ın evliliğindeki karı koca ilişkisinin seyri ben anlatıcı olan romanın başkişisi Seza'nın mektuplarıyla takip edilir.

Seza'nın, Feride'ye gönderdiği ilk mektuptan itibaren Seza ile Sırrı Nihat arasındaki karı koca ilişkisinin duygusal birliktelikten uzak olduğu görülür.

“Bu normal, mes'ut bir izdivaç değildi ki.. Bir lekeyi silmek uğruna bir adam kendini feda etti ve zavallı akılsız bir genç kız işlediği suçun diyetini ödemek için, onun sakat bir insana uzatır gibi uzattığı ellerini, izzeti nefsinin son parçaları da cam kırıkları gibi yüreğini kanatarak kabul etti.” (s. 42)

Sırrı Nihat, hâlimden şikâyet etmeyen, sessiz ve sakin bir özelliğe sahiptir. Seza da Sırrı Nihat'ın kendisiyle evlenmek zorunda kaldığını düşünerek eşine karşı acıma duyar. Genç çiftin birbirine karşı katı bir tutumu yoktur; fakat samimi de değillerdir. Evlerine gelen misafirlerin yanında, topluma karıştıkları eğlence mekânlarında birbirlerine karşı göstermelik samimi bir tutum takınırlar. Seza, kocası ile çevrelerindeki insanlara karşı mutlu bir aile gibi görünmeye çalıştıklarını arkadaşı Feride'ye şöyle anlatır:

“Geçen akşam doktor yemeğe bir arkadaşı ile geldi... Görse yemekte bana ne komplimanlar yaptı. Tam Nihada göre bir zevce imişim, ikimiz çok uygun bir çift oluyormuşuz, daha birçok şeyler. Acı kahkahalarla gülmek için kendimi zor zaptettim. Tabii adamcağız işin iç yüzünü bilmiyor. Doktor da adamın yanında vaziyeti idare için bana pek samimî davranıyordu.. Bir müddet için aramızdaki resmiyeti bile kaldırmış ‘sen,, diye, hitaba başlamıştı.” (s. 47)

Çıkan söylentiler sebebiyle mecburiyetten dolayı kurulan ailede karı-koca ilişkisi sadece karşılıklı saygıya bağlı ilerlemiş olsa da zamanla Doktor Sırrı Nihat'ın nazik bir kişiliğe sahip olduğu Seza'nın: *“Onun gittikçe değiştiğini fark ediyorum. Bu*

son günlerde şefkat damarı kabardı galiba. İki gün evvel eve kucağında ince sapları üzerinde titreşen bir demet beyaz gül ile geldi.” (s. 67) ifadelerinden anlaşılır. Buna karşın başlarda Seza'nın Sırrı Nihat'a olan büyük aşkı, derin bir ıstıraba hatta zamanla nefrete dönüşür.

Selim Naci, arkadaşı Sırrı Nihat'la evli olduğu sırada Seza ile tanışır. Evliliklerinde karı koca ilişkilerinin normal seyrinde devam etmediğini anlar ve Seza'yla yakınlık kurmaya başlar. Bu yakınlık zamanla aşka dönüşür. Seza'nın evli bir kadın olmasından dolayı onu incitecek ve evliliğine zarar verecek davranışlardan uzak durur. Sırrı Nihat'la yıllar evvel aynı yerde görev yaptığı sırada Sırrı Nihat'ın Gül Fatma'ya tutkun bir adam olduğunu ve Gül Fatma'nın onu terk ettikten sonra arkadaşının ne hallere düştüğünü bilir. Sırrı Nihat'ın geçmişte yaşadığı bu aşkı karısından sakladığını öğrenir ve aralarındaki evlilik bağının sağlam olmadığını zamanla anlamaya başlar. Seza'nın kırılğan ve biçare halleri Selim Naci'yi yavaş yavaş Seza'ya yaklaştırır. Selim Naci, Sırrı Nihat'ın eşinden sır gibi sakladığı geçmişini gün yüzüne çıkarır. Zaten temelleri sağlam olmayan aile bağları böylelikle tamamen kopar ve karı koca ilişkisi sonlanır.

Seza, Doktor Sırrı Nihat'tan ayrıldıktan sonra kendisine delice âşık olan Doktor Selim Naci ile evlenir, ilk evliliğinde bulamadığı saadeti ikinci evliliğinde bulur. Selim Naci, karısına karşı son derece sevgi dolu ve nazik biridir.

Atmaca'nın başkışisi Handan aracılığıyla bilgi edinebildiğimiz Servet Hanım ve Fethi Bey arasındaki karı-koca ilişkisi karşılıklı aşk duygularıyla temellendirilmiştir. Öyle ki; Servet Hanım ve Fethi Bey'in birbirine fazla düşkün olması çocuklarda “Kendilerinden başka kimseyi düşünmezler ki bize aldıkları mı var?” (s. 28) sözleriyle kıskançlık duygusuna sebebiyet verir. Fakat bunun yanı sıra ailenin diğer üyeleri tarafından; *“Onların aşkları (...) hafif bir istihza ile beraber saygı”* (s. 28) şeklinde yorumlanır. Hatta hâkim anlatıcı tarafından;

“Birbirlerini görür görmez sevmişlerdi. Birbirlerini görür görmez dünyayı unutmuş, yalnız kendilerini, aşklarını düşünmüşlerdi. Bütün hayatları bu aşkın sıcaklığı, heyecanı içinde geçmiş, hattâ bu yüzden çocuklarını da ihmal ederek yalnız birbirleri için yaşamışlardı. Yalnız birbirlerini görmek, birbirlerine doymak, birbirlerine yanmak istemişlerdi. Sönmek bilmeyen bir ateş, daima aynı susama (...)” (s. 17)

olarak nitelendirilir ve bu yolla Servet Hanım ile Fethi Bey'in ilişkisinin derinliği okura betimlenerek aktarılır.

Fethi Bey ile Servet Hanım'ın ilişkisi “*Çifte kumrular*” (s. 28) diye tabir edilen bir görünümüdür. Öyle ki; “*Biri ellisini bulmuş, biri altmışını geçmiş*” (s. 28) olan bu karı-kocanın, aralarındaki sevgi ve saygıyı yitirmeden büyük bir sadakatle birbirlerine bağlı yaşadıkları görünür.

Kocasının çamaşırlarını yıkamak, elbiselerini ütölemek vb. gibi tüm temel ihtiyaçlarını karşılayan Servet Hanım'a göre kocasının “... *eşyalarına dokunmak onun için ayrı bir zevk*”tir (s. 28). Söz konusu bu durum eserde okura; “*<Bey bak, yine ağızlıkların burada>, <Gözlüğün işte...> dediği zaman, saadetten gözlerinde tebessümler titrerdi.*” (s. 28) şeklinde aktarılır. Buradan anlaşılacağı üzere, Servet Hanım için eşine hizmet etmek, onunla sürekli alâkadar olmak gibi durumlar bir kadının kocasına olan görevlerini yerine getirmekten ziyade kocasına aşkla hürmet etmek, demektir.

Fethi Bey'in de Servet Hanım'a karşı davranışları ve beslediği duygular karısından pek farklı değildir. Servet Hanım'a “*<Hanım neredesin?> dediği zaman Fethi Beyin sesi sıcak sıcak, erkek erkek titrer...*”dir (s. 28). Yani Fethi Bey de Servet Hanım'ın kendisine gösterdiği gibi eşine hürmetle davranmakta ve saygı göstermektedir. Nitekim onların ilişkisinde bedensel ve ruhsal bir bütünleşme olduğu söylenilebilir.

Servet Hanım ile Fethi Bey'in aile içindeki karı-koca ilişkileri romandaki diğer ailelere örnek teşkil edecek bir özelliktedir. Zira onların birbirlerine “hanım” ve “bey” diye hitap etmeleri bile birbirlerine gösterdikleri saygının ispatı niteliğindedir. Servet Hanım'ın Fethi Bey'e yahut Fethi Bey'in Servet Hanım'a karşı tutum ve davranışları “*sarsılmaz*” (s. 28) bir aile yapısını beraberinde getirir.

Fethi Bey'in hastalanarak ölmesi, Servet Hanım'ı büyük ölçüde sarsar ve içine kapanık bir hâle getirir. Servet Hanım'ın bu hâli kızı Handan tarafından; “*Babası öldüğünden beri ne kadar çökmüştü! Nasıl kabuğuna çekilmiş, bir gölge haline gelmişti. Eski canlı, çevik kadın sanki artık o değildi.*” (s. 28) ifadeleriyle belirtilir. Servet Hanım'ın, kocasının vefatı üzerine “*dindar bir kadın*” (s. 17) olması ve “*hayatta*

yapacak bir şeyi kalmamış insanlarrın tevekkülile şikâyetsiz zamanını bekl”emesi (s. 18) bu evliliğin ve dolayısıyla karı-koca ilişkisinin dünyada bitmiş olmasına rağmen “başka bir âlemde” (s. 18) devam edeceği inancının bir göstergesidir.

Atmaca’da eserin başkişisi Handan ile Faruk arasındaki karı-koca ilişkisi Servet Hanım ve Fethi Bey’in karı-koca ilişkisinden çok farklıdır. Handan ile Faruk’un evliliği bu eşlerin her ikisi tarafından da; “bir aşk izdivacı olmamışsa bile yine de muvaffak bir birleşme” (s. 5) olarak görülür.

Faruk’un Handan ile evlenmek istemesi;

“Onu ilk görüşte beğenmişti. Hayatta yapayalnızdı. Yaşı ilerliyordu. Bekârlıktan bıkmıştı. Evlenmek istiyordu. Handanı görünce ondan iyisini bulamayacağını düşünmüştü. Etrafında teşvik edenler olmuştu. Genç kızın herkesten methini duyuyordu. İnce bir güzelliği, vakur, çekingen; bir görünüşü vardı.” (s. 19)

gibi sebeplere bağlıdır. Yani Faruk, Handan’ı görmüş beğenmiş ve onunla evlenmek istemiştir.

Handan ise; “*Faruk karşısına çıktığı ve ısrarla evlenme teklif ettiği zaman (...) fevkalâde neticelenmiş bir aşkın kalbinde açmış olduğu, senelerdir kanyan bir yarayı unutmak, kederini teselli etmek, hayatını değiştirmek istiyerek onun uzanan eline koşmuş ve böylece unutmak iste”*yerek (s. 5) Faruk’la evlenmiştir. Görüldüğü üzere gerek Faruk gerekse Handan aşk evliliği değil, mantık evliliği yapar.

Faruk’a göre Handan “... ona bir kocaya verilebilecek her şeyi vermişti. Bütün istediklerini, muntazam bir ev, sıhhatli, sevimli bir çocuk, şefkat, sadakat hepsini..” (s. 19) vermiştir. Fakat Faruk için Handan’da; “... eksik bir şey vardı. Evet daha ilk gecelerinde, onu kollarının arasında tutarken bunu hissetmemiş miydi? Eksik bir şey..” (s. 19) vardır. Bu eksikliğin ne olduğunu bir türlü anlamlandıramayan Faruk, evvelâ bu durumu karısının tabiatı olarak düşünür ve buna alışmaya çalışır. Lâkin Handan’ın Faruk’a karşı “*hep o ağır, ciddî, uzak*”lığı (s. 19) ve “... *daima olduğundan daha ciddî, daha esrarlı, hattâ kederli*” (s. 16) Faruk’u ondan yavaş yavaş uzaklaştırır.

Handan’ın ailesine dolayısıyla kocası Faruk’a karşı davranışları Handan’ın ablası Meliha tarafından; “... onunla bütün evlilik hayatında soğuk bir nokta, yabancı bir hava, nasıl diyeyim bir mesafe bırakmaya gayret ettin. Evine, kocana mecbur

olduğun bir şeye bağlanır gibi bağlandın.” (s. 86) diyerek eleştirilir. Yani, Handan kocasına hissî duygularla bağlanmamıştır.

Handan, Faruk’la evlenmeden evvel Kemal adındaki bir gençle aşk yaşar. Kemal’in onu habersizce bırakıp gitmesi, Handan’ın kalbinde bu aşkın bir türlü sonlandırılmamasına sebep olur. Bu yüzden Faruk’la evliliğinde bir türlü kendisini tamamıyla kocasına yakın hissedemez. Öyle ki çoğu zaman “*Seneler, izdivaç hayatı, çocuk? Hayır, hepsi yalan!*” (s. 7) diye düşünür.

Kemal’in yıllar sonra tekrar Handan’ın karşısına çıkması, Handan’ı evinden, çocuğundan ve Faruk’tan uzaklaştırmaya başlar. Zaten bu sırada Faruk da amcasının oğlunun karısı Sabahat’a âşık olur. Faruk’un Sabahat, Handan’ın ise eski aşkı Kemal’le yaşadıkları gizli aşk bu karı-kocanın arasındaki ilişkiyi ciddi anlamda bozar. Tüm bu yaşananlardan sonra artık Handan ile Faruk “... *birçok karı kocalar gibi aynı sofrada yiyor, aynı yatakta yatıyor, aynı damın altında oturuyor ve uzun zaman beraber yaşamaktan başka, mânası olmıyan bir yakınlık, alışkanlık içinde, kafaları başka düşünceler, tasavvurlar, hulyalarla dolu yanyana iki yabancı gibi yaşıyor*”lardır (s. 107).

Handan, Kemal’in yıllarca hayalinde canlandığı adam olmadığını, çok değiştiğini, onu eskisi gibi sevmediğini anlayarak Kemal’den ayrılır. Kemal’in kendisinden ayrıldığı takdirde kötü şeyler yapacağı yönündeki tehditleri üzerine Avukat Celal’in Manisa’daki çiftlik evine gider. Handan’ın gitmesiyle birlikte Faruk da Sabahat ile olan ilişkisini daha rahat yaşamaya başlar. Bu çiftlikte geçirdiği günlerde Handan çoğu zaman Faruk’u düşünürken: “<*Çocuğumun babası, kocam.. fakat onu sevmiyorum, ona tahammül edemiyorum..*>” diye kendi kendine inler. Aslında Faruk ile Handan’ın birbirlerini aldatması, Handan’ın kocasından tamamen uzak bir yere gitmesi, Faruk’un da yasak aşkını daha rahat bir şekilde yaşamaya başlaması aile birlikteliğini çoktan bitirmiştir.

Handan, Manisa’daki çiftlik evindeyken Faruk Avukat Celal’e bir mektup gönderir. Mektupta; Sabahat’la olan ilişkisinin amcasının oğlu Cemal tarafından öğrenildiği, Sabahat’ın bu sebeple kocasından ayrıldığı ve Faruk’un da Handan’dan ayrılarak Sabahat ile evlenmek istediği yazar. Avukat Celal’in mektupta yazılanları

Handan'a bildirmesi aslında Handan'ın da Avukat Celal'e âşık olduğu gerçeğini ortaya çıkarır.

Handan ile Faruk ferdî ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mantık evliliği yapmışlardır. Handan'ın Faruk'a karşı davranışları zamanla bu karı-koca ilişkisinin bozulmasına ve aile bağlarının çözülmesine sebep olur. Denilebilir ki; Handan ile Faruk'un karı-koca ilişkisini olumsuz etkileyen karakter Handan'dır.

Atmaca'nın bu başlık altında inceleyebileceğimiz bir başka karı-koca ilişkisi de Meliha ile Sakıp İplikçi arasındadır. Meliha, “*Zengin bir koca, ondan sonra hayat benim..*” düşüncesiyle; “*Ellisine yaklaşmış, oldukça dinç çirkince bir Trikotaj fabrikatörü: Sakıp İplikçi...*” ile evlenmiştir. (s. 4)

Meliha, Sakıp İplikçi ile sadece zengin olduğu için evlenir. Aralarındaki yaş farkının fazla oluşu Meliha'yı kocasından daha genç olan aktör Reşit ile birlikte olmaya ve kocasını aldatmaya sevk eder. Fakat Meliha, Reşit ile yaşadığı bu aşkın aile birliğine ve kocasına zarar vermesini istemez. “*Hayır kocamın bedbaht olmasını istemiyorum. (...) Eğer onu terk eder, bırakıp gidersem ne müthiş bir kedere, ümitsizliğe düşecektir. Halbuki onu seviyorum. Bir baba gibi, bir kardeş gibi, sırasına göre müşfik, iyi bir erkek gibi seviyorum.*” (s. 81) Yani Meliha kocasını yaşı itibarıyla kendine uygun bulmadığı için aldatır; ama bu aldatmanın sonucunda onun üzülmesini ve ailesinin dağılmasını da istemez.

Meliha, Sakıp'ı bırakamaz; yalnız Reşit'ten de vazgeçmez. Çünkü onun için ailesinin yani kocasının değeri Reşit'le yaşadığı ilişkiden çok daha farklı bir yapıdadır. Zira Meliha;

“Meselâ ben Reşit'i o kadar sevmeme, beş altı senedenberi tanımama rağmen yine de ona kendimi yabancı, uzak hissettiğim zamanlar ne kadar çoktur. Halbuki Sakıbı hiç bir zaman yabancı gözle göremem. Bir dam altında yaşamak, her gece yanyana, aynı havayı teneffüs etmek, sırasına göre hayatın en kaba, en çirkin, en gülünç ve hazin anlarında daima beraber olmak, bu iki insanın arasında öyle çözülmez bağlar yaratıyor ki!..” (s. 87)

düşüncesinde bir karaktere sahiptir. Yani onun kocasını aldatması, bedensel ihtiyaçlarını genç bir erkekle karşılama isteğinden kaynaklanmaktadır. Meliha'nın

kocasını aldatmasının arka planında kocasına karşı herhangi bir nefret, öfke vb. duygular olmadığı görülür.

Nitekim eserin sonunda Meliha'nın hamile kalması üzerine Handan'a söylediği;

“Handancığım, ana olmak insanı ne kadar değiştiriyor! Kendimi evime, kocama o kadar bağlı hissediyorum ki, bir daha Sakıbı aldatmak mı! Çirkin, benden yaşlı, şu, bu amma, altın gibi bir kalbi var. Hem de çocuğumun babası, evimin erkeği. Allah onu başımdan eksik etmesin.”
(s. 174)

şeklindeki sözleri onun kocasına karşı daha evvel bahsettiğimiz olumsuz duyguları beslemediğinin ispatı niteliğindedir.

Eserde Meliha ile Sakıp İplikçi arasındaki karı-koca ilişkisini, verilen bilgilerden hareketle, Meliha'nın açısından incelemek mümkündür. Çünkü bu ilişkide Meliha'nın davranış ve duygularına ayrıntısıyla yer verilirken, eser boyunca Sakıp İplikçi'nin sadece adı zikredilmiş zengin ve yaşlı oluşu dışında başka hiçbir bilgi verilmemiştir.

Atmaca'da kapsamlı bir şekilde bilgi verilmemiş olmasına karşın Sabahat ile Avukat Cemal'in karı-koca ilişkisini de ele almak gerekir. Çünkü bu karı-koca ilişkisinde gerçekleşen vakalar eserin olay akış yönünü değiştirmektedir.

Sabahat; *“İsmi çok söylenmiş, maceralı, hafif bir kadın”*dır (s. 12). Faruk'un amcasının oğlu olan Cemal ise; *“Bütün kadınların kendisine âşık olduğuna, dünyada elde edilemeyecek kadın olmadığına inanır, her kadına klişe halinde ezberlenmiş komplimanlar yapmaya, kur etmeye bayılır”*an bir kişidir. (s. 12) Sabahat, hafif meşrep bir kadın olmasına rağmen; *“Evlendikten sonra kocasını müthiş kıskanmaya başlamış”*tır. (s. 12) Bu kıskanmanın arkasında *“kocasına emniyet ve itimat telkin ederek avukatı, birçok kimselerle aldat”*mak (s. 12) durumu vardır. Hatta Sabahat; *“... hoşuna giden her adamla yatmaktan çekinmeyen, aşkı, bir bardak su içer gibi kolay ve gürlütüsüz yapan bir kadındır”*r (s. 13). Yani kocasını rahatlıkla her istediği ve beğendiği erkekle aldatan bir kadın olan Sabahat'ta kocasına karşı bir sadakat duygusu söz konusu değildir.

Avukat Cemal, buldukları cemiyet içerisinde kadınlara karşı ilgili görünen bir karakter olarak görünse de eser boyunca onun, eşini aldattığı hususunda bir bilgiye rastlanmaz. Yukarıda belirttiğimiz üzere Avukat Cemal ile ilgili verilen bilgi sadece alıntı yaptığımız kısımdan ibarettir.

Sabahat, eşi Avukat Cemal’i amcasının oğlu Faruk ile aldatır. Avukat Cemal karısı ile Faruk’u beraber yakalar ve Sabahat’ı evden kovarak ondan boşanmaya karar verir. Faruk hem Sabahat’a olan aşkıdan hem de onun şerefini kurtarma isteğinden dolayı Handan’dan ayrılıp Sabahat ile evlenmeye karar verir.

Sabahat ile Avukat Cemal arasında karı-koca bağlamında sağlam bir ilişki yoktur. Bu sebeple Sabahat’ın kocasını hem akrabası hem de evli ve çocuklu bir adamla aldatması her iki ailenin de yıkılmasına sebep olarak romanın seyrini değiştiren bir olaydır.

Aşkın Doğuşu’nun başkişisi Zehra ile Celâl Tahsin arasındaki evliliğin, karı-koca tarafından farklı beklentiler üzerine yapılmış olduğu görülür. Celâl Tahsin, “*sekiz senedenberi evli olduğu karısı Nihal*”in (s. 25) “*ukalâ, Avrupalılaştı, kendini beğenmiş*” (s. 26) hâlleri yüzünden boşanır.

Celâl Tahsin, ilk karısı Nihal ile yaşadığı problemlerin aynılarını yaşamamak için “*sade, basit*” (s. 26), “*Hattâ taşralı olması daha makbul*” (s. 26) olacak biriyle yeniden evlenmek ister. Fakat eserin ilerleyen bölümlerinde Celâl Tahsin’in bu isteğinin temelinde;

“... bir köylü kızla evleneceğim. (...) Küçük bir kasabada yetişmiş, uzak akrabamdan, cahil, genç bir kızcağız. Onunla evleneceğim. Onu servete, paraya boğacağım. Buna mukabil bana, bir gölge gibi sadık, bütün arzularıma esir olacak. Evinde bir köşede, sakın, uslu oturacak. Hiçbir işime karışmayacak beni rahat, serbest bırakacak. Onu istediğim gibi yetiştireceğim, bir balmumu gibi elimde yuğurup tekrar yapacağım. Onu yaratacağım... İdeal bir zevce tipi olacak...” (s. 148)

düşüncesinin olduğu görülür. Hatta bir akşam yemeği sırasında bu düşüncelerinin kesinlikle gerçekleşeceğini iddia ederek “*mühim bir para*” (s. 263) karşılığında arkadaşlarıyla “*bahse*” (s. 263) tutuşur.

Celâl Tahsin’in evlenmeyi düşündüğü kişi Zehra’dır. Zehra’nın annesi Melek Hanım’ın, teyzesinin kızı Münire’nin mektup vasıtasıyla bildirdiği evlilik teklifi

hakkında Zehra; “-... *Bu benim talihim. Onu reddetmeğe, ondan kaçmağa hakkım yok.*” (s. 31) diye düşünür. Çünkü Zehra, küçük yaştan itibaren, kasabada doğup büyümüş olmasına rağmen kendisinin bir “İstanbullu” olduğu söylemleri ile yetiştirilmiştir. Ailesinin bu söylemleri Zehra’nın İstanbul hayatını her zaman; “*İstanbul, o büyük kalabalık şehir, muhteşem saray gibi evler, o süslü, nazik, buradakilere benzemiyen bir kelebek gibi ince, kadınlar...*” (s. 31) şeklinde düşünmesine neden olur. Nitekim hayallerini süsleyen bu düşüncelerinin de etkisiyle; “-... *Talihime karşı gelmek istemiyorum. (...) Bu benim için tatlı, uzak bir rüya idi. Şimdi bu rüya hakikat olacak, imkânsız diye, düşündüğüm şeyler!*” (s. 31) diyerek Celâl Tahsin’in evlilik teklifine olumlu yanıt verir.

Celâl Tahsin ile Zehra, tanışmalarının üzerinden “*bir ay bile geçme*”den (s. 46) evlenirler. Bu bir aylık süre zarfında birbirlerine “*iki yabancı gibi kalmışlar, pek az temas etmiş*” (s. 46) olduklarından dolayı Zehra, evliliklerinin ilk gecesi “*kocasının yanında kendini yalnız, yabancı ve biraz korkulu hisse*”der. Zehra, daha evliliğinin ilk gecesinde Celâl Tahsin ile evliliğini sorgulamaya, hayalini kurduğu evlilik hayatının, yaptığı evliliğe benzemediğini hisseder. Hâkim anlatıcı tarafından bu durum okura şöyle aktarılır:

“Her şey romanlarda okuduğu sahneleri hatırlatıyordu. Müthiş, zengin bir adam muhteşem bir dekor... Fakat şimdi kendisi bu sahneyi hakikatte yaşarken okuduğu o muhayyel şairane izdivaç sahnelerile bulunduğu anın farkını anlıyordu. Ne kendisi başka gelinler gibi delice bir heyecan, sevinç, saadet içindeydi, ne de karşısındaki adamın gözlerinde o genç adamların gözlerinde yanan ateş ve aşk vardı.” (s. 48)

Zehra ilk zamanlar, kocasının; “*her şeyi kendisinden iyi bildiğine ve iyi yaptığına inan*”arak (s. 59) kocası “*ne derse*” (s. 55) onu yapmaya, “*şikâyet etmemeğe ve kocasını sevmiye gayret ed*”er (s. 59). Bununla beraber kimi zaman onun; “*asıl, zengin bir insan olduğunu düşünüyor. Bundan bazan gurur duyar gibi oluyor, bazan ise garip bir ürkeklik, yabancılik içinde kalıyordu.*”r (s. 59). Fakat kendisine sürekli “*mes’ut olduğunu tekrar ediyor ve böylece bu saadete kendisini alıştırmaya çalış*”ıyordu (s. 59).

Zehra, ne evlilik hayatına ne de Celâl Tahsin’e bir türlü alışamaz. Özellikle; “*geceleri, birbirlerine yaklaştıkları esnada onu büsbütün uzak yabancı hissediyordu. Ona, vermeğe mecbur olduğu bir şeyi verir gibi kendini*” (s. 86) kocasına teslim eder.

Her geçen gün Celâl Tahsin'i; "*müstezhi bakışlı, soğuk, kendini beğenmiş*" (s. 87) olarak görür ve bu da onun kocasına; "*<sevgilim!> diye koşmamasına, boynuna serbestçe atılmasına, gözlerine pervasız bakmasına*" (s. 87) sebep olur.

Bir gün Celâl Tahsin'in ilk eşi Nihal'e gönderilen bir mektup yanlılıkla Zehra'nın eline geçer. Bu mektup, Nihal'in aşk yaşadığı Cemil adında bir adamdan gelmiştir. Cemil mektupta, ölmek üzere olduğunu, kendisi öldükten sonra Nihal'in çocuğuna sahip çıkmasını, aksi takdirde çevresine karşı, durumu bilen bir arkadaşı tarafından kendisinin rezil edileceği o zaman çocuğu kabullenmek ve yanına almak zorunda kalacağı yazılıdır.

Zehra, uzun süre eline geçen mektubun etkisinden çıkamayarak kendi evliliğini ve kocasıyla olan ilişkisini sorgulamaya başlar ve "*<Ben olduğum gibiyim. Evlendim. Evim, kocam var, mes'udum ve bir şey düşünmek istemiyorum. Yalnız yaşamak ve bana verilenle tatmin olunmak istiyorum> diye kırık dökük zavallı kuvvetsiz kelimelerle kendini müdafaaya çalışır*" (s. 103). Aslında Zehra'nın kendini müdafaasında sosyete de herkes tarafından bilinen Nihal'in, Celâl Tahsin'i aldatması karşısında kendisinin kasabadan gelmiş bir kadın olarak kocasının verdikleriyle yetinmesi gerektiği düşüncesi yatar.

Zehra, evliliğine alışmak ve kocasını sevdiğine inanmak için kendisine sürekli; "*<Hayır onu seviyorum, o dünyanın en mükemmel adamıdır. Onu seviyorum. Kocamı seviyorum, kocamı...>*" (s. 125) der. Fakat aynı zamanda Celâl Tahsin'in Nihal'den ayrılıp kendisiyle evlenmek yerine "*daha makul, daha yumuşak başlı fakat kendi âleminden bir kızla evlenmesine mâni*" (s. 143) olmadığını düşünür. Yani Zehra, kocasına, İstanbul'daki yeni hayatına, oturduğu lüks eve vs. bir türlü alışamaz ve bu sebeple ne kocasını ne de yaşadığı hayatı bir türlü sevemez.

Zehra'nın her geçen gün yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı kocasından uzaklaştığı görülür. Nitekim Celâl Tahsin de değişmeye, Zehra'ya karşı ilgisiz olmaya başlar. Celâl Tahsin'in karısından uzaklaşmasının sebebi; her akşam gittiği kulüpte uzun zaman sonra eski eşi Nihal'le karşılaşması ve ona olan duygularının yeniden harekete geçmesidir. Çünkü Nihal'i gördüğü günden sonra artık "*eve istemiyerek geliyor, geceleri bir makine gibi, ancak ihtirası canlandığı zaman*" (s. 161) Zehra'ya yaklaşıyordur.

Celâl Tahsin'in akşamları gittiği kulüpte bir gün bir davet verilir. Bu davete kocasıyla birlikte Zehra da katılır. Davetin ilerleyen saatlerinde Nihal, yanında bir erkekle davete gelir. Celâl Tahsin, eski karısının başka bir erkekle davete gelmesini kıskanır ve bunu etrafına göstermekten de çekinmez. Bunu gören Zehra; “*İlk defa kocasına karşı nefrete benzer bir his duy*”ar (s. 172) ve kocasının “*niçin son zamanlarda değişimini, niçin o kadar uzaklaştığını*” (s. 163) anlar.

Zehra'yı evliliklerine ve kendi muhitine alıştırmaya çalışan Celâl Tahsin de artık; “*... sabah erkenden işinin başına gidiyor, geceleri kulübe uğruyor, evde kaldığı zamanlarsa malûm, değişmiyen sözleri söylüyordu. Artık Zehra'nın elbiseleri, ziyaretleri, ahbaplarile meşgul*” (s. 181) olmaz. Fakat Celâl Tahsin, karısına karşı yine de “*her zamanki gibi nazik ve dikkatli*” (s. 181) davranmaktan da geri durmaz. Artık akşam yemeklerini de ayrı yemeğe başlayan Celâl Tahsin, “*İsteksiz bir tavırla*” (s. 181) da olsa Zehra'ya “*bazan beraber çıkmalarını teklif ed*”er (s. 181).

Celâl Tahsin, karısının kendisinden tamamen uzaklaştığını görür; fakat sadece ona; “*ahenksiz, kuru bir sesle*” (s. 181) “*<Nen var yavrum! Beni istemiyor musun artık?>*” (s. 181) diye sorar. Zehra türlü bahanelerle kocasını başından savuştursa da her geçen gün karı-koca birbirlerine karşı daha da mesafeli olmaya başlar. Hatta Celâl Tahsin artık evine “*hep (...) geç geliyor ve günlerdir onunla ancak üç dört kelimelik sözler konuş*”uyorlardır (s. 217). Karı-kocanın bu durumu hâkim anlatıcı tarafından; “*İkisi de hareket etmekte olan bir trene yetişmek için acele eden kimseler gibi bir an bakışıyor, gülümsüyor, iki kelime söyleyip birbirlerini terk ediyorlardı.*” (s. 218) şeklinde ifade edilir. Aslında buradaki tren benzetmesi onların ayrılacağına işaretini vermektedir.

Zehra, kocasıyla yaşadığı bu sıkıntılı günlerinde, daha evvel bahsedilen Nihal'in mektubunu vermek için gelen Osman adındaki adamla yeniden görüşmeye başlar ve ona âşık olur. Osman, evli bir adamdır; fakat o da Zehra'ya âşık olmuştur. Bu sebeple Osman karısından boşanmayı, Celâl Tahsin'le de görüşüp Zehra'yla birlikte İstanbul'dan ayrılmayı düşünür. Osman'ın memleketine giderek karısıyla görüşüp geri İstanbul'a dönmesi için Zehra'nın on beş gün beklemesi gerekir. Zehra, bu on beş gün içerisinde kocasıyla iyi geçinmek, sonrasında da sevdiği adamla birlikte onun memleketi olan Mersin'e gidip orada mutlu bir şekilde yaşamak ister. Zehra'nın,

Celâl Tahsin'den boşanıp Osman ile evlenmek istemesi bir bakıma yazarın; “*bir ‘reddi’ ve bir ‘tercihi’ dile*”¹⁵³ getirdiğini gösterir. Söz konusu bu tercihin, kent ile köy hayatı arasında yapıldığı söylenilebilir.

Zehra, Osman’ın Mersin’den dönmesini beklediği günlerde Celâl Tahsin’in kendisi ile bir “iddia” sonucu evlendiğini öğrenince; “*Beni bir iddia yüzünden aldı, yalnız bir iddia yüzünden! Beni yanında taşıyarak herkese bu iddiasını, bu gülünç oyunu göstermekten utanmadı, karısını rezil etmekten çekinmedi (...) Onu her şeye rağmen namuslu bir insan sanıyordum.*” (s. 250) diye düşünerek kocasını terk eder.

Celâl Tahsin’in evliliği ve karısı üzerine bahse girmiş olmasından dolayı Zehra’nın neler hissettiği iç monolog yöntemi ile şöyle aktarılır: “*<Demek namusum, şerefim, kadınlığım herşeyim bir bahse konmuş da haberim yok (...) Bunu da yapan benim kocam!>*” (s. 264) Nitekim Zehra, evliliğinin bir bahis neticesinde yapılmış olduğunu ve kocasının onu “*meraklı bir oyuncak gibi al*”ıp (s. 252) “*hırsını, hevesini ve iddiasını tatmin*” (s. 252) ederek yaşadığını öğrenmesiyle birlikte boşanmaya karar verir ve Samsun’a ailesinin yanına döner.

Celâl Tahsin ve Zehra’nın karı-koca ilişkisi sevgi ve saygı bağlarıyla kurulmamıştır. Her ikisi de farklı istek, arzu ve beklentiler ile evlenmiş; fakat mutlu olamamışlardır. Bunun temelinde eşlerin karşılıklı birbirlerini tanımadan evlenmeleri, farklı mekânlarda ayrı yaşam tarzı ile yetişmiş olmalarının etkisi vardır. Çünkü eser boyunca Zehra’nın İstanbul’a, kocasıyla yaşadığı eve ve onun arkadaş çevresine alışamadığı işlenir.

Aşkın Doğuşu’ndaki tek normal karı-koca ilişkisinin, Samsun’un kasabasında yaşayan Melek Hanım ile Yusuf Bey arasında olduğu görülür. Melek Hanım; “*Rüştiyeyi İstanbulda bitirmiş, arabî tahsilini Paşa babasının valiliği esnasında Arabistanda dolaştıkları esnada ilerletmişti*”r (s. 16, 17). Hâkim anlatıcı tarafından Melek Hanım’ın eğer;

“*... annesi İstanbula avdetlerinde ölmese, babası da üstüste aldığı kadınlara servetini yedirerek sonunda Jsküdardaki evinde on parasız hayata gözlerini kapamasa ve nihayet şu uğursuz çiçek hastalığı olmasa*

¹⁵³ Sevim Kantarcıoğlu, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm, Paradigme Yay., 1. Bsk., Ankara 2007, s. 36.*

(...) İstanbulda kimbilir hangi meb'us, paşa, gibi yüksek mevkide birinin karısı olarak nasıl bir muhitte yaşıyacak" (s. 17)

olduğu aktarılır. Fakat Melek Hanım, *"Bir gün karşısına Yusuf Bey çıkınca, bu fakir, mütevazî fakat genç, namuslu hâkimin karşısında küçük bir tereddüt geçirdikten sonra (Bundan sonra bu yüzle beni kim alır?) diye düşün"ür (s. 17) ve Yusuf Bey ile evlenmeye karar verir. Yusuf Bey ise; "küçük yaşında kimsesiz kalmış, kendi kendisine yetişmiş"tir (s. 7).*

Melek Hanım ile Yusuf Bey'in karı-koca olarak tek isteği; doğup büyüdükları İstanbul'a giderek, hayatlarının geri kalan bölümünü orada yaşamaktır. Fakat Yusuf Bey, Melek Hanım'ı; *"Memuriyet hayatı esnasında (İstanbul, İstanbul...) diye, tazallüm eden karısını da (Hanım göreceksin yakında oraya nakledeceğiz. Hanım sabırlı ol, bu listede bizim de olduğumuza eminim) gibi hülyalarla senelerce avutmuştu"r (s. 14).*

Yusuf Bey ile Melek Hanım'ın evlilikleri boyunca tek sıkıntıları İstanbul'da yaşama arzusudur. Lâkin her ikisinin de alışmış olduğu kasaba hayatından bir türlü çıkamadığı, gezmek maksatlı da olsa İstanbul'a bir kere bile gitmedikleri görülür. Nitekim bu İstanbul'da yaşama isteğinin, eşler arasında herhangi bir sorun teşkil etmediği, zamanla memleket özlemine dönüşerek gelecekleri için umut olduğu söylenebilir.

Eserde, İstanbul'daki aile hayatı içerisindeki karı-koca ilişkilerinin çarpık yapısına nazaran, kasabada yaşayan bir ailenin karı-koca ilişkisi bağlamında sağlıklı bir yapıda olması her iki ailenin mukayese edilebileceğini gösterir. Ayrıca bahsedilen İstanbul'daki aile hayatında karı-kocaların birbirlerine karşı olan tutumlarının 1944 yılında gerçekten de öyle olduğu, yazarın "MUKADDEME" adı altında verdiği şu bilgilerle ispat edilmeye çalışılır:

"Zehrayı 1933 senesinde kasabasında tanıdım. Samsundan içeri oldukça büyük, mamur, tütüncülüğe meşhur bir kasabadır.

Hayat acayip tesadüflerle doludur. Onu sonradan kâh İstanbuldaki evinin muhteşem dekoru içinde, kâh en yüksek sosyetelerde, tanınmış salonlarda gördüm." (s. 3)

Üç Kadının Romanı'nda Fatma ile Mehmed'in karı-koca ilişkisinin inişli çıkışlı bir yapıda olduğu görülür. Mehmed ile Fatma, aile içi sorunlarını çözemedikleri için sürekli tartışır. Bu tartışmaların başlıca nedeni aslında onların karakter olarak birbirine uyumlu olmamasıdır.

Fatma, Mehmed için “<*Onsuz ölürüm!*>” (C. 1. s. 13) diye düşünse de onun için “*Hem kocam, hem düşmanımdı!*” (C. 1. s. 13) şeklindeki sözü onların arasında gizli bir düşmanlık olduğunu gösterir. Nitekim Mehmed de karısının kendini sevdiğine inanmaz. Mehmed'in Fatma'ya aktardığı; “-... *Beni beğenmezsin sen... Sever misin? O da ayrı bir mesele...!*” (C. 1. s. 74) şeklindeki sözleri bu durumu açıkça ortaya koyar.

Mehmed ile Fatma arasındaki çatışmaların daha evlenmeden önce başlaması onların sonraki hayatlarında aile kurumlarını da olumsuz etkiler. Fatma'nın; “*Bir kere genç bir adamla telefonda şakalaştığı için Mehmed'den Taksim meydanında tokat yemiş*” (C. 2. s. 27) olması ve “*Bir defasında Yeşilköy'deki evde, elbisesini boydan boya yırt*”ması (C. 2. s. 27) gibi hadiseler onların karı-koca ilişkilerinde şiddetin de olduğunu gösterir.

Fatma, kocasıyla olan ilişkisinde “*Küçülmek, gurur altında ezilmemek*” (C. 2. s. 28) düşünceleriyle sürekli mesafeli durur. Bu durum onların arasındaki çatışmanın daha fazla şiddetlenmesine yol açar. Bunun içindir ki her iki taraf da yani gerek Mehmed gerekse Fatma, aralarındaki çatışmada kendini haklı görür, ilişkileri de böylelikle her geçen gün daha fazla yıpranır.

Fatma ile Mehmed “*Etrafındakileri ürkütmekten, onları telâşa vermekten korkan iki gizli düşman*” (C. 1. s. 30) gibi “*sessizce boğuşu*”rlar (C. 1. s. 30); fakat asıl zararı kendi ilişkilerine vermiş olduklarının farkında değillerdir. Sorunlarını ve düşüncelerini açıkça tartışamamaları onların birbirlerine yabancılaşmasına neden olur. Mehmed'in bir tartışma sırasında Fatma'ya; “<*Senin evin, senin kitapların, senin eşyaların, hayatımızda hiçbirşey müşterek olmamıştır!*>” (C. 1. s. 76) şeklindeki sözleri de aile içi birlik duygusunun sağlanamamış olduğunu gösterir.

Fatma ile Mehmed'in cinsel hayatında onların, kişilik yapıları da etkin rol oynar. Mehmed, eşiyle olan cinsel yaşamına tamamen içgüdüsel olarak yaklaşır, duygulara yer vermez. Bu durum Mehmed'in bir gece Fatma'ya; “<*-Fatma kırmızı*

geceliğini giy bu gece. O bol, çirkin entarin yok mu, işte onu! Annesinin geceliğini giyerek günah işlemeğe kalkan acemi, küçük kızcağızlara benziyorsun. Kollarıma seni değil, bir başkasını alıyormuşum gibi, hoşuma gidiyor...>” (C. 1. s. 80) demesinden de anlaşılır. Mehmed, karısıyla cinsel beraberlik yaşarken onunla karısı, sevdiği kadın vs. olduğu için değil, nefsi ihtiyaçlarını karşıladığı için birlikte olur.

Aslında yukarıda bahsedilen tüm durumlardan hareketle Mehmed ile Fatma arasında karı-koca olarak bir uyum yoktur. Birbirlerine karşı yargılayıcı tutumları onlarda kendilerince bir savunma mekanizması oluşturmaya itmiş, böylelikle eşler arasında iletişim bozukluğu yaşanarak boşanma isteği duyulmuştur.

Üç Kadının Romanı’nda muharrir Selim ile bir gazetede tercümanlık yapan Leylâ’nın sorunlu bir karı-koca ilişkisi vardır. Leylâ “*herşeyi, herkesten evvel gören cin gibi bir kadın*”dır (C. 1. s. 11). Bunun için kocası Selim’in kendini “*Matbaada, şurda burda ne bulursa, sezdirmeden, efendice*” (C. 1. ss. 147-148) başka kadınlarla aldattığını bilir; fakat bu duruma kayıtsız kalır. Etrafında söylenen: “*<Vallahi Selim Beye şaşıyoruz, öyle akıllı, güzel bir karısı olsun da!>*” (C. 1. ss. 11-12) gibi sözlere karşılık “*kahkahayı basar*” (C. 1. ss. 11-12) hatta kocasıyla, aldatıldığı kadınların güzel olup olmadıkları yönünde şaka yollu dalga geçer.

Karı-koca ilişkisi bağlamında erkeğin tutumu da ilişkinin seyrini etkileyen unsurlar arasındadır. Selim’in karısına olan ilgisizliği, Leylâ’nın kocasını; “*Hastalanan çocuğuna doktor çağdırmaktan âciz. (...) Evine kömür almaktan âciz (...) Beni başka erkeklere karşı müdafaadan âciz.*” (C. 1. s. 147) diye tenkit etmesinden anlaşılır. Hatta onu başka erkeklerden korumamasının sebebi olarak Selim’in; “*... kendisinin bulunmaz bir Hind kumaşı olduğunu, benim gibi ev işine boğulmuş, çocuk anası, yorgun bir kadına kimsenin bakamayacağını san*”masını (C. 1. ss. 147-148) gösterir.

Aile kurumu içerisinde karı-kocanın birbirlerini sahiplenme duygusu onların aile kurumunu daha da güçlendirir. Elbette burada bahsedilen aşırı ölçüde bir sahiplenme değil, evlilik hayatının ufak yapı taşlarından sayılabilecek bir durumdur. Selim ile Leylâ’nın karşılıklı birbirini sahiplenmemesi onları evliliği zedeleyecek olan hadiselerle açık bir hâle getirir.

Leylâ'nın sıradan denilebilecek bir aile hayatının olması onun kocasından, evinden hatta çocuğundan uzaklaşmasına, onların varlığıyla “*boğulduğu*” (C. 1. s. 145) şeklinde hissetmesine sebep olur. İçinde bulunduğu durumu: “*-Kocama bağlıyım, çocuğuma bağlıyım! Şu kaplumbağa yuvası evime, çamaşır makineme, buz dolabıma, rahatıma, uykuma, (...) şuna, buna herşeye bağlıyım!*” (C. 1. s. 145) diyerek değerlendirmesi onun kocasıyla birlikte yaşadığı aile hayatından da memnun olmadığını gösterir.

Leylâ, “*Selim'in nezaketinden, tembelliğinden, uzun uykularından, çabucak bozulan sinirlerinden*” (C. 1. s. 147) “*hattâ çocuğu*”ndan (C. 1. s. 146) bile bıkmış bir vaziyettedir. Bununla birlikte günlük işlerinden de sıkıldığı; “*Sabah kalk, hep aynı noktadan işe başla: kocanı giydir, çocuğunu giydir, yemek yap, kapıcının öksürküllü karısıyla işe koyul, sonra gene gece, gene yemek, çocuğu yatır...*” (C. 1. s. 145) şeklindeki sözlerinden anlaşılır.

Leylâ, “*Eğer Selim'in hayatında ben olmasam, onu çalışması için pohpohlayıp hızlandırmasam, gazetede patronlarıyla ahbablık edip, karılarından çocuklarına kadar kendimi sevdirep gözlerine girmesem, Selim sıfır olur.*” (C. 1. ss. 146-147) diye düşünür.

Eşler arasındaki tutkuyu arttıran her şeyin Leylâ için artık sıradan bir hâl alması onu cinsel anlamda da kocasından uzaklaştırır. Leylâ'nın Fatma'ya aktardığı;

“Geceleri yüzümü kremlere bulayıp bigudilerle yatıyorum. Karşısında en çirkin halimle dolaşıyorum, tek beni istemesin diye! Yatakta çok yorgun olduğumu söyleyip gözlerimi kapıyor, o uyuduktan sonra ışığı açıp kitabımı okuyorum. Düşün ne cehennem azabı hayat!” (C. 1. s. 148)

şeklindeki sözleri Leylâ'nın kocasına cinsel açıdan isteksiz olduğunu gösterir.

Selim ile Leylâ arasındaki karı-koca ilişkisinde Selim için hiçbir problem yokken, beraberinde psikolojik sorunlar yaşayan Leyla için evliliğin artık çekilmez hâl aldığı görülür. Öyle ki Leylâ, kocasıyla yaşadığı sıkıntılar yüzünden, Selim'i terk ederek ortak arkadaşları olan Mehmed ile Paris'e kaçır. Selim, Leylâ'nın kendisini terk etmesi karşısında onun; *seyahate çıktığını, yakında döneceğini söyl*”eyerek (C. 2. s. 8) “*Etrafı idare etmeğe çalışt*”r (C. 2. s. 25). Selim'in böyle bir hadiseye rağmen Leylâ'ya öfke bile duymaması onun bu ilişkide zayıf karakterli olduğunu gösterir.

Leylâ, Paris’te Mehmed ile parasız kalınca yine kocası Selim’e ihtiyaç duyar. Hatta kocasını aldatmasına rağmen Paris’teyken Selim’e bir mektup göndererek “*biraz da para ist*”emesi (C. 2. s. 48) ile “*Mektubun altında da gözlerinden öpüyor*”um (C. 2. s. 48) notunu düşmesi onların arasındaki ilişkiyi daha anlaşılabilir bir hâle sokar. Leylâ’nın daha sonra: “*<Gel, beni al..> diye telgraf çek*”mesi (C. 2. s. 113) üzerine Selim, Paris’e giderek karısını alır ve İstanbul’a döner.

Selim’le Leylâ, yaşanan tüm bu hadiselerden sonra “*İkinci balayı yaşıyor*”uz (C. 2. s. 186) diyerek cemiyet hayatına geri dönerler. Onların ikinci balayı diye adlandırdıkları dönemleri; “*Selim evinden dışarı çıkmıyormuş. Şimdi Leylâ ona hükmediyor, ne isterse yapıyormuş. Artık gazetede işini, tercümeleri de bırakmış. Gezip duruyormuş.*” (C. 2. s. 186) şeklinde yeni bir çizgide devam eder.

Selim ile Leylâ arasında yaşanan sorunların başında iletişim bozukluğu gelir. Aile olarak karı-kocanın birbirlerini sahiplenmeyişi ve evliliği zedeleyen aldatma olaylarını sıradan kabul etmeleri onların arasındaki ilişkiyi bayağı bir hâle getirir.

Kırkıncı Oda’da Ayşe ile Nihad, bir Roma seyahati dönüşü gemide tanışmışlardır. Ayşe, “*Daha o zaman, vapurda, “Bu adamla evlenirsem mesud olurum belki” diye, düşün*”ür (s. 72). Aslında Nihad’ın sanat eleştirmeni olması Ayşe’nin onunla evlenme düşüncesini “*iyice perçinle*”r (s. 72). Çünkü Nihad’la evlenirse “*onun entelektüel hayatına karışarak beraber bir şeyler yarat*”abileceklerine (s. 72) inanır. Fakat evlendikten sonra Ayşe’nin düşünceleri gerçekleşmez. Ayşe’nin zamanla da Nihad’a olan hayranlığı biter, ona karşı sıradan bir sevgi duymaya başlar. Bu durum onun ifadesiyle şu şekildedir: “*Evlendikten sonra uçup gitti bu hayranlık, hem de farkına varmadan!*” (s. 56).

Ayşe’nin beklentilerinin gerçekleşmemesi Nihad’ın “*Kararsız ve tenbel*” (s. 49) olmasından kaynaklanır. Ayşe, kocasını; “*“Yarım bir entelektüel olmadığını da kabul etmek lâzım, kabiliyeti var, iyi bir sanat münekkidi” diye, (...) kendi kendisine karşı savunmaya çalış*”ır (s. 7). Çünkü Nihad, “*Eğer tenbel olmasa, eğer her şeyden çok uykucu ve yemeği sevmese?*” (s. 7) ona göre “*hayatında daha önemli şeyler yapabilir*”ecektir (s. 49).

Ayşe, zamanla Nihad'ın tembelliklerine alışarak kendini evliliğinde mutlu olduğuna inandırmaya çalışır. Hâlbuki kocası, evlendiği ilk günkü gibi “*Sevimli, tatlı, tenbel, hayalci Nihad...*”dır (s. 31) ve hiç değişmemiştir. Hatta birlikte bir dergi çıkarmaya başladıklarında; “*Sanki dünya sarsılacak, yer yerinden oynayacakmış gibi!*” (s. 7) düşünmüştür.

Ayşe ile Nihad'ın arasındaki ilişkinin dönüm noktası Ayşe'nin, meşhur yazar Saib Nuri'yle mektuplaşmaya başlamasıyla yaşanır. Ayşe, Saib Nuri'ye ilk mektuplarında “*Dünyanın en iyi adamıdır benim kocam.*” (s. 49) diye bahseder. Fakat zamanla Saib Nuri'ye âşık olması onu Nihad'dan ve evliliğinden soğumasına sebep olur. Bu durum Ayşe'nin, Saib Nuri'ye yazdığı bir mektubundaki şu ifadelerinde açıkça görülür:

“Hele seninle mektuplaşmaya seni sevmeye başlayalı Nihad büsbütün yabancı, uzak oldu bana. Sen gözümde parlayıp yükseldikçe o alçalıp söniikleşiyor. Şimdi öyle kusurlarını görüyorum ki! Yıldızlara sarılı temiz, parlak bir hali var Nihadın. Dışardan göz kamaştırıyor. Zaten bütün gayesi göz kamaştırmak olduğuna göre! (...) Bir şeyler yapmak, yaratmak hırsı, hevesi yok onda. Yalancı bir büyüklük içinde kendi kendini kandırarak fildişi kulesinde rahatça yaşamak, istediği bu!” (s. 95)

Nihad, Ayşe'nin Saib Nuri ile mektuplaştığını bilir; fakat bu durumu çok fazla önemsemez. Ayşe'nin yakın arkadaşı olan Semiha'ya; “*Bugünlerde değişti, acayib bir hali var.*” (s. 87) diyerek karısındaki değişikliği sorgulamaya başlar. Fakat karısının kendini mektupla aldatacak olmasına ihtimal vermez. Ayşe ise başka bir erkekle mektuplaşmasına kocasının ilgisiz kalmasını:

“Kıskanmak için enerji yok bu adamda zaten. Birşeye benzetmek lâzım gelse, onun kalbini soğuk, aydınlık bir odaya benzetebilirim. Orada herşey yerli yerinde. Beni de bir köşeye sıkıştırmıştır elbette. Bu da belli değil ya!” (s. 94)

şeklinde yorumlar. Ayşe, Saib Nuri'yi tanımaya başladıkça Nihad'la “*...evlenmekle hata ettiği*”ni (s. 93) düşünmeye başlar. Onların arasındaki problem, düşünce ayrılığına sahip olmalarıdır. Nihad;

“Bir artist hayatı yaşadığını, verimli çalışkan bir insan olduğunu sanıyor. Gerçekte herhangi bir aydın, bir düşünce adamı gibi bile değil, tam küçük bir burjuva gibi işle evi arasında tenbel tenbel dolaşım duruyor. Güzel yemekler, içkiler seviyor, uykuya bayılıyor, çok çabuk

yoruluyor, çalışmaktan hoşlanmıyor, boş gevezeliklerle vaktini öldürüyor. Kendisinin yapamadıklarını yaptıkları için başka yazarları eteklerinden çekip çekiştiriyor”dur (s. 93).

Ayşe ise toplumda ve özellikle de kocasının gözünde değer kazanmak ister.

Ayşe'nin Nihad için; *“Kadınları yalnız yatağına almak için, yıkanacak çorabları, dikilecek söküklere, çayı, kahvesi, yemeği, rahatı için düşünür. Hiç isyan etme, beni bile öylesine sevdiğine eminim.”* (s. 129) şeklindeki söylemlerinden hareketle onun feminist bir yapıda olduğu da iddia edilebilir. Ayşe ile Nihad'ın karı-koca ilişkisinde, Nihad tarafından bir kadın olarak hep Ayşe'nin taviz vermesi beklenir. Nihad'ın, Semiha için *“Heykel yapmayı bırakıp dikiş dikse, yemek yapsa daha iyi!”* (s. 39) şeklindeki eleştirisine karşı Ayşe kendini aşağılanmış hisseder. Çünkü ona göre Nihad; kendini hiçbir şekilde geliştirememiş *“dar kafalı bir şarklıdır.”* (s. 129)

Ayşe ile Nihad'ın ilişkisinde cinsel anlamda bir tatminsizlik durumu da söz konusudur. Ayşe'nin; *“Zaten biz bir kaç yıldanberi Nihad ile iki iyi arkadaştan başka bir şey değiliz.”* (s. 93) ifadeleri, eşler arasında cinsel birlikteliğin bitmiş olduğunu gösterir.

Ayşe, kocasında bulamadığı tüm değerleri Saib Nuri'de bulur. Bu sebeple Nihad'ı terk ederek Paris'e gider. Paris'ten arkadaşı Semiha'ya gönderdiği bir mektubunda Saib Nuri için; *“O kadar erkek tanıdım, ilk defa bir tanesinin kadını, dostu, kafadarı, karısı olduğumu hissediyorum.”* (s. 129) demesi onun kocası tarafından değer görmediğini ve kadınlığını hissedemediğini gösterir. Ayşe'ye göre Nihad'ın *“kaygusu başka”*dır (s. 96). Nihad için; *“Gömleklerim iyi ütülensin, çorablarım iyi yıkansın, karımı herkes beğensin de!”* (s. 96) gerisi mühim değildir.

Ayşe ile Nihad karı-koca olarak uyumlu bir çift değildir. Zamanla kazanılan alışkanlıklar onların ilişkilerinin zayıflamasında önemli rol oynar. Bunun başında da karı-kocanın birbirlerinin yaşam şekline alışmaya başlaması gelir. Fakat bu alışkanlıklar daimi değil, geçici bir durumdur. Nitekim Ayşe'nin Saib Nuri'yle tanıştıktan sonra tüm alışkanlıklarını bayağı bulması bu durumu açıklar niteliktedir.

Ayşe, kocasından göremediği değeri Saib Nuri'den görür. Bu sebeple de Nihad'dan boşanmaya karar verir. Fakat Nihad buna razı olmaz. Ayşe, *“Nihaddan*

ayrılmak meselesine gelince bu artık bir zaman, bir formalite işi. Her boşanma ille de hâkim, memur önünde olacak değil ya! Hem bilirsin ben böyle şeylere pek aldırmam. Kendimi Nihaddan ayrılmış sayıyorum şimdiden.” (s. 134) diyerek aslında karı- koca ilişkisinde onun resmî mecralara gerek duymadığı anlaşılır.

Nihad, Ayşe ile yüz yüze görüşmeden boşanmaya razı olmaz. Çünkü o karısının gelip geçici bir ilişki yaşadığını düşünür. Hatta Ayşe'nin ablası Züleyha'ya; ““Kızkardeşiniz bir kriz geçiriyor, evini yıkacak, her şeyi mahvedecek, mâni olun”” (s. 139) diye yalvarır. Nihad; “-... Erkek aldattığı zaman kadın affediyormuş da o neden affetmeyecekmiş!” (s. 187) diye düşünür. Bu sebeple Saib Nuri'ye de bir mektup yazar. Nihad'ın mektubu Ayşe tarafından şöyle aktarılır:

“- “Siz de, karım da bir hayale kapıldınız” diyor. “O sizi uzaktan devleşti, siz de onu perileştirdiniz, ateşle oynadınız. Benim bütün sersemliğim bu oyuna göz yummam olmuştur.” diyor. (...) “Şimdi bu hayalin kristal bir bardak gibi çatlayıp kırıldığına eminim, büsbütün parçalanması için de tekrar uzaklaşmanız lâzım birbirinizden” diyor. Benim mi, onun mu kazanacağı o zaman belli olacakmış. Son defa şansını denemeden Ayşeden geçmezmiş. (...) Ayşe çabuk sıkılan bir kadıymış, bütün bunlar onun için vakit geçirmekten, oyalanmaktan ibaretmiş. Böyle kazalar olurmuş evliler arasında ama, Ayşe fenasına yakalanmış.” (s. 184)

Nihad, Ayşe'nin kesin olarak boşanmak istemesi üzerine “zina dâvâsı” (s. 171) açacağını söyleyerek Ayşe'nin İstanbul'a gelmesinde ısrarcı olur. Bunun üzerine Ayşe, İstanbul'a gitmeye karar verir. Ayşe'nin İstanbul'a giderken; “Elimden gelse buradan bir de güzel Fransız kız götüreceğim, beyin gönlünü hoş etmek için!” (s. 193) şeklindeki ifadesi onun kocasıyla olan ilişkisini ne denli bayağılaştırdığını gösterir. Nihad'ın kendisini aldatmasına rağmen eşini affetmeye hazırdır. Bununla birlikte Ayşe'nin “İğrenç vallahi, iğrenç!” (s. 187) diye düşünürken mümkün olsa kocasının gönlünü yapmak için ona bir kadın götürebileceğini söylemesi çelişki arz eder. Bu da Ayşe'nin egoist bir yapıda olmasının ahlâk anlayışına da yansımalarını gösterir.

Ayşe, İstanbul'a giderken uçak kazasında ölür. Ayşe'nin ölümünden sonra Nihad'da; “Karısı kaçmış bir adamın öfkesinin yerini, karısı ölmüş bir adamın gururlu kederi alı”r (s. 215). Ayşe'nin ölümü ile Nihad pek fazla üzülmez. Onun için önemli olan Saib Bey'in sevgisi değil, “Ölen, Nihad Beyin hanımı”dır (s. 215).

Kırkinci Oda'da Züleyha ile Tarık Bey'in karı-koca bağlamında ilişkisine neredeyse hiç yer verilmez. Züleyha'nın zevke, eğlenceye, giyim kuşama, lüks yaşantıya vb. düşkünlüğü onu ailesine karşı ilgisiz biri yapmıştır. Tarık Bey ise bütün mal varlığını karısının gereksiz harcamaları yüzünden kaybetmiş, bu sebeple de çok çalışıp ailesini geçindirme telaşına düşmüştür.

Eserde, Züleyha ile Tarık Bey arasında birkaç kez tartışma yaşandığına tanık olunur. Bu tartışmaların tek nedeni de Tarık Bey'in uykuya düşkün olması sebebiyle gece eğlencelerinden erken vakitte ayrılmak istemesidir. Bu durum eserin başkışisi tarafından şu şekilde aktarılır:

“Züleyha geceyarısına doğru kalkıp güzel bir çiftetelli oynadı. Sonra Tarık Beyle kavga ettiler. Kıskançlık kavgası sanma sakın. Tarık Beyin uykusu gelmiş. Misafirleri sepetlemek için rakı kalmadı desinler diye hizmetçilere öğretmiş. Tabii Züleyha bunu öğrenince patırdı koptu.” (s. 80)

Züleyha, Tarık Bey'le birlikte katıldıkları davetlerde “*etrafına süzgün bakışlar fırlatarak*” (s. 84) erkeklerle gönül eğlendirir. Fakat Tarık Bey, karısının bu hallerine “*tamamen ilgisiz*” (s. 84) kalır. Buna göre, Züleyha ile Tarık Bey'in karı-koca ilişkisinde eşler tarafından karşılıklı bir duyarsızlığın söz konusu olduğu söylenebilir. Hem Züleyha hem de Tarık Bey'in birincil hedeflerinin maddî gereksinimler olması, onların evliliğe ve aileye önem vermeyen kişiliklerde olduğunu gösterir.

Gecenin Ucundaki Işık'ta Macide, “*Ankara- İstanbul treninde tanıştı*”ğ (s. 27) Ahmet Işık ile nişanlanır. Kısa zaman sonra Ahmet'in ağabeyi Kâzım Işık ile Macide birbirlerine âşık olur ve evlenmeye karar verirler. Kâzım Işık, Macide ile tanıştığı zaman Nermin Hanım ile evlidir. Macide'nin nişanlı, Kâzım Işık'ın ise evli olması onların birbirlerine olan duygularının önüne geçemez.

Kâzım Işık, iş bahanesiyle kardeşini şehir dışına gönderir ve onun nişanlısı Macide ile aşk yaşamaya başlar. Macide bir süre Ahmet'in nişanlısı vasfıyla Kâzım Işık'ın Çiftelahavuzlar'daki villasında kalır. Bu zaman zarfında Kâzım Işık ile aralarındaki ilişki devam eder.

Macide'nin Ahmet'ten ayrılması, Nermin Hanım'ın da intihar etmesi üzerine Kâzım Işık ile evlenirler. Böylelikle Macide, Kâzım Işık'ın “*başarısının bir anıtı, elle*

tutulan, gözle görülen gerçek yapısı” (s. 279) olan “Villâ Işık”ın (s. 279) yeni hanımefendisi olur.

Macide ile Kâzım Işık, evliliklerinin başlangıcında “*Sevdanın yalnız bir yatak işi olmadığına inanıyor*” (s. 136) olmalarına rağmen Macide, “*başlangıçta onunla yatmaktan, sevişmekten başka bir şey düşün*”mez (s. 136). Bunun Macide tarafından tabii bir durum olarak algılandığı; “*O kadar sevdiğim birinin canıma yakın, etime yakın olmasını istemekte utanılacak ne var?*” (s. 136) şeklindeki sözlerinden anlaşılır.

Kâzım Işık, memleketin önde gelen iş adamlarından olduğu için çok zengindir. Kâzım Işık’ın etrafı “*Kaymak takımı*” diye adlandırılan burjuva insanlarla çevrilir. Kâzım Işık gibi bir adamın hem kardeşinin nişanlısı hem de fakir ve sıradan bir avukat olan Macide ile evlenmesi “*Kaymak takım*”ın insanları tarafından hoş karşılanmaz. Fakat bir zaman sonra Kâzım Işık’ın ticarî konumu sebebiyle bu durum kabullenilmiş gibi gösterilir.

Kâzım Işık’ın villasında “*Kaymak takım*”ın insanları hiç eksik olmaz. İnsanlar için sürekli davetler, eğlenceler tertiplenir. Bu davetlerde Kâzım Işık, Macide’nin “*her yönden eski karısından ayrı bir yaratık olduğu*”nu (s. 280) “*çevresindekilere gösterip öğünmek*”ten (ss. 280-281) hoşlanır. Macide, kocasının kendini “*Sonradan biraz da (...) başkalarına kendi yarattığı birşey gibi görüp gösterdiğinin farkına var*”ır (s. 281). Macide’ye göre Kâzım Işık onu; “*Villâ Işığı, işini, gösterişini sevdiği gibi öğünerek sev*”iyordur (s. 281). Kâzım Işık’ın, çevresine karısını övmesi, Macide’nin; “*Onun malıydım. Onu seviyordum. Başkalarına benzemezdim. Bunu herkesin bilmesi gerekirdi.*” (s. 281) şeklinde düşünmesine sebep olur.

Macide ile Kâzım Işık’ın fikir hayatı birbiriyle uyuşmaz. Macide;

“*Okul sıralarında olduğu gibi çatışmaya kalkıp, kadının bir rahim, iki yumurtalıktan, akılsız bir kafadan meydana gelmiş aşağılık bir yaratık olmadığını, erkek olsun, kadın olsun iki yanında mutluluğu yalnız eşitlikte bulabileceklerini*” (s. 231)

düşünerek kendini savunur. Macide’nin kadınları savunusuyla Kâzım Işık, “*çok eğlenir*” (s. 231) hatta kimi zaman alay eder. Macide ile Kâzım Işık arasındaki anlaşmazlık sadece eşitlikçi düzen ve üstlendiği rollerin sorumlulukları konusunda değildir.

Kâzım Işık, çevresindeki insanları sevmez ve “*kendinden başkasına inanmadığını*” (s. 287) öğünerek dile getirir. Macide’nin önem verdiği hiçbir değeri Kâzım Işık önemsemez. Macide’nin:

“Onun deyişi ile göçebe bir süreden başka bir şey değildi Türk toplumu. Köylüyü hiç umursamazdı. Halk tabakası Afrikalılardan geriydi. Yarım aydınlar, Avrupadan Amerikadan çalıp aktarma fikirlerle geçim yolu sağlayanlar gelirdi arkadan.” (s. 287)

şeklindeki ifadeleri Türk toplumuna bakış açısından onların ayrı düşüncelere sahip olduklarını gösterir.

Macide, zamanla içinde bulunduğu hayata alışmaya başlar. Artık gülüşü “*Cihangirin*” (s. 50), yürüyüşü “*Serranın*” (s. 50), gözleri, hatta sözleri “*Kâzım Işığın*”dır (s. 50). Macide, Kâzım Işık “*gibi bencil*” (s. 50) olup kendi için yaşamaya başlasa da evin içinde Nermin Hanım’ın “*gölgesi*” (s. 257) bir türlü peşini bırakmaz. Villa Işık’ta Nermin Hanım’ın ölümüne üzülen tek kişi Macide’dir. Macide için Nermin Hanım’ı “*unutmak, Ahmedi unutmak kadar kolay değildi*”r (s. 257). Hatta Kâzım Işık’ın elini tutarken “*Nermin hanımın kocasının elini sıktığı*”nı (s. 257) düşünmeye başlar.

Macide, gerek Nermin Hanım’a duyduğu üzüntü gerekse “*Kaymak takım*”ındaki insanlar yüzünden gün geçtikçe herkesten uzaklaşmaya başlar. Onun içinde bulunduğu bunalıma rağmen kocasının “*İsteddiği zaman dünyayı umursa*”mayan (a. 123) tavırlarına karşı “*Kardeşini çiğneyip geçebiliyordu. Beni de bir gün böyle çiğner geçer bu, ondan kurtulmam gerek*” (s. 123) biçiminde bir düşünceye kapılır.

Macide’nin herkesten uzaklaşması, kendi içine dönük yaşamaya başlaması kocasını da etkiler. Kâzım Işık, Macide’nin kendisine âşık olduğundan şüphe etmez. Fakat evlenmeden evvelki beraberliklerinde ve evlendikleri ilk günlerdeki Macide ile herkese soğuk davranan, etrafındaki kişilerden adeta kaçan Macide aynı değildir. Kâzım Işık, Macide ile evlenmeden evvel onun diğer kadınlardan farklı olduğunu düşünür; fakat kendisine karşı Macide’nin zamanla değişen hâl, hareket ve tavırları onun düşüncelerinde yanılmasına sebep olur. Bu durum Kâzım Işık’ın Macide’ye söylediği şu sözlerden anlaşılır:

“<-Sen de hepsi gibisin! Kendini bir eşya haline koyuyorsun! Vazgeçilmez bir şey olmak istiyorsun hayatımda. Beni anlamak, beni

olduğum gibi kabullenip aynı yolda gitmek yok! Horozunun peşinden koşan anaç tavuklara benziyorsun. Horozun kanatlarını açıp yalnız kendisini kuyruğunun dibine almasını bekliyen bir tavuk! Zaten siz bütün kadınlar böylesiniz!. Seni başka türlü sanmak yanlış, benimki hata!>” (s. 273)

Kâzım Işık’ın; “<- Kaderimiz bu, hepimiz bir şeyin tutsağıyız güzelim. Ben işlerimin, sen benim, Serra lüksünün, Cihangir bencilliğinin, annem hırsının...” (s. 407) şeklindeki ifadeleri onların karı koca ilişkilerinde arzuların bir çeşit eşler arası tutsaklığa dönüştüğünü gösterir. Macide; “*Yıllarca, topluluğun kadını itelediği alt sıradan yukarıya ulaşmaya, erkek – kadın denklığıne varmaya çabalamış*”tır (s. 298). Fakat evlendikten sonra kendi savunduğu denkliğin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği kanaatine varır. Nitekim bu denklığı kocası ile de sağlayamamış olduğu için kendi kendine; “<*Sen bir dişisin, bir erkek düşkününü bir tutuklu, bir alçak!*>” (s. 298) diyerek iç benliğiyle çatışmaya başlar.

Kâzım Işık, karısını “*aldatmanın tadını tatmak için*” (s. 37) Macide’yi sekreteri ile aldatır. Macide, Kâzım Işık’ın kendini aldatabileceğine ihtimal vermez. Fakat kayınbiraderi Cihangir’in o yönde yaptığı imaları kocasından şüphelenmesine sebep olur. Bununla birlikte “*Kapıları dinlemeye*” (s. 274), kocasının “*İş yerine telefon edip gelip gidişlerini kollamaya*” (s. 274) başlar. Aynı zamanda “*Sekreterini, mühendislerini, Süzan hanımı, Nedimeyi, hattâ Serrayı, Nadia’yı kıskanmaya*” (s. 274) başlar.

Macide kocasından şüphe ederek iyice “*Kavgacı, huysuz, kararsız, inançsız*” (s. 274) kendi deyimiyle “*gerçekten kötü bir insan, tam bir dişi olup çık*”ar (s. 274). Kâzım Işık’ın bir toplantı bahanesiyle eve gelmediği bir akşam Macide, kocasını takip ederek aldatıldığını öğrenir. Kâzım Işık, Macide’yi aldatmasını şu şekilde açıklar: “<- *Karı koca hayatında küçük kaçamakların önemi mi olur! İş yorgunluğu, bir anlık merak, şöyle hayvanca bir istek! Bir oyun, hattâ bir oyun diyebilirim ben buna!...>*” (s. 347).

Macide’nin aktardığına göre Kâzım Işık; “*Gözü kapalı esir düşmemek için kendisini büsbütün işlerine verdiği, eski küçük hikâyelerine, çapkınlıklarına döndüğünü, böylece pençelerimden kurtulmaya çabaladığını da açıklamıştı*”r (s. 321). Macide, Kâzım Işık’ın aldatma meselesinde onun kendini haklı gördüğü sebepleri bir

türlü kabullenemez. Bunun için Ankara’da sürekli kocasının söylediklerini düşünür. Macide’nin bu konuda iç benliğiyle girdiği çatışma şu şekilde aktarılır:

“Bir başka kadına gitmesi, -kendi deyişiyile fingirdemesi – yılına kalmadan o Alman karmasıyla yatıp kalması, bütün bunlar fındık fıstık yemek gibi eğlencelik şeyler onun için... Sevda uyurmuş zaman zaman insanın yüreğinde. Kadın olup onu uyandırmak, ateşlemek gerekirmiş. Toprak apaçık önümdeymiş, sürmesini bilmemişim ben!.. İşine ilgisizmişim, kavgalarına uzak mışım, köşesine çekilmiş, kabuğuna girip saklanmış bir yabancı, bütün dikenlerini açmış bekliyen bir kirpi...” (s. 100)

Macide’nin kocasına olan aşkı, onun yanına “gelir gelmez, kollarına alır almaz öfkeye, tiksilmeye benzer karışık bir duygu”ya (s. 400) kapılmasına dönüşür. Hatta eskisi gibi sevişemez, “Sevişir görünür” (s. 400). Artık Macide için “bütün yalanlar gibi” (s. 400) kocasıyla arasındaki sevgi de “büyük bir yalandan başka bir şey değildi”r (s. 400).

Kâzım Işık’ın karısına olan ilgisi, Macide’ninki gibi “hasta, yiyici” (s. 321) değildir. Macide, kocasını ne kadar delice seviyorsa, Kâzım Işık karısını bir o kadar “Akli başında seviyordu”r (s. 321). Fakat onların birbirlerine olan bu sevgisi, Kâzım Işık’ın aldatma hadisesinden sonra evliliklerindeki “aklın, inanışın, saygının hiç bir payı”na (s. 378) etki etmez. Bu durum da onların arasındaki karı koca ilişkisini “yerle bir eden gerçek”tir (s. 378).

Kâzım Işık, Macide’yi “yaratılışının kırıcılığı, hoyratlığı, umursamazlığı ile” (s. 221) seviyordur. Bundan dolayı “aldatmış, fenalık etmiş, ne yapmış olursa olsun” (s. 221) ona göre bunlar hep “geçici şeyler”dir (s. 221). Fakat yine de karısını aldatmış olmasının doğru olmadığı, şu ifadelerinden anlaşılır:

“<- Hakkı var kızın ! Suç bende, edepsizlik bende !. Rezil ettik her şeyi !. Yavrucak ne hayaller, ne umutlarla geldi buraya. İlk defa benden yalnız beni istiyen biri !. Dedim sana, köpeklik, edepsizlik, başka bir şey değil bizimki kızım !. Yahu değer mi bütün bunlar, hayatımız gidiyor elden, günler geçiyor, yaşılanıyoruz !.>” (s. 383)

Macide, aldatılmış olmanın hayal kırıklığıyla, en başından beri alışamadığı çevresinden de artık şüphe duymaya başlar. Sanki etrafındaki herkes onu aldatıyormuş hissine kapılarak; “Neden Cihangirle Nermin hanım olsun da, Kâzım Işıkla Serra olmasın? Hattâ neden Serra ile Cihangir, Cihangirle o gemi arslanı Şâkir! Her türlü sü

olabilirdi Kaymak takımında.” (s. 385) şeklinde düşüncelerle çevresindeki insanlara tamamen yabancılaşır.

Macide ile Kâzım Işık’ın ilişkisi aldatma mevzusundan dolayı sarsılrsa da ayrılmazlar. Evlilik birlikteliklerini asıl yıkıma götüren sebep; Macide’nin, Nermin Hanım’ın ölümüne kocasının sebep olduğunu öğrenmesidir.

Macide, kocasının kendini aldatmasının Nermin Hanım’ın ölümüne sebep olmasıyla evliliğini sonlandırmaya karar verir ve karnındaki çocuğuyla birlikte annesinin yanına Ankara’ya döner. Kâzım Işık, evden giden karısına mektuplarında; “<Bizim birbirimize ihtiyacımız var. (...) Didişmek, pençeleşmek için bile olsa ihtiyacımız var. Sen olmadıkça bir başka kadının mânası yok benim için.” (s. 37) dese de Macide, boşanmaya kararlıdır. Kâzım Işık’a göre karısının evini terk etmesi; “Sosyal, hattâ siyasi” (s. 257) bir meseledir. Yine ona göre Macide’nin gidişi; “Bohem bir aydının zengin burjuvazinin haksızlıklarına, çirkinliklerine, baskısına başkaldırışı”dır (s. 257).

Kâzım Işık, Macide’nin gidişiyle birlikte teyzenin kızına; “<Eğer o sefil oğlanın, Cihangirin tuzakları olmasaydı!> diye, dert yan”arak (s. 111) karısını “daha başlangıçta herkesten uzaklaştırıp, fildişi kuleye kapamadığı için vahlanı”r (s. 111). Macide, Kâzım Işık’ın tüm bu yakınmalarını öğrense de kocasına dönmeyi düşünmez.

Kâzım Işık ile Macide’nin birbirlerine olan sevgisi onların evliliklerini sürdürmeleri için yeterli olmaz. Kâzım Işık’ın parasına güvenerek her şeyi satın alabileceği düşüncesiyle hareket etmesi, karısının her geçen gün ona karşı uzaklaşmasına sebep olur. Onların evlilik öncesinde ve sonrasında duygusal ve cinsel anlamda birbirlerini tamamlama durumu sosyal ve çevresel faktörlerden etkilenecek şekilde değişkenlik gösterir.

Karı-koca ilişkilerinde iki karşı cinsin bir bütün olması durumu Macide ve Kâzım Işık tarafından gerçekleşmez. Bu durumun gerçekleşmemesindeki en önemli faktör, ailenin dışa dönük yaşam şeklidir. Bununla beraber Kâzım Işık’ın kardeşi Cihangir’in de onların evliliğine müdahale etmesi eşlerin yaşadığı sorunları daha da içinden çıkılmaz hâle getirir.

Gecenin Ucundaki Işık'ta Serra, Şâkir ile teyzesinin oğlu Ahmet'i kıskandırmak için evlenir. Serra, kocasını hiçbir zaman sevmez. Onun gözünde kocası; "yaşadığı takıma kolayca karışabilmesine, oyunlarını pervasızca sürdürmesine yarıyan bir araçtı"r (s. 286). Ayrıca; "Şâkir onun sigarasını yakmak, mantosunu tutmak, başka erkeklere kızınca kolayca öfkesini çıkarmak için bir koruluktan başka" (s. 286) bir şey değildir. Şâkir ise karısını seven ve ona inanan bir adamdır.

Serra, "her erkekte başka bir tat bulun"duğu (s. 287) inancıyla "Önüne gelenle düşüp kalk"ar (s. 153). Serra'ya göre "O zamana kadar sürdürdüğü gürültülü hayatın, o erkekten bu erkeğe kolayca atlamasının, bütün kötülük ve bozukluklarının sorum"lusu (s. 330) kocasıdır. Çünkü o, "Kendi deyişine göre ne yapıyorsa bulunmaz bir Zümrütanka kuşunun peşinden koştuğu için yapıyor"dur (s. 153).

Serra, "Tutmaktan değil, tutulmaktan hoşlanan, sevdada anlaşmadan çok baskı arıyan, dışilerden"dir (s. 286). Şâkir ise Serra'nın bu kişiliğinin zıttı bir karaktere sahiptir. Aslında Serra "Kocasına biraz da bunun için kız"ar (s. 286). Serra, kocasını aldatıyor olmasını kendince haklı sebeplere dayandırır. Kendi ifadeleriyle söz konusu sebepleri şöyledir:

"<-Ben Şâkiri aldatmakla ihya ediyorum emin ol! Başkalariyle gönülümü eğlendirmeye başlayınca daha uysallaştım, neşem yerine geldi. Onu yiyecek, hırpaltıyacak zaman kalmadı. Yoksa çekilir adam mı Şâkir! Yalnız bir terbiye, güzel bir kalıp! Başkaca tın tın öten bir kabak!." (s. 187)

Temel olarak düşünüldüğünde evlilik, eşler tarafından yatakların birleştirilmesi ile başlar. Birlikteliği temsil eden şeylerden olan yatağın paylaşılması durumu Serra ve Şâkir için önem teşkil etmez. Hatta Serra, "Yılına kalmadan kocasıyla odalarını ayırdığımı, önüne gelenle fîngirdemeye başladığımı saklama"dan (s. 165) etrafına bu durumu dalga geçerek anlatır.

Serra, Şâkir "sabah kalkacak, tıraş olacak, giyinecek, belki de canı başka şey istiyecek!.." (s. 164) diye Şâkir ile ayrı odalarda kalmayı tercih eder. Bu durum onların arasında "bir" yani "bütün" olamama sorununu da beraberinde getirir.

Serra ile Şâkir'in karı-koca ilişkisinin temelinde yatan sorunlardan bir diğeri de cinsel anlamda problem yaşamalarıdır. Serra, Şâkir ile cinsel anlamda birleşmeyi

kocasının “iki dakikalık zevkine boyun eğmek” (s. 165) olarak algılar ve “vazifeyi zevciyeti yerine getirdiğimize göre” (s. 165) gerisi önemli değildir diye düşünür.

Serra, kocasıyla olan cinsel birlikteliğine duygusallıktan uzak hayvanî bir ihtiyacın giderilmesi gibi bakar. Bu durum onların arasında cinselliğin bitmesine neden olur. Bu Serra'nın; “<-Ben istemedikçe olmaz öyle şeyler bizde... Şakir de anlayışlı çocuktur neyseki!.>” (s. 164) ifadelerinde açıkça görülür.

Şâkir, karısıyla gideremediği cinsel ihtiyaçlarını, hizmetçileri Marika ile beraber olarak gidermeye çalışır. Serra, kocasının kendini aldattığını bilir; fakat kendisi de başka erkeklerle birlikte olduğu için pek umursamaz. Onun için Şakir'in Marika ile birlikte olması “bir belâdan” (s. 188) kurtulması demektir. Ayrıca eşlerin birbirini aldatması Serra'ya göre; “Hayatın çerezi, fıstığı, fındığı”dır (s. 322).

Serra ile Şâkir'in cinsel yaşamlarındaki bir diğer sorun da onların hiç öpüşmemesidir. Serra; “Her şeye eyvallah ama, ağzım akluma çok yakın bir yerde, yağma yok!” (s. 165) diyerek Şâkir'in ağzından öpmesine hiçbir zaman izin vermez. Bu durum Serra'nın cinsel fonksiyonlarının kocasına karşı isteksiz olduğunu gösterir. Onun bu isteksizliğinin başlıca nedeni de kocasının dışında birçok erkekle birlikte olarak “<-Ah kuvvetli bir adam! Beni tutacak, hapsedecek, fenalıklarımı, kaprislerimi yumruğunun altında ezip yok edecek biri!>>” (s. 286) aramasından kaynaklanır.

Aslında Serra'nın başkalarıyla birlikte olmasının temelinde aile içindeki yetiştirilme tarzı da önemli rol oynar. Anne ve babası o daha çok küçükken öldükleri için teyzesinin yanında kalan Serra'nın çocukluğunda teyzesinin oğlu Ahmet ile evcilik oynama bahanesiyle bolca öpüştüklerini söylemesi onun çocukluğa dayanan bir cinsel eğilimi olduğunu gösterir. Hatta teyzesinin diğer oğlu Cihangir'in onu abdesthaneye kapatarak mahrem yerlerini birbirlerine göstermeleri için baskı yapmasına karşılık Serra'nın bu durumu gülünç bulması gibi sebepler onun bilinçaltında cinselliği sıradanlaştırmasına sebep olmuştur, denilebilir. Ayrıca Serra'nın, evlilikte erkeklerin kadını istismar ettiğini düşündüğü; “Koca dediğin ne zaten? Karısı olduğu için insanı ayda birkaç kere şöyle alıp bırakıveren bir otomat!” (s. 187) gibi sözlerinden anlaşılır.

Serra, “Zaten Şakirle ne zamandır arkadaş, kardeş olmuş yaşıyor”dur (s. 333). Onun kocasına sadık olmayışı karşı cinste fiziksel ve ruhsal açıdan her şeyin zamanla “eskiyor” (s. 187) olduğunu düşünmesinden kaynaklanır. Serra, kocasına ne kadar uzaksa, tanımadığı tüm erkeklere o kadar yakındır. Çünkü onun için karşı cins fiziksel, ruhsal, duygusal vb. tüm isteklerine karşılık verebilecek kuvvete sahiptir. Serra’nın söz konusu bu karakteri onun, Macide’ye söylediği şu sözlerden anlaşılır:

“<-Erkekleri severim ben Kirpiciğim. Erkek gözleri, üzerimden ayrılıp uzaklaştı mı hemen boşlukta sallanmaya başlarım kardeşim. Bir taraflarda birinin bensiz yapamadığını, beni düşündüğünü, gece gündüz özlediğini, koşup almaya hazır olduğunu bilmeliyim. Bir kadının hayatında erkek yoksa, hiç bir şey yok demektir. Kavgâ etmek için bile lâzım ! Kadın kadına kavgânın tadı ne ! Dayak yemeli hattâ sırasında. Sonradan sevişmek ne tatlı olur bilir misin sen ! Sen hiç bir şey bilmezsin kızım!.. (...)Elbiseler soyunmak içindir, bunu da bilmezsin ! Neden böyle giyiniyorum, neden bu iç çamaşırlarım, süslerim, boyalarım, neden çekilmiş sürmelerim, kızarmış yanaklarım, ha neden? Herifciklerin önüne serilmiş tuzaklar bütün bunlar Kirpiciğim !..>” (s. 285)

Serra, bir ara “Nuri adında genç bir aktöre tutul”ur (s. 328). Nuri ile “Bulunmaz bir sevda yaşadığına inan”arak (s. 328) içinde bulunduğu zengin hayattan çıkarak “Bohem, aydın, sanatsever takıma karış”maya (s. 328) çalışır. Hatta etrafta Şâkir’le “Boşanmaktan, artist olmaktan, sahneye çıkmaktan söz ettiği” (s. 328) de olur. Serra, “Öbürlerinin hepsinin yalnız etini, dişi zevkini doyurduklarını, bunun kafasına, duygularına, uyduğunu, bulunmaz bir adam olduğunu söyleyip” (s. 328, 329) Nuri ile evlenmeyi düşünür. Fakat bu evlilik düşüncesi uzun sürmez. Aslında onun “Bütün istediği Nuri’den ayrılmadan hayatını iki yönden yürütüp, keyfine bakmaktı”r (s. 333).

Serra, her ne kadar Nuri’ye âşık olduğunu iddia etse de Şâkir’le boşanmaya yanaşmaz. Çünkü ona göre Şâkir ile evliliğini bozmadan da Nuri ile ilişkisi devam edebilir. Serra’nın Macide’ye; “<-Herkes kendi yolunda kızım. Medeni insanlar değil miyiz? Onun işi, dostlarımız, kurulmuş düzene girmiş bir evimiz var. Bütün bunları yıkmak neden?...>” (s. 333) şeklindeki sözleri onun, aile müessesini yalnızca eşlerin düzenli, ortak bir mekân içinde birlikteliklerini sürdürmek olarak değerlendirdiğini gösterir.

Serra ile Şâkir’in karı koca ilişkisi hiçbir yönden birbirini tamamlayıcı nitelikte değildir. Eşlerin birbirlerini aldatması, özellikle Serra’nın kocasını birçok erkekle

aldatarak cinsel ihtiyaçlarını gidermesi, onların arasında sadakat duygusunun olmadığını açıkça gösterir. Serra ile Şâkir evliliklerini, bir amaç üzerine inşa etmemiş, toplumda rahat hareket edebilmek için bir araç olarak görmüşlerdir.

Serra ve Şâkir'in karı-koca olarak birbirlerine karşı tutum ve davranışları aile kurumuna atfedilen değerleri ciddi anlamda zedeler. Onlar için tabi karşılanan aldatma meselesi, toplumsal yargılara ters düşen bir durumdur.

Gecenin Ucundaki Işık'ta Kâzım Işık'ın ilk eşi Nermin Hanım ile aralarındaki ilişki, sevgi üzerine temellendirilmiştir. Fakat karı koca ilişkileri, Kâzım Işık'ın zengin olmasıyla birlikte toplumda değişen statülerinin, sonradan dâhil oldukları çevrenin de etkisiyle maddî değerlere önem veren yeni bir yapıya dönüşür. “*Kaymak takım*” denilen, toplumun zengin, burjuva tabakasına kendini beğendirme, kabullendirme, kanıtlama vb. gibi durumlar onların birbirine yabancılaşmasına sebep olmuştur.

Nermin Hanım ile Kâzım Işık'ın odaları birbirinden ayrıdır. Hatta Villa Işık'ta kahvaltısını “*herkes yatağında*” (s. 148) yer. Nermin Hanım, morfin bağımlısı bir kadındır. Bu sebeple gününün büyük bir bölümünü odasında yarı baygın geçirir, kalan bölümünü ise “*Durgunluğu, hasta beyazlığı, gözlerinin ölü bakışı*” (s. 149) ile evin bir köşesinde “*Budha heykeli gibi kıpırdamadan*” (s. 156) oturmakla geçer. Bunların yanı sıra Nermin Hanım, “*Monden hayatının koşullarına sıkı sıkıya bağlı, salonlarının, çiçeklerinin, elbiselerinin tutsağı bir kadındı*”r (s. 168).

Kâzım Işık, karısının “*beyaz, ölü yüzü*”nden (s. 77) sıkıldığı için sanki Nermin Hanım bulunduğu ortamda yokmuş gibi davranır. Ona göre karısıyla ilişkilerinde “*Bir alışkanlık, dostluk, o bile yok*”tur (s. 105).

Nermin Hanım, kocasında bulamadığı ilgiyi onun kardeşi Cihangir'de arar. Bu yüzden “*Kendi hasta dünyasında, çürütücü kötü sevdasının dertleri içinde yaşayan bir hayaldir*”r (s. 168). Nermin Hanım, Cihangir'e düşkünlüğü sebebiyle onu bir dakika bile dizinin dibinden ayırmaz. Cihangir, gece eğlenceye gittiğinde, karşısında başka kadınlarla ilgilendiğinde Nermin Hanım hastalanır. “*Kaymak Takım*”ı içinde Nermin Hanımın, Cihangir'e âşık olduğu söylentileri dolaşsa da bu durum eserde tam bir netlik kazanmaz.

Nermin Hanım ile Kâzım Işık arasında karı koca ilişkisi neredeyse yok gibidir. Kâzım Işık'ın, Macide'ye âşık olup “*Yıllardır zaten aramızda bir şey kalmamış bizim.*” (s. 105) diyerek Nermin Hanım'dan boşanmak istemesi de onların arasındaki ilişkinin tamamen bitmesine neden olur.

Nermin Hanım, son bir umutla kocasıyla aralarını düzeltebileceklerini düşünür ve Kâzım Işık'a bir mektup yazar. Mektupta boşanmanın yükünü kaldıramayacağını, fakir oldukları zamanlardaki gibi belki yeniden mutlu olabileceklerini vs. belirttiikten sonra eğer kocasından cevap alamazsa intihar edeceğini söyler. Kâzım Işık, karısının mektubunu ciddiye almaz. Böylelikle Nermin Hanım, intihar eder.

Güz Şarkısı'nda başkişi Nuriye Hanım'ın eşi Nihat Selen “*Yüksek bir memur, sevilen bir diplomat, namuslu bir kişi*”dir (ss. 35-36). Nuriye Hanım, âşık olduğu yazar Sahir Kırtay tarafından terk edilince “*Evdekilerden*” (s. 154) peşini “*bırakmayan bir hayalden kurtulmak için can kurtaran simidine sarılırcasına* ” (s. 154) mutluluğu Nihat Selen'de bulacağını düşünerek onunla evlenmiştir.

Evliliklerinde yalnızca “*İyi iki arkadaş*” (s. 36) olabilen Nuriye Hanım ile eşi evlenmelerinden “*Bir kaç yıl sonra*” (s. 19) birbirlerinden uzaklaşmaya başlarlar. Nuriye Hanım, “*Baştan aşağı yalan*” (s. 154) duygularla “*Nihat beyin karısı olan kadın*” (s. 154) rolünü “*çok güzel başar*”dığını (s. 154) düşünür. Fakat Nihat Selen, karısının bu durumunu “*Bir zaman yutmuş görün*”se de (s. 154) zamanla “*dayanamayacağını anlayı*”p (s. 154) işlerini bahane ederek Venedik'te yaşamaya başlar.

Nihat Selen ile Nuriye Hanım evliliklerini bir oyun, kendilerini de bu oyunun içinde rol alan birer oyuncu gibi görürler. Nuriye Hanım'a göre kocası; “*ateşli, tutkun koca davranışıyla ve rolünü pek iyi oynuyarak yapacağını biliyordu*”r (s. 68). Kendisi ise “*Kocasına bağlı kadın ödevini yerine getirmek için terleyip çırpınarak, elinden kurtulacağı anı sabırsız beklিয়েক*” (s. 68) rolünü ustaca yerine getiriyordur. Aslında Nihat Selen; evliliği, ailesi üzerine “*bıkıp usanmadan: Evimiz, çocuklarımız, güzel günlerimiz!*” (s. 156) diyerek “*Hayaller çiz*”meye (s. 156) çalışsa da karısından beklediği karşılığı bir türlü bulamaz. Bu yüzden bir gün “*nazik gülüşüyle oyundan bıktığını, artık işi oluruna, kadere bırakmaya karar verdiğini söyleyiver*”ir (s. 156).

Nihat Selen, karısıyla “İki iyi arkadaş”tan (s. 110) öteye gidemeyeceklerini anladığı için kendine “İtalyada bir sevgili edin”ir (s. 11). Nuriye Hanım, kocasının “Şuraya buraya yaptığı yolculuklarda kadını beraber taşıdığını, otel defterlerine <karım> diye yazdığını duy”ar (s. 11). Fakat Nihat Selen’i evlilikleri boyunca “hiç kıskanma”dığı (s. 110) için bu ilişkisini mühim bir mesele olarak görmez. Hatta kocasının “Bir yaz gizliden kadını İstanbul’a getirdiğini, Boğaziçinde bir otele sakladığını da duy”masına (s. 110) rağmen “Ne kadar iyi ve yakındık gene de birbirimize!..” (s. 110) şeklindeki ifadesi Nuriye Hanım’ın kocasına karşı ne denli kayıtsız kaldığını açık bir şekilde gösterir.

Nuriye Hanım, kocasına saygı duysa da aslında onun “Bir salon züppesi, bencil bir paşazâde” (s. 80) olduğunu düşünür. Biraz da bundandır ki Nuriye Hanım, Nihat Selen’le ilişkisinde kendini sürekli “Bir şeyleri kurtarmaya, korumaya çabılıyor” (s. 11) gibi hisseder.

Nuriye Hanım, vapur yolculuğu sırasında unutamadığı aşkı Sahir Kırtay ile karşılaşır. Kendi gibi Sahir Kırtay’ın da onu unutamadığını öğrenmesi üzerine evliliğine ve kocasına “Nasıl katlandı”ğımı (s. 154) sorgulamaya başlar. Sahir Kırtay’a kocasından bahsederken kimi zaman onu aşağılasa da “Zavallı Nihat bey!” (s. 159) diyerek “bir yandan da kocasına” (s. 159) “Acıma”ktan (s. 159) kendini alamaz.

Nihat Selen ile Nuriye Hanım’ın evliliği fiilen bitmiş olsa da resmî olarak sonlandırılmamıştır. Nuriye Hanım, kocasının “Dışarıda başına buyruk, rahatlık içinde yaşadığına göre..” (s. 35) hukuken ayrılımlarını da pek gerekli görmez. Nihat Selen’in “hiçbir zaman kesin, sert kararlar alama”masının (s. 35) da bu durumda etkisi bulunmaktadır.

Nuriye Hanım, kocasıyla boşanmayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Fakat Sahir Kırtay ile yeniden bir birlikteliğe başlaması onu, kocasından boşanma düşüncesine iter. Nuriye Hanım, kocasının da boşanma isteğine “Karşı gelmeyeceğini” (s. 240) düşünür. Çünkü kocası, kendisiyle “Bilerek evlen”miş (s. 240) hastalıklı yapısının “sevdedan başka bir şey olmadığını daha ilk gününden anla”mıştır (s. 240). Nuriye Hanım, başkasına olan aşkını bilmesine rağmen Nihat Selen’in onunla evlenmiş olmasını; “Gene de beni zevkine bir araç gibi kullandı, damızlık bir hayvan gibi!” (s. 240) şeklinde yorumlar.

Nuriye Hanım ile Nihat Selen'in karı-koca ilişkisinde cinsel anlamda da birbirlerini tatmin etmedikleri görülür. Nuriye Hanım, “*nasıl yattığını bile hatırla*”maz (s. 240). Aslında onların arasındaki cinsel ilişki “*Karanlıkta çabucak işi bitirmek için terli, yorgun, kaygulu bir didişme*” (s. 240) gibidir. Nuriye Hanım, nasıl ki evlilikte eş rolünü oynuyorsa, yatak hayatında da kadın rolünü oynuyordur. Bu durum onun; “*Boynuna asılıyorum, gözlerimi kaçırıp, öpmüşek için dudaklarımı veriyorum dişlerimi sıkarak!...*” (ss. 67-68) şeklindeki aktarımdan açıkça anlaşılır.

Nuriye Hanım, yolculuğunun sonunda Sahir Kırtay ile onun istediği her yere gidebileceğine karar verir. Bu sebeple artık kocasıyla kısa bir zaman da olsa birlikte vakit geçireceği “*Venediği düşünmek korku ver*”meye (s. 172) başlar. Yani Nuriye Hanım, artık kocasını ve yan yana gelecekleri Venedik'i düşünmeye bile tahammül edemez. Hatta artık kocasını “*Kendini oyuna kaptırmış, oyuncularla yaşayan, sarsılan, beni de sarsıntısına ortak olmaya çağıran yabancı biri*” (s. 32) olarak değerlendirir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de başkışı Selma, annesinin tertiplemediği bir kaza sonucu İstanbul'un meşhur ailelerinden olan Görün ailesinin oğlu Mehmet'e âşık olur ve kısa bir süre sonra evlenirler. Selma, Mehmet'ten evvel hiçbir erkekle birlikte olmadığı için evliliğinin ilk ayında “*Dünyada Mehmetten başka erkek*” (s. 17) olmadığını zannederek onunla ilişkisinde yalnızca cinselliği düşünür.

Selma, babasının; “*-Senin yaşında evlenen her kız ilk zamanlar mutlu olur. Cinsel yaşantının ilk denemeleri, açıklamalarıyla bir çocuk gibi oynayarak! Sevişme zamanı geçtiğinde göreceğiz...*” (s. 40) şeklindeki söylemleri onu kimi zaman Mehmet'e olan duygularının yalnızca bedensel haz olup olmadığını sorgulamaya iter. Öyle ki Selma'nın;

“Yalnız gövde açlığı değil benimkisi. Yalnız cinsel istekten gelmiyor bu tutkunluğum. Onu her yanıyla seviyorum. Güzelliği, gücü, bana kadınlığımı bağışlayan sevişmedeki ustalığı yanında, düşüncelerini insanlığını seviyorum.” (s. 10)

şeklinde içten içe cinsel istekleri ile Mehmet'e olan sevgisini sorgulaması onun, duygularında emin olmadığını gösterir.

Selma'nın, Mehmet'e olan duygularını sorgulayışı bir taraftan da Mehmet'in kendine olan duygularını da sorgulamasına neden olur. Kendi kocasını cinsel

dürtülerini uyandırdığı için sevmediğine kendini inandırmaya çalışırken Mehmet için; “Kocam için, bütün düşüncelerinin üzerinde en önemli şeyin seks olup olmadığını soruyorum kendi kendime.” (s. 189) şeklindeki sorgulayışları her ikisinin de cinsel birlikteliklerini yoğun olarak yaşamalarından kaynaklanır.

Selma, Mehmet’le tanışmadan evvel evliliğe inanmaz. Toplumda kadın erkek eşitliğinin olması gerektiğine, evliliğin kadınlar için bir çeşit tutsaklık olduğuna, kadının yerinin yalnızca mutfak olmadığına, onun toplumda etkin bir rol oynaması gerektiğine ve bunun gibi birçok kendince sosyalist düşüncelerle evliliğe karşı çıkar. Fakat Mehmet ile evlendikten sonra garipsediği evlilik hayatına alışmaya başlar. Selma’nın evlilik hayatına karşı değişen düşünceleri, onun tarafından şöyle ifade edilir:

“Eskiden hiç inanmadığım birşeye inandım işin garibi, evliliğin, birbirini gerçekten seven kişiler için tutsaklık yaratan bir bağlantı olmadığına inandım. Deftere attığımız imzaya gelince, onun hiç önemi yok. Önemli olan, Mehmet’le ikimizin uygunluğu, birbirimizi bu denli sevmemiz!” (s. 13)

Selma’nın evliliğe alışmaya başladığı süreç çok uzun sürmez. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Mehmet’le olan uyumlarının, savundukları özgür, kadın erkek eşit yaşam haklarının hayalden öteye gidemediğini anlar. Bu durum, kocasıyla birlikte katıldıkları bir akşam yemeği sırasında yaşanan şu olaylardan anlaşılır:

“Omuzumu kocamın elinden kurtardım yavaşça yana doğru kayıp. Bir mal olduğumu duydum ta içimden. Anadolu’da satın alınan kızlardan bir ayrıntım olup olmadığını sordum kendi kendime. Bir ses ötelerden: <Babanın hakkı yok mu!> diyordu, <hani senin o atılğan coşkun savunmaların, hani senin ülkücülüğün, hani senin direnişlerin, büyük sözlerin!>” (s. 180)

Selma’nın Mehmet’le evlenmesinin sebebi yalnızca aşk değil, anne ve babasının baskıcı tutumundan kurtulma isteğidir. Bu sebeple Selma’nın “*Mehmede kurtarıcı gibi baktığı*” (s. 17) da olur. Mehmet, Selma’ya göre ne anne babası gibi tutucu, ne de Mehmet’in kendi anne babası gibi kapitalist burjuva sınıfının gösteriş meraklısı insanları gibidir. Mehmet, onun çevresindeki tanıdıkları gibi değil, “*insan adam, memleketini seven adam, üstelik inanmış bir sosyalist*”tir (s. 10).

Selma ile Mehmet sosyalist çizgide bir dergi çıkarmak isterler. Bu dergiyi çıkarmaları, Selma’ya göre evliliğini ailelerine karşı kendilerini bir kanıtlama niteliği

taşır. Çünkü Selma, Mehmet'in; *“babasına benzemediğine, inanmış bir sosyalist olduğuna, memleketi doğru yola sarsmadan, parçalamadan böylelerinin götüreceğine ina”*nır (s. 20). Selma'nın Mehmet'e olan bu inancı, aslında onu üniversitede tanıdığı aşırı sol görüşlü Ali ile kıyaslamasından ileri gelir. Ali'nin burjuva sınıfına, zengin hayata olan nefreti karşısında Mehmet'in Ali'nin nefret ettiği her şeye sahip oluşu Selma'yı iç benliğiyle çatışmaya sürükler.

Selma, yabancı olduğu burjuva sınıfının aile yaşam şekillerini gördükçe kendi evliliğini sorgulamaya başlar. Mehmet, her ne kadar o sınıfın insanlarından farklı düşüncelere sahip olduklarını iddia etse de o sınıfa mensup bir kimsedir. Onun bu düşünceleri, “10 Mart” tarihinde günlüğüne yazdığı şu satırlardan anlaşılır:

“Çevreme baktığımda yalancı evliler görmek korku veriyor içime. Nil gibi, durmadan kocasını yeren, onu tutsak gibi kullanmak istediğini açıklayan, Ayşe gibi kocasına satın alınmış mal gözüyle bakan genç kadınlar, örneğin birbirinden uzak yabancılaşmış yaşayan anam, babam! Mehmedin anası babası! Biz onlara benzemediğimize göre? Birbirimizi seviyoruz, düşüncelerimiz eşitlik içinde. Evlendiğimizden beri hiç kavga etmedik.” (s. 31)

Selma ile Mehmet, dergiyi çıkarmak için gerekli olan maddî geliri Mehmet'in babası Cemil Beyden bir türlü alamazlar. Mehmet, istediği parayı babasından alabilmek için bir müddet onun yanında çalışmaya razı olur. Bu sırada dergi işleri için birçok yazar, şair, eleştirmen gibi kişilerle tanışan Selma ile Mehmet, bir yandan da burjuva sınıfının birçok davetine ve gece eğlencelerine katılmaya başlar. Selma, evlendiği ilk günlerde benimsemediği burjuva sınıfı ve bu sınıfın değer yargılarıyla yavaş yavaş bütünleşmeye, garipsediği birçok şeyi normal görmeye başlar. Selma'nın karakterindeki bu değişiklik defterine yazdığı şu bölümden anlaşılır:

“Kocam da kıvançlıydı. İncilerim, güzel giysilerim, saçlarım, boyalı yüzüm, takma kirpiklerimle ona bile biraz yabancıydım sanıyorum. Durup durup elimi tutuyor, omuzuma sarılıyor, kulağıma eğilip sevdalı konuşuyordu. O gece beni değil, özentili kılığım, davranışlarım, içinde daha çok bir yabancıyı sevip sevmediğini düşündüm. İkimiz de maymunca taklitçiliğimizle yalancı gülüşler, konuşmalarla oradan oraya dolanarak kendimizi göstermekle kişiliğimizden kopuyorduk. Yabancılaşıyorduk! Kendi kendimize, birbirimize karşı yabancılaşıyorduk!” (s. 85)

Selma'nın benimsemeye başladığı burjuva hayatında Mehmet'in; *“Babasının gölgesinde bir sığıntı, parazit, sevmediği işlerin içinde bozulup ekşiyecek bir play-*

boy!” (s. 291) olduğunu görmeye başlar. Mutluluklarının “*sürmesi için bu derginin çıkması gerektiğin*”e (s. 303) sıkı sıkıya sarılsa da içten içe Mehmet’e ve dergiye olan inancını kaybeder. Bir gece eğlencesinde sarhoşken Cavit Bey’e söylediği şu sözler:

“-... Arabasını satar mı sorun bakalım dergiyi çıkarmak için? Üniversitede yoksul, kitap parasını güç bulan, günde bir sandviçe yatan devrimci yaşlılarının arasında barınır mı, barınsa dayanır mı sorun! (...) <Onunla yarışabilir mi böyle biri memleketi, insanları için?>” (s. 341)

Selma’nın Mehmet’e olan inancını kaybetmiş olduğunu gösterir. Selma’nın “Onunla” diye kastettiği kişi Ali’dir. Selma’nın, kocasıyla Ali’yi kıyasladığında Ali’nin üstün oluşu onun Mehmet’e olan inancının kalmadığını nitekim kendi benliğinde de parçalanmalar olduğunu gösterir.

Cemil Bey, Mehmet’e dergi için gerekli olan parayı vermez. Fakat derginin kurulması Selma tarafından sağlanır. Selma, dergi için parayı kendisine ilgi duyan Cavit Beyden kadınlığını kullanarak temin eder. Derginin çıkmasının evliliğini kurtaracağı düşüncesi aslında bir açıdan gerçekleşir. Fakat Selma, burjuva sınıfının kadınları gibi sıradanlaşarak, evliliğini geri plana atar.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Mehmet’in annesi Melâhat Hanım, çevresine olduğu gibi kocasına karşı da her zaman vakur bir duruş sergiler. Cemil Bey ile sadece “*yalnız kaldıklarında yatak odasında belki gevşer, belki değişir*” (s. 29) fakat o zamanda da tek işi kocasının “*kafasını yemek*” (s. 29) olur. Cemil Bey, karısının bu davranışlarına “-*Yorgun değilse, keyfi yerindeyse pek aldırılmaz*” (s. 29) fakat yorgunsa “*dinler dinler sonra başka türlü okşar karıcığını, bir güzel pataklar*” (s. 29). Cemil Beyin, Melâhat Hanım’ı pataklaması, ona pahalıya mâl olur. Çünkü Melâhat Hanım, pahalı bir mücevher almadan kocasını affetmez.

Melâhat Hanım, kendinin de içinde bulunduğu burjuva sınıfının şaşalı hayatında kendinden, mücevherlerinden, elbiselerinden, vereceği davetlerden başka bir şey düşünmez. Bu sebeple Melâhat Hanım için Cemil Bey, ona istediği hayatın parasal kısmını sağlayan bir kişi konumundadır. Onların arasındaki karı koca ilişkisi manevî duygulardan yoksun, maddî çıkarları ön planda tutan bir şekildedir.

Cemil Bey, zamanında “*Ankaralı bir kadına tutul*”ur (s. 33). Hatta onun bu ilişkisi hakkında “*Kaymak takım*”da Melâhat Hanımla “*boşanma sözü bile edil*”ir (s.

33). Fakat Melâhat Hanım, bir hastalık oyunuyla Cemil Beyi kandırır ve Cemil Bey boşanmaktan vazgeçer. Melâhat Hanım için Cemil Beyin onu aldatmış olması önemli değildir. Onun için önemli olan; Cemil Beyle boşanmamaları, böylelikle parasal bakımdan sıkıntıya düşmeden “*Kaymak takım*”da olan yerini muhafaza etmektir.

Cemil Bey ile Melâhat Hanım aslında birbirlerine karşı iki düşman gibidirler. Fakat karı kocanın sırlarını “*Ömür boyunca bir şantaj*” (s. 382) olarak birbirlerine karşı koz olarak kullanmaları onları birlikte kalmaya mecbur eder. Melâhat Hanım ile Cemil Beyin karı koca ilişkisinde duygusal bir bağlılık yoktur. Burjuva sınıfında sıradan kabul edilen dayatmalı karı koca ilişkisi onların arasında da sürüp gider.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Mehmet’in kız kardeşi Nil, annesi Melâhat Hanım’ın uygun gördüğü Tarık Bey ile evlenir. Nil, “*İlk aylar kocasıyla işin yürüdüğünü, bir zaman sonra kocasının hiç zevk vermediğini, odalarını ayırincaya kadar gözlerini kapayıp başkalarını düşünerek onunla yattığını*” (s. 109) ifade eder. Bu durum onların arasındaki karı koca ilişkisinin normal bir seyirde ilerlemediğini gösterir.

Nil ile Tarık Bey’in arasında herhangi bir duygusal bağ olduğundan bahsedilemez. Çünkü Nil, Tarık Bey’le aşkla değil, annesinin isteği üzerine evlenir. Nil, İstanbul’un zengin iş adamlarından olan Cemil Görün’ün kızıdır. Nitekim Tarık Bey de paraya ihtiyacı olduğu bir dönemde karşısına çıkan fırsatı kaçırmamak için Nil ile evlenir. Nil’in, Tarık Bey’le evlenmesinin bir diğer sebebi de cemiyet hayatında rahatça hareket etme düşüncesidir. Nil’in:

“-Onu bırak, o kargaları üzerime çekmemek için, dışarıya karşı bir korkuluk, başka bir şey değil! Zavallım iyi adamdır da üstelik. Ben, mantomu tutup, kapıları önümde açacak, cigaramı yakacak biri olmadan yapamam, evde geceleri yalnız yatamam, bunlar da işin bir başka nedeni.” (s. 294)

şeklindeki ifadeleri bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Nil ile Tarık Bey birbirlerini alenen aldatır; fakat her ikisi de böyle bir durumu normal karşılar. Nil; “*Bir kadın hangi nedenle olursa olsun kocasının metresi olduğu sürece onu aldatmayı düşünmez. Sonra alışkanlık başlar, alışkanlık başladı mı insanın gönlü de, gözleri de başka yanlara yönelir, bütün yabancı yüzler çekici olur, şirin*

görünür.” (s. 102) düşüncesindedir. Kadınlarla erkeklerin münasebetinde Nil’e göre alışkanlığın başlaması karı kocayı birbirinden ayıran en temel sebeptir.

Tarik Bey, Nil ile “*Arkadaş kalma*”larının (s. 108) kendisi açısından “*daha rahat olacağını anla*”yarak (s. 108) karısını rahat bırakır. Nil, kendi gibi kocasının da onu başka bir kadınla aldatmasını “*Beni rezil etmeyecek biçimde gizliden aldatmış ne çıkar! Ödeşiyoruz nasıl olsa..*” (s. 108) diye karşılar. Onların, karı koca ilişkisindeki ahlaki yozlaşmayı bir “ödeşme” olarak görmesi dinî, örfî, hukukî vb. kural ve kaidelerle örtüşmez.

Nil, aslında burjuva sınıfı içinde kendi benliğini kaybetmiş, ne istediğini bilmeyen bir kişidir. O, mutluluğu, kimi zaman pahalı elbiselerde, mücevherlerde, gece eğlencelerinde kimi zamansa “*Fransız*” (s. 109), “*İtalyan*” (s. 109) ve “*Türk erkekler*”le (s. 109) birlikte olarak bulacağını zanneder. Nil’in mutluluk arayışı, kocasıyla olan ilişkilerinde onu ne istediğini bilmeyen bir kadın kimliğine dönüştürür. Onun, kocasına olan karmaşık duyguları kendi ifadesiyle okura şöyle aktarılır:

“-Hani biraz karşı koymasaydı kızardım belki de!. Garip bir şey benim durumum kocamla: Sertlendiğinde, karşı çıktığında kızıyorum, <Neden sertleniyor, beni hiçe mi sayıyor bu herif!> diye. Baş eğdiğinde, <Kendini affettirmek istemesi, yumuşaması haksızlığını göstermez mi?> diye bu kez iki katlı kızıyorum ona... Senin anlayacağın hep kızıyorum, hep kızıyorum hayatım!..” (s. 152)

Nil ile Tarik Bey arasındaki karı koca ilişkisi toplumsal, dinsel, hukuksal ve ahlaki değerlerden uzaktır. Onların birbirlerini gizlemeden aldatmaları ilişkilerindeki bayağılığı ortaya koyar. Çevrelerinde gördükleri karı koca ilişkilerinin de kendilerinininkinden farksız oluşu bu durumu onlar için sıradan bir hâle getirir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Cavit Kilimcioğlu, “*Dünyada toplum kuralları*”nın (s. 266) olduğu ve “*Araya çocuk sorunu da girdiğine göre evlenmekten başka çare*”nin (s. 266) kalmadığını düşünerek Nimet Hanım ile evlenir. Cavit Bey ile Nimet Hanım birbirlerine “*tam bir özgürlük tanı*”yarak (s. 266) evliliklerini sürdürürler. Cavit Bey, karısı Avrupa’dayken kendi Türkiye’de, karısı Türkiye’dayken o başka bir ülkede gezerek karısıyla tam anlamıyla bir evlilik hayatı yaşamaz.

Nimet Hanım’ın “*Giyinmesine, şıklığına diyecek yok*”tur (s. 110) fakat “*iğri bacaklı, çilli kendini beğenmiş bir kokona*”dır (s. 110). Nimet Hanım, Cavit Bey’i

istediği gibi özgürce yaşamakta “*rahat bırakır*” (s. 266). Cavit Bey de “*ona karışma*”z (s. 266). Neredeyse bir araya hiç gelmeyen Cavit Bey ile Nimet Hanım, Cavit Bey’in işlerini birlikte yürütürler. Nimet Hanım, mümkün mertebede kocasının işleriyle ilgilenmeye çalışır. Bu sebepten ötürü Cavit Bey, karısının en iyi iş arkadaşlarından biri olduğunu iddia eder.

Cavit Bey; “*evliliğin bir tadında güzel günler berbat eden yanlış bir kurum, bir gelenekten başka birşey olmadığını, insanın bir nimet gibi kendisine bağışlanmış kısacık günlerini gönlünce herşeyden tatlanarak yaşamasını önle*”diğine (ss. 268-269) inanır. Bu sebeple karısıyla aralarında gerçek manada bir evlilik müessesesinin varlığından söz edilemez.

Cavit Bey ile Nimet Hanım’ın karı koca ilişkileri çok zayıf bir yapıdadır. Onların arasındaki karı koca ilişkisi daha çok çocuklarının oluşundan kaynaklanan bir mecburiyet durumudur.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Selma’nın fakülteden arkadaşı Ayşe, kocasıyla sağlıklı bir iletişim kuramaz. Evlendiklerinde Ayşe’nin babasının hediye ettiği arabadan başka bir şey düşünmeyen Ayşe’nin eşi, karısına karşı son derece ilgisizdir. Ayşe’nin kocasıyla ilgili en büyük şikâyeti de onun bu araba düşkünlüğüdür. Öyle ki Ayşe, kocasının kendini bir başka kadınla aldatsa bu kadar problem etmeyeceğini; fakat bir araba yüzünden ihmal edilmeyi kabullenemez.

Ayşe, kocasının arabasından öyle usanır ki kocası kendiyile ilgilensin “*soğusun arabadan diye*” (s. 326) “*arabasının kapısına domuz yağı sür*”er (s. 326). Hatta bununla da kalmaz kocasına büyü yaptırarak onun “*Çayına, çingene karısının verdiği bir ot karış*”tırır (s. 326).

Ayşe’nin araba meselesi yüzünden kocasıyla olan cinsel hayatında da sorunlar yaşandığı görülür. Kocası, duygusal ve manevî yönden karısına karşı ilgisiz olsa da konu tensel ihtiyaçlarına gelince karısını hatırlaması Ayşe’nin kendini yalnızca kocasının bedensel hazları karşılayan cinsel bir varlık gibi hissetmesine neden olur. Bu durum onun Selma’ya aktardığı şu ifadelerde görülür:

“-Adamın umurunda senin anlayacağın! Yüzüme baktığı yok. Geceleri yatakta, karanlıkta canlanıyor şöyle bir, o da kendi keyfine... Bak o yandan! Usanıyorum sırasında, canım hiç istemiyor. Şuram buram

ağrıyor diye elinden kaçıyorum. Kızdığımdan biraz da. Yalnız yatakta mı olacak herşey.!” (s. 162)

Ayşe, cinsel anlamda da kocasıyla tatminsizlik yaşar. Çünkü kocasıyla olan cinsel münasebetinde kocasının “*o işi yaparken*” (s. 172) karısını “*görmemek için ışığı söndürüyor*” (s. 172) olması, böylelikle “*Karanlıkta Brigitte Bardot, Raquel Welch gibi bombaları rahatça düşünebil*”diğini (s. 172) söylemesi onun istediği değer yargılarıyla örtüşmez.

Ayşe’nin fakülte yıllarında tanıştığı birini düşünüp onunla öpüşmenin verdiği hazı hiç kimseyle yaşamadığını düşünmesi bastırılmış cinsel dürtülerini gün yüzüne çıkarır. Evliliğin temelinde cinsel birlikteliğin olduğu varsayımından hareketle Ayşe’nin kocasıyla olan beraberliğinde duygusuz bir birleşme yaşaması ile ortaya çıkan bu düşünceler onun bilinçaltının dışavurumudur. Ayşe’nin geriye dönüş ile Selma’ya aktardığı şu hadise:

“-Dolaştık dolaştık, ölümüz çıktı, öpüşecek yer buluncaya kadar.. Sonra Bebek’te bir park var ya, orada. Zifiri karanlık gece, sıraya oturduk.. Evlendim, kocamı seviyorum şu bu, ama hiç öylesine tatlı gelmedi öpüşmek bana...” (s. 167)

onun, kocasıyla yaşadığı cinsel ilişkide tatminsizlik yaşadığını gösterir.

Ayşe, kocasıyla ne kadar sorun yaşarsa yaşasın onu aldatmayı hiç düşünmez. Kocasıyla ilişkisini düzeltmek için “*kendini öldürmeye*” (s. 368) bile kalkar. Fakat Selma’nın, Ayşe’nin kocasını yola getirmek için bu intiharın bir oyun olabileceğini hissettirecek şekilde söylemlerde bulunması bu durumu belirsiz bir hâle getirir.

Ayşe ile kocasının karı koca ilişkisinde eşler arasında iletişim bozukluğundan kaynaklanan bir sorunlu evlilik hayatının olduğu görülür. Ayşe’nin zengin bir aileye mensup oluşu, kocasının yoksul bir aileden gelişi gibi sebepler parasal bir değere sahip olan araba ile duygusal bağların geri plana atılması söz konusu edilir. Eserdeki diğer karı koca ilişkilerinde görüldüğü gibi onların arasında da maddî bir ilişki vardır.

Kurtlar’da sen anlatıcının kocası, vaka zamanından birkaç ay önce vefat etmiştir. Sen anlatıcı, mali uzman olan kocasıyla aşk evliliği değil, “*saygı ile beslenen*” (s. 21) “*Akil evlenmesi*” (s. 21) yapar. Fakat daha evlendiğinin ilk haftasında “*Bütün evli kadınların, kocalarını sevsinler sevmesinler, tutsak olduklarını*” (s. 63) düşünmeye başlar.

Mali uzman, “*Aklı, bilgisi ile yüseklere tırmanmak isteyen*” (s. 63) bir adamdır. Kocasının en çok “*Aklını sev*”en (s. 322) sen anlatıcı, zamanla onun aklıyla kendini “*tutsak etmiş olduğunu, kösnül isteklerini doyurmak için yatağında istediğini; verdiklerini kurnazca geri alan cimri biri olduğunu düşün*”ür (s. 322). Çünkü kocasının, kendini eğitmek için harcadığı çabalar, okuması sebebiyle aldığı kitaplar ve “*savurduğu büyük düşünür adları*” (s. 322) onu “*ezmek*” (a. 322) ve “*üstünlüğünü kanıtlamak içindi*”r (s. 322).

“*Erkeklerin kendilerine göre sevme biçimi*” (s. 322) olduğuna inanan sen anlatıcı, kocasının sevme biçimini de “*Sahip olmak!*” (s. 322) arzusu ile özdeşleştirir. Evliliklerinin başlangıcında çevresindeki insanların aksine onu “*bilgiye, öğrenmeye süren*” (s. 35) tek kişinin kocası olması sen anlatıcıyı oldukça etkiler. Fakat kısa bir zaman sonra kocasının “*Yazdıkları*”yla (s. 35) değil, “*yazar görüntü*”süyle (s. 35) övündüğünü fark etmeye başlar.

Sen anlatıcı ile kocası arasındaki ilişkinin kırılma noktası, sen anlatıcıya göre onun çok değer verdiği yazlık bir evin kocası tarafından satılmasıdır. Sen anlatıcının:

“*Ev satıldığında ondan koptum, düşman oldum birdenbire... Daha önce de anlaşmazlıklar vardı. İçimde bir türlü bastıramadığım bir saldırganlık ona karşı.*” 216)

şeklindeki aktarımı bir bakıma sen anlatıcının kocasıyla olan sorunlu ilişkilerinde kendini haklı çıkarma çabasında olduğunu hissettirir.

Sen anlatıcı, her ne kadar kocasıyla ilişkisinin bozulmasını, evin satışına bağlasa da onlar karı koca olarak hiç bir yönden birbirleriyle uyuşmazlar. Aslında sen anlatıcı da bunun farkındadır; fakat zihninde “*Oyunu sürdürmek için kendini haklı çıkaracak nedenler sıralıyordu*”r (s. 196).

“*Siyasal ortam, düşünce ayrılığı, yaşlılık*” (s. 196) gibi birçok etken onların arasındaki karı koca ilişkisini etkiler. Kocasını için; “*beni anlamıyor, hiç anlamadı*” (s. 196) diyen sen anlatıcı, kocasını “*Dar kafalı, tutucu, işinin tutsağı*” (s. 63) biri olarak görerek onunla “*Alay e*”der (s. 63). Onun kocasıyla alay edişi aslında kocasını “*kıskandırdığı*” (s. 63) içindir. Çünkü kendi, hayatı boyunca bir başyapıt diyebileceği yani yazmak istediği şekilde bir eser yazamamış, yazmak istedikleri ise taslak hâlden öteye gidememiştir.

Sen anlatıcı ile kocası arasındaki cinsel birliktelik de eşler tarafından sorun hâline gelir. Kocasının “*Sevişmek iste*”ğine (s. 202) çoğunlukla ““*Yorgunum*”, “*Uykum var*” gibi sudan nedenlerle karşı çıkmaya başla”yan (s. 202) sen anlatıcı ile kocası bu sebepten ötürü bazı geceler “*kanepenin köşelerine çekilip*” (s. 202) “*susarak küskün otur*”ur (s. 202). Sen anlatıcı, eşinin cinsel arzularını tatmin etmeyerek kocasından “*Hırsını inceden inceye al*”dığını (s. 202) düşünür. Kocasısı da bu durumun farkındadır ve karısını “*Oyalamaya çabalar*” (s. 202).

Sen anlatıcı, “*Bir akşam önce kollarında “Seni seviyorum,” dediği*” (s. 85) kocasına dair “*Ertesi gün başkalarının yanında, bir bakış, bir sözcükle onunla evlenmek için evlendiğini açıkla*”maktan (s. 85) kaçınmaz. Bu durum onun, kocasına karşı samimi bir yaklaşımda olmadığını gösterir. Kadın tarafından cinsel tatminin yaşanması sonrasında, erkeğin evlenmek için evlenilen yani basit bir adama indirgenmesi evlilik müessesesinin hafife alındığını gösterir. Zaten sen anlatıcı, evlendiği günden itibaren kocasıyla cinsel birlikteliklerinde ilk aşkı İstvan’ı hayal ederek kocasıyla beraber olur.

Sen anlatıcı ile eşi arasındaki problemler, onun kocasının hastalanmasıyla birlikte daha fazla artmaya başlar. Sen anlatıcı, kocasının hasta olduğu süreçte “*Ondan ayrılmayı bile düşün*”ür (s. 202). “*Kargaşadan, hastalık, ayrılık, ölüm düşüncelerinden*” (s. 216) bıkip usanmaya başlayan sen anlatıcı, kocasının öleceği günü merak ve heyecan içinde beklemeye başlar.

Eser, sen anlatıcının “bir günlük” bir zaman diliminde bilinçaltı ve iç benliğiyle giriştiği çatışmayı konu edinir. Bu çatışmada, sen anlatıcının en çok üzerinde durduğu bir husus da kocasının ölümüne kendinin sebep olup olmadığıdır. Kocasının kriz geçirip öldüğü akşam, onun “*Hangi çekmecedен, hangi ilacı alacağımı şaşır*”ıp (s. 233) “*Yarı uykulu*” (s. 233) elinden su bardağını düşürerek ilaçlarını kocasının ağzına tıktırması, onun kocasını kendinin öldürmüş olduğu düşüncesine neden olur. İç benliğiyle mücadelesinde sürekli bu mevzuya değinen, “öldürdüm” yahut “öldürmedim” diye kendini kimi zaman suçlayıp kimi zamansa haklı gören sen anlatıcı kocası her ne sebeple ölmüş olursa olsun bir mutluluk duyar.

“Birbirimizden ayrı kişiliğimiz, inançlarımız, zevklerimiz... Tutucuydu, kıskanç. Soluğumu kesiyordu karşıma oturup eleştirmeye, öğütler

vermeye kalktığında. Ondan nefret ediyordum. Evet ölmesini istedim, yardım ettim ölmesine. Korkunçtu yaptığım, ama ne olursa olsun!..” (s. 489)

“Onun ölmesini istemedim. Kocalarını seven, nefret eden, bozuşan, barışan evli kadınlardan biriyim ben de...” (s. 243)

Sen anlatıcı, kocasının öldüğünün *“ilk günü “Şimdi her şey yerli yerine oturdu” diye, düşün”ür* (s. 162). Ölümünün ikinci günü ise *“Tutsaklık bağlarını koparmak istercesine, nikâh yüzüğünü”* (s. 36) evinin yanındaki *“konak yıkıntısının bahçesine at”ar* (s. 36).

Sen anlatıcı, dönemin siyasî, sosyal ve toplum düzenin bozulmaya başladığını ve insanların da bu düzen içinde yozlaşarak kurtlaşmaya başladığına inanır. Ona göre kocası da benliğini yitirerek kurtlaşan insanlardandır. Bunun sebebi de onunla evlendiğinde *“Dünyanın değişeceğine, ülkede düzenin yeniden kurulacağına, yeni romanlar, öyküler yazacağına”* (s. 216) inanması; fakat kocasının tüm bu inançlarına *“Boş laf!.. Boş laf!..”* (s. 36) diyerek kendi umutsuzluğunu, ona da aşılama çabalamasındandır.

“Lanvin giysileri, Hermes kravatu, yeleğinde altın zinciri, ince, uzun, biçimli ayaklarında timsah derisi parlak pabuçları, göze hemen çarpmayan ince şıklığı içinde, özenle kesilmiş saçları, akıllı gülüşü ile kendisini iyi saklamasını bilen bir cins kurt!” (s. 376)

Sen anlatıcının; *“Kim kimi seviyor gerçekten? Bir yerinden çatlamış, kırılmış, sakat sevgiler.”* (s. 506) şeklindeki ifadeleri onun, insanların birbirini sevebilecek olduğuna inanmadığını gösterir. Bu sebeple kocasıyla olan ilişkilerinde de kendini *“Aşâğılık evlilik oyunları oynamakta usta”* (s. 286) biri olarak görür.

Sen anlatıcı ile eşinin karı koca ilişkilerinde ortak bir amaçta birleşmemeleri mutsuz bir birlikteliği de beraberinde getirir. Eşlerin birbirlerine karşı iyi niyetli, ortak iş birliği ve birbirlerini doğru anlama çabalarının olmayışı onların arasındaki saygıyı da zedeler. Nitekim sen anlatıcı ile kocasının evlilikleri boyunca bireysel düşüncelerini ortak bir paydada toplayamamış olmaları duygusal bir bağın eksikliğinden kaynaklanır. Yalnız sen anlatıcı ile eşinin arasındaki karı koca ilişkisinde erkeğin baskın bir karakter olarak, kadını yani sen anlatıcıyı hâkimiyeti altına alma düşüncesi kadın tarafından kabul edilemez ve bu durum da onu kocasıyla ilgili düşüncelerinde olumsuz yönde etkiler.

Deli Aşk'ta başkişi Elif, kocası Cem Soner'e saplantılı bir tutkuyla âşıktır. Cem Soner ise karısını sever; fakat bu sevgi onu aldatmayacak kadar güçlü değildir. Karı koca olmalarına rağmen ayrı ülkelerde yaşayan Cem Soner ile Elif'in arasındaki bağ oldukça zayıftır.

Cem Soner, "*Elif'in, Paris'i mekân edindiği ilk yıllar*" (s. 60) karısını aldatmalarının "*Elif'e sevgisiyle ilgisi*" (s. 60) olmadığını düşünür. Çünkü ona göre; "*Elif'le yatmak, onun bir parçası olmak demektir*"r (s. 60). Yani yaptığı kaçamaklar birine bağlı olmaksızın yaşanan basit ilişkilendir.

Cem Soner, Elif Paris'teyken "*gençliğinde âşık olduğu terzi kadına gider*"ek (s. 60) cinsel ihtiyaçlarını giderir. Elif, İstanbul'a geldiğinde ilk günler yatak ilişkisinden başka bir şey düşünmeyen Elif ile Cem Soner, bir zaman sonra birbirlerine tahammül edememeye başlarlar. Hatta Cem Soner, karısını "*zorla kollarının arasına alıp hoşuna giden başka kadınları düşünerek sevişi*"r (s. 59) "*Daha doğrusu, sevişmeye çaba*"lar (s. 59).

Cem Soner, evliliklerinin ilk zamanlarında karısına, onun "*yerinin evi, kocasının yanı olduğunu anlatmaya çabalamış, başaramayınca yakasını bırakmış, yaptıklarına göz yumarak aldırılmaz olmuştu*"r (s. 43). Çünkü o zamanlar karısına "*Sevmek ne demek, deli gibi âşıktı*"r (s. 55). Elif, kocasının "*Kimi zaman sert, kimi zaman yalvararak*" (s. 43) birlikte yaşama isteğine karşı çıkar.

Cem Soner'e göre "*Hiçbir evlilik mükemmel değildir,*" (s. 48) fakat Elif'in Paris'te yaşamaya diretmesi onların evliliğini dolayısıyla karı koca ilişkilerini oldukça etkiler. Bunu bilen Cem Soner, karısını "*Paris'teki serseri arkadaşlarından kurtarmak için çekip almaya çabala*"r (s. 43).

Elif, kocasının "*yalanlarıyla yaşamaktan sıkıldığı*" (s. 92) için Paris'te yaşamaya diretir. Kocasıyla "*Uzaklaşarak (...) yaklaşabil*"eceklerini (s. 43) düşünen Elif, İstanbul'dan Paris'e dönüşlerinde kocasının "*karıların, kızların peşinde onu sevdiğini unut*"tuğunu (s. 59) gördükçe İstanbul'dan tamamen uzaklaşmaya çalışır.

Elif, "*İnsanlardan kuşkulanmaya Cem'le evlendikten sonra başla*"r (s. 102). Genç kızlık döneminde İstanbul'da "*Sultanahmet Parkı'nda, Ayasofya'ya yakın*

kahvelerde oturu”p (s. 105) “*şiiirler yaza*”n (s. 105) Elif, Cem’le tanıştıktan sonra insanlara ve geleceğe olan inancını kaybeder.

“Sonra bir gün Cem’i tanıdım. Birdenbire inançlarım, sevinçlerim, şiiirlerim hepsi yok oldu. Benim çocuk kaldığımı, dünyayı oyuncağım gibi algıladığımı söylemişti Cem. Atatürk çağı çoktan geçmişti. Bir çirkefin içindeydi dünya, Türkiye de beraber. Battıyorduk. Gerçekçi olmamız gerekirdi.” (s. 105)

Elif, kocasının “*yalanları*” (s. 102) yüzünden herkesten ve her şeyden “*kuşku*” (s. 102) duymaya başlar. Öyle ki; kimin yüzüne baksa “*“Ne yalan söyleyecek,” diye düşün*”mekten (s. 102) kendini alamaz. Kocasının, ona “*Gülüm*” diye hitap etmesi bile Elif için samimiyetten uzak, yalan bir sevgi gösterisidir.

“Bu yalancı adam, Nâzım’ın şiiirlerini sevdiğimi bildiği için bana, “Gülüm” diye başlayan, ateşli aşk mektupları yazar. Özlediğinde. Kadınsız günlerinde.” (s. 93)¹⁵⁴

Cem Soner’e göre karısıyla arasındaki “*Aşk bitmişti*”r (s. 59). “*“Her gün aynı yemeği yemeye kalkarsan, bir gün kusarsın.”*” (s. 59) diyen Cem Soner, Elif’i aldatmasına rağmen, “*Onun, kendisini, o puşt yüzlü pezevenkle aldatmış olabileceğine bir türlü inana*”maz (s. 87). Cem Soner’in kastettiği kişi Elif’in Paris’teki yakın arkadaşı Kristof’tur.

Cem Soner, karısına olan duygularında tutarsız davranır. Kimi zaman karısı öldükten sonra “*onu daha çok sevmeye başla*”dığına (s. 52) inanırken, kimi zaman da “*“Geberdi, iyi oldu,” diye düşün*”ür (s. 87). Onun bu çelişkili tavırlarının temelinde karısına “*Yalnızca alışamamış*” (s. 36) olması durumu yatar. Bu sebeple karısından çok yıllarca çalıştığı Genel Müdürle anlaşamayıp ayrıldığı “*gazeteyi*” (s. 11) düşünür.

Cem Soner “*“Bütün karı kocalar içten içe suçlarlar birbirlerini,”*” (s. 84) diyerek karısıyla olan ilişkisinde kendini yargılamaktan vazgeçer. Karısının “*Her isteğine boyun eğdi*”ğini (s. 23), “*Ona hep nazik davrandı*”ğını (s. 23) ve “*şımarttı*”ğini (s. 23) kısacası elinden geleni, yaptığına inanır. Yine de karısına “*Kır bacağını otur*

¹⁵⁴ Peride Celâl’in Nâzım Hikmet sevgisi; “*Çok çok büyük bir şair o*” şeklindeki kendi ifadelerinden de bilinmektedir. Öyle ki; yazarın, Nâzım Hikmet’e karşı söz konusu bu sevgisini roman karakterine de yüklediği görülür. “*Çok Katmanlı Duyarlıklar Yazarı Peride Celal*” adlı kitapta yer alan Hülya Bankoğlu Ekşigil’in Peride Celal ile yaptığı röportajdan alınmıştır.

evinde demiş olsaydı” (s. 23) birbirlerinin “iki ayrı insan değil, bir aile ola”bilecekleri (s. 249) ihtimalini de düşünmeden edemez.

Elif, kocasına olan aşırı sevgisinden kendini bir türlü kurtaramaz. Paris’te sürekli Cem’in olumsuz yanlarını düşünerek onu sevmekten vazgeçmeye çalışır. Her defasında; “*Bu adamı neden seviyorum? Delilik bu!*” (s. 203) diye söylense bile yine de Cem’i düşünmekten ve onu kıskanmaktan kendini alamaz. Elif, önceleri, yalnızca kocasının hayaliyle yaşayarak günlerini geçirirken, bir zaman sonra anlamsız bir şekilde arkadaşı Kristof’la yakınlaşır.

Elif, Kristof ile yasak bir ilişki yaşamaya başlar. Çünkü “*Hayatı boyunca yalansız, temiz sevgilerin peşinde koşup durmuş biri olan Elif için, Paris’teki en yakın dostu Kristof mükemmel bir insandır. Hep doğruyu söyleyen, dostlarını yalnız bırakmayan, iyi kalpli bir adamdır Kristof.*”¹⁵⁵ Bu ilişkiyle birlikte Elif’e artık “*“Koca”*” (s. 251) sözcüğü “*Yabancı bir sözcük gibi*” (s. 251) “*garip gel*”ir (s. 251). Bu durum Elif’in; “*Benim artık bir dostum var. Hiçbir zaman “kocam” olmayacak.*” (s. 251) şeklindeki aktarımıyla açıklanır.

Kristof, Buda’nın izini sürmek için birkaç aylığına Tibet’e gider. Kristof’un gidişinden bir hafta sonra arkadaşı Jean, Elif’in evine gelir. Jean, Kristof’un biseksüel olduğunu ve Tibet dönüşü sakat bir kızla evleneceğini söyler. Elif, Jean’a başta inanmaz; fakat Jean ikisinin çıplak bir şekilde olan fotoğrafını gösterince inanır. Elif, tek güvendiği insanın da kendine yalan söylediğini, onun da kocasından ve diğer insanlardan farkı olmadığını düşünerek intihar eder.

2.2. Baba Evlat İlişkileri

Sönen Alev romanına baba ve evlat ilişkileri yönünden bakıldığında buna sadece Seza ile babası Ahmet Suat Bey arasındaki ilişki örnek verilebilir. Ahmet Suat Bey, eşini kaybettikten sonra tekrar bir evlilik yapmaz ve hayatını sadece kızına adar. Eşinin ölüm döşeğindeyken; “*Kızımızı istediğim gibi yetiştir, çocuklarına iyi bir ana, evine sadık, temiz bir zevce olsun.,*” (s. 40) şeklinde söylediği sözler üzerine kızına hem anne hem de babalık yapar. Ahmet Suat Bey, kızının bir gece vakti bekâr bir erkek olan Doktor Sırrı Nihat’ın evine gitmesi üzerine çıkan dedikodulara bile sert tepkiler

¹⁵⁵ Tülin Er, “*Alışılmadık Bir Aşk*”, E Sayı 41, Ağustos 2002, s. 12.

vermez. Hatta kızının şerefi ve onuru için gidip Doktor Sırrı Nihat'la görüşür ve kızıyla evlenmesini talep eder. Dolayısıyla Ahmet Suat Bey'in, kızının yaptığı hataları düzeltmeye çalışan bir baba olduğu söylenebilir.

Seza ile Ahmet Suat Bey arasında, baba ile kız ilişkisinin yanı sıra dostluk, arkadaşlık ilişkisi vardır. Seza, babasıyla olan bu yöndeki ilişkilerini şöyle ifade eder:

“O benimle bir babadan ziyade samimî bir dost, bir arkadaş gibi meşgul oldu. Biraz serpilip, etrafımı anlamıya başlayınca bir kaç sene de onunla beraber Avrupa seyahatleri yaptık. Gördüğü şeyleri bana da gösterip, kendisi gibi hissettiğimi, zevk aldığımı görmek babamın en büyük zevki idi.” (s. 9)

Sönen Alev'de evladına karşı her zaman şefkatle yaklaşan Ahmet Suat Bey, eşinin yokluğunda hayatını kızına adamıştır.

Bir annenin evladını her gece uyumadan evvel öpmesi, üzerini örtmesi, saçlarını okşaması vb. gibi eylemler annenin olmamasından dolayı eserde baba tarafından yapılır: *“Odama girdiği zaman her zamanki gibi yanıma yaklaşıp, saçlarımı okşamasını, yüzümü öpmesini bekledim.”* (s. 35). Babasının sevgisine karşın Seza'nın da babasına beslediği sevgi ve saygı büyük ölçüde hissedilir: *“Çünkü ilk defa babamı ağlarken görmüştüm. Onun ıstırapla takallüs¹⁵⁶ etmiş yanaklarında süzülen yaşlar birer damla kıvılcım gibi sanki kalbime damlıyordu.”* (s. 36) Yani baba ile kız arasındaki ilişki tek taraflı değil, iki tarafın da ilgi ve alâkasıyla yürümektedir.

Annenin yokluğu baba tarafından kapatılmak istendiğinden ve buna göre hareket edildiğinden eserde bir annenin eksikliğinden bahsedilemez. Hatta eserin olay örgüsünde annenin olmayışından kaynaklı olumsuz bir durum yaşanmaz. Bu da kurgudaki baba kız ilişkisinin sağlamlığını gösterir.

Yaz Yağmuru'nda Doktor Şahin Bey, eşini erken yaşta kaybeder, bir daha evlenmez ve hayatının geri kalanını Doktor Galip adındaki oğlunun mutlu olmasına adar. Olay örgüsünde geriye dönüşlerle birlikte görebildiğimiz Doktor Şahin Bey ve oğlu Doktor Galip arasındaki baba evlat ilişkisi, neredeyse bir annenin evlatlarına karşı beslediği müşfik bir yapıdadır. Doktor Şahin Bey'in, oğluna söylediği:

¹⁵⁶ **takallüs** [< Ar. kulûs] (ç. b. takallûsât) 1. Gerilme, çekilip toplanma, büzüşme. 2. Sinirlerin gerilmesi” İsmail Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, 7. Bsk., Ankara 2014.

“Sonra annen öldü. Bana kaldın. Benim senden başka kimim var? Bütün emellerimi başının etrafında topladım. Hayatta –o da eğer annen öldükten sonra benim için öyle bir şey kaldıysa- saadet, sevinç, yaşama zevki, herşey, herşey benim gözümde senin varlığın şeklinde tecelli etti. Senin için yaşadım, senin için güldüm, senin için ağladım.” (s. 166)

şeklindeki sözleri onun, karısı vefat ettikten sonra yalnızca oğluna değer verdiğini gösterir. Ayrıca, Doktor Şahin Bey ve oğlu Doktor Galip gerek bir annenin, gerekse bir eşin yokluğunu birbirleriyle daha fazla ilgilenererek giderdikleri de söylenilebilir.

Doktor Şahin Bey eşinin vefatıyla birlikte büründüğü matemden yıllar yılı çıkamaz, kederle yaşadığı evinin bir gün oğlunun kuracağı ailesiyle birlikte şenleneceğini umut eder. Doktor Şahin Bey’in, bu beklentisi hâkim anlatıcı tarafından okura şu şekilde aktarılır:

“İhtiyar adam, son zamanlarda bilhassa, Galip Avrupada tahsilini ikmal edip de döndükten sonra: <Yakında torunlarım burasını şenletecek> sözünü ağzından düşürmez olmuştu.” (s. 164).

Aslında burada Doktor Şahin Bey’in dağılan yuvasının yerine oğlunun mürüvvetini görerek yeni bir aile kurmanın ümidinden de söz edilebilir.

Doktor Şahin Bey, oğluna karşı hiçbir zaman haşin bir baba olmaz. Onun tahsil hayatıyla yakından ilgilenererek Avrupa’da okutur. Tahsil hayatını tamamlayıp memlekete doktor olarak dönen oğlunun, araya hatırı sayılır arkadaşlarını koyarak hususî hastanelerden birinde vazifesine başlamasını sağlar. İşte bu haberi bir sabah kahvaltısında oğluna müjdelediğinde hâkim anlatıcı tarafından Galip’in mutluluğu onun çocukluğuna dönülerek anlatılır. *“Galip bu güzel habere çok sevindi. Babasına teşekkür etmekle kalmıyarak çocukken yaptığı bir şeyi tekrar etti. Kalktı, onu iki yanağından öptü.”* (s. 80)

Doktor Şahin Bey ile oğlu Doktor Galip arasındaki baba ve evlat ilişkisi samimi, içten ve hoşgörüyeye dayalı bir arkadaş ilişkisi gibidir. Doktor Galip’in Şahende Hanım ile evlenmeye mecbur kalması olaylarında bile Şahin Bey oğluna sakin bir şekilde yardım etmeye çalışır. Oğlu Doktor Galip de babasına karşı son derece saygılı ve sevgi doludur.

Kızıl Vazo’da Kemal Bey’in kızı Azize’ye karşı koruyucu ve kollayıcı tutumları ön plandadır. Kemal Bey, Tosun Ağalar ailesi ile yıllardır aralarında sürüp

giden kan davasından kızını korumak için ona bu kan davası mevzuundan bahsetmez. Hasımları Şevket'in, bir gün kızını da öldürebileceği düşüncesiyle Azize'nin gittiği her yere onunla birlikte “*refakat ed*”er (s. 13).

Kemal Bey, kızını istediği her şeyi “*yapmakta serbest*” (s. 13) bırakır. Onunla birlikte gittiği her yerde kızının kurduğu “*dostlukları hoş gör*”ür (s. 13), “*Hiçbir eğlence*”sine (s. 13) ve isteğine “*mâni olma*”z (s. 13). Bununla birlikte Azize de, yalnız başına “*bir yere adım*” (s. 13) atmadan yaşar. Azize, babasının bu durumunu kendine olan düşkünlüğüne yorar. Kimi zaman başkaları gibi neden yalnız başına hiçbir yere gidemediğini sorgulasa da yılların verdiği alışkanlıktan dolayı bu durumu önemsemez.

Azize, babasının “*sözlerini bir emir gibi telâkki eder*”ek (s. 40) mümkün olduğu kadar babasının sözünden çıkmamaya çalışmıştır. Babasının bazı arzuları, yapmak istemediği “*şeyler olsa bile derhal kabul eder*” (s. 40). Eser, Kemal Bey'in ölümü ile başlamasından dolayı, onların baba kız arasındaki ilişkisini yalnızca Azize'nin geri dönüşleriyle birlikte aktardığı ölçüde incelemeye olanak sağlar. Bu sebeple Kemal Bey ile Azize'nin baba-evlat ilişkisindeki tutum ve davranışlar yukarıda bahsedildiği ölçüde değerlendirilebilir.

Kızıl Vazo'da Tosun Ağalar ailesinden olan Şevket'in “*dünyada tek sevdiği, nefret etmediği kimse*” (s. 281) yalnızca oğlu Rıza'dır. Şevket, ailesi tarafından intikam hırsıyla büyütülmüştür. Ailesinden üç kişinin ölümüne sebep olan Sönmezoğulları ailesinden üç kişiyi öldürüp ailesinin intikamını almadan ölmek istemez. Rıza, babasının kin ve nefretine karşı ona “*acı*”sa (s. 135) da yine de babasını “*çok sev*”er (s. 135). Şevket ve Rıza arasında baba ve oğlun birbirine karşı olan sevgisinden başka eserde, onların aile bağlarına ilişkin herhangi başka bir bilgi yer almaz.

Atmaca eserinde Miralay Fethi Bey'in kızı Handan ve Meliha ile olan ilişkisi baba-evlat arası ilişkiler bağlamında ele alınabilir.

Fethi Bey'in kızları ile olan ilişkisine eserde fazla değinilmemiştir. Fakat bir baba olarak, kızlarına karşı yakınlığı ve duyguları bağlamında bilgi edinmek mümkündür. Fethi Bey, Handan'ı “*o benim gibi.. Asker kızı olduğu nasıl belli..*” (s. 26) diyerek kendisine benzetir. Böylelikle Fethi Bey'in, “*Handanı büyük kızından fazla sev*”diği (s. 26) onu; “*açık, sade, tam asker evlâdı*” (s. 26) olarak gördüğü

bilgisine ulaşılır. Diğer kızı Meliha'nın yapısı ise Fethi Bey için; “*her an gizli bir şey düşünür gibi, her an kendisile meşgul. Oturuşu, kalkışı, yürüyüşü, hepsi hesaplı*”dır (s. 26). Yani Fethi Bey'e göre kızları karakter olarak birbirine benzemez ve Handan'ı mizacı gereği kendisine benzettiğinden diğer kızından daha fazla sever görünür. Hâkim anlatıcı tarafından da “*Handanın babası, Miralay Fethi Bey.. evet, o da kızına benzerdi Karakteri kuvvetli, biraz sert görünüşü altında ince hassas bir ruhu olan açık sözlü mert bir asker..*” (s. 17) şeklinde yapılan benzetme kanaatimizi doğrular niteliktedir.

Fethi Bey'in kızları ile olan ilişkisine sadece bahsettiğimiz üzere yer verilmiş olup söz konusu baba ve kızlar arasında olumsuzluk teşkil edecek bir durumdan söz edilmez. Buradan hareketle eserde inceleyebildiğimiz tek baba evlat ilişkisinin sorunsal bir zemin üzerine kurulmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Üç Kadının Romani'nda Kadri Bey'in kızları Fatma, Belkis ve Renan'la olan ilişkisi dikkat çekicidir. Kadri Bey'in bir baba olarak kızlarını, kızlarının da babalarını sevmediği eser boyunca okura açıkça gösterilir. Kadri Bey, kızlarından “*En çok Belkis'i, büyük kızını severdi. Fatma ile eskidenberi araları fenaydı (...) Renan'a ise garip bir düşmanlığı vardı*”r (C. 1. s. 52).

Kadri Bey, Renan'ı sevmeme nedeninin; “*annesini olacak o kendini beğenmiş İsviçre'liden dolayı. Küçük kızının karşısında tuhaf bir aşağılık duygusuna yakalan*”ıyor (C. 1. s. 52) olmasından kaynaklandığını düşünür. Ona göre Renan; “*Soğuk, yabancı, küstah*”tır (C. 1. s. 52). Çünkü Renan'da; “*gâvurlara mahsus bir kendini beğenmişlik te vardır.*” (C. 1. s. 123)

Renan, “*Babasından nefret eder*” (C. 1. s. 87). Kadri Bey'in; “*Tütün ve ihtiyarlık kokan nefesi, giyinişi, konuşması, hasisliği her şeyi içine iğrenme verir*” (C. 1. s. 87). Hatta babasının; “*Geri bir adam, küçük bir derebeyi, kendine ve etrafına tamamen faydasız bir parazit*” (C. 1. s. 87) olduğunu düşünür.

Renan, babasının gönderdiği “*birkaç yüz lira*” (C. 1. s. 95) ile İsviçre'de, Julie Teyzesinin yanında kalır ve lise eğitimine devam eder. Fakat Kadri Bey, kızının “*İsviçre'de fink at*”tığını (C. 1. s. 52) düşünerek, okulu biter bitmez parasını kesip İstanbul'a dönmeye mecbur bırakmayı amaçlar. Renan, babasının İsviçre'de

okumasına razı olmasının sebebini; “*Julie Teyzem bir gün ölürse kadıncağızın beş on paracığını bana bırakacağını biliyor. Hatırını kırmak işine gelmemiştir.*” (C. 1. s. 96) olarak yorumlar.

Renan, annesinin Kadri Bey gibi “*görgüsüz, cahil bir adamı sevmiş olması*”na (C. 1. s. 164) bir türlü inanamaz. Renan için babası; “*çok fena bir adam, yalnız kendini, paracıklarını düşünen bir egoist*”tir (C. 1. s. 166). Hatta o, herkesin “*hayatını bedbaht etmek için dünyaya gelmiş*”tir (C. 1. s. 166). Renan, babasından nefret ettiği gibi annesinden de nefret eder. Çünkü ona göre; “*Bütün kabahat ikisindeydi: İsviçre’li kadınla babası olacak cahil adamda*”dır (C. 1. s. 88). Annesi ve babası; “*Bir anlık zevkleri uğruna*” (C. 1. s. 88) Renan’ın dünyaya gelmesine sebep olmuşlar ve “*Münasebetsiz bir birleşme yüzünden onu da makhûm etmişlerdi*”r (C. 1. s. 88).

Renan kendisinin, annesi ve babası “*yüzünden köksüz olduğunu, onların yüzünden ıstırap çektiğini, bir yerlere yerleşemeyip tutunamadığını*” (C. 1. s. 88) hisseder. Buna karşılık “*cahil bir Türkün kızı*” (C. 1. s. 88) olması, kendini “*yarım kan, bozuntu, acaip bir mahlûk*” (C. 1. s. 88) gibi hissetmesine neden olur. “*Annesi öldüğü için bütün nefreti babasına doğru ak*”an (C. 1. s. 88) Renan, babasının kendini “*dünyaya getirmeye hakkı*” (C. 1. s. 88) olmadığını düşünerek, onun istediği gibi yaşamamak için çabalar.

Kadri Bey, diğer kızı Fatma’yı; “*Muharrir, ressam bozuntusu, ne olduğu belirsiz adamlarla düşüp kalkan*” (C. 1. s. 83) biri olarak görür. Çünkü ona göre; “*Fatma o serseri kocası ile kendi âleminde, keyfindedir*”dir (C. 1. s. 52). Hatta “*bir serseriye koca diye seçen ortanca kızını hiç sevmez*” (C. 1. s. 83). Kadri Bey’in, küçük kızını sevmediği gibi ortanca kızını da sevmediği muhakkaktır.

Kadri Bey, hastalığı sebebiyle tüm günlerini odasında, yatarak geçirir. Belkis ile kavgaları ve kardeşi Zarife’nin şikâyetlerine tahammül edemeyerek kendine bakması için Fatma’yı yanlarına çağırmaı düşünür. Çünkü ona göre kızı; “*Kendini beğenmiştir, küstahtır, şudur budur ama hastaya bakmasını bilir, hem bunları Fatma’dan başkası sindiremez.*” (C. 1. s. 67) Fatma, Kadri Bey’in çocukları arasında onun için “*en acaib*” (C. 1. s. 122) olanıdır. Çünkü Fatma; “*Konuşmak istemedi mi rahat bırakmalı, kızdı mı hiddetinden korkmalı*”dır (C. 1. s. 122). Kadri Bey, Fatma’yı “*... istediği zaman konuşur, istemezse cevap vermez. Kızıp kızmadığı, sevip sevmediği*

anlaşılmaz (...) Kalbinin kapısı mühürlü. Oraya kimseleri sokmaz. Hani soğukluğuna da soğuktur.” (C. 1. s. 123) olarak tanımlar. Ayrıca Fatma'nın “*üç kızın en çirkini*” (C. 1. s. 123) olduğunu da düşünmektedir.

Fatma'nın güzel olmadığını düşünen Kadri Bey; “*Bana benzemez, anasına benzemez (...) kime çekmiş bu kız?>*” (C. 1. s. 123) diye sürekli kızının güzelliğini sorgular. Yine de Fatma'nın güzel olmadığını; fakat “*akıllı olduğunu kâbul*” (C. 1. s. 123) eder.

Kadri Bey, kızı muharrir olmak istediği zaman onu “*evden kovmuş*” (C. 1. s. 123) ve “*Tam iki sene yüzünü görmemiş, lâfını etmemişt*”r (C. 1. s. 123). Fatma'nın muharrir olmak istemesi, Mehmed ile evlenmesi gibi durumlar Kadri Bey'in kızına karşı olan sevgisizliğini her geçen gün daha da arttırmıştır denilebilir. Kızının kocasıyla boşanmasına sevinen Kadri Bey, kızının baba evine dönmesine “*Para cihetinden rahat edecek*”lerini (C. 1. s. 124) düşünerek sevinir. Böyle bir durum karşısında kızından maddî bir menfaat beklediği için mutlu olan Kadri Bey'in kızını gerçekten sevmediği, çıkarı için yanında kalmasını istediği ve onun aile yaşantısına değer vermediği görülür.

Fatma, daha çocukluğundan itibaren “*Babasından (...) nefret ed*”er (C. 1. s. 47). Çünkü ona göre babası; “*hasta, mızımız*” (C. 1. s. 83) bir adamdır. Öyle ki; Mehmed'den ayrıldıktan sonra bir süreliğine ailesinin yanına geri döndüğünde babasının evinin “*kasvet dol*”u (C. 1. s. 83) olduğunu düşünerek babası ve diğer bireyleri ile arasına daha fazla mesafe koyarak “*derhal bir oda, bir pansiyon*” (C. 1. s. 83) bulup evdekilerden uzaklaşmak ister.

Fatma ile Kadri Bey'in arasında sürekli bir tartışma yaşanır. Bu tartışmalar; Fatma'nın romancı olmak istemesi, Mehmed ile evlenmesi, ailesine bir yabancı gibi uzak durması vs. gibi durumlardan kaynaklanır. Fatma, sadece kendini düşünen, etrafındakilerle hatta ailesiyle bile ilgilenmeyen bir kişidir. Çoğu zaman onun da: “*Ben fena bir kadınum, kupkuru bir kadın! Babamı, kardeşlerimi, kimseyi sevmiyorum*” (C. 1. s. 129) diye kendini tenkit etmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Kadri Bey, “*En çok Belkis'i, büyük kızını sever*” (C. 1. s. 52). Çünkü Kadri Bey'e göre; “*Belkis başkaydı. Hem güzeldi, hem de kanı sıcaktı*”r (C. 1. s. 52). Kızıyla

sürekli kavga etseler de Kadri Bey kızının; “*Kızmasına bakmamalı. Şimdi söylenir, şimdi gülüp gönlünü al*”acağını (C. 1. s. 52) bilir.

Kadri Bey’in Belkis ile kavgalarının hemen hepsi para mevzuu yüzündendir. Kadri Bey, kızı bir ihtiyacı için para istediği zaman; “*-Koca kadına ben bakmaya mecbur muyum? Evlen, kendine birini bul, başının çaresine bak.*” (C. 1. s. 203) der. Kadri Bey’in kızına karşı böyle bir üslupla konuşması kavgalarını daha da şiddetlendirir ve baba- kız arasındaki sevgisizliğin nefrete dönüşmesine neden olur. Kadri Bey, Belkis’i sadece diğer kızlarından daha güzel olduğu için sevmektedir. Bununla birlikte kızı para istediği zaman ona: “*-Defol, gözüm görmesin! İfrit, nankör, vicdansız seni!*” (C. 1. s. 205) diyerek hakaret ve öfke dolu sözler söylediği görülür.

Belkis, babasının hastalığından ve cimriliğinden bıkmıştır. Evli olan ortanca kardeşi Fatma ve İsviçre’de okuyan küçük kardeşi Renan’ın değil de, kendisinin babasıyla ilgilenmesine öfke duyar. Bundan dolayı “*Dönmek, yataktakine bakmak, ilâç vermek lâzım. <Ama niçin ben, daima ben? Ondan nefret ediyorum, bu evden nefret ediyorum! Öbür kızları yok mu bunun?>*” (C. 1. s. 50) diye düşünür.

Kadri Bey’in babasından kalan mirasına hak talep eden yeğenleriyle sürekli mahkemelik oluşu Belkis’i babasına karşı daha da öfkeli bir hâle getirir. Çünkü babasının inadı ve cimriliği yüzünden bir orta yol bulunamayan davalardan dolayı hükümetin mahkeme sonuna kadar mal varlıklarına el koyması onu istediği gibi yaşamaktan alıkoyar. Bu mevzu yüzünden tartışmalarında Belkis, Kadri f’e: “*<Münasebetsiz adam! Sen hiç dâvadan, mahkemeden vazgeçer misin? Kendin de sürünecek, bizi de süründüreceksin, meramın bu! Manyak, hasis ihtiyar!>*” (C. 1. s. 55) şeklinde ithamlarda bulunur.

Belkis, çoğu zaman babası “*<Ölürse?>*” (C. 1. s. 51) her şeyin yoluna gireceğini, istediği gibi yaşayabileceğini hatta istediği biriyle evlenebileceğini hayal eder. Hatta onun odasında bulunduğu zamanlarda; “*Gözlerini kapamak, açtığı zaman onun ölmüş olduğunu görmek ist*”eyerek (C. 1. s. 55) böyle bir durum karşısında “*heyecandan tit*”rediğini (C. 1. s. 51) hisseder. Kimi zaman Belkis’in “*Duyduğu sevinçten utandı*”dığı (C. 1. s. 51) ve “*pişmanlık duydu*”ğu (C. 1. s. 51) da olur. Yine de babası ölürse; “*Bu yatak, bu masa, ilâç şişeleri, hasta şikâyetleri hepsi birden*

bitiverecek” (C. 1. s. 51) diye düşünüp mutlu olmaktan kendini alıkoyamaz. Çünkü ona göre babası Kadri Bey; *“hasta inatçı ihtiyar”*ın (C. 1. s. 55) biridir.

Belkis’in babasıyla olan olumsuz ilişkisinin daha çocukluk yıllarında başladığı görülür. Belkis’in her zamankine benzer, bir tartışmaları sırasında Kadri Bey’e söylediği şu sözler:

“-Çocukken yüzümüze bakmadınız. Seyyahatlerle, kadınlarla keyfettiniz. Biz anasız babasız, başıboş büyüdük. (...) Bir gün birimizi karşınız alıp okşadığınızı, hatırlamam. Dövmek, azarlamak var mı sizde boldu onlar. (...) Bize geldi mi bir mektep önlüğü yaptırmak için günlerce ağladığımı bilirim ben. Ne zaman çocuklarınıza para vermek lâzımgelse eliniz titremiştir.” (C. 1. s. 204)

onların arasındaki bağı ne denli zayıf olduğunu gösterir.

Belkis, *“Ne hınzır, ne menfaatperest adam bu! Allah onun da, vakıflarının da belâsını versin! Zaten ne bize, ne kendisine hayrı yok ya!”* (C. 1. s. 199) diyerek, tek çaresinin zengin bir adamla evlenip babasından ve fakirlikten ancak bu yolla kurtulabileceğini düşünür. Bunun için sonradan görme ve zengin bir adam olan Necdet Yağcı ile gezmeye, onu kendisine âşık edip evlenmeye çalışır. Fakat Necdet Yağcı’nın bir türlü evliliğe yanaşmaması onun babasına karşı daha fazla nefret duymasına, evlenememesinin tek sebebi olarak babasını görmesine neden olur.

Belkis, Necdet’le evlenmeyi ona âşık olduğu için değil, istediği lüks sosyete hayatına kavuşabilmek için ister. Bu sebeple Necdet’le gezmesi bile ona göre babasının yüzündendir. Çünkü Belkis; *“Eğer arabada bu yeni zenginin yanında oturuyor, onun arzusuna boyun eğerek gizli, fena bir otelin yolunu tutuyorsa bundan mirasyedi Kadri Bey mesuldü. Saçma adam servetini akıllıca idare edip, kızlarına lââyık oldukları hayatı temiz edemez mi sanki?”* (C. 1. s. 106) diye düşünür.

Belkis, babasıyla yaşadığı problemler, istediği hayata kavuşamama, evlenememe gibi nedenlerden dolayı psikolojik bir bunalım içindedir. Kadri Bey’in kızına bir araba parası dahi vermemesi, onun Şefik adında kendinden on yaş küçük bir adamla birlikte olmasına neden olur. Belkis’in: *“<Sen paracıklarını mezarına sakla, göm ihtiyar papaz! Ben bir araba parası bulamadığım için heriflerle öpüşüp yatarak araba paramı ödeyeyim!”* (C. 1. s. 323) şeklindeki aktarımı bu duruma örnek gösterilebilir.

Belkis'in, Şefik ile beraber olmasıyla birlikte evlilik hayalleri de biter. Yıllarca evlenip sadece kocasıyla birlikte olmayı isteyen Belkis'in evlenmeden evvel bir erkekle beraber olmasının tek nedeni, ona göre babasının suçudur. Şefik ile geçirdiği geceden sonra geç vakit eve geldiğinde babasının; “*neden ilk krizde ölmediğini esefle düşün*”ür (C. 1. s. 199). Kadri Bey, o gece bir kriz geçirir. İlaçlarını vermesi için Belkis'i çağırır; fakat tüm hayallerinin bittiği düşüncesiyle bunalım geçiren Belkis, babasının yanına gitmez.

Kadri Bey, son zamanlarda acil durumlarda odasının tabanına vurarak hemen alt katındaki kızını yardıma çağırmaı âdet edinmiştir. İşte o gece de odasında kızından yardım istemek için terliğiyle odasının zeminine vurur ama Belkis: “*-Ölmek iyidir, dedi. En iyisidir emin ol baba! Kurtulursun, hepimiz de kurtuluruz! Tık! Birden bire herşey durur. Dile düşmüş kız, parasızlık, mahkemeler, vakıflar, herşey biter.*” (C. 1. s. 325) diye düşünür. Hatta “*-Canı cehennem! (...) Gebersin, kurtuluruz!*” (C. 1. s. 326) diyerek babasının ölmesine sebep olur.

Belkis, babası öldükten sonra her şeyin düzeleceğini düşünmüştür. Fakat babasının yardıma çağırıldığı gece yanına gitmeyerek babasının ölümüne sebep olması onun hastalanmasına ve sürekli krizler geçirmesine neden olur. Belkis, “*<Evet tok tokları duydum. (...) Onun yanına gitmedim. Ondan nefret ediyordum, babam değil, kim olursa olsun! Doğrusu bu! Ne zamandır onun ölümünü bekliyordum...>*” (C. 2. s. 97) sözleriyle kendini avutmaya çalışsa da bir zaman sonra babasını öldürmüş olmanın yükünü taşıyamaz ve intihar eder.

Kadri Bey'in ölümüne diğer kızları Fatma ve Renan da üzülmez. Fatma'nın babasının ölümü üzerine, Belkis ve halasının yanına gidip on dakika kadar durması ve bir damla göz yaşı dökmemesi onun bu ölüm karşısında keder duymadığını gösterir. Renan ise; “*onun ölümüne hiç acımamıştı. Hattâ hıncını alır gibi olmuş, biraz sevinmişti bile*” (C. 2. s. 197) denilebilir.

Kadri Bey ile kızları arasındaki baba-kız ilişkisinin tamamen nefret duyguları ile temellendirildiği görülür. Belkis'in yaşadığı sıkıntılar neticesinde babasını öldürmesi, Fatma ve Renan'ın babasının ölümüne kayıtsız kalması bu kişiler arasında baba-kız bağının kurulamadığını ve karşılıklı sevginin hiçbir zaman olmadığını göstergesidir.

Baba-kız ilişkisi bağlamında incelenen Kadri Bey, Belkis, Fatma ve Renan'ın eserinin kişilerinden Şair Arif Hikmet aracılığıyla hâkim anlatıcı tarafından tahlil ve tenkidinin yapıldığı görülür. Buna göre:

“... Kadri Bey (...) Osmanlı devrinden kalma mükemmel bir mirasyedi tipi. (...) Eski bir çapkın, hodbin, manyak bir ihtiyar. Sonra Belkis, sonra Renan? Belkis Şarklı bir kadının daima içinde duyduğu korunma, <müdafaai nefis> dedikleri şeyin peşinde. Nineleri gibi bunu yalnız kocada, evlenmekte bulabileceğine inanıyor. Bir taraftan da inkilâp sonrası kızı, birçokları gibi Avrupa'lılaştırmanın, bacak kol göstermek, iki frenkçe lâf paralayıp, dans etmek olduğunu sanıyor. Renan'ı pek tanımıyorum ama, onun meselesi bana taşıdığı bir damla yabancı kandadır gibi geliyor. Köksüz bir kız. Üstelik taşıdığı kandan çocukça bir gurur duyuyor. (...) Lüzumsuz yere şişiniyor. Rahat değil. Genç, ateşli ruhu kendi arzusuyla sıkıştırdığı dar bir çemberin içinde kaynayıp taşıyor” (C. 2. s. 22)

olması gibi söz konusu bu kişilerin karakter bakımından farklı oluşları onların aile içi baba-kız ilişkisinde de sorunlu kimliklere sahip olmalarını beraberinde getirmiştir.

Kırkinci Oda'da başkişi Ayşe ile Züleyha'nın babalarıyla olan ilişkisine Ayşe'nin mektupları ve geriye dönüşleri aracılığıyla ulaşılır. Ayşe, Saib Nuri'ye gönderdiği mektubunda babasından; *“Babam çirkindi, çok çirkindi! Yıllardır müsteşarlıktan bir adım ileri atamamış geçimsiz, kıskanç, hasis bir adam!”* (s. 32) şeklinde bahseder.

Ayşe ve Züleyha'nın babaları ölmeden, anneleri ise başka bir erkekle kaçmadan evvel ailelerinde *“Kavgâ, kıskançlık sahneleri eksik ol”*maz (s. 61, 62). Züleyha'ya göre bunun sebebi babasıdır. Çünkü ona göre annesi babasının; *“kıskanç”*lığı (s. 62) yüzünden evini terk etmiştir. Bu sebeple de annesini *“haklı çıkari”*r (s. 62) babasını da suçlu görür.

Ayşe, babasına *“Hiçbir zaman fazla bir sevgi duymamıştı”*r (s. 32). Onun;

“Babam annemden başka kimseyi sevmeyi hayatında sanıyorum. Daha doğrusu yalnız kendisini seven egoistin biriydi. İsviçrede yaşadığı yıllar boyunca aydan aya resmî, soğuk mektuplar yollar, gönderdiği ceb harçlığını çok görerek, fazla müsrif olduğumdan, kendime ablam gibi bir koca bulmaktan başka çare olmadığından söz açar dururdu.” (s. 62)

şeklindeki ifadeleri babasıyla ayrı yaşadıkları dönemlerde de bir anlaşmazlık içinde olduklarını gösterir.

Züleyha, Paris’te yaşadığı yıllarda “*annesi gibi süslenmek için para, daima para, ist’ediği*” (s. 62) için İstanbul’daki akrabaları tarafından uygun görülen Tarık Bey ile evlenir ve İstanbul’a yerleşir. Ayşe’nin; “*Babam emekliye ayrıldığı zaman ilk işi Züleyhaya bir koca aramak oldu.*” (s. 62) ile “*Zengin diye Züleyhayı hemen Tarık Beye yamayan babam değil mi?*” (s. 32) şeklindeki söylemleri, Züleyha’nın evliliğinde babasının da etkisi olduğunu ortaya koyar. Hatta kızını, sırf zengin olduğu için Tarık Bey’le evlendirmesi onun, kızına değil, paraya önem verdiğini gösterir.

Züleyha, İstanbul’a yerleştiği zamanlar Ayşe liseyi yeni bitirmiştir. Babası, “*Hasisliği yüzünden Üniversiteyi Pariste bitirme*”sine (s. 32) engel olur ve kızını “*beni başından savmak için Züleyhanın yanına gönder*”ir (s. 32). Karısı terk etmiş, Züleyha ile Ayşe İstanbul’a yerleşmiş olmalarına rağmen babaları “*memlekete dönme*”z (s. 32). Nitekim “*Bütün paralarını yiyerek ölüncüye kadar orada kal*”ır (s. 32). Babaları ölmeden evvel, hastalığı sebebiyle İsviçre’ye gider. Ayşe ile Züleyha, babalarının yanına gitmek isterler; fakat o izin vermez. Ayşe bu durumu; “*Hastayken bile, ölüncüye bile bizi yanına çağırmadı, bizi istemedi! İki el bir baş için! Ne korkunç şey bu!*” (s. 32, 33) şeklinde aktarır.

Babaları, “*Sefaretin davetlerinden birinde karısının Amerikalı ile üst üste bir kaç defa dans ettiğini, fazla gülmeye eğlendiğini görünce!..*” (s. 32) karısının Amerikalı adamla bir ilişkisi olduğunu anlar. Annelerinin terk edip gitmeleri de bu olay sonrasında yaşanır. Züleyha, babasının; “*Müthiş kiskanç bir adam!*” (s. 32) olduğunu düşündüğü için annesinin kendilerini bırakıp gitmesinde tüm suçun babasında olduğuna inanır. Ayşe içinse; “*İkisinin de iftihar edilecek tarafları yok*”tur (s. 61).

Ayşe ile Züleyha’nın babalarıyla aralarında geçmişte sağlıklı bir ilişki olduğu söylenemez. Cimriliği sebebiyle kızlarını başından atan, kiskançlıklarıyla karısını kaçıran bu adam, çocuklarıyla arasında bir bağ kuramamıştır. Ayşe’nin “*ölen babasına da acımıyor*” (s. 32) oluşu biraz da babalarının kendilerine olan davranışları yüzündendir. Çünkü babaları, yaşarken annelerine de hayatı zehir etmiş, “*bir gece yabancı bir memlekette karısını kapının önüne atacak kadar da kalbsiz*”leşmiş (s. 32) biridir. Ayrıca onun “*karısından başka bir şey düşünmeyen, işini savsaklıyarak bütün bir Türk kolonisine gülünç düşen sinirli, zayıf, iradesiz*” (s. 31, 32) yapısı da Ayşe’nin

“*isyan duyguları içinde köpürme*”sine (s. 31, 32) böylelikle babasıyla aralarındaki zayıf bağı da kopmasına neden olur.

Ayşe ile Züleyha, babaları ile sağlıklı bir ilişki kuramamıştır. Babaları ise karısına olan zaafi yüzünden kızlarını geri plana atar. Hatta karısının kendini terk etmesinden sonra kızlarını da başından savuşturur. Söz konusu baba ve kızları arasındaki bu zayıf ilişki onların birbirlerine yabancılaşmasına yol açar.

Gecenin Ucundaki Işık'ta vaka zamanına göre Macide'nin babası ölmüştür. Fakat Macide'nin geriye dönüşlerle babası ile olan anılarını hatırlaması onların arasındaki baba- kız ilişkisini incelemeye olanak sağlar. Babası vefat ettiğinde Macide “*lisenin son sınıfında*”dır (s. 15). Macide'nin babası, “*bir avukatın yanında yardımcı*” (s. 11) olarak çalışır. “*Yarı çıplak bir evde yoksul, güç, kupkuru günler*” (s. 10) geçiren Macide için bir de babasının hastalık masraflarıyla ilgilenmek, durumlarını daha da zor bir hâle sokar. Macide'nin babasıyla ilgili hatırladıkları; “*çok az çalışır, vaktini evde geçirir*” (s. 11), annesine yardım ederek “*Mutfağa girip yemek yapar, ortalığı süpürdüğü*” (s. 11) anlardır.

Macide, kendini “*Vaktinden evvel çökmüş, huysuz, hasta, az kazançlı, küçük bir avukatın kızı*” (s. 10) olarak görmektedir. Bu sebeple babasının dünyadan “*göçüp gidişi*” ona “*kurtuluş gibi görün*”müştür (s. 15). Babası öldüğünde “*<İniltilerini duymayacağım, adım atışıma kızan kızgın gözlerini görmeyeceğim, eczahaneye borçlanmıyacağız artık!>*” (s. 15) diye düşünür. Babasının defnedilmek üzere evden çıkarılırken hissettikleri babasının ölümüne üzülmeye aksine sevindiğini gösterir.

“*<Kapıdan çıkan şeyle beraber evdeki ilâç şişeleri, inilti, kötülükler gidiyordu. Büyük bir yük kalkmıştı omuzlarımdan. Kara bıyıklı, huysuz, hasta adam!.. Buydu babam, buydu kapıdan çıkarılan tabutun içindeki!..*” (s. 16)

Macide'nin babasıyla olan sevgi çatışmasının temelinde, onun babası tarafından istenilmediğini düşünmesi yatar. Macide, babasının “*erkek evlât*” (s. 11) istemesine rağmen kızı olmasını kabullenemediğini bilir. Babası için “*erkek çocuk, adının yeşerip sürmesi, sevdasının coşkunun bir gösterisi, bütün Türk evlerinde olduğu gibi bir ululuk örneği*”dir (s. 11).

Macide, fiziksel olarak babasına çok benzer. Fakat onların birbirlerine neredeyse tıpatıp benzemeleri bile babasının ona karşı “*yüreğini yumuşatmamış*”tır (s. 11). Macide, annesi ile babasının sadece birbirlerini sevdiğini düşünür. Hatta babasının, karısını kızından bile kıskanması Macide’ye göre erkek değil, kız olduğundan kaynaklanmaktadır. Macide, babasıyla ilgili söz konusu bu düşüncelerini şöyle aktarır:

“Bir erkek evladı olsaydı yine kıskanır mıydı bilmiyorum. Yalnız bütün hayatınca annemi benden kıskandığına, beni aralarına girmiş bir engel gibi görmüş olduğuna inanıyorum.” (s. 11)

Macide’nin babası, romanın vaka zamanına göre yıllar önce vefat etmiş olduğundan dolayı onların arasındaki baba kız ilişkisi, Macide’nin babasıyla ilgili aktarımlarından hareketle incelenmeye imkân sağlar. Bu durumda da Macide’nin babasının erkek evlat sahibi olma arzusu onların arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkiler.

Güz Şarkısı’nda Nuriye Hanım, babasından “*nefret ed*”er (s. 144). Nuriye Hanım’ın babasından nefret etmesinin en önemli sebebi âşık olduğu “*Sokaktaki adamlar*” (s. 144) yani yazar Sahir Kırtay ile arasındaki “*tek engel*”in (s. 144) babası olduğunu düşünmesidir.

Nuriye Hanım, babasının aşırı korumacı tutum ve davranışları karşısında kendini “*Yedeğe alınmış körler gibi pek zavallı görür*”r (s. 86). Gençlik döneminde bir gün babasıyla dışarı çıktıklarında babası yoldan karşı karşıya geçerken elinden tutup kendisinin “*kazasız belâsız karşı kaldırma geçir*”meye (s. 86) çalışır. Nuriye Hanım, babasının bu hareketiyle onun “*tutsağı*” (s. 86) gibi olduğunu düşünmeden edemez.

Nuriye Hanım, kendisini babasının “*bir <şeyi>*” (s. 86) olarak nitelendirir. Nuriye Hanım’ın babasının gözünde kendini “*şey*” belirsiz zamiri ile ifade etmesi onunla babası arasındaki ilişkinin belli belirsiz bir yapıda olduğunu gösterir.

Babası ile Nuriye Hanım’ın anlaşamamasının bir sebebi de, Nuriye Hanım’ın babasından bir sevgi görmemesidir. Ona göre babası kızını sevmek için yalnızca “*Pazar günleri vakit bulur*” (s. 87) olmasıdır. Fakat büyüdükçe annesinin kendine ilgisiz davranmasının aksine babası, kızını “*büyüdükçe daha çok ilgilenmeye başla*”r (s.

88). Bunun sebebi de “*Kızının gençliği, güzelliği ile öğünen kibar bir adam*” (s. 88) oluşudur.

Nuriye Hanım’a göre babası kendine karşı “*Her zamanki gibi uzak ve yabancı*” (s. 88) bir adamdır. Yalnız genç kız olduğunda onun gözlerinde “*Zaman zaman bir sevinç*” (s. 88) ışığı görse de babası sonradan “*kusur etmiş biri gibi hemen durgun, yukarıdan baba kalıbına çekil*”ir (s. 88). Bu durumun da etkisiyle baba-kızın birbirlerine karşı her zaman soğuk ve mesafeli bir şekilde yaklaştıklarını söylemek mümkündür.

Nuriye Hanım, babasının bir tek “*Siyah kadife ceketini, kolonya kokusunu sever*” (s. 87). Bununla birlikte onların arasında iletişim bozukluğu olduğu da söylenebilir. Babasının “*Çok konuşma*”yan (s. 87) karakteri söz konusu iletişim bozukluğunun nedenidir.

Nuriye Hanım, babasını “*sevme*”z (s. 110) ama babası “*kızını seven bir adam*”dır (s. 88). Onların arasındaki baba-kız ilişkisi kurallar, yasaklar, aşırı koruyucu ve kollayıcı oluş vb. gibi sebeplerden dolayı sağlıklı şekilde ilerlememiştir. Nuriye Hanım, gerek annesinin gerekse babasının kendine olan duygu, düşünce, tavır, davranış vs. gibi birçok yaklaşımları karşısında kendini “*sırası gelince, usulünce oradan alınıp öbür yana konacak değerli, küçük bir maldan başka*” (s. 88) bir şey olarak göremez.

Güz Şarkısı’nda Nihat Selen’in çocuklarıyla olan ilişkisine başkışı Nuriye Hanım aracılığıyla ulaşılır. Ali’ye göre babası; “*devletin kasasına girmiş büyük tırtıl*” (s. 19) kendileri de “*onun cebine girmiş küçük tırtıllar*”dır (s. 19). Ali, sürekli “*babasını sevmediğini söyler*” (s. 308). Fatoş ise ağabeyinin aksine babasına “*düşkün*” (s. 19) bir kişidir. Yalnız her ikisi de babasını “*sorumsuz, keyfinde bir kişi*” (s. 19) olarak görürler.

Nuriye Hanım’a göre oğlu da kızı da “*babasına benzer*” (s. 32). Fakat Ali, babasıyla “*açıkça alay edip*” (s. 19) onun “*Olumsuz bir adam, devletin parasını karşılıksız yiyen bir parazit!*” (s. 308) olduğunu söylemekten çekinmez. Fatoş babasını “*bir parça*” (s. 19) “*kayıır*” (s. 19) gibi olsa da “*Onun ödevi*”nin (s. 74) yalnızca kendilerine “*para göndermek*” (s. 74) olduğunu savunur. Fatoş’un babasının tarafını

tutmasının temelinde annesiyle olan çatışması yatar. Çünkü babası “*yalnız evden değil, memleketten bile kaç*”tıysa (s. 74) bunun tek sebebi olarak annesini görür.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de Selma'nın babası, çocuklarına her fırsatta “<-*Köksüzler, kavanoz çocukları...>*” (s. 216), “<-*Efendim kavanoz çocukları, köksüz bunlar! Herşeyi verdiğimiz için ne isteyeceklerini bilemez oldular..>*” (s. 288) gibi bir yakıştırma yapar. “Köksüz” ifadesiyle kastedilen çocukların ailesine bağlı olmaksızın ne geçmişi ne de vaka zamanına göre şimdiki zamanın öğretilerine bağlı olmaksızın yaşamak istemeleridir. Aslında babanın söz konusu bu yakıştırması çocuklarıyla birlikte yeni neslin tüm genç kuşağına yapılır. Nitekim onun, kızı Selma'yı “*günümüzün gençliğinin bunalımına yakalanmış, özgürlük uğruna olmayacak direnmeler, kasılmalar içinde mutluluğunu yiyen, ne istediğini, ne aradığını bilmeyen, güç büyüyen bir çocuk...*” (s. 228, 229) olarak görmesi de bu düşüncesini destekler.

Selma, çocukluğunda kendini anlayacak, onunla “*insan gibi konuşacak bir baba*”nın (s. 216) yokluğunu hisseder. Bu sebeple babasının köksüz olduklarını söylemesini kabul etmez. Çünkü onlar ailelerine bağlı yani köklü bireyler olamamışsalar bunun nedeni anne ve babasının onlarla gerektiği kadar ilgilenmemesindedir.

Doktorluğunu, bilimi her şeyin üstünde tutan Selma'nın babasının aslında çocuklarından çok fazla bir beklentisi yoktur. Selma, babasının kendilerinden beklentisini şu şekilde ifade eder:

“<*Size ödevimi yapıyorum, sizin için yoruluyorum, sizden beklediğim benim ekmeğimi yediğiniz, yanımda olduğunuz sürece isteklerime karşı çıkmamak...> Önemli de sayılmazdı istekleri: Evde sessizlik ve kurallara boyun eğme... Benim doktor olmam onun koyduğu kurallardan biriydi.*” (s. 130)

Selma'ya göre babası; “*Kuru bir bilim adamı olsa bile (...) hiç olmazsa düşüncelerinde rasyonel, iyi bir doktor*”dur (s. 11). Fakat mesleğinde iyi olması, babalık görevinde de başarılı olduğunu göstermez. Bunda babanın; “*içine kapalı, doktorluk çalışmaları içinde bunalmış, hastalarından başka bir şey düşünmeyen, bilim için yaşayan bir adam!*” (s. 78) oluşunun büyük etkisi vardır. Öyle ki onun çocuklarına karşı “*En önemli sevecenlik, sevgi gösterisi*” (s. 38) onların yanağını sıkmasıdır.

Selma'nın babası yanağını sıktağında “*Kabuğundan çıkıyor, insanlaşıyor, babalaşıyor demektir.*” (s. 38) ifadesi onun, çocukları üzerinde bir baba rol modeli olamadığını gösterir.

Selma, babasını sevmese de ona saygı duyar. Çünkü gerek kendine gerekse kardeşlerine karşı babasının “*kendine göre içten, gösterişsiz bir sevgisi*” (s. 84) olduğuna inanır. Selma'nın annesiyle olduğu gibi babasıyla da arasında bir kuşak çatışması yaşanır. Fakat annesiyle olan şiddetli çatışmalarının babasıyla fazla yaşanmaması onun babasına olan duygularında daha ılımlı bir yaklaşımda olduğunu kanıtlar.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de Selma'nın kocası Mehmet, babası Cemil Görün'den “*hem korkar, hem onu kıskanır*” (s. 393). Çünkü babasının “*parası, gücü ile her zaman kendisini yendiğini, yeneceğini biliyor*”dur (s. 393). Mehmet'in, babasına duyduğu kıskançlık aslında gizliden gizliye ona karşı “*Aşağılık duygusu içinde düşman*” (s. 393) olmasına sebep olur.

Cemil Görün'ün kapitalist görüşüne karşı Mehmet, sosyalist bir görüşe sahiptir. Onların arasındaki bu fikir ayrılığı, Mehmet'in “*Babası gibi olamadığı*”ndan (s. 393) kaynaklanır. Fakat Mehmet, babasına “*karşı olmasına*” (s. 15) rağmen onunla sözlü bir çatışma yaşamaz. Bu sebeple onların arasındaki baba oğul ilişkisi, Mehmet'in fikir ayrılığına dayalı kendi iç benliğinde babasıyla çatışma hâlinde oluşunu yansıtır.

Deli Aşk'ta başkişi Elif, babasını “*sevme*”z (s. 95). Elif'in, babasına olan sevgisizliği küçüklüğüne dayanır. Babası, “*yıllarca yabancı ülkelerde sekreter, müsteşar, elçi olarak ödev aldığı için İstanbul'a ancak tatillerde gelir*” (s. 201). Babası, yabancı ülkelerde dolaşırken “*“Oralara uymaz, dil de bilmiyor, sıkılır,” diye*” (s. 255) karısını yanına aldırılmaz. Elif, babasının, “*Kadın-kız serüvenleri kulaktan kulağa köşke ulaşı*”p (s. 255) annesinin de bu sebeple kendini “*“yiyip bitir*”diği (s. 255) için öldüğünü düşünür.

Elif'in çocukluğundaki en önemli olay, annesinin “*genç yaşında ölümü*”dür (s. 107). Annesinin ölümünden sonra Elif, bir süre babasıyla “*beraber yabancı ülkelerde dolaş*”ır (s. 107), daha sonra babaannesinin yanına İstanbul'a döner. Elif'in babaannesiyile yaşadığı süre boyunca babası Elif'in her şeyiyle ilgilenmeye çalışır.

Buna rağmen baba kız “*dost olama*”zlar (s. 107). Çünkü Elif’e göre babası; “*Yabancı illerde kaybolmuş bir adam*” (s. 107) ve “*Arada bir köşke konuk gibi gelip giden bir yabancı*”dır (s. 105).

Elif’in babası emekli olduktan sonra Paris’e yerleşir. Burada “*Café de Paris’de masadan masaya tanıştığı bir kadınla evlen*”ip (s. 200) kısa bir süre sonra da ayrılır. Onun bu evliliği Elif’i babasından “*daha çok uzaklaştır*”ır (s. 107) ve zaten zayıf bir hâlde olan baba kız bağlarını da “*kop*”arır (s. 200).

Elif, “*Kıskanç bir kadındı*”r (s. 95). Kim olursa olsun sevdiği hiç kimseyi paylaşmak istemeyen Elif, tahsil hayatına yanında devam etmesi için çok ısrar eden babasını dinlemeyerek o “*Yabancı kadınla evliyken Fransa’ya gelme*”z (s. 95). Babası, Fransız kadından ayrıldıktan sonra babasının kendine hediye ettiği çatı katında yaşamaya başlayan Elif, babasıyla haftada bir onun kaldığı otelin lobisinde görüşmeye başlar.

Elif, babasıyla görüşmelerinde ona karşı sahte tavırlar takınır. Küçükken annesinin, babasının onu sevmediği için öldüğünü düşünen Elif, “*Sonradan bunun doğru olmadığını anla*”r (s. 102). Ona göre babası “*yalnızca konuşma özür*”dür (s. 102) ve “*Duyularını göstermesini bil*”memiştir (s. 102). Elif’in:

“*Babama duyduğum –daha çok bulduğumuzda gösterdiğim- sevgi coşkunlukları yalandı. Annemi sevmediğini, annemin bu yüzden öldüğünü düşünürdüm çocukken...*” (s. 102)

şeklindeki aktarımı onun, annesinin ölümüne babasının sebep olduğunu ve bu yüzden de babasına karşı samimi davranmadığını gösterir.

Elif, ölmeden önceki “*Belki son zamanlarda*” (s. 95) babasını biraz sevmeye başlamıştır. Bunun sebebi de babası “*Yalnız olduğu için. Yaşlandığı için*”dir (s. 95). Babası öldükten sonra “*onu bir gün olsun sarılıp öpmediği*” (s. 118) için “*pişman*” (s. 118) olur. Fakat bu pişmanlığı uzun sürmez babasının “*Ülkesinden kaçan, Paris’i mekân edinen bir yabancı.*” (s. 146) olduğunu düşünerek ondan yine uzaklaşmaya başlar.

Elif, annesinin ölümünden babasını suçlayarak babasına karşı çocukluğundan itibaren gizli bir düşmanlık besler. Bunun üzerine babasının başka bir kadınla evlenmesi de onun babasına olan sevgisizliğini perçinler. Babası, daima Elif’in tüm

ihtiyaçlarını karşılayıp onun iyi bir tahsil almasını arzular. Fakat babasının bu uğraşları da Elif'in babasına yabancılaşmasının önüne geçemez.

Elif, ülkesine, ailesine, babasına yabancılaşan bir kişidir. Babasının Türkiye'yi terk edip Paris'te bir otelde yaşamını devam ettirmesi, kızıyla aynı çatı altında yaşayamamaları gibi durumlar onun da kızı gibi söz konusu bu değerlere yabancılaştığını gösterir. Bundan dolayı onların arasındaki ilişki klasik bir baba kız ilişkisinden uzaktır.

2.3. Anne Evlat İlişkileri

Yaz Yağmuru romanında Naciye Hanım'ın Nur ve Fatma adında iki kızı vardır. Daha küçüklüklerinden başlayarak Naciye Hanım evlatları arasında bir ayrıma düşer, Nur'a daha fazla ilgi ve sevgi gösterir. Nur ise annesinin kendisine olan bu ilgisinden olsa gerek, annesine ablasından daha fazla düşkünlük gösterir. Naciye Hanım'ın kızlarına olan davranışları hâkim anlatıcı tarafından şöyle aktarılır:

“Naciye Hanım, elinde olmiyarak Fatma ile Nur arasında daha pek küçüklüklerindenberi bir tercih yapmış, Nura daha fazla muhabbet göstermişti. Her ana gibi çocuklarının ikisinin de üzerlerine titrerdi. Fakat muhakkak ki ihtiyar kadının kalbinde Nurun kapladığı yer, ablasından biraz daha fazla idi. Nurun da annesine Fatmadan fazla gösterdiği düşkünlük belki bu tercihe sebep oluyordu.” (s. 6)

Naciye Hanım'ın Nur'a olan düşkünlüğü oturdukları yalıda herkes tarafından bilinir. Hatta Fatma da bu durumu hisseder ve annesine pek çok zaman *“...onu benden fazla seviyorsun!”* (s. 7) der. Fatma'nın bu sözlerine karşın Naciye Hanım, Nur'un daha küçük olduğunu, o sebeple kardeşiyle daha fazla ilgilenmesi gerektiğini ileri sürer.

Nur, Mehmet Münif adında hovarda bir delikanlıya âşık olur. Bu aşkı neticesinde evlenmeyi düşünürken, Mehmet Münif bu işe yanaşmaz. Bir gece Nur gizlice evden kaçır ve Mehmet Münif ile boğazda sandal gezisine çıkar. Gezi sırasında iki sevgili tartışır ve arbede sırasında sandalları altüst olur. Mehmet Münif'in öldüğünü düşünen Nur, tüm gece yüzerek kıyıya ulaşır. Yaşanan bu gecenin ardından katil olduğunu zannederek hastalanır ve yatağa düşer. O gece Mehmet Münif'i bir balıkçı kurtarır; fakat Nur'un Mehmet Münif'in kurtulduğundan haberi olmaz. İşte Nur'un hastalanıp yatağa düştüğü o zamanlarda annesi Naciye Hanım da sürekli endişe ve

kahır içinde yaşamaya başlar. Naciye Hanım'ın, kızı hastalandığı için duyduğu üzüntü hâkim anlatıcı tarafından şöyle aktarılır:

“... bütün bu haller Naciye Hanımı harap ediyor, büyük bir felâketin, yalının tepesine siyah kanatlarını gerdiğini hissediyordu. Bir kere senelerce evvel kocası öldüğü zaman, bir kere de işte şimdi, bu kadar kederlenmiş, ıstırap çekmişti.” (s. 19)

Naciye Hanım, kızlarına karşı sevgi dolu bir anne olmasına rağmen küçük kızı Nur'a karşı daha fazla sevgi besler. Fakat bu durum büyük kızı Fatma'ya karşı kötü davrandığı anlamına gelmez. Naciye Hanım, sevgisini kızlarına eşit olarak dağıtmadığını kabul eder: *“Ona büyük kızımın daha düşkün olduğumu itiraf edeceğim. Bu yüzden belki bir parça fazla şımarttım.”* (s. 23). Evlatları arasında yaptığı ayrımı Naciye Hanım her hâlükârda bir sebebe bağlar. Nur'un Fatma'ya nazaran daha fazla hastalıklı bir çocukluk dönemi geçirmiş olması, Fatma'nın ağırbaşlılığının aksine Nur'un daha huysuz ve kendi başına buyruk oluşu Naciye Hanım'ı Nur ile daha fazla ilgilenmeye sürüklemiştir.

Ana Kız eseri anne evlat ilişkisi bağlamında incelendiğinde Servet Hanım ile kızı Canan, Canan ile de kızı Alev arasındaki ilişkiler ele alınabilir.

Servet Hanım, eski milli kültürü temsil eden bir kadındır. Kızı Canan'ı kendi yaşadığı dönemin kültürüne göre yetiştirdiğinden kızını kendinden sonraki kuşağın ferdi olarak görmez. *“O, daha çok bizlere benziyor...”* (s. 6) diyerek kızını kendi döneminin özelliklerini üzerinde taşıyan naif, düşünceli, açık fikirli biri olarak görür. Bu durum, torunu Alev ile aralarında yaşanan kuşak çatışmasında kendini gösterir.

Servet Hanım, kızı Canan'a karşı aşk derecesinde bir sevgiyle bağlıdır. Onu romanın vaka zamanına göre, çevresindeki kimselerden hatta torunundan bile farklı olduğunu düşünür:

“... annen başka yaratılmış, sen başka. O fazla yumuşak kalplidir, fakat hassastır. Durgundur... Sonra o, sizlere, mesela sana, Nedime'ye benzemez. Sizin kadar zekâsı da, bilgisi de vardır. Açık fikirlidir ama (...) Nasıl anlatayım, aranızdaki farkı bilmem ki..” (s. 6)

Servet Hanım için Canan, geçmiş kuşağın insanlarına acıyan, merhamet göstermesi gerektiğine inanan biri değil, aksine o insanlara büyük saygı duyan, sevgi ve şefkat bekleyen bir kişidir. *“Halbuki annen maddi yardımla kalmak istemez. En sefil*

insanların derdile de meşgul olur. Sıkılmaz, konuşur, teselli eder. Ne bileyim annen başkadır.” (s. 6) Servet Hanım’ın kızına olan muhabbetine romanda torunu Alev ile yaptığı hafif münakaşalarda rastlanır.

Servet Hanım, Canan’ı serbest bir ortamda yetiştirir; fakat bu serbestlik onun torununun kuşağının anladığı şekilde değildir. Belki de Servet Hanım’ın söz konusu yeni kuşağı kendi döneminin insanları, toplum hayatı ile bağdaştıramaması onu kızına daha fazla yaklaştırır. *“Halbuki Canan onu anlıyordu. Canan herkesle konuşmasını bilirdi. İhtiyarlarla, gençlerle, hattâ çocuklarla...”* Anlaşıldığı üzere Canan, geçmiş kuşağın toplum hayatında büyüyüp yetişmiş, kendi kuşağının yaşam şeklini geçmiş ile harmanlamış ve yeni kuşağa da ayak uydurabilmiş bir kişidir.

Servet Hanım’ın kızı Canan’a olan düşkünlüğü sadece yetiştiği kültürle alakalı değildir. Onun bir anne olarak kızına beslediği sevgi, torun sevgisinden bile daha yüce ve büyüktür: *“Kızını çılgınca severdi. Aşk derecesine varan bir sevgi ve hayranlıkla. Alev’in mevcudiyeti bu sevgiyi eksiltmemiş, büsbütün arttırmıştı.”* (s. 9, 10) Bir anne için çocuğu hiçbir zaman büyümez, şeklindeki söz; Servet Hanım için de geçerlidir. Canan 38 yaşında, bir evlilik yapmış; fakat genç yaşta hem eşini hem de bir çocuğunu kaybetmiştir. Bununla birlikte kızı Alev evlenecek çağa gelmiştir; fakat Servet Hanım için Canan hâlâ onun küçük yavrusudur. Hâkim anlatıcının:

“Servet Hanım kızına hayran hayran bakıyordu. Onun için bu genç, güzel yüz hiç değişmemişti. Onu hâlâ eski çocuk, küçük kız gibi seviyordu. Zevce, ana olmuş, olgun bir kadın haline gelmiş ne çıkar... O her şeyden evvel kendi kızıydı. Kendi kanından, canından olma mahlûk..” (s. 10)

şeklindeki aktarımı, Servet Hanım’ın kızına ne derece düşkün olduğunu açıkça gösterir.

Servet Hanım ile Canan arasında eser boyunca en ufak bir çatışma görülmez. Servet Hanım kızına karşı ne kadar sevgiyle doluysa, Canan da annesine karşı o denli sevgi ve saygı duyar. Servet Hanım ve Canan’ın değer yargıları aralarında yaş farkı olmasına rağmen bir nesil çatışması oluşturmaz. Zira Canan, annesinden aldığı görgüyle dönemini yorumlayabilmiş ve annesinin değer yargılarını zamanına uyarlayabilmiş bir kadındır. Hâlbuki Alev ne anneannesi Servet Hanım’ın ne de Canan’ın değer yargılarına sahip değildir; çünkü Alev’in Canan gibi bir önceki neslin değerlerini diğer bir nesil ile bağdaştırmak gibi bir kaygısı yoktur. Belki de Servet

Hanım ile Canan arasındaki ana-kız ilişkisinin Canan'ın zikredilen tutumundan dolayı kuvvetli olduğu söylenebilir.

Ana Kız romanında görülen bir diğer anne kız ilişkisi de Canan ile kızı Alev arasındadır. Canan, çok sevdiği kocasını genç yaşta kaybettikten sonra tüm ilgisini ve sevgisini kızı Alev'e vermiştir. “Kocasının ölümünden sonra kalbinde ne varsa kızına vermişti. Alevi yalnız bir ana gibi değil, fakat yarattığı esere hayran bir san'atkâr gibi de severdi.” (s. 27) Yalnız Canan, kızına her ne suretle olursa olsun bir türlü ulaşamaz, ulaşamadıkça da ona karşı kızgınlık duyar. “Bununla beraber kızına olan sevgisine biraz infial ve hiddet de karışıyordu. Alevi bütün gayretlerine rağmen istediği gibi yetiştirememiş, ona tesir ve nüfuz edememişti.” (s. 27) Canan'ın yaşadığı dönem ve yetiştiği nesil, kızı Alev'in zamanıyla hiç bağdaşmamaktadır.

Canan ne kadar yumuşak huylu ise Alev bir o kadar serttir. Dönemin kuşak çatışması bu anne ile kız arasında en şiddetli hâliyle cereyan eder. Alev, kendinden önceki nesli geri kafalı, gereğinden fazla muhafazakâr vs. bularak annesiyle arasında görünmez bir savaş başlatır. Canan, kızının nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu çok iyi bilen ve tüm düşüncelerini hisseden bir annedir. Bundan dolayıdır ki;

“Hiçbir zaman aralarında ana kız arasındaki o samimî, müşfik, derin samimiyet olmamıştı. Halbuki bunu ne kadar istemiş, kızına yaklaşmak, onunla dost, arkadaş olmak için neler yapmıştı! Hepsi nafile... Genç kız, sert bir kaya gibi gayretlerine mukavemet ediyor, hattâ kendisini, başka bir âlemin insanı, acayip bir mahlûk gibi telâkki ederek, fazla muhafazakâr, geri, hassas, belki de biraz budala buluyordu. Hayır anlaşamıyorlardı.” (s. 27)

Canan, Alev'e karşı annelik duygularıyla yaklaşır, üstelik onunla dost, arkadaş olup hayatına yön verirken yanında olmak ister. Bunun için mücadele verir; fakat bir sonuç alamayıp Alev'den en ufak bir karşılık göremeyince onu kendi haline bırakır. Çünkü Canan'a göre;

“Alev, hayatı bilmiyordu. İnsanları, hattâ belki henüz kendisini tanııyordu. Canan, o güzel kafanın içinde düşünce, fikir çiçeklerini açmak, o genç kalbin ümitlerini, arzularını öğrenmek, ona saadete giden yolları göstermek, tehlikeleri işaret etmek istemişti. Fakat, o, genç, mağrur, isyan ediyor, hattâ eğleniyordu.” (s. 27)

Bir annenin evladına karşı tabii istekleri olan bu düşünceler Canan tarafından gerçekleştirilemez. Tüm yaptıklarına karşı Alev'in annesine mukavemet etmesi

Canan'ı içten içe üzer. Fakat sonunda kızını “*kendi haline bırak*”ır (s. 28). “*Gene de bazen onun neler düşündüğünü anlamak, kalbinin derinliğine inebilmek arzularile yana*”n (s. 28) Canan, “*yalnız görüldüğü gibiyse, hakikaten histen ve sevgiden o kadar zalimce eğlendiği daha birçok şeylerden mahrumsa*” (s. 28) diyerek kızı için endişelenmeden edemez.

Alev, tam da Canan'ın düşündüğü gibi bir yaratılışa sahiptir. Onun için hayat; gülüp eğlenmek, yiyip içip gezmek vs. şeylerden oluşmaktadır. Kendi gibi olmayan kimseye tahammülü yoktur, bu annesi bile olsa. Canan ile Alev farklı iki kuşağın temsilcisi olarak sürekli çatışma hâindedir. Bu çatışmada duygular ve hisler geri plana atılarak sadece içinde bulunulan zamanı yaşamak vardır.

Bir uzak akraba olan Reşit'in tahsilini tamamlamak için köşke gelmesi, Canan ile Alev arasındaki ana-kız ilişkisini hepten zedeler; çünkü o zamana kadar bu ilişkinin içinde bir erkeğin varlığı söz konusu değildir. Bu yüzden Alev, annesinin gençliğini ve güzelliğini kıskanmaya başlar. “*Genç kız bu sözlere isyan eder gibi: -Oh sen mi bunları söylüyorsun, diye bağırdı. Herkes bizi kardeş sanıyor. O kadar genç, güzelsin ki.. Böyle bir annem olduğu için iftihar ediyorum.*” (s. 9) Evin içindeki bir erkek tarafından beğenilmek arzusunda olan Alev, annesini gençliği ve güzelliğinden ötürü kendisine adeta bir rakip olarak görür.

Her beğendiği erkeği kendine âşık edip gönül eğlendirdikten sonra sıkılıp bırakan Alev, Reşit'e âşık olur; fakat aşkına karşılık göremez. Annesini, Reşit'ten kıskanan Alev, annesinin nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu şu şekilde aktarır: “*-Annem tuhaf kadındır. Kendi kendine yaşar. Genç yaşında dünyadan çekilmiş bir hali var. Fazla santimantaldır. Bu asrın kadını değil.*” (s. 15) Hatta Alev, tüm bu kıskançlıklarını, nefretini, kinini vs. her şeyi bir gece sarhoşken Canan'ın kendisine de itiraf eder: “*-(...) Şu son günlerde ne garip şeyler hissettiğimi, bazan senden nefret ettiğimi, hattâ seni kıskandığımı biliyor musun? Neden, kimden kıskanıyorum, niçin hayret ve nefret duyuyorum bilmem.*” (s. 66) Reşit, Canan'ı Alev'in anlattığı gibi görmez ve kızın, annesini tanımadığını düşünür:

“Reşit, bu sözleri budalaca buluyordu. Canan, zeki, anlayışlı, olgun bir insandı... Dalgın, muzdarip, kocasını çok sevdiğini, senelerce onu unutmadığını itiraf etmemiş miydi? Böyle bir kadın niçin tuhaf olsun!..

Alev, annesini tanımiyordu. Belki tanımiyacaktı da. Çünkü aralarında büyük bir uçurum vardı. Ana kız fakat bunlar iki ayrı yaradılıştı.” (s. 15)

Reşit’in tahayyüllerinde de yer verilen bu anne kız arasındaki ayrılıklar eserin başından sonuna kadar hâkim konu olarak işlenir.

Hatta Canan’a büyük bir aşkla bağlı olan ve kocası öldüğünde kendisiyle evlenmesini isteyen, evliliğine olumsuz cevap almış olsa da yıllar yılı sabırla Canan’la evlenmeyi bekleyen Mithat Şevket Bey bile bu anne kız arasındaki bağların sağlam olmadığını bilir. Mithat Şevket, Alev’in annesine olan davranışlarını gözlemlediği ölçüde Canan’a şu şekilde dile getirir:

“Yalnızsınız, gençsiniz anneniz ihtiyar, kızınızı biraz tetkik ettim, bugünün modern tiplerinden. Hayatın cahili, oldukça egoist bir çocuk. Onu tenkid etmek istemiyorum. Birçok iyi taraflarını da gördüm. Çok dürüst, zeki bir kız. Bununla beraber sizi anlayamadığına, size iyi bir arkadaş, dost olarak, hattâ büyük bir şefkat ve sevgile yaklaşmadığına eminim.” (s. 55)

Canan’ın etrafında bulunan herkes, Alev’in annesine karşı haksızlık ettiğini, zamanını yanlış anlayan bir bencil olduğunu ve anne evlat ilişkisinden çok deyim yerindeyse iki yabancı gibi olduklarını düşünür. Fakat Alev’in etrafındaki insanlar da Canan’ı kızına karşı lakayt bulurlar. Alev’in Reşit’e olan aşkıdan dolayı kızın içten içe üzüntü duyduğunu bilen arkadaşı Nermin, Canan’ı kızına karşı ilgisiz bir anne olarak tenkit eder. Nermin’in bu tenkidi ilahî bakış açısıyla, hâkim anlatıcı tarafından şu şekilde aktarılır: *“İçinden: Niçin, diyordu. Niçin bu kadın kızile meşgul olmuyor, derdine çare aramıyor ve niçin Reşit bu evi terk etmiyor? Kızı sevmediğini kabul edelim. Fakat ondan uzaklaşıp unutmasına, iyileşmesine yardım etmesi lâzım değil mi?”* (s. 94) Alev, bencil bir karaktere sahip olduğundan zor bir durumla karşılaştığında fedakârlığın karşı taraftan yapması beklenir. Bu noktada da karşı taraf yaş itibarıyla daha olgun olan Canan ile tahsili dolayısıyla bilgili olduğu düşünülen Reşit’tir.

Alev, aslında sanıldığı kadar annesine karşı düşman biri değildir. Nasıl ki bir gece Canan’a ondan nefret ettiğini dile getirmiş olsa da itirafının devamında annesini sevdiğini de söyler: *“Halbuki seni seviyorum ve sana hayranım, sana inanıyorum. Hayır, beni kalpsiz ve fena bir insan telâkki etmiye hakkın yok. İşte buna kızıyorum.”* (s. 66) Alev, çocukluğundan itibaren bir baba mahrumiyeti ile yetiştiğinden

anlaşılmaya mecbur olan kişinin kendisi olduğu yönünde bir bencillik içerisindedir. Bu sebeple annesinin de kendisi gibi bir insan olduğunu unuttuğu ileri sürülebilir.

Reşit'in Alev'in aşkına karşılık vermeyişi, annesi Canan'a âşık oluşundan kaynaklanır. Canan, Reşit'in aşk itirafına ilk başta karşılık vermez. Ancak sonradan kızının bütün erkeklere olduğu gibi Reşit'e karşı da bir sevgi değil, gelip geçici bir heves beslediğini düşünerek Reşit'in aşkını kabul eder. Eşinin vefatından sonra evlenmeyi bir daha düşünmeyen Canan, bu aşkın ağır yükü altında kendine çıkar yol arar. Çoğu zaman kızının genç, güzel ve istediği kişiyle evlenebileceğini düşünerek, kendi aşkı elinden alınıyor muş duygusuna kapılır ve Alev'e karşı hiddet duyar:

“Eğer, aşkına mukabele görseydi, belki şimdiye kadar çoktan bıkmış olacaktı ve <niçin inat ediyor, diye öfkelenirdi. O kadar genç olduğu halde... Önünde şansını tecrübe edecek uzun seneler var. Fakat ben, öyle miyim?> İşte o zaman kızına kızıyordu. İçinde uyanan derin şefkat, muhabbet birdenbire sönüyor. Alevi haksız, hodbin, bütün hareketlerinde manasız buluyor ve elinden hakkı alınmak istenen bir insan gibi kızına karşı isyan ve hiddetle doluyordu.” (s. 103)

Reşit ile Canan'ın arasında yaşanan aşkın Alev tarafından öğrenilmesiyle anne kız ilişkisi tamamen biter. Alev âşık olduğu adamın, annesi tarafından elinden alınmasını kabul edemez ve annesine: “-(...) Kalırsam seni öldürebilirim. İğrenç bir şeymişsin, müthiş bir şey!.. En düşkün fahişeler senden daha temizdirler.” (s. 125) diyerek evi terk eder. Bu olay sonrasında Canan'la Alev arasındaki tüm bağlar bir daha birleştirilememek üzere tamamen kopar. Söz konusu olaydan sonra Alev'in annesine olan nefreti katbekat artar: “Ona anası ihanet etmişti. En müthişi bu idi. Bir zamanlar kollarında uyuduğu, göğsünde yattığı kadın, kanından, canından olduğu kadın, anası yalan söylemişti. Hem ne yalanlar!..” (s. 136) Bu ihanet, Alev'in kalbinde ve hayatında annesi adına ne varsa her şeyi birer birer yıkmaya ve yok etmeye başlar. Hatta Alev için çocukluğunda annesinden dinlediği gelecek yaşamını inşa edecek olan öğretiler, inançlar, kalbinin derinliklerinde de olsa aralarındaki duygusal bağıllık kökünden kopar. Böylelikle Alev, annesiyle birlikte inandığı değerleri de kaybeder:

“O kadın ki doğruluğun, namusun, faziletlerin ilk telâkkilerini dizlerinde dinlemiş, çocuk dimağı onun yalanı, günahı, iğrenç hırsları ve ihanetleri tel'in eden sözlerle dolarak büyümüştü. Bütün bu inandığı, fazilet bildiği şeyler birdenbire manalarını kaybediyorlardı. Onlar muvazenesini temin eden desteklerdi. İşte bu destekler birer birer kopup yıkılıyor, müthiş bir boşluğun içinde, istinatsız kaldığını, tutunmak istediğini, bütün taşların

koptuğunu, avuçlarından kayıp düştüğünü ve her şeyin yıkıldığını hissediyordu.” (ss. 136-137)

Canan, her şeyden evvel Alev’in annesidir ve anne ile evladın arasında ne olursa olsun, her ne yaşanırsa yaşansın, anne çocuğuna en ufak bir zarar gelsin istememelidir. Ama Canan, Alev’e göre, kızının ne hâle geleceğini bir saniye bile düşünmeden kendini aşkının kollarına atmıştır. İşte bu sebepten ötürü artık Alev için tüm aile ilişkileri ve aile bireyleri arasındaki duygusal bağılıklar birer yalandan başka bir şey değildir:

“Her şey yalandı. Analık yalan, şefkat yalan, sevgi yalan, hepsi, hepsi yalan... Bir tek hakikat vardı. İnsanlar yalnız kendilerini seviyorlardı. Bütün o aşklar, şefkatler, yeminler, vaatler hepsi riya idi. Herkeste bir maske vardı.” (s. 137)

Alev, yavaş yavaş annesinin de bir kadın onun da ötesinde bir insan olduğunu acı bir şekilde kavramaya başlar. Bu yüzden de daha önceki değer yargıları sarsılır ve bu sarsıntı kan bağı olarak kendisine en yakın kişi olan annesiyle ilişkisini tamamen alt üst eder.

Canan, kızının evi terk edişiyile birlikte günden güne acı çekmeye ve buhranlar geçirmeye başlar. Alev’in Ahmet adındaki bir gençle metres hayatı yaşamasını kabullenemez ve kendisini cezalandırmak için aşkından vazgeçerek Reşit’in evden ayrılmasını ister. Reşit’in evi terk etmesiyle birlikte tamamen yalnız kalan Canan, kızının eve dönmesi için bütün yolları dener, fakat başaramaz.

Canan, son çare olarak Alev’in birlikte yaşadığı adamın evine gider. Fakat Alev, annesi ile görüşmek istemez ve onu kapıdan kovdurur. Artık Canan, kızının eve hiçbir surette dönmeyeceğini anlar ve içinde bulunduğu dünyaya tahammül edemeyerek annesinin uyku haplarını içerek intihar eder.

Tüm gece kızılı erkekli Ahmet’in evinde içip eğlenen Alev, annesinin hasta ve ölmek üzere olduğu haberiyle köşke çağrılır. Eğlence meclisindeki herkes Alev’le birlikte köşke gelir. Annesinin hasta değil, ölmüş olduğunu köşke varınca öğrenen Alev, annesinin cansız bedenini gördüğünde fiilen bir tepki vermez. Alev’in iç dünyasında yaşadıkları hâkim anlatıcı tarafından şöyle aktarılır: “<Ne müthiş şey!> Genç kız, bunu içinden mırıldandı. Fakat kelimenin ihtiva ettiği dehşet, onu çarpmamıştı. İçinde hep o garip boşluk, kafası, kalbi işlemekten durmuş gibi.” (s. 187)

Alev'in kalbinde annesine ait en ufak bir sevgi bile kalmamıştır. Öyle ki; annesini yatağında ölmüş bir vaziyette gördüğünde bile üzüntü duymaz, ölen kişinin annesi değil, bir yabancı olduğunu düşünür: “*Ne kadar değişmiş, nasıl çökmüş! Bu bambaşka bir kadın, bir yabancı, evet bir yabancı.*” (s. 187) Diğer bir açıdan bakmak gerekirse Alev'in annesinin ölümüne karşı bu hâli, güzelliğini, gençliğini kışkandığı kadının artık olmadığı ve olmayacağı gerçeğini bir kadın olarak annesine karşı hırsla dolu olan kalbinin artık bu durumdan mahrum kalacağını kabullenilemeyeşi olarak düşünülebilir.

Daha önceleri ana ile kızın karşılıklı ilişkilerinde bir diğerini suçlayan hem Canan'ın hem de Alev'in yakın arkadaşlarının tutumu Canan'ın ölümüyle değişir. Alev, annesinin öldüğünü öğrendikten sonra köşkte durmaz ve beraberinde gelen arkadaşlarıyla geri dönmek ister. Annesi öldüğü hâlde ufak kahkahalar atarak köşkten çıkan Alev, çevresi tarafından yadırganır: “*-Ne kalpsiz kız, diye fısıldaşıyorlardı. Şu Alev, ne kalpsiz kız!*” (s. 189)

Canan ile Alev arasında hiçbir zaman tam manasıyla bir anne kız ilişkisi kurulamamıştır. Kuşak farkının bu anne kız arasındaki bağı günden güne incelttiği ve kopacak dereceye getirdiği görülmektedir. Canan, bir anne olarak kızına yeterince sevgi verdiğini, kızının bu sevgiye mukabele göstermediğini düşünür. Alev, annesine karşı sevgiyle karışık bir nefret besler. Anne ve kızının aynı adama âşık olması sonucunda anne kız arasındaki ilişki kökünden kopar ve bir daha kurulamaz.

Kızıl Vazo'da Kemal Bey'in annesi “*oğluna karşı hürmetkâr*” (s. 9) bir kimsedir. Kemal Bey'in “*en küçük bir arzusunu yerine getirmek için çırpın*”an (s. 9) annede, oğluna “*karşı hayranlıkla karışık bir çekinme*” (s. 9) durumu vardır. Bunun sebebi kırsal alanda yaşayan ailelerde erkeğin otoriter bir konumda olup ona saygı gösterilmesinden kaynaklanır. Hatta oğlunun “*her hareketinin doğru, her sözünün bir hikmet olduğuna inan*”ması (s. 9) da bu durumdan ileri gelir.

Annesinin oğlu Kemal'e karşı saygı göstermesinde onun Sönmezoğlu aşiretinin soyunu devam ettiren tek erkek olmasının da etkisi vardır. Annesi, Kemal'i modern toplumdaki anne babalar gibi sevmez. Oğluna olan sevgisine saygı da eklenir, taşkınlık gibi görünen şakalaşmalar da onun için hoş karşılanabilecek bir davranış değildir. Bu durum torunu Azize'nin Kemal Bey'in “*boynuna sarılarak yaramazlıklar,*

oyunlar yap”tığında (s. 9) onun “*hayretle*” (s. 9) oğlunu ve torununu izlemesinden, bazen de “*ikazdan kendini alama*”masından (s. 9) anlaşılır.

Atmaca’da Servet Hanım ile kızları Handan ve Meliha’nın arasındaki anne-evlat ilişkisi müphem bir yapıdadır. Daha evvel ilgili bölümde bahsedildiği üzere Servet Hanım’ın eşi Fethi Bey’le olan karı-koca ilişkisinin bu eşler arasındaki güçlü tesiri, çocuklarıyla olan ilişkilerini de etkilemiştir. Nitekim bu durum Servet Hanım’ın “*O kadar birbirimizi düşünüyorduk ki: Meliha böyle hafif, düşüncesiz yetiştii ise, Handan böyle bedbaht olduysa bunda bizim de kusurumuz oldu.*” (s. 18) sözlerinden de açıkça anlaşılır.

Servet Hanım’ın eşine olan düşkünlüğü, onun kızlarına karşı annelik görevini tam manasıyla yerine getirmesini gölgeler. Hatta kızlarını “*fazla serbest, kendi hallerine bırak*”ıp (s. 18) onların kötü biten ilişkilerinin sonucunda onlarla “*fazla da alâkadar olma*”ması (s. 18) kendilerini toparlayamamasına ve gelecek hayatlarını mutsuzluk içinde yaşamalarına sebep olmuştur. Çünkü bir anne olarak yaşanan kötü olaylarda kızlarını teskin etmemiş ve onlara yol göstermemiştir.

Handan’ın yaşadığı ilk aşk macerasının üzücü bitmesi neticesinde geri kalan yaşamını “*açık bir itirafta bulunmamış olmasına rağmen*” (s. 18) mutsuz geçirmesi Servet Hanım’ın Handan’ı Meliha’dan daha çok sevmesine sebep olur. Çünkü Servet Hanım, kızının; “*Babası gibi ateşin, ihtiraslı; ince, hassas bir ruha sahip olduğu, sakın görünüşü altında fırtınalar sakladığı*”nı (s. 18) düşünür. Aslında Handan’ın, gerek mutsuz yaşantısı gerekse Servet Hanım’ın hayatında en değer verdiği insan olan Fethi Bey’e karakteri bakımından benziyor oluşu Servet Hanım’ın küçük kızı Handan’ı daha fazla sevmesine neden olduğu söylenebilir.

Servet Hanım’ın kızı Handan’ı Meliha’dan çok sevdiği muhakkaktır. Fakat bununla birlikte Meliha’yı sevmediği gibi bir durum da söz konusu değildir. Denilebilir ki; Servet Hanım, Meliha’yı her şeye karşı oldukça dayanıklı, Handan’ı ise zayıf gördüğünden dolayı Handan’a daha fazla ilgi ve sevgi gösterir.

Handan ile Meliha’nın annesine karşı tutum ve davranışları konusunda eserde pek fazla bilgiye yer verilmez. Bu sebeple *Atmaca* romanındaki Servet Hanım, Meliha

ve Handan arasındaki anne-kız ilişkisinin sadece Servet Hanım'ın kızlarına olan duyguları ve davranışları açısından incelenebileceği söylenebilir.

Atmaca'da Fatma Hanım ile Avukat Celal'in aralarındaki anne-evlat ilişkisinin; Avukat Celal'in işi dolayısıyla İstanbul'da, Ayşe Hanım'ın ise Manisa'daki çiftliklerinde yaşaması sebebiyle, "... pek az, o da lâzım olduğu zaman mektuplaş"ma (s. 95) yoluyla sağlandığı ifade edilir.

Avukat Celal, her yıl işlerini yoluna koyup yaz aylarında Manisa'daki çiftliğe, ailesinin yanına gider. Fakat Handan'a âşık olması onun çiftliğe gitmek istememesine neden olur. Avukat Celal'in türlü bahaneler uydurarak Manisa'ya gitmeyişi Fatma Hanım'ı tedirgin eder. Öyle ki kardeşi Feriha'ya aktardığı;

"İçimde fena bir his var. Bana Celâl gelse bile onu eskisi gibi bulamıyacağım gibi geliyor. Ona her zamanki gibi: <Benim Celâlim, bir tane oğlum, evlâdım> gibi bakamıyacağım. Çok değişmiş olmalı." (s. 121)

sözleri Fatma Hanım'ın, oğlunun yanına gelmeyişinden ne kadar endişeli olduğunu gösterir. Yani bir annenin çocuğu için her zaman kaygılanması durumu Fatma Hanım'da da vardır.

Avukat Celal, annesini; "*Şeker gibi, iyi, munis bir kadın*" (s. 121) olarak tanımlar ve "*En hâlis, en temiz inanılacak*" tek sevginin "*anne, sevgisi*" (s. 61) olduğunu düşünür. Hatta Avukat Celal'in;

"Ona bir şey olacak diye, ödüm patlıyor. Dünyada sevdiğim tek insan odur galiba. Kırkıma yaklaşıyorum, öyle olduğu halde kolumu şöyle okşayıp geçtiği zaman bir çocuk gibi eteklerine başımı sürmemek, ağlamamak için kendimi güç tutarım." (s. 61)

ifadeleri onun annesine olan bağlılığını ve sevgisini gösterir. Fatma Hanım için de oğlu; "*Öyle iyi, hassas bir ruh*"a (s. 121) sahiptir. Bu anlatımlardan hareketle Fatma Hanım ile Avukat Celal arasındaki anne-evlat ilişkisinin karşılıklı sevgi ve hoşgörüyeye bağlı olduğu söylenilebilir.

Aşkın Doğuşu'nda Melek Hanım'ın kızı Zehra'yı "*İstanbul'da bir küçük hanım*" (s. 7) gibi yetiştirmek ister. Bundan dolayıdır ki; "*o Zehrasını siyah kısa saçları, kısa kollu kıvrık basma entariler, serbest tavırlarile gururla seyrederek ve ona İstanbul'dan bir şeyler temsil ediyormuş gibi zevkle bak*"ar (s. 16). Melek Hanım'ın "*tahsili fena*"

(s. 16) olmadığı ve kendisi; “*Fikretin Rübabı Şikestesini, Halid Ziyanın Mai Siyah’ı yastığının altında eksik olmıyan, zamanının edebiyata meraklı, hassas kızlarından olduğu*” (s. 16) için Zehra’ya da “*kitaplarından bir çoklarını okutmuş, onu kendine göre yetiştirmeğe çalışmıştı*”r (s. 16).

Melek Hanım; “*kızının kasabalılaştırmasını, onlara benzemesini isyanla redde*”ttiği (s. 18) için Zehra lise eğitimini tamamlayıp kasabaya döndüğünde “*Tevfik Fikretten, Hâmitten hattâ eski divanlardan birçok parçaları ona bizzat okumuş ve kızın anlıyamadığı parçaları kelime kelime tercüme*” (s. 18) etmekten üşenmemiştir. Yani edebiyat meraklısı bir anne olarak Melek Hanım, kendi okuduğu eserlerin kızı tarafından da okunmasını ve anlaşılmasını ister. Melek Hanım’ın bu isteğine bir başka açıdan bakılacak olursa, ona göre; Zehra’nın “İstanbul” olabilmesi için Samsun’da gördüğü tahsiline bir de annesinin İstanbul’daki tahsil hayatında edindiği bilgileri de eklemesi gerekir.

Melek Hanım’ın bütün uğraşlarına rağmen Zehra, “*annesinin kendisini kasabalı kızlardan niçin ayırdettiğini anlıya*”maz (s. 16). Çünkü o, yaşadığı kasabayı, oranın insanlarını, geleneklerini, göreneklerini, âdetlerini, yaşam şekillerini vb. sevmekte ve kendini o insanlardan farksız görmektedir. Çünkü “*Doğduğu, yetiştiği iklim ve muhitten onda çok şeyler vardı*”r (s. 18) Bununla birlikte; “*Bir türlü annesinin istediği gibi olamıyordu. İyi ata biniyor, fakat doktorun kızı gibi boyanmasını, pantolon giymesini istemiyordu. Dans edenlere acayip bakışlarla bakıyor, kabul günlerinden, caz ve danstan hoşlanmıyordu.*” (s. 18)

Zehra; “*Birçok şeyleri annesinin zoru ile öğrenmişti. Dans, poker bunların arasında*”dır (s. 18). Melek Hanım, kızının her yönüyle kasabalı diğer kızlardan farklı olmasını istese de Zehra; “*kırları, dağları, tabiati seviyor ve âvare, dolaşmaktan, kendi kendine imkânsız hayaller kurmaktan hoşlanıyordu. O, ocak başında dinlediği, masallardan, Hatice hanımın mânilerinden, kasabanın toprak, tütün kokan havasından hoşlanıyordu*”r (s. 19).

Melek Hanım, bir akrabasının oğlu olan Celâl Tahsin’in Zehra ile evlenmek istediğini öğrenir ve bunun kızı için büyük bir talih olduğunu düşünür. Fakat bir anne olarak kızının hiç tanımadığı biriyle evlenmesinin onu mutlu edip etmeyeceğini düşünmez. Öyle ki Zehra, evlilik meselesini görüşmek için annesiyle birlikte

İstanbul'a gittiğinde, gerek annesinin gerekse oradaki akrabalarının konuşmalarından; *“Satılmış bir esir gibi kendisini bir başkasına ait, bağlı ve bedbaht hisse”*der (s. 46). Ona göre; kendi yaşayamadığı hayatı, kızının yaşayacak olması yeterlidir. Zaten Melek Hanım'ın kızını sadece *“İstanbullu”* gibi yetiştirmeye çalışması onun bu tutumunun bir öngörüsüdür.

Zehra'nın evliliğinde mutsuz olması, biraz da Melek Hanım'ın kızına kendi yaşayamadığı bir hayatı yaşatmaya çalışmasından kaynaklanır. Çünkü Zehra'ya Celâl Tahsin ile evlenmeyi isteyip istemediğini bile sormadan bu evliliği yapması için kızına psikolojik baskı uygular. Çünkü Melek Hanım için kızının İstanbul'da lüks bir yaşantıya sahip olması yeterlidir.

Yıldız Tepe'nin kurgu itibariyle esrarengiz bir yapıda olması aile bireyleri arasındaki ilişkileri de incelemeyi güçleştirir. Çünkü eserde Kılıçoğlu ailesinin yaşam şekli belirsizleştirildikçe, romandaki kişiler arası ilişkiler de o denli belirsiz bir hâlde kurgulanmıştır.

Anne- evlat ilişkisi bağlamında *Yıldız Tepe*'de Fatma Hanım'ın oğulları ile olan ilişkisini ayrıntılı olmasa da incelemek mümkündür. Öncelikle Fatma Hanım'ın Kılıçoğlu ailesi içinde her zaman *“gözleri yerde, bir hayal gibi oradan oraya koş”*uşturan (s. 32) bir kadın olduğunu belirtmekte fayda vardır. Çünkü evde neredeyse hiç konuşmayan, kimseyle göz göze gelmeyen bu kadın; *“Oğullarını kendine mahsus sessiz gösterişsiz sevgisi ile, fakat tapar gibi sev”*er (s. 32). Fakat *“Onlara güldüğünü, sokulduğunu, bir sevgi hareketi yaptığı”*na (s. 32) rastlanılmaz.

Fatma Hanım, belki her anne gibi çocuklarını çok sever; fakat bunu gösteremez. Sen anlatıcının; *“Evet çocuklarını çok seviyordu. Her ana gibi mi? Hayır, belki birçok analardan çok daha fazla, daha sessiz, daha fedakâr bir sevgi ile...”* (s. 33) şeklindeki aktarımı da bu düşüncemizi kanıtlar niteliktedir.

Fatma Hanım, büyük oğlu İbrahim *“evden uzaklaştığı, yaylaya çıktığı zaman bir yeri acıyormuş gibi rahatsız, sıkıntılı bir hal al”*ır (s. 32). Ali ise; *“onun için hâlâ küçük bir çocuk”*tur (s. 32). Ali'nin bir çocuk gibi olmasından dolayı Fatma Hanım'ın onun *“Yemeğini eli ile tabağına kor, kopan bir düğmesi, ütülenmemiş bir gömleği için*

telâşlan”dığı (s. 32) olur. Eserde Fatma Hanım’ın çocuklarına karşı ilgi ve sevgisi hakkındaki bilgilerin hepsi yukarıda bahsedilenlerle sınırlıdır.

Fatma Hanım’ın ortanca oğlu Osman’ın bir iftira sonucu idam edilmesi ve bunun üzerine onun da; *“bütün şefkat, sevgi, hislerini dibe, kalbinin derinlerine çöktüren amansız bir illetin kurbanı olma”*sı (s. 32) onun çocuklarına karşı hâl ve hareketlerini açıklar niteliktedir. Bununla birlikte Ali’nin *“annesinin peşinden koştuğunu, onu eğlendirmek, neş’elendirmek için bazan küçük bir çocuk gibi maskaralıklar yaptığı”* (s. 29) olur. Fakat İbrahim’in annesi ile arasındaki ilişkiye dair en ufak bir bilgi yahut aralarında geçen bir diyaloga da yer verilmez.

Edinilen bilgiler kadarıyla incelenebilen Fatma Hanım ile oğulları arasındaki ilişki yapısal olarak kopuk bir durumdadır. Çünkü yaşanan kötü bir hadise, tüm aile bireylerinin içine kapanmasına ve aile içi veya dışı fark etmeksizin herkesle iletişimin bitmesine sebep olmuştur. Böylelikle aile içinde kişiler arası ilişkiler de zamanla zayıflamıştır. Fatma Hanım ile İbrahim ve Ali arasındaki ilişki de bu duruma örnektir.

Dar Yol’da Cenân’ın annesi Hayriye Hanım ile arasındaki ilişki, sürekli gelgitler halinde kimi zaman iyi kimi zamansa kötü durumdadır. Cenân’ın *“genç kızıktan kadınlığa geçerken birçok hemcinslerinin geçirdiği o şüpheler, korkular, isteklerle dolu, beklenmedik hâdiseler ve mizacından gelen bir ateşle”* kişileri ve olayları tahlil etmesi onu kimi zaman annesiyle de karşı karşıya getirir.

Cenân, Fatma Hanım’a anne olarak değil, *“Cicim”* diye hitap eder. Fatma Hanım *“kendisine böyle hitap etmenin gülünç olduğunu söyleyip şikâyet”* (s. 13) etse de kızı bir türlü anne diyemez. Cenân’ın kimi zaman annesinin istediği *“şeylerin birçoğunu yapamayacak kadar fakir, bitip tükenmez mide ağrıları ile hasta, taşkınlıklarım, huysuzluklarım karşısında sabırsız, öfkeli olmasına rağmen, annelerin en iyisi”* (s. 13) olduğunu düşünür. Bununla birlikte annesinin kendisine olan *“büyük bağlılığında muhakkak ki baba”*sına (s. 55) *“karşı duymuş olduğu kuvvetli aşkın da tesir”* (s. 55) ettiğini bilir.

Ergenlik döneminde çocuğun aile bireyleriyle olan iletişim çatışmalarının artması Cenân ile Hayriye Hanım arasında da görülür. Hatta geçirdiği bu geçiş

döneminin de etkisiyle otorite konumundaki anne yahut babaya da karşı gelme durumu babanın eksikliğinden dolayı anne üzerinden gerçekleşir.

Ergenlik döneminde, çocuğun büyüdüğünü, artık yetişkin bir birey olduğunu ispatlama çabalarının ebeveynler tarafından görülmemesi de çatışmanın sebepleri arasında yer alır. Bu durum eserde Raif'in ölümü üzerine Hayriye Hanım'ın Cenan'a "*senin bu işlere aklın ermez*" (s. 65) söylemi ile Cenan'ın "*küçük bir çocuğa hitabeder gibi aldığı o büyük, akıllı tavrı ile beni ne kadar kızdırdığını bilse*" (s. 65) şeklindeki iç monoloğu bu durumu kanıtlar niteliktedir. Hatta Cenan'ın "*onun korkuları, sağlığı, anlayışsızlığı karşısında nasıl eğlendiğimi, hattâ öfkelendiğimi nereden bilecek.*" (s. 65) diye kendi iç dünyasında annesiyle çatışmaya devam ediyor olması Hayriye Hanım ile Cenan arasındaki iletişimin iki yönlü olmadığını gösterir.

Hayriye Hanım'ın şakayla karışık Cenan'a; "*<Sen şeytan ve melek karışık bir cocuksun. Ümit edelim ki yaşın ilerledikçe melek tarafın içindeki şeytanı yenmesini bilsin, yoksa istikbalinden korkmuyor değilim...>*" (s. 96) demesi Cenan'ı, kendini etrafında bulunan herkese ispatlama mücadelesi içine sokar.

Teyzesi Celile Hanım'ın Cenan'a pahalı kıyafetler, makyaj malzemeleri, parfümler vb. gibi sahip olmak istediği hemen her şeyi temin etmesi Cenan'ın annesiyle olan çatışmasının şiddetini artırır. Çünkü teyzesi zengin olduğu için istediği her şeyi kolaylıkla alabiliyor; fakat annesi maddî durumundan dolayı alamıyordu. Bununla birlikte Hayriye Hanım, Cenan'ın kendinden uzaklaşarak, ailesi ile arasındaki bağın kopmaya başladığını fark edemez. Cenan, fiziksel değişimini, makyaj yaparak, saçına yeni şekiller vererek dış görünüşünü de değiştirip tamamlamaya çalışır. Hayriye Hanım, kızının bu değişimine "*-Boyaların, bu sürdüğün koku! Aman Allahım, beni rahat bırak!*" (s. 170) şeklinde tepkiler verir. Bu tepkilerin Cenan'da oluşturduğu duygu durumu da;

"Bu kadar haşın olması manasızlık, herşeye sebepsiz yere kızıyor. Hele bana bu kadar karışması! Onun kendisine ne kadar az baktığını, ne kadar dağınık ve beceriksiz bir kadın olduğunu öfke ile düşündüm. Saçları iyi taramamıştı. Geceliği kolundan sökülmüş sarkıyordu. Üzerindeki yorganın yüzü yamalıydı. Ne kadar parasız olsak gene de bunların bir çaresi olmalıydı." (s. 171)

şeklindedir.

Cenan'ın fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal tüm algılarının değişkenlik gösterdiği muhakkaktır. Yetişkinliğe geçiş sürecinde maddî ihtiyaçlarını annesinin değil, teyzesi Celile Hanım'ın karşılaması onu annesi ile teyzesi arasında bir karşılaştırma yapmaya da iter. Hâlbuki Celile Hanım, geçmişte yaşanan kötü bir olay sonucunda Hayriye Hanım'dan nefret ettiği için servetiyle yeğenin gözünü boyamaya çalışır.

Hayriye Hanım, kardeşinin niyetini anlayarak Cenana'ı korumaya çalışır; fakat geçmişte yaşanan olayları kızıyla doğru bir şekilde iletişim kurarak anlatmak yerine sinirli, saldırgan tavırlar sergiler. Hayriye Hanım ile Cenana arasında kurulamayan iletişim de Cenana'nın iç dünyasında; *“Bıktım bu evden bıktım. Şimdi de Celile teyzemi kıskanıyor. Zengin teyzemi. Hakkı da var. Yamalı çorapları, küçük beyaz topuzu, değişmez siyah entarileriyle Celile teyzemin yanında pek gülünç, pek fakir kalıyor.”* (s. 201) şeklinde cereyan eder.

Hayriye Hanım, kardeşi Celile'nin, Cenana'ı oğluyula evlendirerek mutsuz edeceğini bilir ve Cenana'nın da servetiyle gözünü kamaştıran bu teyzenin teklifini reddetmeyeceğini de anlar. Hastalanıp yatağa düştüğü bir gece kızına karşı davranış ve tutumlarının yanlış olduğunun farkına vararak Cenana'a; *“Kabahat benim. Büyüklüğünü görmem, anlamam, ona göre hareket etmem lâzımdı.”* (s. 215) der. Hayriye Hanım'ın bu sözüyle birlikte Cenana, aslında büyüdüğünü ispatlamış olur. Cenana'nın; *“Garip bir kendimi buluş içindeydim. Evet tuhaf bir şey, kendime bir başkası gibi uzaktan bakabiliyor, belki ilk defa kinsiz, öfkesiz etrafımdakileri, olanları ve nihayet gene kendimi düşünabiliyordum.”* (s. 218) ifadesinden de anlaşılacağı üzere onun çevresindekilere özellikle de annesine kendini kanıtlaması ile geçiş döneminin en büyük çatışması son bulur.

Cenana'nın zorlu bir süreç geçirerek yetişkin kimliğini oluşturma çabası, onun annesine karşı kimi zaman sevgi kimi zaman nefret duyguları beslemesine neden olmuştur. Anne ile kız arasında sağlıklı bir iletişimin kurulamamış olmasının etkisi de bu ilişkinin bozulmasında göz ardı edilemeyecek durumdur. Fakat Hayriye Hanım'ın kızıyla arasındaki gerginliği sonlandıracak şekilde yaptığı konuşması Cenana'nın yetişkinliğe geçiş süresini tamamlamış ve duygu dünyasını dinginleştirmiştir. Hatta

Cenan'ın Hayriye Hanım'a anne değil, sürekli "Cicim" diye hitap etmesi durumu da değişmiş Cenan ilk defa "*Anne, anneciğim!*" (s. 219) tabirini kullanmıştır.

Cenan ile Hayriye Hanım arasındaki anne-evlat ilişkisi bir çocuğun ergenliğe geçerken yaşadığı iç ve dış dünyayla olan münakaşaları, kendi benliğiyle çatışmaları vb. gibi yoğun duygu durumlarına göre şekillenmiştir. Fakat Hayriye Hanım'ın kızının içinde bulunduğu ruh hâlini anlayarak ona karşı doğru bir adım atması ve ilk defa sağlıklı bir iletişim kurması bu ilişkinin dengelenmesine neden olur.

Dar Yol'daki bir diğer anne-evlat arasındaki ilişki de Celile Hanım ile oğulları Raif ve Cemal arasında görülür. Celile Hanım'ın "*daha çok gençliğinde kocasını, çocuğunu yüzüstü bırakarak zengin bir Arapla Mısır'a kaçmış, Kahirede evlenip yerleşmiş*" (s. 49) olmasından dolayı Raif ile olan ilişkisi belirsiz bir durumdadır. Raif, Celile Hanım'ın ilk kocasından olma çocuğudur. Cemal ise Arap olan ikinci kocasındandır.

Raif'in annesi hakkındaki duygularına sadece Meliha'nın; "*annesini hiç sevmeydi (...) Her halde onu bırakıp kaçtığı için.*" (s. 49) şeklindeki yorumunda yer verilir. Nitekim Celile Hanım'ın da oğlu Raif'e karşı ilgisiz olduğu söylenebilir. Cenan'ın "*Oğlunu fazla sevdiğini sanmıyorum. Bütün arzusu neden öldüğünü anlamaktı...*" (s. 153) şeklindeki söylemi de Celile Hanım'ın oğluna karşı duygusal bir bağının olmadığını gösterir. Celile Hanım, Raif'in kendisini sevmediğini bilir; fakat bunun sebebinin onu bırakıp gittiği için değil, akrabalarının; "*<Annen seni bırakıp kaçtı> diye diye (...) iyice soğuttu*"klarından (s. 150) kaynaklandığını düşünür.

Celile Hanım, ilk kocası vefat ettikten sonra Raif'in, yanına gelmesini ister; lâkin "*Akılsız kafayı bir türlü yola getireme*"diğini (s. 150) söyler. Raif'in intiharı üzerine İstanbul'a gelen Celile Hanım, oğlunun ölümüne karşı kayıtsız tavırlar sergiler. Hatta ikinci kocasından olma oğlu Cemal için; "*Allah Cemalciğime ömür versin (...) Aslan gibi bir oğlum daha var...*" (s. 150) sözleri Cemal'e Raif'ten daha fazla değer verdiğini gösterir.

Celile Hanım'ın İstanbul'a asıl geliş sebebi oğlu "*Raif neden, nasıl öldü*" (s. 150) bunu bilmek istemesidir. Fakat eserde Celile Hanım'ın bu hususta herhangi bir

girişimde bulunduğu görülmez. Oğlunun ölümünü araştırmanın aksine, Kahire’de kalan diğer oğlu Cemal ile Cenar’ın evlenmelerini sağlamanın yollarını arar.

Celile Hanım’ın oğulları hakkında;

“-Oğlan tıpkı ben... (...) Esmer yağız bir şey. Kahirenin bütün güzel kızları peşinde. Ama ne mağrur, ne akıllıdır bilseniz! Eh olmasın mı? Parası, gençliği, güzelliği, bir de benim gibi annesi var. Yalnız şu akılsız Raif benim kıymetimi bilmedi. Eğer zamanında sözümü dinleyip yanıma gelmiş olsaydı...” (s. 150)

şeklindeki ifadeleri onun oğulları arasında bir kıyaslama yaptığını gösterir. Bu kıyaslamadan hareketle Celile Hanım’ın oğullarından Cemal’e daha bağlı olduğu söylenebilir. İlk kocası öldükten sonra Raif’i yanına almak istemesi ve Raif’in ölümü üzerine İstanbul’a gelmesi onun annelik içgüdüleriyle çocuğuna karşı olan bağlılığından ötürü değil, sadece bir görevi yerine getirme gerekliliğinin hissedilmesindedir.

Celile Hanım ile oğulları arasındaki anne-evlat ilişkisi iki ayrı açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan biri Raif ile olan ilişkisidir ki; bu ilişki de gerek anne gerekse çocuk birbirine karşı herhangi bir duygusal bağ hissetmeksizin sadece biyolojik bir akrabalık ilişkisinden öteye gidilemeyen bir yapıda şekillenmiştir. Diğeri ise Cemal ile Celile Hanım arasındaki ilişkidir. Bu ilişkide Cemal’in annesi tarafından terk edilmemesi ve birlikte bir yaşam sürülmesi, anne ile evlat arasındaki ilişkinin normal seyrinde devam etmesini sağlamış olmasıdır.

Kırkıncı Oda’da Ayşe ile Züleyha’nın annesi Amerikalı bir adama âşık olur ve ailesini terk ederek onunla kaçar. Ayşe’nin; “*Kim bilir nerelerdedir şimdi?*” (s. 32) söyleminden hareketle annesinin vaka zamanında hayatta olduğu; fakat kendileriyle görüşmediği anlaşılır. Anneleri fiziksel olarak; “*çakır elâ gözleri hayal gibi güzel, ince, zarif*” (s. 32) biridir. Kişilik olarak; “*alafranga düşkün, züppe, müsrif bir kadın*”dır (s. 61).

Anneleri, bırakıp gittikten sonra kızları Ayşe ve Züleyha’yla görüşmek istemez. Ayşe, annesinin kendileriyle görüşmek istememe sebebini; “*Başka çocukları olmuş, Amerikada fink atıyor*” (s. 32) olmasına bağlar. Anneleri kızlarına “*Bir kaç kere mektub yazmış*” (s. 32) ve “*hediye göndermişti*”r (s. 32); fakat zamanla “*onların da arası kesilivermişti*”r (s. 32). Ayşe ile Züleyha gerek annesi gerekse babası tarafından

ilgi ve değer görmez. Bu durum; “*Ne kadın! Babamdan ne farkı var? Bu ikisi bizi düşündüler mi hiç?*” (s. 32) şeklindeki ifadelerle Ayşe’nin zihninde cereyan eder.

Ayşe, annesinin ne kendini ne de ablasını istemediğini bilir. Ayşe’nin annesiyle ilgili hatırladıkları şu şekildedir:

“Benim bildiğim annem genc gezgin bir Amerikalıya gönül verdiği için kapıyı çekip gitti bir gün. Çocukluğumda onu güzel olduğu için severdim galiba. Büyüyüp de aklım başıma geldiği zaman sıcak memleketlerdeki o renkli, narin kuşları hatırlatan hali ile annemi gülünç bulmaya başladım. Ana kız ilgisi hiç bir zaman olmadı aramızda. İki kadın olarak da birbirimizden hoşlanmadığımızı sanıyorum..” (s. 62)

Ayşe’nin annesiyle ilgili hatırladıklarında “sanmak”, “galiba” fiillerini kullanması onun annesiyle arasındaki ilişkiyi tam anlamıyla şekillendiremediğini gösterir. Bunda annenin onları bırakıp gitmesi, uzun süre görüşmemeleri gibi etkenler de sebep olabilir. Bununla birlikte babalarıyla olan evlilik sürecinde annelerinin “*avare, ilgisiz*” (s. 31) bir kadın oluşu bu durumu etkileyen önemli bir faktördür.

Ayşe’nin annesi için; “*Benim için o süslü, gösterişli bir yabancıydı.*” (s. 62) demesi, uzun zaman bir anne-kız ilişkisinin sağlanamamasından kaynaklanır. Ayşe için annesinin de kendi hakkındaki düşüncelerinin tahmine bağlı oluşu “*Annem de beni fazla hoyrat, avare bulurdu sanıyorum.*” (s. 62) aktarımından anlaşılır. Öyle ki; anne ile kızları arasındaki ilişkinin belirsiz bir yapıda olduğu söylenebilir.

Eserin anlatım tekniğinde “mektup tekniği”nin önemli bir yer tutması ve olayların Ayşe etrafında cereyan etmesi, anne-kız ilişkisi bağlamında Ayşe ile annesi arasındaki duygu, düşünce ve bağın kısmen anlaşılmasına imkân sağlar. Fakat Züleyha için aynı durum söz konusu değildir.

Ayşe’nin bilgilendirdiği derecede annesinin “*Züleyhayı “bana benziyen kızım” diye, daha çok sev*”diği (s. 62) bilinir. Bunun yanı sıra anne ile babalarının ayrılmadan evvel sürekli kavga etmeleri, babalarının kıskançlıktan karısına etmediğini bırakmaması gibi durumlarda Züleyha’nın babasını suçlu görmesi, onun annesine karşı herhangi bir öfke duymadığını gösterir. Hatta Züleyha’nın evlenip İstanbul’a yerleştikten sonra annesinin aşk hikâyesini “*efsaneleş*”tirerek (s. 62) çevresindekilere anlatması bu durumu kanıtlar.

Gecenin Ucundaki Işık, Macide'nin kocasını terk edip hamile olarak annesinin yanına Ankara'ya gelmesiyle başlar. Macide'nin geriye ve vaka zamanına dönüşleriyle onun annesiyle olan ilişkisi hakkında bilgi edinilir. Eserde, Macide'nin annesinin adı zikredilmez. Macide'nin annesi, kızının çocukluğundan beri “*somurtkan*” (s. 10) olmasından sürekli dert yanar.

Macide, daha çocukluğundan itibaren annesiyle babasını kıskanan biridir. Macide, annesi ve babasının kendini hiçbir zaman sevmeyi düşünür. Annesinin, kendini babasının “*ölümünden sonra sevmeye başladığına inani*”r (s. 10). Çünkü annesi ve babası “*Birbirlerinin delisi*” (s. 10) olup Macide'yi “*sevdalarının küçük artığı*” (s. 10) gibi görmüşlerdir.

Macide, kendi deyimiyle annesini “*başka evlâtların, analarına gösterdikleri kör, bilinçsiz bir sevgiyle sevmeye*”z (s. 15). Çocukluğundaki kıskançlığı, öfkesi vb. zamanla geçmiş olsa da annesinin “*kusurlarını görmekten hiç bir zaman vazgeçme*”z (s. 15). Macide'ye göre annesi; “*devrin saf, tasasız, cahil kalıntılarından bir örnektir*” (s. 10). Ayrıca *Dünyadan habersiz bir Osmanlı hanımı*”dır (s. 15).

Annesi kızının katı yürekli olduğunu düşünür. Çünkü ne zaman kızına çok öfkelenirse “*<Sen babanın ölümünde bile ağlamadın, öyle katı yüreklisin!..>*” (s. 15) diye kızar.

Macide'nin annesine olan hislerinde önceleri büyük bir öfke görülürken, vaka zamanında bu duyguların sürekli değişkenlik gösterdiği olur. Macide, çocukluğunda annesinin daha çocuk diye kendini önemsemeyen babasıyla “*yatak oyunları*” (s. 208) yapması yüzünden annesinden uzaklaştığını düşünür. Macide, geri dönüşlerinde annesi ile babasını hep şöyle hatırlar:

“Onun beyaz, tonbul çıplaklığı babamın kollarının arasında kıkır kıkır gülüşü canlanıyor gözlerimin önünde. Çocuğum diye beni hiçe sayarlardı edepsizce. Belki de hâlâ unutamadığım o yatak oyunları uzaklaştırdı onlardan beni. İşin içinde Freud vâri hikayeler aramak gerekecek sonunda galiba!” (s. 208)

Macide ile annesi; Macide Kâzım, Işık'la evlenmeden evvel Ankara'daki bir apartmanın bodrum katında yaşıyorlardır. Fakat Macide evlendikten sonra, kocası annesine Çankaya taraflarında birkaç dairelik bir apartman satın alır. Macide için

kocasıyla birlikte zengin bir hayata alıştıktan sonra annesinin yanına dönmek biraz güç olmuştur. Yaşadığı o lüks hayatın etkisiyle annesini şöyle tasvir eder:

“Annem bütün bütün sinirime dokunuyordu. Acınacak haldeydi. Saçları başörtüsünden darmadağın çıkıyordu. Mantosunun önü açılmış, kocaman karnı siyahlı beyazlı emprime entarisini gerip fırlamıştı. Aşınmış topuklarının üzerinde yana doğru devrik duruyor, terkedilen zavallı yorgun ana rolüne kendini kaptırmış. Utanç vericiydi görünüşü . Akılsız güzelliğin, ışıksız lâmbaya benzediğini söylerdi Hüsnü bey.” (s. 24)

Macide, hamileliğinden dolayı yoğun ve karmaşık duygu durumları yaşar. Onun değişen hormonal yapısı, gebeliği süresince psikolojik değişimler de yaşamasına sebep olur. Biraz da bu duygusal değişimin etkisiyle o, annesine *“benzemekten, sonunda öyle kaygusuz, sırtını geleceğe dönüp hatıralarla oyalanan yapılmış bir kadın, başkalarına sarılıp, sümürüp yaşayan sırnaşık bir sarmaşık olmaktan kork”*maya (s. 225) başlar.

Macide, annesinin *“Şişmanlığına çabuk ağlayan iyi, elâ gözlerine, uykusunda konuşup şarkılar söylemesine, odasını resimleri ile doldurduğu kara bıyıklı, kara kaşlı kocasına, dedikodularına, anlayışsızlığına, her şeyine kız”*ar (s. 225). Macide'nin annesinin her hâl ve hareketine sinirlenmesi geçmişte anne ve babasının birbirlerine olan düşkünlüklerinden dolayı çocuklarını ihmal etmelerinden kaynaklanır.

Macide ile annesi arasındaki çatışma tamamen Macide'nin duygu dünyasında gerçekleşir. Annesi, hamileliği boyunca kızı rahat etsin, sağlıklı beslensin, üzülmesin vs. diye çabalar. Fakat annesinin bu ilgisine bile kayıtsız kalan Macide, annesinin geçmişine takılı kalarak onunla arasındaki mesafeyi bir türlü ortadan kaldıramaz. Onların arasındaki ilişkinin normal bir anne kız arasındaki ilişki gibi devam etmediği açıkça görülür.

Macide'nin, annesinin yanında kalmasının tek sebebi hamile olmasıdır. Bunun için *“Doğumu yapar yapmaz”* (s. 127) annesinin yanından ayrılmayı düşünür. Annesi ise *“çocuk dünyaya gelince çok şeylerin değişeceğine inan”*arak (s. 127) kızının kocasıyla barışacağına inanır. Çünkü ona göre kızı bulunduğu haliyle *“Katı yürekli, bağısız bir kadın”*dır (s. 127). Bu durum onların aynı çatı altında mecburiyetten kaldıklarını hissettirir.

Gecenin Ucundaki Işık'ta Zübeyde Işık, üç oğlu arasından en çok küçük oğlu Cihangir'i sever. Ona göre küçük oğlu; "*pek tatlı, kocaman bir çocuk*"tur (s. 51). Cihangir de "*Anasına düşkün, yaşamaya, insanlara düşkün eğlenceli bir adam*"dır (s. 51). Zübeyde Hanım, Cihangir'den; "*Tenbelin biri, ama hayata âşık, yaşamayı seviyor.. artist ruhlu bir çocuk.*> *Bizim memlekette gelişecek alan bulamadığı için yazık ol*"du (s. 51) diyerek bahseder.

Zübeyde Hanım, oğlu Ahmet'e karşı ilgili değildir. Çünkü "*Ahmet gibi başını alıp uzaklara giderek ayda yılda bir kart gönderip hatırını soran vefasızlardan*"dır (s. 51). Ahmet, annesinin en çok kardeşini sevdiği için kendine "*pek aldır*"madığını (s. 34) bilir. Ahmet'e göre annesi de; "*<Avrupaî>*" (s. 33), "*biraz kuru, rahatına düşkün*" (s. 33), "*Gezmesini, giyinip süslenmesini seve*"n (s. 33), sürekli "*Poker oyna*"yan (s. 33) ve "*Kendi başına buyruk, bencil bir insan*"dır (s. 33). Nitekim Ahmet'in annesini sevdiğini söylenemez. Bunun sebebi onun ifadesiyle şöyledir: "*<Yıllarca ayrı kaldık birbirimizden, yabancılaştık âdeta.* (s. 34) Zübeyde Hanım, ortanca oğlunun gözünde "*Kibarlık budalasıdır*" (s. 42).

Zübeyde Hanım, büyük oğlu Kâzım Işık'tan genellikle saygı ile şöyle bahseder:

"... İşi başından aşkın bir adam. (...) <O benim değil, kimsenin malı değil, milletin malı olmuş bir kere..> Maliye Bakanının nasıl tâ Ankaralardan, telefonlarla arayıp oğluna akıl danıştığını anlatıyor kurumlu kurumlu..." (s. 33)

Kâzım Işık, maddi güce sahip olduğu için annesinin kendine saygı duyduğunu bilir. Çünkü o da Ahmet gibi annesinin çocuklarından sadece Cihangir'i sevdiğini düşünür. Ona göre Zübeyde Hanım "*Basit, kuş kafalı bir kadın*"dır (s. 256). Kâzım Işık, annesine verdiği "*parayı artırıp, bazı kumar borçlarına göz kapadı*"ğında (s. 256) Zübeyde Hanım, hiçbir şeye karışmaz. Buradan onların arasındaki ilişkinin maddi çıkarlara dayandığı söylenilebilir.

Zübeyde Hanım, sonradan görme bir kadındır. Büyük oğlu Kâzım Işık'ı, kendi ihtiyaçlarını karşılayıp ona zengin bir yaşam sunduğu müddetçe sever. Ortanca oğlu Ahmet, genç yaşta Avrupa'ya gidip uzun yıllar dönmediği için onunla yabancı olduklarını düşündüğü için sevmez. Küçük oğlu Cihangir ise onun için diğer

oğullarından daha değerlidir. Böylelikle Zübeyde Hanım'ın çıkarı olmadan sevdiği çocuğu Cihangir'dir.

Güz Şarkısı'nda başkişi Nuriye Hanım, “*Bütün kadınların aşmaya katlanmaları gereken*” (s. 9) menopoz dönemine girer. Kadınların menopoz döneminde yaşadıkları hormonal değişiklikler, birtakım ruhsal bozukluklar, stres, sürekli değişim gösteren duygu durum ve davranışlar gibi birçok etken onların çevresiyle ve kendileriyle çatışma hâlinde olmasına sebep olur. Söz konusu bu durumların hemen hepsini eserde Nuriye Hanım da yaşamaktadır.

Nuriye Hanım, oğlu Ali'nin kendini “*sevdiğine*” (s. 7) ve “*iyi insan olduğuna inanır*” (s. 7). Fakat Nuriye Hanım'a göre kızı Fatoş için “*Babası, anası, kardeşi, sevdalısı birer araçtan başka bir şey değil*”dir (s. 7). Nuriye Hanım, oğluna “*tutku*” (s. 34) derecesinde bağlıdır. Hatta Nuriye Hanım'ın oğluna olan düşkünlüğünü kocası “*<Freud varî bir tutkunluk...>*”¹⁵⁷ (s. 32) olarak değerlendirir. Nuriye Hanım'a göre kendine “*yaşamayı sevdiren, katlanır duruma sokan tek varlık*” (s. 34) oğludur.

Nuriye Hanım'ın oğluna olan sevgisi ve düşkünlüğü kızı için geçerli değildir. Ona göre kızı “*Öylesine bencil*” (s. 7) bir karaktere sahiptir ki Nuriye Hanım onu “*Küçük bir canavar, ama zamanına uygun bir canavar!*” (s. 7) olarak nitelendirir. Bununla birlikte Nuriye Hanım, kızı Fatoş'u “*kendisinden her yanıyla öylesine ayrı, yabancı*” (s. 7) biri gibi görür. Aslında onların arasındaki anne-kız ilişkisi “*Kadınca bir öfke, karşı karşıya, birbirini yenmeye uğraşan iki düşman gibi*”dir (s. 38).

Nuriye Hanım'ın kızı ile anlaşamamasının önemli sebepleri arasında onun kızını kısıkmıyor olması da yer alır. Nuriye Hanım, anne ve babası tarafından katı kurallar ile yetiştirilmiş, özgürlüğü kısıtlanmış, ailesinin zengin bir burjuva ailesi olmasından dolayı âşık olduğu adam tarafından terk edilmiştir. Kızı Fatoş ise evli bir ressama âşık olup onunla Paris'te yaşamak isteyecek kadar özgürdür. Nuriye Hanım, “*Kızına düşmanlığının, onu önlemek için yaptıklarının nedenini*” (s. 179) kendi yapamadığını kızının yapıyor olmasına dayandırır.

¹⁵⁷ 6 Mayıs 1856'da Moravia'nın Freiberg şehrinde doğan Yahudi, psikanalizin kurucusudur. 23 Eylül 1939'da Londra'da ölmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. Cengiz Güleç, Freud, Say Yayınları, İstanbul 2006, s. 21.

Nuriye Hanım'ın çocuklarıyla arasında “*Bir kuşak anlaşmazlığı*” (s. 20) vardır. Çocuklarının “*toplumcu, sosyalist akımın etkileri*”yle (s. 19) özgür yaşamak istemeleri, politikayla ilgilenmeleri Nuriye Hanım'a göre “*analar babalarla çocukları*” (s. 19) birbirinden ayırmıştır. Nitekim onun; “*Bencilliğimi, eskimişliğimi, yararsızlığımı kaç kere açıkladılar bunlar yüzüme karşı!*” (s. 19) şeklindeki aktarımından hareketle onların arasındaki devir farkından dolayı görüşlerinde uzlaşamadıkları açıkça anlaşılır. Nuriye Hanım'ın öfkesi aslında “*Yalnız kendi çocuklarına değil, bütün bir gençliğe karşı*”dır (s. 20).

Nuriye Hanım, Fatoş'un daha küçüklüğünden itibaren kendine yakın olmadığını hisseder. Bu durum Nuriye Hanım'ın şu ifadelerinde:

“Daha çok küçükken bile öpmek istediğim zaman yanağını zor tutardı dudağıma. Başını çevirmese bile gözlerini kaçırırdı benden. Elimden kurtulunca geniş soluk almalar, beni yenmişçesine garip gülüşler! O kendi oyununu oynamayı severdi. Hem de yalnız başına! Öbürleri seyirci kalmalıydılar uzaktan.” (s. 6)

açıkça görülür. Nitekim Nuriye Hanım da sevgi ve ilgisini çocuklarına eşit olarak göstermeyi başaramamıştır. Fatoş'un “*<-Güldüğünü hatırlamam ben annemin, çocukken..>*” (s. 80) sözleri ile Ali'nin “*<-Benimle çocuklar gibi oynardı, saatlerce koşardı peşimden!>*” (s. 80) şeklindeki ifadeleri annelerinin çocukları arasında bir ayrım yaptığını gösterir.

Nuriye Hanım'ın çocuklarıyla çatışmasının diğer bir sebebi de çocuklarını başkalarıyla paylaşmak istememesidir. Çocuklarının ilişkilerine önceleri “*çocuk sevdaları, gençlik vurgunlukları*” (s. 16) deyip umursamamıştır. Fakat Ali'nin Nilüfer ile Ankara'ya, Fatoş'un da Memo ile Paris'e gitmekte kararlı olmaları Nuriye Hanım'da çocuklarından tamamen ayrılacağı düşüncesini uyandırır. Nuriye Hanım:

“Kıskanıyorum oğlanı da, kızı da! Bana kalsın istiyorum ikisi de! Arkalarını örteyim eskiden olduğu gibi yatakta, bana bakıp gülsünler uykulu ve benim istediğim gibi olmaya, benimle kalmaya baş eğsinler!” (s. 258)

diyerek her ne sebeple olursa olsun çocuklarından ayrılmak istemediğini ifade eder.

Nuriye Hanım, oğlu ile kızı arasında sürekli bir kıyaslama yapar. Ali'nin, kızına nazaran “*bakışı, sokuluşu, genç, tertemiz kokusu*” (s. 40) kısacası “*Herşeyi başka*”dır (s. 40). Çünkü kendini “*tek anlayan insan*”ın (s. 40) oğlu olduğunu düşünür.

Fakat kızı oğlu gibi Nuriye Hanım’a yakın olamamıştır. Nuriye Hanım, kızının bu durumunu; “*Aldırmaz, kendinden başka kimseye aldırılmaz bu kız!*” (s. 17) şeklinde ifade eder.

Nuriye Hanım, kendini; “*Atatürk kızımı diye öğünen bir küçük Osmanlı kızıydım, özgürlüğünü ancak sevdalanınca hatırlayan züppe bir İstanbul kızı, bir bencil!*” (s. 189) diye tasvir eder. Çocuklarının dilinden düşürmedikleri “özgür yaşamak” anlayışına kendisi hiçbir zaman sahip olamadığı için çocukları “*Büyüdüklerinde, özgürlüklerini ele alıp kendilerine göre yollarını çizdiklerinde*” (s. 36) yani onları “*apayrı bir yolda gördüğü*” (s. 36) zaman çocuklarını “*sevmekten vazgeç*”er (s. 36).

Nuriye Hanım’ın oğluyla hiçbir problem yaşamamasına rağmen kızıyla sürekli tartışması biraz da onun ailesi tarafından bastırılmış duygularının acısını kızından çıkarmaya çalışmasından kaynaklanır. Ali’ye; “*<-Bana yapılanların acısını Fatoşdan mı çıkarmaya kalkıyorum dersin Aliciğim!>*” (s. 41) diye sorması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Nitekim erkeklere tanınan özgürlük kadınlara tanınmamış, Nuriye Hanım kendi devrinde ailesi tarafından kısıtlanmıştır. Fakat Fatoş, kızı olmasına rağmen nitekim hemcinsidir ve o kendi gibi kısıtlanmamakta, dilediği gibi hayatına yön verebilmektedir.

Nuriye Hanım çocuklarını “*yetiştirmesini bileme*”z (s. 256). Nuriye Hanım, geçmiş zaman ile şimdiki zaman arasında bir köprü kuramamış, değişen yaşam şekline ayak uyduramamıştır. Bu sebeple çocuklarını da kendi geleneklerine, anne babasının öğretilerine göre büyötmeye çalışmıştır. Fakat değişen toplumsal yaşam tarzı buna imkân vermez. Bu durum Ali’nin annesine söylediği şu sözlerle;

“*<Tatsız burjuva düzenlerini, geleneklerini sürdürmek, davranışlarımızda, dostluklarımızda, kalblerimizde bile her şeyin yerli yerinde olmasını sağlamak senin için! Başka hiç bir yere, hiç kimseye akamadığı için bizim üzerimize yığılıyor ateş dalgası gibi sevgin senin...>*” (s. 188)

ortaya koyulur. Nuriye Hanım, küçükken annesinin “*Sokakta oynayan çocuklar*”la (s. 86) oynamasına izin vermediği gibi o da oğlunun “*öbür çocuklarla*” (s. 188) mahallede oynamasına karşı gelir. Hâlbuki tıpkı kendi gibi oğlunun da “*Bütün istediği çamurlu arsada kısa donla, kırmızı fanileyle top oynamak*”tır (s. 188).

Nuriye Hanım, nasıl ki ailesi tarafından katı kurallar, kısıtlamalar ile yetiştirilmişse çocuklarını da o kurallara göre yetiştirmeye çalışır. Oğlu Ali'nin; “<Bir çizginin üzerinde sağa sola kaymadan ip cambazı gibi yürümek, bizi de yürütmek!..>” (s. 188) şeklindeki ifadesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Daha önce de bahsedildiği üzere Nuriye Hanım, oğlunu sevdiği kadar kızına düşman gibidir. Fatoş ile birbirlerine “*ne zaman düşman olduk*”larını (s. 36) bilemez. Bir anne olarak “*Benim sevgili kızım bu, etimin eti, canımın canı!*” (s. 7), “*Ondan nefret etmek istemiyorum! Etmeyorum, nefret etmiyorum ondan! Seviyorum onu, çocuğum benim!*” (s. 38) diyerek kızına olan olumsuz duygularını bastırmaya çalışır. Burada Nuriye Hanımın Fatoş'u hemcinsi olarak değil, çocuğu olarak görmeye başladığı söylenebilir.

Nuriye Hanım, çocuklarının yaşadıkları çağa uygun bir yaşam şeklini benimsediklerini kabullenemeyip onları kendi zamanına göre sevip yetiştirmeye çalışır. Onun bu tutumu çocukları ile bitip tükenmeyen bir çatışmaya sebep olur. Nuriye Hanımın, asıl çatışmayı oğluyla değil, kızıyla yaşaması onun hemcinsi olması ve kendi yapamadıklarını kızının yapmasından kaynaklanır. Aynı zamanda menopoz dönemine girmiş bir kadın olarak, kızının gençliğini, fiziksel görünüşünü ve temelde onun dişiliğini kıskanmasından dolayı birbirlerinde “*ana kız sıcaklığını bulama*”zlar (s. 293).

Güz Şarkısı'nda Nuriye Hanım'ın geri dönüşleriyle birlikte onun annesiyle olan ilişkisini de görmek mümkündür. Nuriye Hanım, annesini sürekli “<-*Bunu yap Nur, bunu yapma Nur, bunu giy Nur, şu kitabı oku Nur. Öyle konuşma Nur, bakma o gözlerle Nur... Senin gibi bir kız, bizim ailemiz Nur!*>” (s. 88) diyen “*iyi bir baş gardiyan*” (s. 86) kadın olarak tanımlar. Ona göre “*Bütün işi gücü çıkarını düşünmek, çıkarını korumak olan*” (s. 54) annesi “*İki yüzlünün biri*”dir (s. 54). Annesinin “*bencil*” (s. 54) olduğuna inanan Nuriye Hanım onun “*Bütün işi başta yürümek, beğenilmek, o güzelim dikiş kutusuna sıraladığı makaralar gibi duygularını da bir arada, gerektiği kadar elinin altında tutmak!*” (s. 54) istediğini düşünür.

Nuriye Hanım'ın annesi “*Yorgun, telâşlı, durmadan sızlanıp söylene*”n (s. 73) bir kadındır. Fakat kızına hastalık derecesinde düşkündür. Bu sebeple Nuriye Hanım, hastalanacak, sıkılacak, üzülecek diye adeta “*ödü patlar*” (s. 74) kızını hastalandığı vakit

“*sabahlara kadar başucu*”nda (s. 74) bekleyip “*gizliden ağlar*” (s. 74). Annesi, Nuriye Hanım’ı “*Biraz durgun görse*” (s. 74) kızına “*ne olduğu*”nu (s. 74) değil, “*ne istediği*”ni (s. 74) sorar. İşte bu sebepten dolayı Nuriye Hanım, annesinin “*<Kızının delisi bir kadın!>*” (s. 88) olduğuna inanır.

Nuriye Hanım’ın annesi kızına “*Avrupadan alıp getirdiği Murano biblo koleksiyonu gibi! Küçük vitrini zaman zaman açıp ince, renkli cam oyuncaklarını*” (s. 88) seyreden biri gibi bakar. Ne zaman kızının odasına girse onu “*yerli yeri*”nde (s. 88), üzerinde “*istediği elbise*”si (s. 88), elinde “*seçtiği kitabı*” (s. 88) ile bulmak ister.

Nuriye Hanım’ın annesi “*kocaman kızken bile*” (s. 74) kızının ağzına “*Eliyle lokma*”larını (s. 74) verecek kadar kızına düşkün bir anne gibi görünse de aslında onun tek endişesi kızı büyüdükçe kendinin yaşlanıyor olmasını kabul etmemesinden kaynaklanır. Bu sebeple kızına “*Yaşı belli olmasın diye kısa elbiseler giydirir*” (s. 86), saçlarını “*örgü yapar, uzun çorap giyme*”z (s. 86). Nuriye Hanım, “*Yalnız bu çorap yüzünden*” (s. 86) bile annesinden “*nefret*” (s. 86) eder. Nuriye Hanım, annesinin kendine karşı olan bu davranışlarını; “*Boynuma sarılarak, küçük boyalı dudaklarıyla çocukluğumu, tâzeliğimi sömürürcesine yapışıp öperek! Benim büyümemi istemedi hiç, çekemedi sonraları da!...*” (s. 88) şeklinde yorumlar.

Nuriye Hanım’ın, annesinden nefret etmesinin birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden bazıları; onun “*Daha bebekken tahta parmaklıkların arasına kapa*”tılarak (s. 86) sokaktaki basit, sıradan aile çocuklarıyla oynamasına izin verilmemesi, “*yabancı kadınların ellerin*” (s. 86) yani dadıların tarafından büyütülmesi, annesinin “*Gürültü sevme*”diği (s. 86) için onun evinde bile rahatça konuşamamış olmasıdır. Nuriye Hanım, annesinin ona olan düşkünlüğünü bilse de dadılar tarafından büyütüldüğü için çocukluğunu hatırladıkça:

“*Çocukluğumda girdi bu duygu yüreğimin içine benim. Anama bakar, yalnızım! derdim, babama bakar yalnızım! derdim, pencere köşelerinde yumulur yalnızım! derdim. Çirkin değildim, yoksul değildim, sevgisiz değildim, gene de yalnızdım!*” (s. 85)

diyerek yalnızlık duygusundan bir türlü kurtulamadığını düşünür.

Nuriye Hanım “*Aile ocağı dedikleri, korkunç dört duvarların, geleneklerin, varlıklı, görgülü olmanın yüklediği sorumlulukların, yasaların*” (s. 86) içinde kendini

“sevgiyle çevreleyen” (s. 86) anne ve babasını sevmez. Nuriye Hanım’ın kendi çocuklarıyla yaşadığı kuşak çatışması, aslında onunla annesi arasında da yaşanır.

Evlü Bir Kadının Günlüğünden’de Selma, annesi Nilüfer Hanım’ın “*kendi takımından birçokları gibi parazit bir kadın*” (s. 11) olduğunu düşünür. Çünkü Nilüfer Hanım “*Hiç birşey bilmiyor, bilmeden de bilgiç geçiniyor*”dur (s. 16). Selma, annesinin en çok cemiyet içinde “*<Efem, efem> diye (...) yalancı, nâzik konuşması*”ndan (s. 16) nefret eder.

Nilüfer Hanım’ın tüm işi “*çocuklarını yedirip, giyindirmek, sağlıklarına bekçilik*” (s. 15, 16) yapmaktır. Fakat bunu yaparken çocuklarını tanımaktan uzak yalnızca onlara olan analık görevini yerine getirme içgüdüleriyle hareket eder. Selma’nın; “*Annem beni tanımaz bile. Arkadaşlarımla ilişkilerimi, hangi yazarı sevdiğimi, düşüncelerimin yolunu hiç, hiç birşey bilmez o... Leylâ ile Fethi’yi de tanımadığını, tanımak için de uğraşmadığını sanıyorum.*” (s. 15) şeklindeki ifadeleri bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Nilüfer Hanım’la çocukları arasında genelde kuşak, özelde anne kız çatışması vardır. Nilüfer Hanım’ın, çocuklarına uyguladığı aşırı baskı onlarla çatışma yaşamasına sebep olur.

Selma’nın çocukluk yıllarında annesiyle ilgili hatırladığı onun; “*elinde bir kaşık, gözleri öfkeden fırlamış peşimden koşarak bağırarak bir kadın*” (s. 129) olduğudur. Selma’ya göre; “*Büyük kentin iki çeşit parazit kadını var*”dır (s. 129). İlki “*Çok varlıklı olanlar*”dır (s. 129) ki bu kadınlar; “*ilgileri yalnız kendilerine dönük zamanlarını terzilerde, berberlerde, belki biraz da gizli dostlarının yataklarında öldürüyorlar*”dır (s. 129). İkincisi; “*Sıkıntılarını unutmak için kocalarını ezmekten kaçınmayan, çocukları ile cansız birer bebek gibi oynayan*” (s. 129) kadınlardır. Selma için annesi ikinci türdeki kadınlar arasında yer alır.

Nilüfer Hanım’ın çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim de kuramaz. Kendi öğretilerinin doğruluğunu yanlışlığını sorgulamadan çocuklarına dayatması onlarla arasındaki çatışmanın şiddetini de artırır. Selma’nın annesiyle olan konuşmalarının “*hiç bir zaman dış yaşantının bilinen sınırlarından öteye geç*”mediğini (s. 130)

söyleyerek onların arasında geçen aşağıdaki diyalog, iletişim bozukluğu ve sorunlu bir ilişkinin varlığını net bir biçimde ortaya koyar:

“<-Köfteden biraz daha ister misin?>
 <-Hayır, doydum anne..>
 <-Bizimle sinemaya gelecek misin?>
 <-Hayır, Amerikan filmlerini sevmeyi bilirsiniz...>
 <-Öksürüyorsun çokça?>
 <-Arslan gibiyim, meraklanma...>
 <-Tırnaklarını yemesen hiç olmazsa!>
 <-Benim tırnaklarım onlar anne...>
 <-Denize gelecek misin?>
 <-Denize yalnız gitmeyi sevmem bilirsiniz...>
 <-Benimle yalnız mısınız?>
 <-Evet anne...>
 <-Babanla ben seni çok kıvançsız buluyoruz. Akşam çalışma odasına gel konuşalım biraz...>
 <-Hayır, hayır, hayır anne!>” (s. 130)

Selma’ya göre annesi, çocuklarını tanımayan “*Dünyadan habersiz bir kadın*”dır (s. 16). Nilüfer Hanım, geleneksel değerlerin izinde kendi ailesinin yetiştirme tarzını çocuklarına da uygulamaya çalışır. Aslında Nilüfer Hanım, çocuklarına aşırı düşkün bir annedir. Fakat bu aşırı ilgisi çocuklarını “*Sevmekten çok, tutsak etmek istercesine*” (s. 128) bir hâl alır.

“*Annemin bana, Leylâ’ya, Fethi’ye göstermiş olduğu sevecenlik bir garip! (...) Çocukken karışık ormanda avcının kovaladığı ürkek tavşanlar gibiydik onun önünde. Dişlerimiz, ellerimiz bir yana, donumuzun içine kadar kirli mi değil mi diye bakan temizlik hastası bir kadın üstelik. Bu kadın insanın annesi bile olsa o türlü yakınlık, ilgi usanç veriyor sonunda... Gide gide düşman oluyor benim gibi başkaldırıcı yaratıklar...*” (s. 128)

Selma, annesiyle ilgili anılarına döndüğünde genellikle onu:

“<-Dokunma bozarsın Seli! Dokunma kırarsın Lili! Dokunma kirletiyorsun Fetiş!> Evet Fethi’ye de Fetiş der üstelik! Annem gibi kocamış, annem gibi tutucu, annem gibi eşyalarının tutsağı, kafasından çok evinin düzenini düşünen, yalnız bununla öğünen bir kadıncağız!...” (s. 46)

olarak hatırlar. Buradan da anlaşılacağı üzere Nilüfer Hanım, geçmiş zaman ile şimdiki zaman arasında bir köprü görevi görememiş, bu sebeple de çocuklarıyla arasına aşılamanı engeller koymuştur. Selma, Leylâ ve Fethi vaka zamanına göre modern

dünyanın çocuklarıdır. Nilüfer Hanım ise Osmanlı aile hayatının yozlaşmış bir kalıntısı gibidir.

Selma, annesinden “*nefret*” (s. 251) eder. Çünkü annesi, onları “*örneğini çizdiği, hoşuna giden bir el işi gibi işlemeye kalk*”mış (s. 251) çocuklarının duygu ve düşüncelerine değer vermemiştir. Hatta sürekli onların iyi bir yanını bulup “*umut verecek şeyler söyleme*”miş (s. 250) aksine kötü yanlarını görerek “*yedi kat yerin dibine at*”mıştır (s. 250). Nilüfer Hanım’ın çocuklarına karşı olan bu tutumu onları birey olma çabasına sürükler kendini özgür bir birey gibi hissetmesi de bu durumun neticesidir.

Selma, tıp fakültesine başladığı zaman “*Tutucu bir ana babanın elinden kurtulmuşluğun kıvancını yaş*”ar (s. 8). Aynı zamanda “*Bir çeşit insan özgürlüğüne kavuş*”tuğunu (s. 8) düşünerek kendini; “*Uçmak için kafesinden burnunu uzatmış kuş*”a (s. 8) benzetir.

Nilüfer Hanım’ın değişen yaşam koşullarına rağmen bütün amacı çocuklarını “*kendi istediği hamurda yoğurmak, kendine benzetmek*”tir (s. 251). Fakat çağdaş dünyanın genç kuşağını temsil eden çocuklarına Nilüfer Hanım’ın “*Düşünceleri, konuşması, davranışları her şeyiyle yüz yıl öteden sesleniyor*”muş (s. 11) hissi verir. Selma’nın “*Ne geride kalmış kadın annem! (...) O kadar birbirimizden ayırız ki!*” (s. 11) şeklindeki sözleri de bu yöndedir. Nilüfer Hanım’ın kuşağı, miâdını çoktan doldurmuş yerini demokrasiye bağlı özgürlük sistemine bırakmıştır.

Nilüfer Hanım, çocukları arasından en çok Selma ile anlaşamaz. Nilüfer Hanım, Selma’yı “*Kendi hamuruna sokamadığı için*” (s. 251) ondan hem nefret ediyor, “*hem de vazgeçemeyip seviyor*”dur (s. 251). Nilüfer Hanım’ın kızına karşı birbirine uymayan bu tutarsız davranışı karşısında Selma da annesine karşı olan duygularını net bir biçimde belirleyemez. Onların arasındaki ilişki sıradan bir anne kız tartışması gibi değildir. Selma’nın toplumsal özgürlük ideolojilerine karşılık Nilüfer Hanım’ın “*Kızına paralı koca arayan aşağılık burjuva karısı!*” (s. 243) halleri içten içe karşılıklı nefret duygularını pekiştirir.

Selma'nın annesine olan duygularında genellikle bir "acıma" durumu söz konusudur. Çünkü annesiyle ilişkilerindeki duygu durum değişiklikleri kendini sürekli şu şekilde sorgulamasına neden olur:

"Annemin bilgisizliğinden, Leylâ'nın budalalığına, Fethi'nin erginliklerle dolu sarışın yüzündeki hayvanca hayâsızlığına, babamın kuru, bilimsel aklına kadar, düşündüğüm çok şeylerde aldanyorum yakınlarım üzerinde belki! Belki, onlarla yıllarca beraber yaşamının, ilk gençliğimden beri onların törelerine, o evin yasalaşmış düzenine uymak bunalımından doğan bir kaçış benimki? Onları yerle bir edip kötölemek içime dokunuyor sırasında. Hepsinin yüzlerini görmekten, bin kez tekrarlanmış konuşmalarını duymaktan usanmış olmalıyım!" (s. 39)

Nilüfer Hanım ile Selma'nın ilişkilerinin tamamen çıkmaza girmesinin sebebi, Selma'nın, evliliğini Nilüfer Hanım'ın kasten ayarladığı bir kaza sonucunda yapmasıdır. Selma, annesinin yaptığı bu davranışını bir türlü kabullenemez. Nitekim evliliğinin annesi ile kayınvalidesinin bir bakıma danışıklı dövüş yaparak Mehmet'le evliliğine zemin hazırlamaları pamuk ipliğine bağlı olan ilişkilerinin tamamen kopmasına sebep olur. Selma'nın:

"Vuruldum, kaldım karşısında. Oyunun bu türlü düzenli olabileceği hiç bir zaman aklımdan geçmemişti. Namussuz annem, namussuz annem, namussuz annem! dedim kendi kendime." (s. 385)

şeklindeki ifadeleri onun, annesine olan öfkesinin nefrete dönüşmeye başladığını gösterir.

Selma ile Nilüfer Hanım arasındaki anne kız ilişkisi temelinde bir kuşak çatışmasına dayanır. Fakat bu durum Selma'nın evlenmesiyle birlikte bir düşünüş yahut algı çatışmasına dönüşür. Nilüfer Hanım, kızının zengin bir aileye gelin olduğunda mutlu olacağına, kendilerinin de elbette bundan faydalanacaklarına inanır. Selma ise maddi güce önem vermeden sevdiği adamla toplumda bir kimlik edinme, birey olma çabasını gerçekleştirme peşindedir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden' de Selma'nın kocası Mehmet, annesi hakkında *"Ne kadar söylenip atıp tutarsa tutsun"* (s. 28) aslında annesini sever. Mehmet'e göre annesi Melâhat Hanım, *"Yalanlar, oyunlar, gösteriş içinde"* (s. 21) yıllarını *"boşuna tüketiyor"*dur (s. 21). Mehmet, Selma'ya ailesinden bahsederken *"Para bunların Allahu!"* (s. 21) ve *"İçleri çürümüş bunların"* (s. 21) gibi eleştirilerde bulunur. Bununla birlikte onun söz konusu bu söylemleri annesiyle olan ilişkisini olumsuz yönde

etkilemez. Çünkü “*Onları haklı bulduğu yanlar*” (s. 28) da vardır. Mehmet’in; “<*Bunların kuşağı çürümüş, Osmanlı kafası, Osmanlı yolundalar, başka türlüünü bilmiyorlar, öğrenemezler de artık*>” şeklindeki ifadeleri onun ailesini yani dolaylı olarak da annesini olduğu gibi kabul ettiğini gösterir.

Üç Yirmidört Saat’te “*bütün ana babalarla çocuklar arasında sürüp giden sürüşmeler*” (s. 336) başkişi Fatma ile annesi arasında da yaşanır. Hemen her dönemde ebeveynler ile çocukları arasında görülen “*Kuşak kavgaları*” (s. 336) bu eserde de Fatma ile annesinin arasındaki ilişki üzerinden ele alınır. Anne ve kız arasındaki ilişkinin psikolojik boyutunun öne çıkmasında roman kişilerinin monologları büyük önem taşır.

Fatma’nın annesi, gençliğinde kendi annesinden “*Çok çekmiş*”tir (s. 364). Zengin bir kadın olan annesi, kocaman bir konağın hanımefendisi, kendi de evin küçük hanımıdır. Hanımefendi, aşırı düşkünlüğü yüzünden kızını “*yüreğine hapse*”dip (s. 364) “*bütün ağırlığı ile*” (s. 364) ona “*el koymuş*”tur (s. 364). “*Atatürk kuşağı*” (s. 389) oldukları hâlde, annesi tarafından “*tam özgürlüğü*”nü (s. 389) yaşayamayan küçük hanım; “<-*Ben sana dünyayı, dünyanın bütün mutluluğunu vermek isterim. Bana verilmeyen, benim olmayan ne varsa!*>” (s. 40) diyerek kızını Fatma’ya hayatında kendi deyimiyile tam bir özgürlük hakkı verir.

Hanımefendinin, “*Hiç bir şey yerli yerinden kıpırdamayacak, her gün gümüşler parlayıp, halılar silinecek, camlar ayna gibi parlak, merdivenler, parkeler bal dök yala!*” (s. 71) şeklinde olmasını istediği katı kuralları vardır. Bu gibi sebeplerden dolayı küçük hanıma göre annesiyle birlikte yaşadığı konak bir “*Hapishane*” (s. 71) annesi de bu hapishanenin “*bekçisi*”dir (s. 71). “*Herşeye burnunu sokmaktan ve biricik kızını gözleyip korumaktan başka işi olmayan tutucu*” (s. 368) bu annenin elinden kurtulamayan küçük hanım, kendi yaşadığı sıkıntıları kızının da yaşamasını istemez.

Küçük hanım, Fatma’ya olan sevgisini “*yeteri kadar*” (s. 364) yani “*başka anaların yaptığı gibi*” (s. 364) “*taşkınca*” (s. 364) göstermez. Hatta annesi gibi olmaktan korkarak ona karşı “*Bilerek duyguları*”nı (s. 364) “*sınırla*”r (s. 364). Küçüklüğünden itibaren Fatma’ya “<*Gerçekçi*>, <*Özgür*>, <*Uygar*>, <*Bilinçlenmiş*>, daha böyle birtakım sözcüklerden” (s. 226) bahsederek kendisinin

yaşayamadığı özgürlüğü kendince kızına verdiğini düşünür. Fakat Fatma, annesinin kendine tanıdığı bütün özgür yaşam haklarını doğru bir şekilde kullanmasını bilemez.

Küçük hanımın, Fatma ile yaşadığı çatışma, onun annesiyle arasında yaşanan kuşak çatışmasından farklıdır. Küçük hanım, kızına özgürlüğünü vermiştir; lâkin o özgürlüğü nasıl kullanacağını öğretmemiştir. Küçük hanımın, kızıyla olan ilişkisindeki yanlış tutumu Fatma'nın erkek arkadaşı Ahmet tarafından şöyle ifade edilir:

“-Bunun için seni değil anneni suçlamak gerekir dedi, Ahmet. Seni genç yaşında başı boş bırakmaya hakkı yoktu. Sana açıklamalıydı önce her şeyi. Seninle daha yakın, daha arkadaş olmadan, yol göstermeden neye yarardı özgürlük! İsteklerinde, her kapıyı kolayca açan bir anahtar, o kadar... Ona şunu anlattım: Politikada bile sınırsız özgürlüğün peşinden anarşinin geldiğini, anarşinin ise dönüp dolanıp insanı faşizme, tutsaklığa sürüklediğini!” (s. 248)

Tahir Zorkul, *“Ahmet'in olay örgüsündeki fonksiyonu, odak figürü eğitmekten ibarettir.”*¹⁵⁸ der. Bu açıdan bakıldığında Ahmet'in söz konusu bu anne kız ilişkisinde de aynı fonksiyona sahip olduğu söylenilebilir. Ona göre *“Her yeni kuşak, arkada kalanla çelişki içindedir.”* (s. 269); fakat Fatma ile annesi arasındaki ilişkide, küçük hanımın kızıyla sağlıklı ilişki kuramaması, geçmiş ile şimdiki zaman arasında doğru ile yanlışları idrak etmeden özgürlüğü bir oyuncak gibi kızının eline vermesi ve kızının önünde anne rol modeli oluşturamaması onların arasındaki en büyük sorundur. Onların arasındaki bu problem Ahmet tarafından şöyle izah edilir:

“-... İnsanlar arasında gerçek sevgi konuşup anlaşarak gelişir. Ana baba ile de öyle. Çocuğun istediği salıncakta sallanmak değildir her zaman! <Boğazı tok, üstü pek daha ne ister?> derler, halt ederler. <Özgür bıraktım onu, istediğini verdim elimden geldiği kadar!> Bu da değil. Çağımızda analar babalar çocuklarını, çocuklar da onları az tanıyorlar kanımca. Yaşam öylesine hızlandı ki, insanlar gerisinde kalıyorlar olayların. Zaman yok anlaşıp konuşmaya aile denen toplulukta. Günlük konuşmalar bir yana, en yakın kişiler kendi dünyalarına kapanıp, çok şeylerin çözümlenmesine varmadan, olup bitenlerin köküne inmeden, işi olurlarını bırakıyorlar...” (s. 244)

*“Sosyal ilişki, kişiler arasındaki düzenli ve önceden tahmini mümkün davranışlar, hareketler olarak tanımlanabilir.”*¹⁵⁹ Küçük hanım ile Fatma arasında söz konusu böyle bir sosyal ilişkinin varlığından söz edilemez. Bunun başlıca nedeni

¹⁵⁸ Tahir Zorkul, Peride Celal'in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van 2006, s. 305.

¹⁵⁹ Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, Savaş Yayınları, (8. Baskı), Ankara 1982, s. 65.

Fatma'nın annesiyle fikir alışverişinde bulunmadan, kararlarını tek başına almak zorunda kalmasıdır.

Fatma ile annesi arasındaki bozuk ilişki, Fatma'nın, annesini toplumda karşılaştığı diğer annelerle:

“Annesinin garip tutumu örneğin? Beni seviyor sevmesine biliyorum. Karışmıyor yaşamıma. Kişiliğime saygılı olduğunu, başka tutucu analara benzemediğini de biliyorum. Nedir kafasındaki saplantı? Neden durmadan özgürlük lâfını ediyor karşımda. Baha biçilmez bir armağan bağışlamışçasına!” (s. 55)

“Ben tanımiyor muyum annemi? diye, sordu kendi kendine. Onun beni tanıdığı kadar belki! Öylesine yakın olmak ve böylesine gizlenmek birbirinden! Yeni, eski kuşak anlaşmazlığı? Arkadaşlarını anımsadı. Onlar, annelerine bayılırlardı. Kol kola dolaşır, gezer, öğünürlerdi anneleri ile. Arada sırada baş eğerlerdi. Ben baş eğmedim diye düşündü Fatma, ama çekiştirmedim de onu kimselere. Saygıyla karıştıktı sevgim. Güçlüydü gözümde. Çalışkan bir kadındı. El atacağı her şeyi başaracağına inanırdım. Onun yanında korkmama gerek olmadığını bilirdim. Bir yandan kızar, bir yandan öğünürdüm onunla.” (s. 179)

şeklinde mukayese etmesine sebep olur.

Peride Celâl'in diğer romanlarında da görülen burjuva sınıfının eleştirisi, bu eserde Fatma ile annesinin ilişkisi aracılığıyla yapılır. Fatma'nın annesini;” *<para düşkünü, kaymak takımın terzisi, burjuvacık!>*” (s. 63) diye tabir ederek *“Annesini aşağılara itelemekten hoşlanıyor, hincını alıyor”* (s. 63) olması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Fatma ile annesinin arasında klâsik anne kız tartışmalarının ötesinde bir çatışma durumu vardır. Fatma, çocukluğunda annesinin kendine olan ilgi ve sevgisinin zamanla değiştiğini hisseder. Onun:

“Eskiden, küçükken çok söylerdi bunları. Gerçekten severdi beni! Büyüdüm, koptum ondan! Hangimiz önce? Belki ben! Yapacağım, tatlanacağım öyle çok şey var ki! Gene de güle konuşa mutlandığımız, kıvançlı günlerimiz oldu! Derslerime yardım ederdi. Hastalandığımda saatlerce elimi tutardı, korkup uyumadığım, yanımda kalmasını istediğim için.!” (s. 40)

şeklindeki sözleri aralarındaki çatışmanın Fatma'nın toplum ve sosyal hayata karışabilecek yaşa geldiğinde ilişkilerinde çözümler olmaya başladığını gösterir. Fatma'nın annesi, aslında toplumsal değişimlerin, yeni kuşağın bu değişimlerin içinde bocalayıp çevrelerine özellikle de ailelerine yabancılaştıklarının farkındadır.

Annesinin, Fatma'ya söylediği şu sözler onun, kızıyla aralarındaki kuşak çatışmasının farkında olduğunu gösterir:

“-Konuşmak için. Senin derdin bütün bir kuşağın derdi biliyorum. Karışık bir dünyanın, değişimlerin çalkantısı içine düşmüş bir kuşak sizinki, mutsuz bir gençlik. Anlamadığımı mı sanıyorsun? Acıyorum da üstelik. Tutkuyla, nasıl yaşayacağını bilmeyen bir gençlik! Kavgayla mı? Olumsuz, yalın eğlencelerin peşinde mi? Tehlikeli serüvenlerin coşkusu içinde mi? Güç, çok güç işiniz biliyorum...” (s. 125)

Küçük hanımın özgürlük anlayışını yanlış bir düşüncenin üzerine inşa etmesi, onu, kızına karşı sorumsuz bir anne hâline getirmiştir. Her anne gibi kızının mutlu olacağı bir yuva kurması için yardım edici, yol gösterici ve uyarıcı konumunun olmayışı Fatma'yı yanlış bir evlilik yapmaya sürükler.

Fatma, annesinin körü körüne bir özgürlük anlayışını benimseyip kendini her konuda serbest bırakmasını mantıklı bulmaz. Fatma'nın toplumda birey olarak bir kimlik kazanmasında annesinin onu destekleyerek hayatı keşfetmesi için cesaretlendirmesi gerekirken tanımadığı dış dünyayla yalnız başına bırakır. Bu durum iç monolog tekniği ile Fatma tarafından şu şekilde aktarılır:

“Sorumlusun, sorumlusun sen! Annesine vuruyordu içinden. Özgürlük vermiş, kullanmasını bilmemişim! Öğretseydin ya nasıl kullanılacağını! Araba mı bu be!... Akılsız, başkalarından kaptığı lâflarla konuşan kuş kafalı!” (s. 143)

Annesinin doğru – yanlış, iyi – kötü, yararlı – zararlı vb. ayrımını anlatmaksızın tecrübesiz bir şekilde evlâdını kendi iradesiyle baş başa bırakması onun annelik görevini yerine getirmekten de yoksun olduğunu gösterir. Onların arasındaki söz konusu bu durum Ahmet'in ifadeleri ile şöyle açıklanır:

“-Çocuklarımızın yollarını bulmaları önemli bir sorun. Çevrelerine, kişilere, anlayışa bağlı. Konuşarak, öğreterek sürmeliyiz onları memleketlerini, insanlarını düşünmeye, sevmeye. Her şey insan sevgisiyle olacak ve tam bin demokratik özgürlük içinde. Onlara yardım etmek ana – babaların elinde en çok. Çağımızda anaların, babaların ödevi ağır, güç üstelik.” (s. 125)

Fatma, annesinin kendine tanıdığı hakları daima annesinin sorumsuzluğuna bağlar. Hatta annesinin Hasan ile olan birlikteliğinde onun kendini bir fazlalık gibi gördüğünü bile düşünür.

“-Palavra! dedi, Fatma. Beni duygulandırıp uyutamazsın. Sen hiç bir şey yapmadın benim için. Genç sevgilinle arana girmiştin, başına belaydım. Neden öbür anneler gibi olmadın? Neden tasalandığımda, yenik düştüğümde, ya da aldanıp yanlış yola saptığımda önlemedin beni? Uzak kaldın, el vermedin, katı kalpli ve ilgisiz! İşte buydun sen!” (s. 131)

Aslında küçük hanım, annesi tarafından kendine yapılanları kızına “yapmamaya çabalıyor”dur (s. 72). Onun istediği kızıyla “Analık evlatlık bir yana, arkadaş olmak”tır (s. 72). Kendi sevgisiyle Fatma’nın “kişiliğini sömürmemek” (s. 72) için “İşlerine karışm”az (s. 29). “Sonucun böyle olacağını da biliyor” (s. 29) olmasına rağmen yine de tutum ve davranışlarını değiştirmemesinin sebebini şöyle ifade eder:

“-Anlayabilsen! Ben yanında oldukça kişiliğini bulamamandan korkuyorum. Yaşam kavganı olanaklı kılmak için bütün davranışlarım. Seni sevgimle kuşatıp, çevreni daraltmaktan her zaman çekinmişimdir. Seni kendime saklayıp hapsetmekten kaçındım durmadan. Özgürlüğe iteledim. Şimdiyse suçlu buluyorum biraz kendimi, <iyi mi yaptım?> diye.” (s. 131)

Onların ilişkisinde Fatma’nın annesine nazaran daha ılımlı bir kişiliğe sahip olduğu söylenilebilir. Annesinin Fatma’yla aralarındaki çatışmayı sonlandırmak, açıkça her şeyi konuşmalarında annesinin kemikleşmiş düşüncelerinin değişmediği, yalnızca hatasını kabullendiği görülür. Fatma, her ne kadar yaptığı tüm hataların sebebi olarak annesini:

“Ahmet’in hakkı var, hırlaşmayı keseceğim aramızda. Daha yumuşak, daha dost olmak onunla? Ana kız gibi değil, arkadaşçasına! Ne kadar gerekseme duyduğumu söylemeliyim dostluğuna. Onu çok sevdiğimi de söylemeliyim. Yalandı nefret ettiğim, kırıcı sözlerim, her şey yalandı. Bana inanmasını, beni yeniden sevmesini istiyorum!” (s. 327)

diyerek suçlasa da ona karşı kayıtsız kalamaz.

Fatma, annesine karşı nefret ile karışık bir sevgi besler. Onun, annesine en çok sinirlendiği mevzu Fatma tarafından şöyle açıklanır:

“Annemde kızdığım neydi en çok bilir misin? Durmadan yapmam gerekeni, yapacağım şeyleri bana önceden söylemesi! Bir parmak gibiydi gözümün önünde. Hani yollara koyarlar ya sokaklarda tabelâlarla öyle bir şey! Parmağı ile işaret edip, ondan sonra bırakırdı peşimi, <Ne yaparsan yap> diye!” (s. 281)

Fatma’nın annesi, Ahmet’le konuştuktan sonra hem kendi annesine hem de kızına karşı yaptığı hatalarını Fatma’ya şöyle anlatır:

“-Ben de anneme senin baktığın gözlerle kinle, nefretle baktığımı düşünüyorum da! Acır gibi oluyorum şimdi ona. Yaptıklarım doğru muydu, başka bir yoldan hem kendi yaşamımı, hem de onu kurtaramaz mıydım! diye...” (s. 388)

Yalnız, onun annesiyle olan çatışmalarında baskın karakterin annesi oluşu; fakat kızıyla “*çatışmamaya dikkat eden*”in (s. 122) çoğunlukla kendisi olduğu gibi bir ayrım söz konusudur.

Fatma ile annesinin arasındaki kuşak çatışmasında asıl suçlunun küçük hanım olduğunu düşünen Ahmet, onlardan hareketle bütün bir toplumu eleştirir. Geçmiş zaman ile şimdiki zamanın modern yaşam şekillerinin değiştiğini, geçmişe saplantılı aile büyüklerinin genç kuşağa zarar verdiğini iddia eder. Ahmet, bu durumu Fatma’ya şu sözlerle anlatır:

“Bizim geçmişten kalan tutucu sofuluğumuz etkisinde, çocuklarımıza neyin verilip neyin verilmeyeceğinde kararsız kaldığımızı söyledi. Gençliğimde başımdan geçen hikâyeye yüzünden senin üzerinde garip bir özgürlük deneyine girişmekle suçladı beni. Seni çocuğum gibi değil, çıkış kapılarını zorlayan bir insan gibi düşünürsem aramızda çok şeyin değişeceğini söyledi.” (s. 395)

Fatma ile annesi arasındaki ilişki “kuşak çatışma”sına dayalı, annenin kızına saplantılı bir şekilde özgürlük hakkı tanınmasına bağlı sorunlu bir görünüm arz eder. Annenin, Fatma’yı serbest bırakırken, onun üzerindeki etkin rolünü de geri plana itmesi anne ile kızın birbirine yabancılaşmasına neden olur.

Kurtlar’da sen anlatıcının bir kızı bir de oğlu vardır. Kızı “*üniversiteyi bitirmeden nişanlan*”ıp (s. 214) evlenerek Ankara’ya yerleşmiştir. “*uçak mühendisi*” (s. 124) olan oğlu da yine aynı şekilde evlenip yurtdışına yerleşmiştir. Sen anlatıcı, çocuklarının sebebini anlamadığı “*gülüşler, alaycı bakışlar, gizli fısıltılarla*” (s. 214) kendinden uzaklaştıklarını hisseder. Sen anlatıcı için çocuklarının evlenmesi demek, onların “*Göreceği yeni kentler, okuyacakları yeni kitaplar, tartışacakları yeni düşünceler, tanyacakları yeni insanlar*”ın (s. 214) varlığı demektir. Bu sebeple de çocuklarının ondan uzaklaştığını düşünür.

Sen anlatıcı, çocuklarıyla arasındaki yabancılaşmayı onların büyümeleriyle birlikte “*Babalarınınkine benzeyen o ince gülüşle, “Ah bu annem!”*” (s. 17) diyerek

kendini “*Eleştirmeye başla*”malarına (s. 17) yorar. Sen anlatıcı için çocukları babaları öldükten sonra tamamen “*İki yabancı!*” (s. 17) gibi olmuştur.

Sen anlatıcı, çocuklarının kendini “*sevdiklerini bili*”r (s. 17). Fakat “*Öldüğündenberi babalarını, daha çok sevmeye başla*”maları (s. 17) onların bu sevgilerini kıskanmasına neden olur. Hâlbuki o, daha onlar evlenmeden, kocası vefat etmeden evvel de çocuklarını kıskanıyordu. Çocuklarının gençlik zamanlarında eşiyile aralarında geçen şu diyalog onun bu kıskançlık duygusunu açık bir şekilde ortaya koyar:

“*“Onları kıskanıyorsun!” derdi kocan gülererek.
“Gençliklerini, evet...”
“Normal bir anne, çocuklarının gençliklerini kıskanmaz.”
“Beni normal mi buluyorsun?”
“Hayır, garip buluyorum. Senin nasıl bir cadı olduğunu ben herkesten
iyi bilirim, Nilüfer’den bile...”*” (s. 214)

Sen anlatıcının eşinin ölümüyle birlikte çocukları ile olan ilişkisi daha fazla bozulmaya başlar. Oğlunu, kocasının “*ölümünün haftasında*” (s. 373) yaşadığı ülkeye “*zorla gönder*”en sen anlatıcı, oğlula telefon görüşmelerinde “*uzak ilgisiz*” (s. 560) davranmaya başlar. Ankara’dan gelen kızı ile de durum farksız değildir.

Sen anlatıcı için çocukları; “*yaşamın bir bölümünde, başlangıçta, kısacık bir an parlayıp yok olan yıldız düşmesi gibi*”dir (s. 561). Onların, dünyalarına girmesi “*Olağanüstü bir olay*”ken (s. 561) yeni hayatlar kurup “*Çabucak uzaklaşıp kaybolmalarıysa o türlü acı*” (s. 561) bir durumdur. Sen anlatıcı, çocuklarının “*Peşlerine düşmek, ergenliklerinde yetişmek onlara, kaybolan yıldızı yakalamak kadar olanaksız*” (s. 561) olduğunu düşünür. Nitekim çocukları ondan uzaklaşmaya başladıklarında “*Parmağını oynatma*”z (s. 561). Bu sebeple “*Belki başka türlü, daha sevecen, hoş görülü bir ana olsaydı*” (s. 561) belki de aralarındaki ilişkinin daha güzel olacağına inanır.

Aslında sen anlatıcı, onların “*yukarıdan bakışına, gizli eleştirilerine, bitmeyen öğütlerine dayanamayıp*” (s. 561) farkında olmadan onları “*Yaşamından dışla*”r (s. 561). Sen anlatıcının, iç monolog yöntemiyle; “*Onu yakalayamadın hiçbir zaman. Oğlanı da.*” (s. 303) şeklindeki kendi kendini suçlayıcı ifadeleri onun çocukları ile kolay iletişim kuramadığını gösterir.

Sen anlatıcının kızı, annesine karşı “*Sirasında yakın ve sıcak (...) sırasında bir yabancı!*” (s. 303) gibi davranır. Kız, annesini sever; fakat “*Yalnızca beraber olmak istem*”ez (s. 373). Çünkü sen anlatıcının çevresindeki insanlar gibi annesinin “*yargılayıcı, kuşkulu bakışlarına dayanamıyordu*”r (s. 373). Sen anlatıcının, kocası öldükten sonra yaşadıkları evden daha küçük bir daireye çıkma isteği karşısında “*yardıma geleceğini söyl*”er (s. 373) ama sen anlatıcı, kızının “*gelmeyeceğini bili*”r (s. 373). Çünkü onlar anne kız olarak birbirlerinden artık “*Uzaklaş*”mış (s. 63) ve “*iki yabancı*” (s. 63) gibi olmuşlardır.

Sen anlatıcı, “*Çocuklarını bile yeteri kadar sevip sevmediğini bilm*”ez (s. 373). Yalnızca “*Onlara olan ödevi*”ni (s. 373) yani sadece onların “*bütün istediklerini*” (s. 373) yaparak bir bakıma annelik görevini yerine getirdiğini zanneder. Onun, çocuklarıyla olan sağlıklı iletişimi biraz da bu sebeplerden kaynaklanır. Her ne kadar oğlu;

“*“Ne kadar uzak kaldık birbirimize” diye, yazıyordu oğlan, “Ne olur babam öldü diye aile bağlarını gevşetmeyelim. (...) Biz ne olacağız, nasıl böyle dağıldık, anlamıyorum. Sandığın gibi değil, seni her zaman sevdik, seviyorum inan bana!”* (s. 560)

şeklindeki gönderdiği mektupla annesini sevdiğini, babasının ölümüyle aile bağlarını koparmak istemediğini dile getirirse de sen anlatıcı artık onların arasında bir anne evlat ilişkisinin olamayacağına inanır. Nitekim kızı da; “*Neden bu yabancılık aramızda yıllardır sürüp giden?*” (s. 561) şeklinde ağabeyi gibi annesiyle aralarındaki ilişkiyi sorgulasa da sen anlatıcı için değişen bir şey olmaz.

Sen anlatıcı ile çocukları arasındaki anne evlat ilişkisi, annenin kendini çocuklarına karşı yalnızca ödev ve sorumluluklarını yerine getiren bir kişi olarak görmesi sonucu olumsuz yönde şekillenir. Çocuklarının bütün istediklerini yapmanın ötesinde onlara bir anne olarak, sevgisini aşamayamaması zaman içinde anne ve çocuklarının birbirlerine yabancılaşmasına neden olur. Burada kurmacanın yalnızca sen anlatıcının iç çatışmasını konu edinmesi, onların arasındaki anne evlat ilişkisini de geniş ölçüde tek yönlü yani sen anlatıcının yönünden incelemeye olanak sağlar.

Kurtlar’da sen anlatıcı, annesinden “*“Bağnaz, akılsızın biriydi...”*” (s. 245) diye bahseder. Sen anlatıcıya “*Kocasından başkasını gözü görmeyen ananın sevgisi yeterli*” (s. 529) gelmez. Onun böyle düşünmesinin başlıca nedeni, öz babası sandığı

savcının aslında üvey babası olduğunu öğrenmesidir. Sen anlatıcı, annesinden babası ile ilgili “gerçeği öğrendiğinde” (s. 529) ““O babam değilmiş, belki sen de anam değilsin?” diye” (s. 529) nefret etmeye başlar. Hatta “Analık coşkusu, zevkini ona tattırmamak için elinden geleni yap”ar (s. 529).

Sen anlatıcı, kendini annesinin “hayatı felaketi ’nin bir simgesi” (s. 337) olarak görür. Çünkü ona göre kendi annesinin; “İstemediği adamdan, istemeden doğurduğu bir çocuk”tur (s. 337). Hatta kendini, annesinin “Sevgili kocasıyla aralarına karaçalı gibi giren...” (s. 337) bir çocuk olduğunu düşünmesi onu annesine karşı “bir buz parçası”ndan (s. 529) farksız hâle getirmiştir.

Sen anlatıcı, babasının üvey olduğunu öğrendikten sonra onların yanında kalmak istemez. Savcı olduğu için Anadolu’nun çeşitli kasabalarında görev yapan üvey babası ve annesinin yanından ayrılıp İstanbul Yanıksaraylar’daki anneannesi ve teyzelerinin yanında kalmaya başlar.

Eserin vaka zamanına göre sen anlatıcı annesini “kaybedeli yıllar geçmişti”r (s. 409). Sen anlatıcı, Pembe Konakta yaşamaya başladıktan sonra annesi, kızının yani sen anlatıcının “katı yüreğini yumuşatmak için uzak taşrasından yazdığı şiirsel mektuplar” (s. 409) yazar. Fakat beklediği karşılığı bulamaz.

Sen anlatıcı, “İlk edebiyat derslerini” (s. 409) annesinden almıştır. Annesi onu;

“gaz lambasının ışığında, dizlerinizde sararmış yaprakları dökülen eski divanlar, sana Farsça, Arapça sözcükleri açıklayarak... Fikret, Yahya Kemal, Haşim ’den şiirleri, Yakup Kadri ’nin Kiralık Konak ’ını okumaya”
(s. 409)

zorlar. Hâlbuki “Mevlâna Hayyam, daha birçok klasikleri” (s. 409) de annesi sayesinde tanıyan sen anlatıcı, “geriye dönüp baktığında” (s. 409) annesinin yaşamında “iz bırakmadan geçip gitmiş soluk bir hayal” (s. 409) olarak görür. Düşlerinde annesi; “Soyut bir resim gibi kırılıp çarpılmış, kim olduğu, ne olduğu belirsiz bir kadın yüzü” (s. 409) olarak belirir.

Sen anlatıcı bir günlük süreyi kapsayan vaka zamanında annesi ile ilgili iç çatışmalarına değinirken “Birdenbire neyi kaybettiğini anlar gibi ol”ur (s. 409). Annesi hayattayken sevmesini hatta ona “acımasını bile bilme”diğini (s. 409) kabul

eder. Hatta annesine karşı yıllarca içinde “*Yalnızca nefreti sürüp besledi*”ğini (s. 409) bilir.

Sen anlatıcının annesine bazen acıması bazen de nefretle onu eleştirmesi; onun, annesine karşı tam olarak ne hissettiği yönünde bir belirsizlik oluşturur. Onların arasındaki anne evlat ilişkisinin bir düş kırıklığına dayandığı söylenilebilir. Yani sen anlatıcının babası sandığı kişinin, aslında öz babası olmadığı gerçeği onun düş kırıklığı yaşamasına neden olur.

Üvey olan ebeveynler ile çocuklar arasında yaşanan problem aslında sen anlatıcı ile annesi arasında da yaşanır. Sen anlatıcı, annesinin öz babasını istemeyip başka bir adamla evlenmesi onu, annesine de düşman eder. Çünkü annesinin babasını istememesi onun kızı olduğu için kendini de istemediği anlamını taşır. Bu sebeple, annesini üvey babasının yanında gördükçe, ondan daha fazla uzaklaşmaya kendini hem üvey babaya hem de anneye yabancı hissetmeye başlar. Bunun sebebi o, başka bir adamın kızıdır ve annesinin kocasıyla bir kan bağı yoktur.

Çocuk psikolojisinde üvey babaya yahut anneye olan karışık duygu durumları onların üvey olan ebeveynle sorun yaşamıyor olsa bile içsel bir mücadeleye neden olur. Sen anlatıcının da verdiği bu mücadele onu ailesinden ayrılma düşüncesine iter ve uzaklaşan aile bireylerinin özünde birbirine yabancılaşmasına neden olur. Bu yabancılaşma eserde, sen anlatıcı tarafından tek yönlü olarak gerçekleşir.

Kurtlar'da sen anlatıcının büyük teyzesinin kızı Nilüfer'in oğlu eserin vaka zamanına göre “*kırkını geç*”miş (s. 55) “*beş yaşında, on yaşında çocukları*” (s. 55) olan bir adamdır. “*Berlin'de, üniversitede öğretim üyesi*” (s. 98) olan bu oğlan, önceleri geçim sıkıntısı yüzünden babasından maddî destek alır; fakat karısı da çalışmaya başladıktan sonra babasından para istememeye başlar.

Nilüfer, önceleri oğluna; “*“Gavur karısına tutsak olalı Türklüğünü yitirdin, memleketini de, beni de unuttun, lanet olsun sana!” diye, küfür dolu mektuplar yaz*”ar (s. 417). Hatta oğlunu herkese “*“Çalış, yıpran, yetiştir, çekip gitsin, seni unutsun itoğlu it!”*” (s. 417) diye çekiştirmekten çekinmez. Fakat oğlu, “*İstediği kitapları, çikolataları gönderdiğinde*” (s. 417) bu sefer de onu “*göklere çıkarı*”r (s. 417).

Nilüfer'in oğluya arasındaki anne evlat ilişkisi maddî çıkarlar üzerine temellendirilmiştir. Nilüfer'in istedikleri alındığında oğlunu övmesi, alınmadığında yermesi, onun oğluna karşı tutum ve davranışlarının maddî beklentilerin karşılanmasına yahut karşılanmamasına göre şekillenmiş olduğunu gösterir. Anne evlat arasında maddî bir çıkarın gözetilmesi hususu aile içi ilişkilerde olmaması gereken bir davranış biçimidir. Çünkü anne ile evlat birbirine manevî duygularla bağlı olup ödev ve sorumluluklarının getirisi doğrultusunda maddî destek sağlamalıdır.

Nilüfer, yalnızca oğluna karşı çıkarlarını ön planda tutan bir kadın değildir. Çevresindeki eş, dost, akraba vb. herkese karşı önce kendini düşünen bencil bir kişidir. Nilüfer'in bu karakter özelliği onun annelik içgüdüsünün de önüne geçerek oğluya maddiyata dayalı bir ilişki kurmasına yol açar.

Kurtlar'da bir diğer anne evlat ilişkisi de, Nilüfer ile kardeşi Suat'ın anneleri arasında görülür. Eserde adı zikredilmeyen bu anne, çocuklarına “*Yaşamını adamıştı*”r (s. 112). Fakat oğlu ile kızına “*hiçbir şey veremediğini düşün*”erek (s. 112) bu durumdan sürekli “*yakınır*” (s. 112).

Anne, “*Kızına, Nilüfer'e çok kızar*” (s. 112) ama “*Oğluna, Suat'a tapar*” (s. 112). Fakat ne Nilüfer, ne de Suat annelerini hiç sevmezler. Annelerinin yıllar önce kırklı yaşlarındayken sen anlatıcının, hocası olan “*Nihat Beyle evlenmek istediği*”ne (s. 390) her ikisinin de “*umutlan*”arak (s. 390) “*sinirli, tutucu, cahil annelerinden*” (s. 390) kurtulacaklarını düşünmeleri bu durumu açıkça ortaya koyar.

Nilüfer, annesinin Suat'ı kendinden daha fazla sevmesine “*hiç aldırılmaz*” (s. 32). Çünkü ona göre babasının “*Savaşlar arasında yaralı, yorgun gidip gelirken iki çocuk doğurtmak için*” (s. 117) annesiyle birlikte olduğunu, annesinin “*Huysuzluğu, bağırıp çağırmaları*”nın (s. 117) tek sebebinin de babasından kaynaklandığını düşünür.

Nilüfer ile Suat'ın anneleriyle olan ilişkilerinde ilk göze çarpan çocukların annelerini sevmemeleridir. Anne, çocukları arasında erkek-kız ayrımı yapsa da, yine de çocuklarını iyi yetiştirmek için mücadele eder. Fakat çocukları, annelerinin bu çabasını görmeyerek annelerinden nasıl kurtulacaklarının yolunu ararlar. Onların

arasındaki anne evlat ilişkisi aslında eserdeki diğer anne evlat ilişkileriyle benzerlik gösterir.

2.4. Kardeş İlişkileri

Yaz Yağmuru romanında iki kız kardeş olan Fatma ile Nur arasındaki ilişki bu başlık altında incelenebilmektedir. Eserde, kardeşlik ilişkisi sadece Nur ile Fatma arasında görülmekte olup başka bir kardeşlik ilişkisine yer verilmemiştir.

Fatma ile Nur “biribirlerine huyca da, yüzce de pek fazla benzemezler” (s. 6). Fatma, “ince uzun ve daha sarışın” (s. 6) olup “Altın renkli saçları, açık gözleri vardı”r (s. 6). Nur ise ablasından “biraz daha kısaca” (s. 6) “Kumral, hafif dalgalı saçları, koyu yeşil gözleri ile belki ilk nazarda ablası kadar renkli ve cazibeli görünmez” (s. 6); fakat “Çok biçimli bir vücudu vardı”r (s. 6).

Anneleri Naciye Hanım, kızlarından en çok Nur’u sevmesine rağmen Fatma kardeşini kıskanan bir abla değildir. “Fatma, çok iyi, sessiz, sakın gir kız olduğundan kıskanmak gibi şeylere kalkmamıştı. Onunla gayet iyi geçinirdi.”(s. 7) Zira Fatma’nın kardeşini kıskanmak gibi bir derdi yoktur, o kendi hâlinde birisidir.

Babaları Esat Bey vefat ettiğinde Nur bir, Fatma beş yaşındadır. Verilen bu bilgidен hareketle kardeşler arasında dört yaş fark olduğu anlaşılır. Fatma, kardeşi Nur’dan dört yaş büyük olmasına rağmen kardeşinin fikirlerine önem veren, isteklerini karşılamaya çalışan, düşüncelerini ihtimamla dinleyen bir kişidir. Bu durum hâkim anlatıcı tarafından okura şöyle aktarılır:

“Yapılması lazım gelen mühim işlerde en evvel fikri alinan daima Nurdu. Onun verdiği fikirler hiçbir zaman aykırı sayılmazdı. Fatma bile ondan üç dört yaş büyük olduğu halde düşüncelerini büyük bir dikkatle dinlemekten, yapmasını tavsiye ettiği şeyleri yapmaktan geri durmazdı.”
(s. 8)

Nur’un ablasına karşı hâl ve hareketleri ise genellikle saygı ve sevgi doludur. Kız kardeşler arasında yaşanan kıskançlık, tartışma, birbirini çekememe vb. durumlar her iki kardeşte de görünmez. Hatta Fatma evlendiğinde, yalıda yalnız kalan kardeşi sıkılmasın diye sürekli onunla gezmelere gider, sinemalarda panayırlarda eğlencelere katılır.

Nur'un, âşık olduğu Mehmet Münif'i öldürdüğünü sanması üzerine hastalanıp yataklara düşünce Fatma, kardeşiyle yakından alakadar olur. Hatta eşini, çocuğunu ve evini bırakarak Nur'un sıhhatine kavuşması için bir müddet yalıda kalır. Fatma, yalıda kaldığı süre boyunca; “*kardeşine ne olduğunu, kafasında uzun uzadıya araştırıyor ve ne oldu, ne oldu? diye, kendi kendine sorup duru*”r (s. 19); fakat bir cevap bulamaz. Bu durumda Fatma'nın, kardeşine son derece sevgi dolu davrandığından onun anaç bir tabiata sahip olduğu düşünülebilir.

Kızıl Vazo'da yalnızca Hüseyin ile Nermin, arasında kardeşlik ilişkisi bulunur. Hüseyin'in “*İzmirin işlek bir yerinde eczahanesi var*”dır (s. 15). Nermin, “*dünyaya iştahla yemek yemek, güzel yün bluzlar örüp beyaz iş işlemek, bir de Hüseyine müfit olmak için gelmiş*” (s. 15) gibidir. Nermin'in “*hayatta tek sevdiği insan kardeşi*” (s. 15) Hüseyin'dir.

Nermin, “*Hüseyinin yanında kal*”arak (s. 15) onu yalnız bırakmamak için “*evlenmemişt*”r (s. 67). Fakat kardeşine olan sevgisinden dolayı “*yaptığı fedakârlığı hiçbir zaman ona ihsas etmiye kalk*”maz (s. 67). Hüseyin ise Nermin'i bir abinin kardeşini himaye etmesi gibi koruyup kollar.

Hüseyin ile Nermin'in ailesine ne olduğu bilinmemektedir. Bununla birlikte bu iki kardeşin birbirlerinden başka kimseleri olmadığı da olay örgüsünden rahatlıkla anlaşılabilir. Nermin ve Hüseyin arasındaki kardeşlik ilişkisinde sahiplenme önemli bir rol oynar. Nermin bir anne, Hüseyin ise bir baba gibi hareket ederek birbirlerinin eksik kalan yönlerini tamamlamaya çalışmışlardır.

Atmaca'nın başkışisi Handan ile kendinden altı yaş büyük olan ablası Meliha karakter bakımından birbirine benzemez. Meliha, kardeşinin “*inatçı halini sever*”ken (s. 6), Handan da ablasını kendine “*... hiç benzemediği için sev*”er (s. 6). Handan ve Meliha bu yönden iki farklı kutup olarak görülebilir ve ikili ilişkilerde zıt kutupların birbirini çekmesi durumu bu kardeşler için de söz konusu edilebilir. Yani Handan ve Meliha'nın mizaç bakımından farklı oluşu, onların abla-kardeş ilişkisini sevgi yönünden pekiştirici bir unsurdur.

Handan ile Meliha'nın kişiliklerinin farklı oluşu doğal olarak bu kardeşler arasında belirli bir çatışma durumunu da beraberinde getirir. Bu çatışma, Meliha'nın

kocasını, Reşit adında genç bir erkekle aldatması, Handan'ın evli bir kadının kocasını aldatmasını ahlakî olarak uygun bulmamasından kaynaklanır. Öyle ki Handan, Meliha'nın; "... yalnız kendini seven, kendinden başkasını düşünmiyen bir insan" (s. 80) olduğunu düşünür. Hatta Handan, kocasını aldattığı için ablasını;

"Sen paranı, mücevherlerini, evini hattâ küçük bir firketeni bile feda etmek istemezsin. Rahat apartmanında, kocanın nüvazişleri, hayranlıklarile şımartılarak, mücevherlerini takıp tuvaletlerini değiştirerek ve nihayet sıcak konforlu salonlarında gerinip ağlıyarak yalancı şikâyetle, göz yaşları içinde seveceksin." (s. 81)

diye suçlar. Meliha, kocasını aldatmasına kendince geçerli sebepler bulur. Fakat bu sebeplere Handan'ı ikna edemez ve böylece *"Bu münakaşadan sonra iki kızkardeş birkaç ay dargın kal"*ırlar (s. 81).

Meliha'nın, kardeşine karşı bir abladan çok arkadaş gibi davrandığı söylenebilir. Çocukluk döneminden yetişkinliğe ulaşıncaya kadar bu kız kardeşler arasında duygusal yönden birbirlerine destek sağlama durumu vardır. Özellikle Meliha'nın abla rolü ile kardeşine yardım etme durumu görülür; *"Her zaman aralarındaki yaş farkını azaltmaya çabaladığı halde, şimdi ağzından lâf almak için beceriksizce oynadığı bu abla rolüne Handan gülmekten kendini alamadı."* (s. 84) Yani Meliha, kız kardeşine bir arkadaş, dost vs. gibi destek olmanın ötesinde aynı genlere, aynı geçmişe, aynı aileye kısacası her şeye ortaklaşa sahip oldukları ablası olarak kardeşine destek olmaya çalışır. Hatta Meliha'nın *"Handan insan kızkardeşinden bir şey saklamaz."* (s. 84) şeklindeki sözü de kardeşler arasında gizli bir şeyin olmayacağı, karşılıklı duygu ve düşünce paylaşımlarıyla ortak bir yaşam sürüldüğünün göstergesidir.

Meliha'nın kocasını aldatması Handan tarafından evvelâ ahlâki görülmezken, Handan'ın da kocasını ilk aşkı Kemal ile aldatması üzerine bu durum değişir. Handan, kendisinin de kocasını aldattığı için Meliha'nın; *"kendisini zayıf, kuvvetsiz bir kadın olarak görmekten gizli bir zevk duyacağını, farkına varmadan, teşvik edici hareketlerde bulunacağını"* (s. 85) düşünür. Aslında Handan'ın, ablasıyla arasında münakaşa çıkmasına sebep olan durumu kendinin de yaşaması, aldatma eylemine karşı fikrini değiştirmez. Fakat ablasının kendisi hakkında kötü düşüneceği ve "teşvik edici" konuşabileceği fikrini kabullenemez. Çünkü o, ablasını yaptığının yanlış olduğu

hususunda nasıl uyardıysa, ablası tarafından da kendisinin uyarılmasını bekler. Öyle ki; Handan'ın, yanlısını söyleyecek, doğru yolu gösterecek bir büyüğe yani ablaya ihtiyaç duyduğu, bunu da Meliha'nın karşılayamadığı söylenebilir.

Meliha ile Handan'ın arasındaki kardeşlik ilişkisinde, farklı karakterlere sahip olunmasına rağmen kıskançlık, geçimsizlik, çekişme vs. gibi durumlar görülmez. Onların arasındaki ilişki, kimi zaman Handan'ın bir abla rolüne bürünüp Meliha'yı uyarması, kimi zamansa Meliha'nın abla olarak kardeşine duygusal açıdan destek olması biçiminde ilerler.

Dar Yol'da Hayriye Hanım ile Celile Hanım'ın kardeşlik bağı geçmişte yaşanan bazı olaylar nedeniyle zayıf bir yapıdadır. Elbette Celile Hanım'ın ailesini terk ederek zengin bir Arap'la kaçarak Kahire'ye yerleşmesi de bu bağın zayıflamasına sebep olarak gösterilebilir. Eserde oğlu Raif'in ölümü üzerine Celile Hanım'ın İstanbul'a gelmesi onun, aile içinde kurduğu ilişkileri incelemeye olanak sağlar.

Hayriye Hanım, ablasının İstanbul'a geliş sebebini; "*Bütün arzusu elbiseleri, mücevherleriyle bizi şaşırtmak, kıskandırmak olmalı*" (s. 53) şeklinde yorumlar. Ev halkına da; "*-Ondan hiçbir şey ümit etmemeli, senelerdir bir tek iğnesini görmedik, unutmayın*" (s. 53) diyerek sürekli telkinde bulunur.

Hayriye Hanım'ın ablasıyla arasındaki husumetin nedeni kızı Cenan'a söylediği şu sözlerden anlaşılır:

"Ne beni, ne seni sever, kimseyi sevmez o... Yalnız bir kere sevmiştin: Babanı! Hem de çok sevmiştin. Genç kızken, ikimiz de evlenmeden evvel!... Baban ise beni seviyordu. Evlendiğimiz zaman ablam ikimizden de nefret etti, bizi hiçbir zaman affetmedi. Gözü hep başkalarının malında, canında, sevgilisinde idi..." (s. 215)

Buradan da anlaşılacağı üzere Celile Hanım'ın kardeşine olan nefreti eski bir gönül ilişkisinden kaynaklanır.

Celile Hanım, sevdiği adamın kardeşiyle evlenmesini kabullenememiş, yıllarca kardeşinden nefret etmiştir. İstanbul'a geldiğinde ise "*alkolik, huysuz, çapkının biri*" (s. 216) olan oğluyla Cenan'ı evlendirmeye çalışarak "*intikam almak*" (s. 216) istemiştir. Çünkü sevdiği adamla evlenemeyen Celile Hanım, Kahire'de "*...o uzak*

yerde, yabancı, yarı deli bir adamla geçmiş olan cehennem gibi günlerin intikamını” (s. 216) bu suretle alabileceğini düşünmüştür.

Hayriye Hanım, ablasını “*Canavar gibi bir kadın*”a (s. 216) benzetir. Hatta kızına; “... *ihtirasları yüzünden mahvolan hayatının, babanın onu değil, beni sevmiş olmasının, hattâ senin kendisinin değil de benim kızım, benim yavrum, sevişen iki mes’ut insanın çocuğu olmanın intikamını al*”mak (s. 216) istediği için kendisine yaklaştığını, servetiyle gözünü boyamaya çalıştığını söyler. Celile Hanım’ın bir akşam çıkan tartışma sırasında kardeşine söylediği; “-*O senin kızın değil, benim kızım olmalıydı. Gene de istersem olur, biliyorsun...*” (s. 160) şeklindeki sözleri, Hayriye Hanım’ın düşüncelerinde haklı olduğunun ispatı gibidir.

Hayriye Hanım, ablasının İstanbul’a geleceğini duyduğu daha ilk günden itibaren evin içinde sürekli sıkıntılı tavırlar sergilemeye başlar. Ablasının, fakirliğiyle dalga geçeceğini düşünerek; “... *hep telâşlı telâşlı bir şeyleri saklamaya, ortadan kaldırmaya, çalışır...*” (s. 141) Cenân’ın annesinin bu hâllerini merak ederek nedenini öğrenmek istediğinde Hayriye Hanım, saklamaya çalıştığı şeyin “*saadet*”leri (s. 141) olduğunu söyler. Yani Hayriye Hanım, daha ablası gelmeden onun kendilerine kötülük yapacağını hisseder.

Celile Hanım ile Hayriye Hanım’ın yıllar evvel aynı erkeğe âşık olmaları bu iki kardeşi birbirine düşürmüştür. Celile Hanım’ın iki evliliğinde de mutsuz oluşunu sevdiği adamla evlenemediğine yorması onun, kardeşini düşman gibi görmesine sebep olur. Nitekim Hayriye Hanım da ablasının kendisine olan olumsuz duygularını biliyordur. Bu sebeple ablasıyla aralarındaki husumetin intikamını kızından almasına engel olmaya çalışır.

Söz konusu bu iki kız kardeşin aralarında samimi bir abla-kardeş ilişkisi olmadığı söylenebilir. Çünkü her ikisi de birbirlerine karşı manevî değerlerden uzaktır. Hayriye Hanım’ın ablasına karşı daha ılımlı bir yapıda olduğu görülse de, Celile Hanım’ın nefreti aralarındaki ilişkiyi olumsuz etkiler.

Üç Kadının Romani’nda üç kız kardeş olan Belkis, Fatma ve Renan birbirlerinden nefret ederler. Bu kız kardeşlerin en büyüğü Belkis, ortancaları Fatma ve en küçüğü de Renan’dır. Fatma, “*Kendisinden üç yaş büyük olmasına rağmen*

evlenmediği için abla olduğunu bir sır gibi saklamağa çalışan (...) yaşı geçmiş” (C. 1. s. 9) olan ablası Belkis’i “*hoppa, akılsız*” (C. 1. s. 9) olduğu için “*fazla sevmez*” (C. 1. s. 9). Fatma’nın “*sevgilisi Renan’dı*”r (C. 1. s. 9). Onun için Renan; *İsviçre dağlarında biten fulyalara benze*”r (C. 1. s. 9).

Belkis, Fatma’nın; “*Çocukluğundanberi kıskanç bir kız*” (C. 1. s. 111) oluşu sebebiyle “*onun, güzelliğini kışkandığına emindi*”r (C. 1. s. 111). Ona göre; “*Renan, Fatma kardeş değil, yalandılar, iki yabancı*”dan (C. 1. s. 300) farksızdırlar. Belkis da karakteri itibariyle kıskançtır ama bunu kabullenmez. Belkis, çevresindeki herkesin yalnızca kendisiyle ilgilenmesini ve beğenmesini ister. Bu sebeple Fatma’ya “*yakın ve bağlı olan bütün insanlardan nefret eder*” (C. 1. s. 52).

Belkis, kardeşlerini kıskanması için kendince geçerli sebepleri olduğunu düşünür. Belkis, en küçük kardeşi Renan’ı Fatma’nın “*korumasını zaten hiçbir zaman hoş gör*”mez (C. 1. s. 296). Onun Renan’a olan “*bağlılığını kıskan*”maktan (C. 1. s. 296) da kendini alamaz. Belkis, sıkıntılı olduğu zamanlarda Fatma’nın; “*...ne yapıyorsun, nasılsın?>*” (C. 1. s. 296) diye sormayışına “*Onun daima bu küçük, budala kızı*” (C. 1. s. 296) yani küçük kardeşi Renan’la alakadar olmasına “*daha fazla kız*”arak (C. 1. s. 296) Fatma’ya daha da öfke duyar.

Renan, ailesinden uzak İsviçre’de, Julie Teyzesinin yanında yaşar. Buradaki lise eğitimini tamamladıktan sonra tahsiline Paris’te devam etmek ister. Fatma için; “*Renan’ın senelerdir, hasretini çektiği memleketinde, göller ve dağlar arasında mesud olduğunu düşünmek bir teselli*”dir (C. 1. s. 9). Belkis’e göre; “*Renan Avrupa’da fink at*”ıyor (C. 1. s. 56) ve keyfince yaşıyordur.

Renan, “*Belkis ablasından (...) nefret ed*”er (C. 1. s. 42) Çünkü ona göre; Belkis “*ablası uzun siyah örgüleri, üzüm gibi kara gözleri ve durmadan birşeyler çiğneyip oynayan gelincik dudaklarıyla çok güzeldi*”r (C. 1. s. 42). Renan, İsviçreli bir anne ile Türk bir babanın çocuğu olduğu için “*köksüz olduğunu, onların yüzünden ıstırap çektiğini, bir yere yerleşemeyip tutunamadığı*” (C. 1. s. 88) inancıyla “*<- Dünyada bağlı olduğum hiç kimse yok!>*” (C. 1. s. 86) diye düşünür. “*Belki biraz Fatma*” (C. 1. s. 86) ablasına bağlı olduğunu hisseder. Renan için Fatma ablası, babası Kadri Bey’den, büyük ablası Belkis’den, babasının kardeşi Zarife Haladan kısacası

onların “hepsinden başka”dır (C. 1. s. 86). Renan, Fatma’ya “<-Kardeşim, ablam diye değil” (C. 1. s. 86) yalnızca hoşuna gittiği için ilgi duyar.

Belkis, zengin bir adamla evlenip lüks bir hayat yaşamak arzusundadır. Kendisinden küçük olan Fatma’nın evli olması, yaşı geçmesine rağmen kendinin bir türlü evlenemeyişi onun Fatma’ya olan nefretini daha da artırır. Bundan ziyade kendinin hasis ve aksi olan hasta babasıyla ilgilenmesi, Fatma ve Renan’ın babalarını ziyarete dahi gelmeden rahatça yaşamaları Belkis’i kardeşlerine karşı daha fazla sevgisiz olmaya iter.

Belkis ile Fatma daha çocukluklarından itibaren birbirleriyle anlaşamazlar. Fatma’nın, ablasının “Küçük oğlanlarla oyna”masını (C. 2. s. 104) Belkis’e göre; “rezilâne hikâyeler uyduru”p (C. 2. s. 104) babaannesine anlatmasıyla “az dayak yeme”yen (C. 2. s. 104) Belkis, kardeşinin daha çocukken bile “Kıskanç, öyle kıskanç” bir karakteri olduğunu düşünür. Bu sebeple Belkis, başına bir şey geldiğinde Fatma’nın “âdeta sevin”eceği (C. 2. s. 104) hissine kapılır.

Belkis’in en büyük sıkıntılarından biri de babası Kadri Bey’in zengin olmasına rağmen hasis davranması ve kendinin parasızlık çekmesidir. İçinde bulunduğu sosyete hayatındaki diğer kadınlar gibi güzel kıyafetler giymek ister; fakat öyle kıyafetleri alacak parayı bulamaz. Kardeşi Fatma’nın eski kıyafetlerini giymek zorunda kaldığı için; “Ablası değil miyim, onuruma dokunuyor” (C. 1. s. 58) diye sürekli şikâyet eder. Belkis için Fatma’nın kıyafetleri “Zaten zevksiz, ucuz şeyler”dir (C. 1. s. 58) ama “onların da canını çıkarıp kafa”sına (C. 1. s. 58) atar gibi verir.

Fatma için gerek ablası gerekse kardeşi “Birçok şeyler gibi (...) tetkik edilecek, ileride anlatılacak (...) tip”lerdir (C. 2. s. 181). Çünkü o kardeşlerini “romancı göziyle görüyor” (C. 2. s. 181) bu sebeple de onları “... sevmesini bilm”iyordur (C. 2. s. 235). Bunu bilmesine rağmen: “<-Kızkardeşim değil, kim olursa olsun, budala insanlardan nefret ederim!>” (C. 1. s. 39) diye düşünmesi, onun kardeşleriyle arasına her zaman bir mesafe koymasına yol açar.

Belkis, yaşadığı sıkıntıların tek sebebi olarak babasını görür ve sürekli onun ölmesiyle hayatının değişeceğini hayal eder. Bir akşam başına gelen kötü bir hadise onun sinirlerini iyice yıpratır. O gece, babası Kadri Bey bir kriz geçirir. Kızından

ilaçlarını istemek için yanına çağırır; fakat Belkis babasına duyduğu nefretle yardıma gitmez ve o gece babasının ölmesine sebep olur.

Babasının ölümünden sonra psikolojisi iyice bozulan Belkis, sinir krizleri geçirmeye başlar. Fatma, ablasının bu hâline kayıtsız kalır. Fatma'nın kendisiyle ilgilenmediğini gören Belkis, kardeşinden iyice “*buz gibi soğuduğunu hisse*”der (C. 1. s. 298). Hatta artık “*<Bu kadın mı benim kardeşim?>*” (C. 1. s. 300) diye sorgulamaya başlar ve onun kardeşi değil “*bir yabancı*” (C. 1. s. 300) olduğuna kanaat getirir. Zaten Fatma da babasının ölümünden sonra iyice huysuzlaşan Belkis'in “*hem merhametini uyandırıyor, hem sinirine dokunuyor*”dur (C. 2. s. 5). Çünkü Fatma'ya göre; “*Herşey sahteydi onda. Kaşı, gözü, hattâ derisi...*” (C. 2. s. 5)

Babasının ölümüyle birlikte Renan da artık “*Kendini zorlamasına rağmen gene de*” (C. 2. s. 197) ablalarıyla “*alâkalanam*”az (C. 2. s. 197) onları “*başka dünyaya ait insanlar*” (C. 2. s. 197) olarak görür. Çünkü kendini; “*İstanbul'a, Belkis'e hattâ Fatma'ya, hepsine (...) uzak hissed*”er (C. 2. s. 197). Kadri Bey ölmeden evvel yan yana gelme ihtimali olan bu kardeşlerin, babalarının ölümüyle birlikte bir daha bir araya gelmeyecekleri de bu şekilde anlaşılmış olur.

Belkis, Fatma'yla “*Eskiden kedi köpek gibi kavga*” (C. 2. s. 102, 103) etmelerine rağmen, babası öldükten sonra onun kendiyle ilgilenmesini: “*Babam öldü, elime kaldı ya, sepetlerim diye ödü kopuyor. Yaltaklanması ondan, ne riyakâr şey ama!*” (C. 2. s. 103) diye yorumlar. Fatma, Belkis'e “*bal gibi, öyle yumuşak, o kadar tatlı*” (C. 2. s. 103) davranır ki, Belkis bunun altında art niyet olduğunu düşünmeden edemez. Hâlbuki Fatma, Belkis'in hasta olması ve ilişki yaşadığı Şair Arif Hikmet'in ısrarları yüzünden ablasıyla ilgilenir.

Belkis, babasını öldürmenin vicdan azabıyla her geçen gün daha da hastalanır. Onun bu hastalığı süresince Fatma, “*-Ben elimden geleni yapıyorum!*” (C. 2. s. 182) diye düşünerek Belkis'in tüm işlerine koşturur. Fakat yine de ablasıyla arasında olan ilişkide en ufak bir değişiklik olmaz. Çünkü Fatma, Belkis'le ablası olduğu, onu sevdiği için değil, kendini onunla ilgilenmeye mecbur hissettiği için Belkis'in yanında olur. Kardeşinin bu hâline; “*Hem bu evde ne işi vardı? Bir yabancı olduğunu, anlamıyor muydu? Odasına girmeğe de hakkı yoktu, burnunu işlerine sokmağa da...*” (C. 2. s. 209) diye söylenerek daha da öfke duyar.

Fatma, Belkis'in iyice kötüleşen krizlerine tek çarenin Avrupa'da iyi bir klinikte tedavi olmak gerektiğini bilir. Bu sebeple Belkis'i Paris'e Renan'ın yanına göndermeye karar verir. Belkis, bu seyahat için gereken tüm hazırlıklarla bizzat Fatma'nın ilgilenmesini "*aklınca paraların üzerine oturacak!*" (C. 2. s. 209) şekilde yorumlar. Zira Belkis için Fatma; "*Kardeş değil, yılan*"dır (C. 1. s. 111).

Aslında Fatma gerçekten de kardeşlerini sevmesini bilmez, yalnız onlara "*sert konuşmasını, tenkid etmesini bilir*" (C. 2. s. 235). Bu sebeple ablasına "*şefkatle, muhabbetle yaklaşma*"z (C. 2. s. 235). Renan'ı ise sevmesine rağmen "*memleket sevgisi*" (C. 2. s. 235) olmayan "*köksüz*" (C. 2. s. 235) ve "*parazit*" olarak görerek sürekli tenkit etmiştir.

Belkis, Fatma ve Renan'ın birbirine sevgi bağıyla bağlı olduğundan söz edilemez. Onlar birbirlerini ötekileştirip kendi hırs ve arzularıyla kimi zaman birbirlerine rakip kimi zamansa düşman gibi davranmışlardır. Üçünün de karakteri birbirinden farklı olmamakla birlikte onların kardeş ilişkisinde karşılıklı nefret duygusu ön planda yer alır.

Üç Kadının Romanı'nın bir diğer kardeş ilişkisi de Kadri Bey ile "*ana bir, baba ayrı kardeşi*" (C. 1. s. 60) olan Zarife Hanım arasındadır. Zarife Hanım, altmışlı yaşlarında "*Kara, kuru, çirkin bir kadındı*"r (C. 1. s. 60). Gençliğini annesine, ağabeyine ve yeğenlerine bakmakla geçirmiş bu sebeple de evlenememiştir. Kadri Bey'in gençlik yıllarında dilediği gibi gezip tozması ve çocuklarıyla ilgilenmemesinden Zarife Hanım "*Çoluğu çocuğu başımıza serpiyor, beyim alıp başını gidiyor, nedir bu!*" (C. 1. s. 45) şeklinde sürekli şikâyet eder.

Kadri Bey, kardeşinin "*Baykuş gibi*" (C. 1. s. 61) gibi uğursuz bir kadın olduğunu düşünür. Çünkü Kadri Bey'e göre o, her konuda "*Kötülüğünü gösterecek, muhakkak bir fit sokacak!*" (C. 1. s. 61) şey buluyordur. Zarife Hanım ile ağabeyi birbirini sevmemekte, Zarife Hanım'ın yaptığı işe, söylediği her söze Kadri Bey "*Allah onu kahretsin!*" (C. 1. s. 61) diye beddua etmektedir.

Zarife Hanım, "*Annesi öldüğünden beri evdeki yarı hizmetçi vaziyetini kabullenmiş*" (C. 1. s. 60) olarak evin içindeki her işe koşursa da herkese "*bütün yaptığı işleri zehir gibi diliyle ödet*"ir (C. 1. s. 60). Zarife Hanım'a göre

evlenmemesinin tek sebebi ağabeyi ve yeğenleridir. “*ömrüm bunlara saçımı süpürge etmekle geçti*” (C. 2. s. 91) diye sürekli söylenen Zarife Hanım, Kadri Bey’le de bu yüzden anlaşamaz. Sonunda dayanamayarak Bursa’daki “*Amcasının oğlunun yanına*” (C. 1. s. 294) gider.

Kadri Bey’in ölümü üzerine evine geri dönen Zarife Hanım’ın “*Kardeşinin ölümüne fazla üzülme*”z (C. 2. s. 88). Fakat “*Cenazeyi kaldırtan, hocayı, hacıyı bulan*” (C. 2. s. 91) yine o olur. Her seferinde ağabeyinin kendine çektiği sıkıntının kalmadığını söyleyen Zarife Hanım; “*Bak ama Allah büyüktür, suyunu elimle ısıttım. Bütün gece başında ben hatim indirdim.*” diyerek her şeye rağmen kardeşlik görevini yaptığını el âleme göstermeye çalışır.

Kırkıncı Oda’da başkışı Ayşe ile ablası Züleyha pek fazla anlaşamazlar. Fakat kardeşler arasında belirli bir düzeyde problem ve çatışmanın doğal bir durum olduğu düşünüldüğünde onların arasındaki ilişkinin tamamen sağlıklı olduğu söylenemez.

Kardeşler arasında kurulacak olan ilişkilerin niteliği, mutlu bir aile ortamı ve ebeveynlerin çocukları üzerindeki tutum ve davranışlarına bağlıdır. Ayşe ile Züleyha’nın annesinin Amerikalı bir erkekle kaçıp bir daha çocuklarından haber almaması, babalarının ise cimriliği yüzünden bir an evvel çocuklarını evlendirmek istemesi gibi durumlar onların ne aile ne de kardeşlik bağı kuramamalarına neden olmuştur, denilebilir.

Ayşe, anneleri başka bir erkekle kaçıp babaları vefat ettiğinde ablasıyla yaşamaya mecbur kalır. Züleyha’nın o zamanlar kardeşine “*fazla ablalık*” (s. 18) etmesi Ayşe tarafından hoş karşılanmaz. Ona göre ablası her işine “*burnunu soka*”n (s. 18) biridir. Züleyha, anne ve babasının yokluğu sebebiyle kardeşine sahip çıkmıştır; fakat Ayşe’nin; “*Ona muhtacdım, bunu da güzelce kafama kaktığını hatırlıyorum...*” (s. 18) şeklindeki ifadeleri bu sahiplenişin geri dönütlerinin olumsuz olduğunu gösterir.

Ayşe, ablasıyla olan geçmişine baktığında aralarında “*Hep bir çabalama, hep bir didişme...*” (s. 31) olduğunu görür. Çünkü “*Elbiselerinden, flörtlerinden başka bir şey düşünmeyen ablası*”yla (s. 31) her zaman bir “*savaş*” (s. 31) içinde olurlar.

Ayşe, ablasının yanında yaşadığı zamanlarda Züleyha, onun, sırf “*Babası zengin diye*” (s. 18) Semih adında biriyle evlenmesini ister. Ayşe’nin Semih’in evlenme teklifini reddetmesiyle de iki kardeşin arası açılır. Hatta Ayşe, bir sabah evi terk eder. Böylelikle iki kardeş artık aynı çatı altında yaşamaz.

Ayşe’ye göre ablası “*Dünyanın en akılsız, patavatsız mahlûku*”dur (s. 27). Eserin vaka zamanına gelindiğinde Ayşe’nin ablasından; “*Durmadan esneyen, gerinen ve bir papağan gibi hep aynı şeyleri tekrarlayan mânasız bir kadın, bir mahalle karısı! Deli saraylı!*” (s. 27) diye bahsetmesi abla kardeş arasında hâlâ bir çatışmanın devam ediyor olduğunu gösterir.

Eserde, Ayşe’nin ablasına karşı olan duygu ve düşüncelerine yer verildiği; fakat Züleyha’nın kardeşi ile nasıl bir ilişkisi ve bağı olduğuna hiçbir şekilde yer vermez. Bu açıdan *Kırkinci Oda*’daki kardeşler arası ilişki tek yönlü olarak incelenebilmektedir. Elbette Ayşe’nin ablası hakkındaki aktarımlarından hareketle Züleyha’nın kardeşine olan yaklaşımı açısından da bir fikir yürütülebilir.

Gecenin Ucundaki Işık’ta Kâzım Işık, Ahmet ve Cihangir üç kardeşirler. Kardeşlerin en büyüğü olan Kâzım Işık, babaları öldüğü zaman kardeşlerine bakmak zorunda “*kaldığı için liseyi bırakıp işe atılmış*”tır (s. 93). Zamanla işleri yolunda gitmiş ve İstanbul’un önde gelen iş adamları arasında yer almıştır.

Kâzım Işık, “*tek simitle karın doyurup, Sirkecinin çamurlu arka sokaklarında taban teptiği*” (s. 93) günleri kardeşlerinin utanılacak günler olarak görmesini kabullenemez. Kardeşlerinin maddi çıkar sağlamak için ona değer verdiklerini ve yanında olduklarını düşünür. Küçük kardeşi Cihangir’i her fırsatta “*yer*”mekten (s. 77), “*Alay e*”tmekten (s. 77) ve “*Onun bir parazit olduğunu, hiçbir işe yaramadığını anlat*”maktan (s. 77) çekinmez. Kâzım Işık, kardeşlerin içinde “*en iyi*” (s. 123) olanın Ahmet olduğunu düşünür. Fakat Ahmet ona göre; “*belki iyi çocuğu, temiz çocuğu ama yakınlarına, memleketine uzak bir oğlandı*”r (s. 100). Bununla birlikte Ahmet, onun gözünde “*Amerikanvari, oldukça soğuk, dümdüz bir adamdı*”r (s. 100). Kâzım Işık, kardeşinden “*Ahmet güvendiğim biri, sevdiğim kardeşim*” (s. 123) diye bahsetse de onun nişanlısı Macide’yi elinden alır ve evlenir.

Cihangir, ağabeyi ile aynı çatı altında yaşar. Kâzım Işık “*Kardeşini tembel, işe yaramaz, budala bulduğunu, karısının kanatları altına sığındığı için evinde, işinde tuttuğunu saklamıyordu*”r (s. 159). Fakat yine de kardeşinin “*tatlı sıcak sesini, şarkılarını, kadınların ayaklarının ucunda söylediği Fransızca şiirleri dinlerken gözlerinde parlayan acımaya benzer ilgi*” (s. 159) de görülür. Kâzım Işık, Cihangir’i evinde barındırsa da onun “*Yılan gibi*” (s. 159) “*ne zaman sokacağı belli ol*”mayan (s. 159) kişiliğinden rahatsızdır.

Cihangir’in “*Bütün hayatı, kardeşlerini kıskanmakla geçmişti*”r (s. 69). Ağabeyi Ahmet’in “*sağlam, erkek hayatını, çalışkanlığını çekeme*”z (s. 69). Onun “*En büyük düşmanı ise Kâzım ağabeyi*”dir (s. 69). Cihangir, başlangıçta Kâzım ağabeyisine “*benzemek için elbiselerinden, içtiği tütüne kadar bir çok şeylerini taklit*” (s. 69) eder. Fakat “*Tembelliği*” (s. 69) yüzünden hiçbir zaman ağabeyi gibi olamaz. Cihangir, “*Başkalarının sevincine, mutluluğuna dayanama*”yan (s. 69) biridir. Bu sebeple ağabeyleri de dâhil “*Herkesin kendisine yan bakıp arkadan kuyusunu kazdığını sanır*” (s. 69). Cihangir, hayattaki başarısızlığını, iş hayatındaki yetersizliğini, ağabeyinin yanında bir sığıntı gibi yaşamayı umursamaz gibi görünse de onun ağabeylerine karşı olan nefreti kendinin başarısız bir kimse olmasından kaynaklanır.

Cihangir, istediği her şeye sahip olan Kâzım ağabeyini “*kalpsiz, kuru*” (s. 371), “*işinden, parasından başka bir şey düşünme*”yen (s. 371) bir adam olarak görür. Ona göre ağabeyi “*bir düzenbaz, ahlâksızdı*”r (s. 371). Hatta ağabeyi “*Çevresini bulaştıran, soysuzlaştıran bir insan*”dır (s. 371). Yengesi Macide’ye her fırsatta ağabeyini kötülemekten çekinmeyen Cihangir, ağabeyine karşı düşüncelerini dışa vurmayarak onu çok seviyormuş gibi görünür. Hâlbuki yengesine; “*Parayla namusları satın alan biri !*” (s. 371), “*Üstelik hasis bir adam, küçük bir insan aslında !*” (s. 371) gibi ifadelerle ağabeyini açıkça aşağıladığı dahi olur.

Kâzım Işık, “*Cihangirin kendi adına sahte çekler imzaladığını*” (s. 100) bilmesine rağmen kardeşinin “*çocukluğundan beri karısının gözdesi olduğu için zaman zaman kovup gene affe*”der (s. 100). Buna rağmen Cihangir, ağabeyinden “*evvel davranmak, kendisini gözleyen avcıyı*” (s. 69) yani Kâzım Işık’ı vurmayı amaçlar.

Kâzım Işık, Cihangir ve Ahmet arasındaki kardeşlik ilişkisi öfke, kin, nefret ve bilumum olumsuz duygularla devam eden bir yapıdadır. Onların kardeşlik ilişkisinde çıkarların ön planda yer aldığı söylenilebilir. Ahmet, Amerika’da yaşama isteğini maddi açıdan sağlayan ağabeyinin, nişanlısını elinden almasını çok önemsemez. Çünkü maddi çıkarı ağabeyi tarafından sağlanır. Cihangir, ağabeyinden nefret eder; fakat onun evinde zengin bir yaşam sürebilmek adına ağabeyine karşı iyi görünür. Kâzım Işık, kardeşlerini parayla satın alınabilecek birer eşya olarak görür.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Selma, kardeşlerinden “*Fethi’yi Leylâ’dan çok sev*”er (s. 250). Selma’nın Fethi’yi diğer kardeşi Leylâ’dan daha çok sevmesinin nedeni Fethi’nin “*Daha küçükken geceleri*” (s. 250) ablasının yanında yatmasından kaynaklanır. Annesi ve babası evde olmadıklarında evin koridorunda Fethi ile Selma’nın “*Top oyna*”yıp (s. 250) Leylâ’nın onlara “*şaşkın bakar*”ak (s. 250) “*Kontes de Segur’ün hikâyelerini okumak için*” (s. 250) odasına kapanması Selma’ya “*budala*”ca (s. 250) görünür. Aslında onların çocukluklarından itibaren birlikte oyun bile oynayamamaları aralarındaki ilişkiye bir mesafe koyar.

Selma, Leylâ ve Fethi’nin arasındaki kardeşlik ilişkisi hakkında eserde fazla bir bilgiye rastlanılmamakla birlikte onların birbirlerine olan bağlılıklarının oldukça zayıf olduğu söylenebilir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden’de Mehmet’in kız kardeşi Nil ile olan ilişkisi iki yabancından farksız gibidir. “*Mehmet kızkardeşini çok sev*”mez (s. 21). Onun, Nil’e karşı daha çok “*acıyan, kızan, karışık bir tutumu var*”dır (s. 21). Fakat Nil’in kocasını her önüne gelen erkekle aldattığını bilmesine rağmen Mehmet’in bu duruma kayıtsız kalması kardeşini umursamadığının göstergesidir. Hatta Selma’nın, Nil ile aile dostları Cavit Bey’in arasında bir şeyler olduğunu ima etmesi üzerine Mehmet’in “*Nil’in o adamı çoktan elden geçirmiş olacağını söyle*”mesi (s. 26) onların ilişkisinin bayağı bir halde olduğunu gösterir.

Üç Yirmidört Saat’te başkişi Fatma’nın anneannesi tarafından evlâtlık edinilen besleme Ayşe Tekcan¹⁶⁰, in bağırsak ameliyatı olduktan sonra hastanede narkozun

¹⁶⁰ Eserde, Ayşe evlâtlık edinildikten sonra konağın hanımefendisi tarafından adının “Dilber” olmasına karar verilir. Bu sebeple nüfus cüzdanına Ayşe Dilber Tekcan olarak kaydedilir. E.K.

etkisiyle düşle gerçek arası çoğu zaman her ikisinin birbirine karıştığı uyku hâlindeyken gördüğü rüyalarda kardeşleriyle olan ilişkilerine de rastlanır.

Ayşe, Adapazarı'nda doğmuş, küçük yaşta annesi ve babası vefat ettikten sonra “Öksüz kalıp da” (s. 16) ağabeylerinin “ellerine düşünce çok dayak yemişti”r (s. 16). Ayşe'nin iki ağabeyi vardır. Her ikisi de evli olan bu ağabeyler, eşleriyle birlik olup Ayşe'nin “Parasına, tarlasına” (s. 18) el koymuştur. Ayşe'ye yapmadıkları eziyeti bırakmayan ağabeyleri onun “başına işe”miş (s. 18), “tekmele”yerek (s. 18) dövmüş, köyden “kovala”mıştır (s. 18). Ayşe, ağabeylerinden gördüğü eziyetler yüzünden onları “hiç sevmez” (s. 16).

Ayşe, ağabeyleri tarafından evden kovulunca teyzesinin yanında yaşamaya başlar. Fakat bir süre sonra teyzesinin ölmesi üzerine ağabeyleri tarafından başkışı Fatma'nın anneannesine satılır. Bu sebeple Ayşe;

“Titriyordu korkusundan Ayşe. Lânet yağdırıyordu kendisini o konağa getirip bırakan ağabeylerine. Boyunuz devrilsin ikinizin de! diyordu. (...) Allah hepinizi benden beter eder inşallah!” (s. 24)

şeklinde ağabeylerine sürekli beddua eder.

Ayşe Tekcan yani Dilber'in ağabeyleri, kardeşlerine etmediği işkenceyi bırakmamış, ailelerinden kalan mirastan onun hakkına düşen payını elinden almış ve bunlarla da kalmayarak para hırsıyla kardeşlerini konağa besleme olarak satmışlardır. Romanda, Ayşe'nin ağabeylerine bahsedildiği minvalde değinilir. Fakat Ayşe'nin, düşle gerçeğin birbirine karıştığı uyku hâlinde olduğu zamanlarda ağabeyleri hakkında bilgi edinilmesi kurgu içerisinde onların ilişkisini belirsiz kılar.

Deli Aşk'ta Cem Soner, ablasının “kendisini sevdiğini bili”r (s. 27) o da ablasını sever; fakat ona tahammül edemez. Ona göre; “Bütün sevgilerde” (s. 27) olduğu gibi ablasının sevgisinde de “sanki bir yanlışlık vardı”r (s. 27). Bu sevgiyi yanlış yapan ablasının, bir çocuk gibi onunla ilgilenmesi, evliliğine, hayatına, ev düzenine vs. her şeye karışmasıdır.

Cem Soner ile ablası arasındaki ilişkiye romanda şu şekilde değinilir:

“Ablası soruları sıralamaya başladı: Gazeteden neden ayrılmıştı? Ne yapacaktı, başka iş bulmuş muydu? Elindeki parayı nasıl işletecekti?” (s. 27)

“Ablasının o kadar da kötü bir kadın olmadığını düşündü. “Beni sever, biliyorum, beni çok sever...” (...) Ben de onu seviyorum. (...) Yaşamıma karışmalarını istemiyorum...” (s. 27)

Cem Soner ile ablası çocukluklarını *“Birbirleriyle kedi köpek gibi hırлаşarak yaşamışlardı”*r (s. 63). Ablasından *“Çocukluğunda çok dayak yemiş”* (s. 63) olan Cem Soner, ablasının *“Tutucu, dar kafalı”* (s. 63) bir kadın olduğunu düşünür.

Cem Soner, *“Akraba ilişkilerini sevme”*diği (s. 27) için ablasıyla arasına her zaman bir mesafe koyar. Ablası ne zaman telefonla arayıp bir şeyler sormaya başlasa *“Telefonu ablasının yüzüne kapa”*r (s. 63) daha sonra da bu yaptığından *“utan”*arak (s. 27) *“üzülür gibi ol”*ur (s. 27).

Cem Soner ile ablası arasındaki kardeşlik ilişkisi zayıf bir yapıdadır. Cem Soner’in akraba bağlarına önem vermeyen, ben merkezli bireysel yaşam tarzı, ablasının aile bağlarına önem veren, kardeşini kontrol altında tutmaya çalışan karakteri ile ters düşer. Bu sebeple Cem Soner, ablasını sevse de hayatına müdahale edememesi için ablasından uzak kalmayı tercih eder.

2.5. Anneanne Torun İlişkileri

Ana Kız romanı, anneanne Servet Hanım ile torunu Alev arasındaki kuşak çatışmasıyla başlar. Bu çatışma ayrıca dünkü nesil ile çağdaş nesil arasındaki çatışmayı temsil eder. Zira Alev’e göre Servet Hanım geri kafalı, Servet Hanım’a göre Alev ise havaidir.

Alev’in modern yaşam algısı ile Servet Hanım’ınki birbiriyle bağdaşmamaktadır. Suadiye’de bulunan bir köşkte yaşamını sürdüren Servet Hanım’ın yardımcısı Nazlı kalfa ile Alev arasında dahi bu nesil farkına eserin ilk sayfasında rastlanır. Nazlı kalfanın aktarımıyla: *“-Ben içeri giriyorum, dedi. Doğrusu bu kız çekilir gibi değil, çığırından çıktı. Bana Fikret Beyin yanında ne şakalar yapıyor!. Yerin dibine geçiyorum.”* (s. 3) Servet Hanım ile aynı yaşlarda olduğu tahmin edilen bu yardımcı kadının da Alev ile anlaşmazlık içerisinde olduğu görülür.

Servet Hanım, kızı Canan’ı kendi zamanının terbiyesi ile yetiştirmiştir. Fakat torunu Alev, kendi zamanının kadınlarına yahut kızlarına en önemlisi de kızı Canan’a benzememektedir. Servet Hanım, torununu her fırsatta kızı Canan ile kıyaslayan ve

tenkit eden bir kadındır. Servet Hanım, torununa karşı yaptığı tenkitlerde kendince haklı olduğunu düşünür. Çünkü ona göre Alev, içinde buldukları zamanın gencidir ve ne kendisine ne de kızı Canan'a hiç benzememektedir:

“Meselâ, bak, sen hiçbir fakir insanı geri çevirmeyecek kadar iyi kalplisindir. Elinde ne kadar paran varsa, verirsin. Fakat derhal karşıdan çekilmesini, sefaletini senden uzaklaştırmasını istersin. Halbuki annen maddî yardımla kalmak istemez. En sefil insanların derdile meşgul olur. Sıkılmaz, konuşur, teselli eder. Ne bileyim annen başkadır. O, daha çok bizlere benziyor...” (s. 6)

Servet Hanım, her zaman Alev'i annesi Canan ile bir kıyas içerisindedir. Bu kıyastan da bariz bir şekilde iki kuşağın farklı algılarının olduğu ortaya çıkar. Servet Hanım tarafında görülen bu durum aynı şekilde Alev cephesinde de cereyan eder. Anneannesinin tenkitlerine karşılık Alev'in Servet Hanım'a söylediği sözler bunun ispatıdır: *“-Hep aynı mesele. Gene tenkit. Eski neslin, gençleri çekemediği muhakkak.”* (s. 6) Aslında Servet Hanım, torunun şahsında tüm yeni nesli eleştirir. Ona göre, zamane gençleri modern yaşam şeklini yanlış idrak etmişlerdir. Onlara göre toplumsal birlik ve beraberlik yerini bireyselliğe ve bencilliğe bırakmıştır. Servet Hanım, torununun rahat ve serbest yaşam şekline bir nebze anlam verebilirken;

“-Sizleri, yeni gençleri ben yadırgıyorum. Evet, bunu daima söyledim. Haklıyım da.. Fazla serbestsiniz, diye mi? Hayır. Ben, Canan'ı da gayet serbest büyüttüm. Kendim de geri kafalı ihtiyarlardan değilim.. Fakat bu yeni nesilde, sen yaşta olanlarda hoşuma gitmiyen bir şey var. Kendinizden başka kimseyi düşünmek istemiyorsunuz. Yalnız kendiniz.. Yalnız kendi zevkleriniz, menfaatleriniz..” (s. 6, 7)

diyerek bencilliklerini de bir türlü anlamlandıramaz.

Servet Hanım ile Alev; geçmiş ile gelecek, gelenek ile modernitenin birer temsilidir. Bu yüzden de sürekli bir tartışma içerisindedirler. İki ayrı kutupluluğun görüldüğü eserde kutbun bir ucunda Alev, diğer ucunda Servet Hanım vardır. Servet Hanım'ın torununa karşı duygularını sevgisizlik boyutunda ele almak yanlış olabilir. Çünkü bu anneanne ile torun arasında duygusal yönden bir tartışmanın ötesinde Alev için olmasa da Servet Hanım açısından sadece öteki olarak konumlandırma yapılmaktadır, denilebilir.

Hâkim anlatıcı tarafından Servet Hanım'ın Alev'e karşı içinde beslediği duygunun sevgiden ziyade bir acıma yahut merhamet duygusu olduğu okura şöyle aktarılır:

“İhtiyar kadın, torununun kendisine gösterdiği muhabbette daha ziyade merhamete benzer bir şey seziyordu. Sonra, Alev, fazla müstehzi idi. Eski zamanları yaşamış, çok başka bir terbiye ile yetişmiş bir ihtiyarın kusur, yahut meziyet gibi birçok itiyatlarını, düşüncülerini açıkça tenkid edecek kadar da pervasız ve merhametsizdi. Servet Hanım onun önünde sıkıldığını hissedirdi.” (s. 9)

Anlatıcı tarafından aktarılan bu alıntı bir açıdan da anlatıcının bir başka deyişle yazarın Alev'e karşı yönelttiği eleştirilerden biridir.

Yıldız Tepe'de Kılıçoğlu aile bireylerinden her birinin, geçmişte yaşanan kötü olaylar sonucunda içe kapanık bir ruh hâline büründüğü görülür. Bu sebeple, söz konusu ailenin bireyleri arasındaki ilişkiyi detaylı bir açıdan incelemek pek mümkün değildir. Fakat adı anılmayan, Fatma Hanım'ın annesi olduğu bilinen Büyükannenin gerek aile bireylerine karşı hâkim yapısı, gerekse aile içindeki konumu itibariyle, torunlarıyla olan ilişkisine rastlamak mümkündür.

Evin büyük oğlu İbrahim'in, Büyükannesi ile olan ilişkisine bakıldığında İbrahim'in “... evin içinde çekindiği bir kimse vardı: Büyük annesi!” (s. 37) olduğu görülür. Kılıçoğlu ailesi, aile türlerinde de işlendiği üzere “garip” bir yapıya sahiptir. Ailenin tüm zayıf karakterlerinin aksine İbrahim'in kuvvetli bir karaktere sahip olmasına rağmen Büyük annesine karşı “bir çocuk gibi itaatkâr” (s. 37) oluşu önemli bir husustur. Bununla birlikte İbrahim; “Büyük anne kızıp bağırmya, söylenmiye başladığı zaman sesini çıkarmaz, gönlünü almak için etrafında döner, dolaşır” (s. 37), nitekim büyük annesinin gönlünü alır ve onun sözünden bir daha çıkmamaya çalışır.

Büyük annenin de torunlarından en fazla İbrahim'e düşkün olduğu görülür. Nitekim Fatma Hanım İbrahim'i doğuracağı zaman Büyük annenin; “<İlk evlâdın benim olsun, kız da olsa makbulüm>” (s. 37) diyerek torununun kendi evladı olmasını istemesi onun İbrahim'e olan aşırı düşkünlüğünü açıklar gibidir.

Büyük annenin İbrahim'e “Torunum, oğlum, her şeyim” (s. 37) şeklinde hitap etmesinden bu anneanne ile torun arasındaki ilişkinin tıpkı bir anne ile evlat arasındaki ilişki gibi olduğu söylenebilir. Çünkü Büyük anne için diğer torunu Cemile; “yarı

mecnun zavallı bir kız” (s. 85), Ali de; “*zayıf karakterli, ne istediğini bilmiyen, sonunun ne olacağı meçhul, havaî, hafif bir mahlûk, ailenin çürük dalı*”dır (s. 85). Fakat İbrahim’in; “*Demir gibi sağlam bir ahlâkı var. Ecdadımın bütün meziyetleri, mertliği, iradesi, cesareti, fedakârlığı onda toplanmış. Damarlarında dedelerimin ateşli saf güzel kanı akıyor*”dur (s. 85). Büyük annenin İbrahim’i diğer torunlarından ayrı tuttuğu muhakkaktır. Çünkü ona göre İbrahim, soyu gibi asil davranır.

Büyük anne geçirdiği bir hastalık sebebiyle görme yetisini kaybetmiştir. Fakat Büyük anne, o haliyle bile “*evin içinde herkesi kendisine saygıya alıştırdığı, hepsinin üzerinde büyük bir tesiri ve nüfuzu olduğu anlaşıl*”makla (s. 26) birlikte aile bireylerinin her birinin üzerinde ayrı ayrı hâkimiyet sahibidir. Bununla birlikte Büyük anne, evin otoritesi konumunda olup her halükarda sözü dinlenen ve saygı duyulan bir kimsedir. Onun aile içindeki bu konumu da en fazla torunlarının üzerinde hissedilmektedir.

2.6. Babaanne Torun İlişkileri

Kızıl Vazo’da Azize daha “*on günlük*” (s. 7) bir bebekken yetim kalır. Ninesi ve babası torununa annesinin eksikliğini hissettirmemek için “*bütün sevgilerini, şefkatlerini*” (s. 7) Azize’ye verirler. Onların Azize’ye gösterdikleri şefkat ve sevgi onun annesizliğinin üzerinde “*yaratacağı büyük hüznü, kederi (...) filiz vermeden kurur*”ur (s. 7). Azize, gerçekten de ninesinin “*yumuşak bakışlı müşfik, iyi gözleri*” (s. 8) altında yetiştiği için annesinin yokluğunu hiçbir zaman hissetmez.

Azize’nin, ninesi torunuyla bir anne gibi ilgilenmiştir. Azize, ninesine karşı son derece saygı ve sevgi doludur. Ninesinin hastalanmasına sebep olduğu için üzüлüp onun yanı başından ayrılmadan bizzat hastalığıyla kendinin ilgilenmesi ninesine duyduğu sevginin bir göstergesidir.

2.7. Gelin Kaynana İlişkileri

Gecenin Ucundaki Işık’ta Macide, evliliği süresince “*yalnız bir kere*” (s. 54) gördüğü kayınvalidesi Zübeyde Hanımı “*Düşmanı*” (s. 51) olarak görür. Çünkü Zübeyde Hanım, Macide’nin ortanca oğluyla nişanlıyken büyük oğlu Kâzım Işık’la evlenmesini hoş karşılamaz. Zübeyde Hanım, Macide’nin Kâzım Işık’la evlenmesini

oğlunun zengin olmasına bağlar. Bu sebeple gittiği her davette Macide'nin aleyhinde konuşarak onu aşağılamaktan geri kalmaz.

“<Bebek değildi değil mi efendim? Otuzunu geçkin bir kadın! Birinin ötekenden daha parlak olduğunu görünce karısı var, yaşı var, nişanlımın kardeşi falan filân demeyip hemen merdiven yapıverdi benim o aptal oğlumu, birinden öbürüne sıçradı kurnazca..>” (s. 50)

Macide, kayınvalidesinin kendi aleyhinde konuştuklarını duyar. Fakat onun Zübeyde Hanıma düşman olmasının asıl sebebi Zübeyde Hanımın, kendi annesi hakkında çıkardığı dedikodulardır. Macide'nin annesi soylu bir aileden olmasına rağmen kayınvalidesi etrafta, annesinin *“Esvapçıbaşının kızı değil, piçi olduğunu söyle”*r (s. 51). Hatta bununla da kalmaz, dedesi *“Esvapçıbaşının hırsızlıklarını, Abdülhamidin karşısında kendini affettirmek için köpekler gibi nasıl yerlerde sürünüp ağladığını anlat”*ır (s. 51). Aslında bunlar Zübeyde Hanımın, Macide'yi küçümsemek için uydurduğu hikâyelerdir.

Macide'nin, Kâzım Işık'la evliliğinin bitmesindeki en önemli etkenlerden biri de Cihangir'in ona kurduğu tuzaklardır. Kâzım Işık'ın Macide'yi aldattığını, Nermin Hanım'ın ölümüne sebep olduğunu Macide'ye söyleyen Cihangir'dir. Kâzım Işık bunları öğrendiğinde Cihangir'i Villa Işık'tan kovar. Cihangir'in yıllarca yaşadığı villadan kovulmasının sebebi de Zübeyde Hanıma göre Macide'dir. Zübeyde Hanım, Macide evini terk ettikten sonra geline şöyle bir mektup gönderir: *“<Oğlanı işinden ettin, kardeşinden ettin, evinden ettin! Allah da seni canından eder inşaallah!..>”* (s. 194)

Macide ile Zübeyde Hanım bir sefer yüz yüze görüşmüş olmalarına rağmen birbirlerini sevmeyizler. Onların arasındaki sevgisizlik gelin-kayınvalide arasındaki sıradan bir çekememezlik durumu değildir. Zübeyde Hanım, oğlunun Macide gibi fakir ve sıradan bir kızla evlenmesini kabul etmez. Macide ise kendinin Zübeyde Hanım tarafından aşağılanıp hor görülmesi gibi sebeplerden dolayı düşman gibi davranır.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de Selma, kayınvalidesi Melâhat Hanımı *“Vitrinlerdeki güzel mumdan mankenlere ben”*zetir (s. 188). Selma, kural ve kaidelerine alışamadığı burjuva hayatının dilinden düşürmediği kayınvalidesine karşı daima yapmacık tavırlar sergiler. Onların arasındaki ilişkide her kayınvalide-gelin

arasında yaşanan kıskançlık, kaynana baskısı vs. gibi durumlar görülmez. Aksine Melâhat Hanım, gelininin oğlunu yola getireceğini, hayatına çeki düzen vereceğini düşünür.

Selma, Melâhat Hanımın aksine kayınvalidesini sevmez. Çünkü Melâhat Hanım onun için “*cansız bir mummyadan başka birşey değil*”dir (s. 252). Melâhat Hanım, cemiyet hayatına öyle bir bağlıdır ki etrafına güzel görünmek, mücevherleriyle zenginliğini ispatlamak, davetlerin en lüksünü vermek, kıyafetlerin en şık olanını giymekten başka bir şey düşünmez. Hatta “*kaç kez çektirdiği yüzünü buruşturmamak için*” (s. 54) çok gülmemesi bile onun dış görünüşe ne kadar önem verdiğini gösterir. Bu sebeplerden dolayı Melâhat Hanım, Selma’nın cemiyetin gözdesi, daha doğrusu kendisine yaraşan bir gelin olmasını ister.

Selma’nın kayınvalidesine karşı tutumu aslında “*kaymak takım*” diye adlandırılan tüm burjuva sınıfına yöneliktir. Ona göre, o sınıfa mensup olan herkes içiyle dışıyla sahtedir. Onun bu düşüncesi, Melâhat Hanım için söylediği şu sözlerde açıkça görülür:

“Kayınvalideme gelince, o kadın umurumda değil. (...) Melâhat hanım ilk önce göz alıyor, kamaştırıyor insanı, sonra yavaş yavaş kırışıkları dolduran boyalar, saçının yalancı rengi, gözlerini büyüten usta kalem çizgileri herşey meydana çıkıyor. En kötüsü konuşmaya başladığında açığa çıkan akılsızlığı.” (s. 188)

Selma, her fırsatta Melâhat Hanımın “*giysileri, saçı, tırnakları için yaşayan, eskimiş bir güzelliğin efsanesini sürdürmeye çabalayan, kendini beğenmiş bir kukla*” (s. 204) olduğunu söylemekten çekinmez. Fakat onların arasındaki asıl problem Melâhat Hanımın, Mehmet’in dergi çıkarması için kendilerine yardım etmemesi sonucunda ortaya çıkar. Selma ile Mehmet, çıkarmayı düşündükleri derginin parasal maliyetini Cemil Beyden almak isterler. Cemil Beyin, böyle bir işe asla yanaşmayacağını bilmelerine rağmen, belki Melâhat Hanımın kocasından rica etmesinin işlerini kolaylaştıracağını düşünürler. Fakat Melâhat Hanım da söz konusu dergi işinin karşısında durup maddi yardım yapmayınca Selma; “*Kumarda para kalmayınca zümrüt küpelerine oynayan, oğlana yardım gerektiğinde parmağını oynatmayan kayınvalde*”sine (s. 380) öfkelenir ve aralarında ufak bir tartışma olur.

Melâhat Hanım ile Selma arasında çıkan tartışmada Selma'nın kayınvalidesine Nâzım Hikmet Ran'ın "Düşman Bile Değiliz Artık" şiirinden "<Artık seninle biz düşman bile değiliz>" (s. 391) mısramı hatırlatarak, söz konusu şiiri bilip bilmediğini sorması onların arasındaki kayınvalide-gelin ilişkisinin seyrini anlayabilmek açısından önemli bir ayrıntıdır.

2.8. Kayınvalide Damat İlişkileri

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de Selma'nın annesi Nilüfer Hanıma göre damadı; "okumuş, askerliğini yapmış, babasının işinin başına geçecek, parlak bir oğlan"dır (s. 30). Nilüfer Hanımın damadı Mehmet, İstanbul sosyetesinin ünlü ailelerinden olan Görün ailesinin tek oğludur. Mehmet'in zengin bir iş adamı olan babası Cemil Beyin fabrikalarının başına geçecek tek varis oluşu Nilüfer Hanımın damadına saygı duymasının en önemli sebebidir.

Nilüfer Hanım, damadını yalnızca zengin bir aileden olduğu için sever. Fakat Mehmet, sosyalist düşüncelerle bir dergi çıkarmanın peşindedir. Nilüfer Hanım, damadının "babasının işinin başına geç"mek (s. 21) yerine "Sosyalist olmasına, yeni akımlara kapılmasına için için sinirlenir" (s. 21). Fakat yine de "Uslandığında" (s. 21) babasının işlerini devralacağını düşünür.

Nilüfer Hanımın damadına beslediği duygular tamamen Mehmet'in parasal anlamda bir güce sahip olmasındandır. Bu bakımdan Nilüfer Hanımın, Mehmet'i damadı gibi değil, bir para kasası gibi gördüğü söylenilebilir.

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de bir diğer kayınvalide-damat ilişkisi de Melâhat Hanım ile kızı Nil'in kocası Tarık Bey arasında görülür. Melâhat Hanım ile Tarık Bey'in birbirlerine karşı duygu, düşünce, tutum ve davranışları hakkında eserde pek fazla bir bilgiye yer verilmez. Yalnızca Melâhat Hanımın, damadını "bir yabancı" (s. 390) gibi gördüğü söylenebilir.

Melâhat Hanımın damadını bir yabancı olarak görmesinin temelinde; evliliklerde erkek çocuğun soyun devamı, mal varlığının aile dışına çıkmaması gibi düşüncelerin yattığı söylenilebilir. Çünkü Melâhat Hanım, Mehmet'in çıkarmak istediği derginin gereksiz olduğunu, babasının işlerinin başına geçerek miraslarına

Tarik Bey'in değil, oğlunun sahip çıkmasını ister. Onun bu düşüncesi, şu ifadelerinde açıkça görülür:

"... Birgün yatağa düşse daha çok hastalanıp, kim bakacak işlerine, kim alacak yerini? Damat mı, bizim Tarık mı? Yazık değil mi cicim, yazık değil mi bir yabancıyı sokmak işe, çocuğu dururken!. Kendi oğluna olduğu gibi kime güvenebilir ki adam! İşletmelerde her yanı dolaşıp staj yapması, işi temelinden öğrenmesi şart Memonun. Tariği, damadımı ben de severim, ama neden bir yabancı, değil mi ama!" (s. 390)

Kurtlar'da sen anlatıcının anneanesi, *"hiçbir damadını sevme"*z (s. 485). Çünkü damatlarının *"Miras peşinde koşan aç gözlü herifler, hazırdan yiyen..."* (s. 485) insanlar olduğunu düşünür. Bununla birlikte, damatlarının *"konağa uğursuzluk getirdiğine inan"*an (s. 485) anneannenin damatları hakkında iyi düşüncelere sahip olmadığı görülür.

Kurtlar'ın bir başka kayınvalide damat ilişkisi de anneannenin annesi olan büyükanne ile damadı Nazır arasındadır. Sen anlatıcının teyzesinin anlattığına göre, *"Nazır'la büyükanne hiç konuşmaz"*lar (s. 107). Büyükanne ile damadı konakta uzun yıllar *"Birbirlerine dargın gibi yaşa"*r (s. 107). Yalnızca büyükanne *"Bir şey isteyeceği zaman çocuklardan biri"* (s. 107) aracılığıyla damadına ricacı olur.

Büyükanne ile Nazır'ın yıllarca birbirleriyle dargın yaşamaları sen anlatıcının teyzesine göre; Nazır'ın evlenmek için büyükanneyi *"değil de kızını seç"*mesinden (s. 107) kaynaklanıyordur.

Büyükanne ile Nazır arasındaki kayınvalide damat ilişkisine, sadece romanın şahıs kadrosundaki kişilerin tahminlerine dayalı olarak ulaşılabilir. Bu sebeple onların arasındaki ilişkinin seyrini takip etmek pek mümkün değildir.

2.9. Kayınpeder Damat İlişkileri

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de başkişi Selma'nın babası, damadı Mehmet'le ilk karşılaştığında kızına; *"<-Bu hippî kılıklı oğlanı da nereden buldun!>"* (s. 30) der. Selma'nın babasının, Mehmet'le herhangi bir problemi yoktur. Fakat kızının *"Üniversiteyi bırakıp"* (s. 40) Mehmet'le evlenmesini bir türlü kabullenmez. Bu sebeple de damadı onun *"gözünde varlıklı, güzel, değersiz bir kişiden başka bir şey"* (s. 40) değildir.

Selma'nın babası, doktor olması sebebiyle her şeye bilimle ulaşılabileceğini düşünür. Kızının ressam olmak istemesine bile karşı gelip tıp fakültesinde okumaya zorlayan baba, Mehmet'in babasının yanında kolayca para kazanan bir zengin olmasını hoş görmez. Hatta kızının da tahsil hayatına mani olduğu düşüncesiyle, damadına karşı mesafeli bir duruş sergiler.

Deli Aşk'ta Cem Soner ile kayınpederi “*Birbirlerini sevmeye*”zler (s. 16). Cem Soner, “*Eski bir emekli elçi*” (s. 16) olan kayınpederinin “*soğuk, ülkesine yabancı, kendini beğenmiş*” (s. 111) bir kişi olduğunu düşünür.

Cem Soner ile kayınpederi arasındaki ilişkiye yukarıda bahsedildiği ölçüde yer verilmesinden dolayı, onların arasındaki aile içi ilişkileri ayrıntılı bir biçimde incelemek mümkün değildir. Yalnızca kayınpeder ve damat olarak onların birbirlerini sevmediği söylenilebilir.

2.10. Teyze Yeğen İlişkileri

Kızıl Vazo'da Şevkiye Hanım, yeğeni Azize'yi “*fazla serbest, dürüst ve pervasız bulmakla beraber gene çok sever*” (s. 39). Şevkiye Hanımın, oğlu Cemal ile yeğeni Azize'nin evlenmeleri hususunda bir “*takım ümitleri var*”dır (s. 39). Azize, Şevkiye Hanım için “*fena bir gelin*” (s. 39) sayılmaz. Çünkü yeğeni Azize zengindir ve Şevkiye Hanım, oğlu onunla evlenirse “*çalışmıyabilir*” (s. 39), sürekli şikâyet ettiği hastalıklarından da bu yolla kurtulabilir düşüncesindedir.

Atmaca'da Avukat Celal'in, Feriha ile Ayşe adındaki teyzelerinin birbirleriyle olan ilişkileri bu bölümde incelenebilir. Fakat yazarın, Avukat Celal'in, teyzesi Feriha ile arasındaki ilişkiyi belirgin, Ayşe'yle ise belirsiz bir yapıda işlemiş olması yalnızca Avukat Celal ile Feriha'nın karşılıklı bağıncı incelemeyi mümkün kılmaktadır.

Avukat Celal, sık sık “*çiftlikten yalnızca Feriha teyze*”yle “*mektuplaş*”ır (s. 95). Çünkü ona göre; “*İnsan ona düşündüklerini, birçok şeyleri gayet iyi anlaşılacağından emin olarak söyleyebilir*”mektedir (s. 95). Bu sebeple Avukat Celal, teyzesine İstanbul'da olan bitenleri ve kendisinde “*tesir uyandırmış olan herşeyi yaz*”maktan (s. 97) çekinmez.

Avukat Celal, teyzesinin; “*Biraz sert, fakat çok iyi kalpli bir kadın*” (s. 60) hatta “... *zeki ve anlayışlı*” (s. 95) olduğunu düşünür. Feriha teyze hakkında yukarıda bahsedilen bilgilerden hareketle Avukat Celal’in teyzesiyle bir dost gibi olduğu söylenebilir. Çünkü teyzesiyle yan yana olmasa bile mektup aracılığıyla sıkıntılarını, sevinçlerini vs. paylaşması söz konusudur.

Eserde Avukat Celal’in, teyzesine yakınlığı ve onun hakkındaki fikirlerine yer verilirken, Feriha’nın yeğenine karşı olan duygu ve düşünce yönüne neredeyse hiç değinilmemiştir. Fakat “İkinci Kısım”da “*Feriha teyzeden Avukat Celâle*” (s. 120) ve “*Feriha Teyzeden Celâle*” (s. 127) adlı iki mektuptan hareketle Feriha’nın yeğenini sevdiği ve onun için endişelendiği çıkarımı yapılabilir.

Dar Yol’da daha evvelde üzerinde durulduğu üzere Cenân’ın çocukluktan yetişkinlik evresine geçiş sürecindeki duygu durum değişiklikleri onun teyzesi Celile Hanım ile olan ilişkisine de yansımıştır.

Cenân, teyzesinin gelmesiyle birlikte gerek fiziksel gerekse ruhsal açıdan büyük değişim gösterir. Çünkü annesinin maddi açıdan karşılayamadığı ihtiyaçlarına zengin olan bu teyze sayesinde kolayca kavuşur. Bundan dolayı teyzesinin İstanbul’a geldiği “*daha birinci gününden*” (s. 153) onunla “*dost*” (s. 153) olur. Bu durum “*Cenânın defterinden:*” adlı kısımda kendinin ifadeleriyle şu şekildedir:

“Yüksek bir yerden atlamağa hazırlanan korkak bir kimse benziyordum. Tehlikeli bir sıçrayış, fakat aşağıya sağ salım varınca herşey fevkalâde olacaktı. Eğer Celile teyzem olmasa buna cesaret edemezdim. Meğerse ne iyi kadınmış!” (s. 152)

Celile Hanım, “*geldiğinin ertesi günü*” (s. 153) Cenân’a “*kocaman gümüş çerçeveli bir resim*” (s. 153) vererek “*<Oğlum Cemal, onu sana veriyorum...>*” (s. 153) der. Celile Hanım’ın bu hareketi bir bakıma sana oğlumla birlikte “*zenginlik*” vadediyorum şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü ertesi gün Cenân ile birlikte alışverişe çıkan Celile Hanım, yeğenine en pahalı elbiseleri alır, en lüks kuaförlere götürerek çeşitli cilt ve saç bakımları yaptırır. Tüm bu yaptıkları karşısında Cenân; “*Bir yığın yeni, güzel giyecek şeyi (...) olduğunu sevinçle*” (s. 154) karşılar ve teyzesini “*peri gibi kadın!*” (s. 154) hatta “*dünyanın en iyi kadını*” (s. 175) şeklinde düşünür.

Celile Hanım, yeğeninin “*gözlerini servetle kamaştır*”maya (s. 154) çalışıyordu. Bir akşam “*yemekte birdenbire coşarak küçük parmağındaki zümrüt yüzüğü çıkar*”ıp (s. 154) Cenân’a hediye etmesi de bunun göstergesidir. Cenân’ın oğlu ile evlenmesini isteyen Celile Hanım, bunu yeğenine “*büyük bir lütufta bulunur gibi haber ver*”ir (s. 214). Nitekim oğluyla Cenân’ın evlenmesini istemesinin asıl sebebi de geçmişte Cenân’ın babasına âşık olması, fakat adamın onu istemeyerek kardeşiyle evlenmesi sebebiyle yıllarca içinde beslediği nefretle intikam almak istemesidir.

Cenân’ı maddî açıdan doyuma ulaştırmaya, oğluyla evlendirerek intikam almaya çalışan Celile Hanım, ilk zamanlar parayla yeğeninin gözünü boyamayı başarır. Fakat Cenân’ın teyzesinin intikam almak peşinde olduğunu öğrenmesiyle birlikte bu teyze-yeğen arasındaki ilişki de biter.

Dar Yol’da Celile Hanım’ın hem yeğeni hem de gelini olan Meliha ile olan ilişkisinde akrabalığın getirdiği bir samimiyet yoktur. Meliha, Raif’le düğünlerinde Celile Hanım’ın “*alay eder gibi gönderdiği o gülünç hediyeyi, küçüklü büyüklü tahtadan develeri*” (s. 53) kendilerine yapılmış bir hakaret olarak kabul eder. Çünkü ona göre zenginliğiyle övünen teyzesi, oğluna evlilik hediyesi olarak basit bir hediye göndererek onlara değer vermediğini göstermiştir.

Celile Hanım, Meliha’dan; “*Hakaretle <Sabun bebeği, kendini beğenmiş, soğuk mahlûk!>*” (s. 153) şeklinde bahseder. Celile Hanım, oğlunun intihar etmesindeki sebebin Meliha olduğunu düşünür. Fakat bu teyze ile yeğen arasındaki sevgisizliğin asıl sebebi Meliha’ya göre Celile Hanım’ın kendini beğenmiş ve zenginliğiyle övünmekten başka kimseye yararı olmaması, Celile Hanım’a göre ise Meliha’nın soğuk bir mizaca sahip olmasıdır.

Eserde Meliha ile Celile Hanım arasında çok fazla diyalog kurulduğu görülmez. Bu durum onların arasındaki ilişkinin neredeyse yok denecek bir yapıda olduğunu gösterir. Çünkü her ikisi de belirli bir süreliğine aynı çatı altında yaşamak zorunda olan iki insan gibi hareket ederler. Böylelikle Celile Hanım ile Meliha arasında gerek gelin-kayınvalide gerekse teyze-yeğen olarak bir ilişki kurulmaya çalışılmadığı söylenebilir.

Meliha'nın kendisinden başka kimseye önem vermeyen tabiatı onu küçük yaşta yanına alarak yetiştiren Hayriye teyzesiyle de mesafeli bir ilişki kurmasına sebep olur. Meliha'nın Hayriye Hanım'ı "*korkulu hikâyelerdeki acuzeler*"e (s. 19) benzetmesi onun teyzesine karşı sevgi duymadığını gösterir. Hâlbuki Hayriye Hanım "*kızkardeşini çok sevdiği ve ölümüne çok yandığı için Melihayı babasına vermiyerek yanın*"a (s. 54) almış, yetiştirmiş hatta evlendirmiştir.

Hayriye Hanım'ın geçirdiği şiddetli hastalık sırasında Meliha'nın "*sakin, lâkayid*" (s. 213) hâlleri Hayriye Hanım'ı çok şaşırır. Hayriye Hanım, Meliha'nın kocasının ölümünde bile gözünden bir damla yaş olsun dökmeyen bu hâlini; "*<Acaba hiçbir ölüye ağlamıyacak mı, ne kadar kuvvetli!*" (s. 213) şeklinde yorumlar.

Görüldüğü üzere Meliha'nın kişiliğinden ötürü teyzelerine uzak bir hâlde olduğu söylenebilir. Her ne kadar Meliha sadece kendini düşünen başkasını önemsemeyen bir karaktere sahip olsa da Hayriye Hanım'ın yeğeninden olumsuz bir şekilde bahsettiğine de rastlanılmaz. Bu da yeğenine karşı hem teyze hem de annelik görevini üstlenmiş olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Celile Hanım'ın kendisini Meliha'nın ne kayınvalidesi ne de teyzesi gibi görmemesi ise onları sadece biyolojik olarak akraba olan iki yabancıdan farksız kılar.

Kurtlar'da sen anlatıcının, iki teyzesi vardır. Eserde adları zikredilmeyen bu teyzelerden yaşça büyük olanı, sen anlatıcının İstanbul Yanıksaraylar'daki Pembe Konakta yaşama isteğini olumlu karşılamaz. Çünkü geçim sıkıntısı yaşanan Pembe Konağın sakinleri arasına bir kişinin daha katılmasıyla, "*sofraya bir tabak*" daha konulacak demektir. Büyük teyze, kız kardeşinin kızını gelip konağa bırakacağı gün ilk olarak "*“Şimdi kızı nerede yatıracağız?”*" (s. 424) diye sorar.

Büyük teyze, "*Kavgacı, biraz küfürbaz, çetin ceviz*" (s. 471) bir kadındır. Büyük teyzenin, sen anlatıcısı "*evinde bir fazlalık gibi görmesine*" (s. 390) karşın sen anlatıcı teyzesine "*Acımakla karışık bir sevgi*" (s. 390) duyar. Fakat başkişi yazarın büyük teyzesinin "*Hoşuna giden*" (s. 471) bir tarafı da vardır ki onun da kendi gibi "*inatçı oluşu, kimselere yüz sürüp ödün vermeyişi*"dir (s. 471).

Sen anlatıcı, büyük teyzesinin önceleri kendisini konakta istememesinden ötürü ona karşı mesafeli davranır. Fakat büyük teyze, sen anlatıcının hocası Nihat

Bey'e âşık olduğundan ve onunla evlenmek istediğinden sen anlatıcıya "yaklaş"ır (s. 390). Sen anlatıcı, büyük teyzesini o öldükten sonra "sevmeye başla"ır (s. 471). Çünkü Pembe Konakta birlikte yaşadıkları süreçte "Biraz sert, biraz fazla kurumlu" (s. 471) olduğu büyük teyzesinin "Durmadan öfkelenip söylenmesi"ni (s. 390) onun kaderine karşı "onurlu bir başkaldırı" (s. 390) olarak değerlendirmeye başlar.

Sen anlatıcının, küçük teyzesi "Teyzelerin içinde en sevilmeyeni"dir (s. 424). Büyük teyzenin yeğenleri sen anlatıcıyı Pembe Konakta bir fazlalık gibi görmesinin aksine küçük teyze yeğenine hemen sahip çıkar. Sen anlatıcı konağa taşındığında yatabileceği bir oda bile olmadığı için küçük teyze onunla odasını paylaşır. Bu sebeple sen anlatıcı, küçük teyzesini diğer teyzesinden daha çok sever.

Sen anlatıcının bir teyzesi daha vardır; fakat "Evden kaçan ve bir daha dönmeyen" (s. 102) "Bu küçük teyzeyi hiç görme"miştir (s. 102). Sen anlatıcı, hiç görmediği bu teyzesi hakkındaki bilgileri Nilüfer'den öğrenmeye çalışır. Fakat Nilüfer'in de teyzesi adına aklında kalan "Silik bir hayal," (s. 102) ve "Beyaz gecelikle, yalınayak, büyük salonda, eski gramofon cızırtılı sesinde firdönüp dans eden garip bir yaratık!" (s. 102) olduğudur.

2.11. Hala Yeğen İlişkileri

Kızıl Vazo'da hala-yeğen ilişkisi bağlamında yalnızca Esmâ ile Rıza'nın arasındaki akrabalık ilişkisine rastlanır. Esmâ, Tosun Ağalar ailesinin değer verilen tek kızıdır. Esmâ, Sönmezoğulları ailesinden birine âşık olup evlenmek ister; ancak ailesi razı olmayıp onu bir başkasıyla evlendirmeye karar verir. Düğün günü Sönmezoğluna kaçar. Peşine düşen ağabeyleriyle çıkan bir tartışmada Esmâ ve iki ağabeyi ölür. Tosun Ağalar ailesinin çocuklarından geriye yalnızca Esmâ'nın küçük kardeşi Şevket kalır.

Rıza, halasını hiç tanımamıştır. Fakat "ailesinin felâketine sebep ol"anın (s. 271) halası Esmâ olduğunu düşünür. Rıza, halasının yüzünden "kadınlardan nefret" (s. 271) ederek "onlardan kaç"ar (s. 271) ve her fırsatta "Bizim ailemizin felâketine bir kadın sebep oldu." (s. 271) diyerek "halasını tel'in¹⁶¹ ed"er (s. 271).

¹⁶¹ "tel'in a. [< Ar.lâ'n] (ç. b. tel'inât) Lânet okuma, lânetleme." İsmail Parlatur, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, 7. Bsk., Ankara 2014.

Ben Vurmadım romanında, başkarakter Ferda küçük yaşta anne ve babasını kaybettiğinden halasının yanında yaşar. Halası, Ferda'yı kendi kızı Hacer'den ayrı tutmaz, kızını sevdiği kadar Ferda'yı da sever. “-... *Halasının yanında yaşıyordu. Halası kızı kadar severmiş onu. Çok iyi yetiştirmiş, mektepte herkes onu takdir ediyormuş.*” (s. 12) Ferda'nın ferdi ve ilmi yönden yetiştirilme görevini gerek maddi gerekse manevi yönden üstlenen hala, Ferda'yı takdir edilecek şekilde yetiştirmiştir.

Ferda, halasına karşı sevgi ve saygı gösteren, onu kendi annesi gibi seven bir kızıdır. Akademide hocası tarafından tanıştırıldığı meşhur bir ressam olan Akif Cemal, bir akşam Ferda'yı evinde vereceği davete çağırır. Davete halasının kızı Hacer ve o zamanlar nişanlısı olan Avukat İbrahim Lütfi ile katılan Ferda, davetten sıkılır ve Hacer'in baş ağrısını bahane ederek erkenden gitmek ister. Fakat Akif Cemal'in ısrarı üzerine Hacer ile İbrahim Lütfi eve döner, Ferda bir müddet daha davette kalır. İlerleyen saatte Ferda, iyice bunaldığını hissederek kimseye görünmeden gitmeye hazırlanır; ama Ressam Akif Cemal bunu fark eder ve Ferda'ya engel olur. Davetin verildiği salonun karşısındaki bir odada biraz istirahat edebileceğini söyleyen Akif Cemal, Ferda'yı o odaya götürür. Radyodan bir müzik açar ve Ferda'ya dans etmeyi teklif eder. Dans ettikleri sırada davetlilerin kapıyı açıp hep birlikte alkışlamaları ve gülüşmeleri Ferda'yı küçük düşürür ve onurunu zedeler. Orada bulunan kimseler tarafından hakkında çıkarılacak dedikoduların halasının kulağına gittiği takdirde, onun ne kadar üzüleceği ve ıstırap çekeceği, Ferda için kendi kırılan onurundan çok daha önemlidir. Bu durum Ferda'nın iç monoloğu yoluyla şu şekilde aktarılır:

“Şimdiye kadar üzerime en küçük leke sıçramadı. Halam gibi muhafazakâr bir kadın, bunu duyarsa kederinden ne olur? Hem de bana o kadar itimadı vardır. Nasıl bir inkisara uğrar, kim bilir! Allahım, bana, arkamdan yapılmış çirkin dedikodularla onun karşısına çıkmak cezasını verme!” (s. 66)

Ferda'nın günlüğüne yazdığı yukarıdaki bölümden anlaşıldığı üzere o, yaşadığı hadisenin kendi üzerindeki etkisinden çok halasına mahcup olma kaygısı içerisinde. Bu durum da Ferda'nın halasına karşı gönülden bağlı olduğunun gösterir.

Ferda'nın, Ressam Akif Cemal'e olan tutkulu aşkı, onu yatağa düşürür. Hastanede bunalımlar geçirerek ölümle pençeleştiği gecelerde yanında halazadesi Hacer kalır. Hacer'in, Ferda'nın durumunu öğrenirse annesinin kahrolacağını

söylemesi, halanın da yeğenine ne denli bağlı olduğunu açıklar. “-Evet, sen anneme yine eskisi gibi Ferdanın her zamankinden çok iyi olduğunu söylersin. Bir bahane bul, görmeye gelmesin mâni ol. Gelirse kendisini aldattığımızı anlayacak. Ferdanın şu yatışını görmesi, bunu anlaması için kâfi.” (s. 159) Ferda'nın hastalığının ciddiyeti halasından saklanır. Bu durum da gösteriyor ki; Ferda'nın halası kendi çocuğu hastaymışçasına Ferda'nın hâline üzülecektir.

Üç Kadının Romanı'nda Zarife Hanım, yeğeni Belkis ve ağabeyi Kadri Bey ile yaşar. Zarife Hanım, gençliğinde “-Ben çocuk dadısı değilim!” (C. 1. s. 45) diye sürekli şikâyet etse de yeğenleri Belkis ve Fatma'yı o, büyütüp yetiştirir.

Fatma ile Zarife Hanım birbirlerini sevmezler. Halasının Fatma'ya daha küçük yaşta “küçük cadı! Huysuz, söz dinlemez, tıpkı annesi! Yüziinde meymenet yok zaten.” (C. 1. s. 45) şeklindeki çıkışmaları onların arasındaki sevgisizliğin çok eski zamanlara dayandığını gösterir. Nitekim Fatma'ya göre Zarife Hanım; “kuru, karanlık yüz”lü (C. 1. s. 9) bir kadındır. Bu sebeple de halasından “nefret ed”er (C. 1. s. 47).

Belkis'e göre; Zarife Hanım'ın tek arzusu onun da “kendi gibi evde kalıp kuruma”sıdır (C. 1. s. 65). Bundan dolayı halası için “<Aman ne cadıdır bu kadın!” (C. 1. s. 65) diye düşünür. Belkis, Zarife Hanım'ın tüm gün şikâyet edip sürekli söylenmelerinden bıkmıştır. Buna rağmen dışarıdan eve döndüğü zamanlarda kapıyı açarken kendisine; “<Yorulduğum!> Merdivenler beni mahvetti! Hep bunlar sana kapıyı açmak için! Yerin dibine geç sokak sürtüğü!> demek isteyen zehir gibi bakışlarıyla bak”masına (C. 1. s. 195) da zamanla alışır, aldırılmaz.

Zarife Hanım ile yeğenleri fiilen olmasa da zihnen sürekli bir tartışma içindedir. Kadri Bey'in ölümünden sonra hala ile yeğenler arasındaki ilişkinin daha da sorunlu hâle geldiği görülür. Zarife Hanım, “-... Şu Fatmadan da iyice sıkım sıyrılıyor.” (C. 1. s. 196) diye yeğenine daha fazla yüklenmeye başlar. Çünkü Fatma'nın babasının ölümünden sonra evine bir “misafir” (C. 2. s. 91) gibi gelerek “Oturmasıyla kalkması bir ol”ması (C. 2. s. 91) Zarife Hanım'a göre doğru değildir. Zaten, Fatma'nın her hareketini eleştirmeye hazır olan Zarife Hanım, ağabeyinin “en vefalı çocuğu”nun (C. 2. s. 91) Belkis olduğunu söyleyerek, Fatma'yı; “Ey bu kadarı da olmaz değil mi ya?” (C. 2. s. 91) diye eleştirmekten geri kalmaz.

Belkis, halasının kendine eskisi kötü davranmamasının altında iyi niyet olmadığını bilir. Halasının kendine iyi davranmasının nedenini:

“Kuyruğu elimde şimdi ondan. Bursa’da, hiçbir yerde yapamaz o... Burasını ister. Alışmış. Ahlar, oflarla beni kendisine çevirecek, vaktinden evvel kurutacak, sonra iki ihtiyar kız karşılıklı oturup geçmişi anarak güzel güzel kafamız rahat yaşayacağız, işte istediği bu!” (C. 2. s. 92)

şeklinde yorumlar. Zarife Hanım, etrafındaki kimselere ağabeyinin ölümünden sonra hastalanan *Belkis*’ten bahsederken aldığı acınır tavra rağmen gözleri parlıyordu”r (C. 2. s. 88). Böylelikle Zarife Hanım’ın Belkis’i sevdiğinden de bahsedilemez.

Zarife Hanım ve yeğenlerinin birbirlerine karşı yapıcı tavırlar sergilediği söylenemez. Hatta karşılıklı söyledikleri her sözde ve yaptıkları her davranışlarda birbirlerini aşağılayarak hor görme vardır. Birbirinden nefret eden bu hala ve yeğenleri arasındaki ilişki akrabalar arasında olan değer ve davranış ilkeleri ile ters düşer.

2.12. Kardeş Çocukları İlişkileri

Kızıl Vazo’da Azize, teyzesinin oğlu Cemal’i “*iyi, halûk bir çocuk*” (s. 35) olarak görür. Fakat ailede herkesin onu Cemal ile evlendirmek istemesinden dolayı Cemal’e “*karşı oldukça zalim düşünceler*” (s. 60) ile onu eleştirdiği de olur. Ona göre Cemal, “*Evhamlı, daima hasta*” (s. 35) biraz da ukala bir kişidir.

Azize, dayısının kızı Ayşe’nin “*İyi, hoş bir kız*” (s. 35) olduğunu düşünse de Ayşe ona göre “*fazla sakib*”dir (s. 35). Ayşe ile Azize karakter olarak birbirleriyle uyuşmasalar da bu durum Azize’nin dayısının kızını “*çok sevme*”sine (s. 35) “*mâni değildir.*” (s. 35)

Azize, dayısının “*kızını cansız*” (s. 55), teyzesinin “*oğlunu miskin ve zavallı bulu*”r (s. 55). Fakat onun bu düşünceleri, teyzesinin oğlu ve dayısının kızıyla iyi geçinmesine ve onları sevmesine engel olmaz. Onların aralarında herhangi bir kıskançlık, husumet, tartışma vb. gibi durumlar görülmez.

Ben Vurmadım romanında Ferda ile halasının kızı Hacer’in aralarındaki ilişki akrabalık bağının verdiği sevgiden ziyade bir kardeşlik ilişkisi görünümündedir. Eser boyunca, Hacer ile Ferda arasında en ufak bir münakaşa yaşandığı görülmez. Aksine

bu iki hala-dayı çocuğu arasında yardımlaşma, hoşgörü, dert ortaklığı vb. duygusal bağlar anlatıcının belli bir şekilde okura hissettirmesiyle anlaşılır.

Ferda'nın Akif Cemal'e olan büyük aşkı, bu aşkın beraberinde getirdiği ruhsal çöküntüler, hastalıklar boyunca Hacer, dayısının kızı Ferda'nın yanında olmaya çalışır. Hatta Ferda'nın çok sinirleneceğini bilmesine rağmen, tahsil hayatı için Avrupa'ya gitme kararını Akif Cemal'e bir mektup aracılığıyla bildirir. Zira Hacer, bu karşılıklı olan aşkta en çok da Ferda'nın mutlu olmasını ister.

Ferda da halasının kızı Hacer'in evlenme sürecinde tüm hazırlıklarına yardım eder ve onun saadetini kendi saadeti bilir. Onların arasındaki ilişkide herhangi bir kıskançlık, karşılıklı öfke, çekememezlik ve bunun gibi durumlar yoktur.

Atmaca'da Avukat Celal ile teyzesinin çocukları Orhan, Zuhal ve Nihal'in aralarındaki bağ birbirlerinin teyze çocukları olma ilişkisine bağlıdır. Romanın başkişisi Handan'ın, Avukat Celal'e yönelttiği; “-Teyzenizin çocuklarını çok seviyorsunuz öyle mi?” (s. 59) sorusuna, Avukat Celal'in; “-Hem de pek çok.. Beni olduğum gibi seven, anlıyan yalnız ailemdir. Onlar beni param, şöhretim, şuyum, buyum için değil, kendi kanlarından olduğum için seviyorlar.” (s. 59) şeklindeki cevabı bu teyze çocukları arasındaki ilişkinin niteliğini belirlemek açısından önemlidir.

Avukat Celal, teyzesinin çocuklarını; “*Kuzinlerime gelince, ikisi de iyi kızlardır. Erkek kardeşleri de arslan gibi bir delikanlı.*” (s. 61) olarak tarif eder. Manisa'daki çiftlik evinde yaşayan annesi, teyzeleri ve teyze çocuklarının her türlü ihtiyacını karşılayan Avukat Celal'in, bir baba gibi bu ailenin reisliğini üstlendiği görülür. Arkadaşı Cemal'in, Avukat Celal için; “*Kuzenlerini en iyi mekteplerde okutuyor.*” (s. 49) ifadeleri ile Handan'ın ona; “-*Ne mükemmel bir aile bobasisınız*” (s. 62) yönündeki sözleri bu durumun ispatı mahiyetindedir.

Avukat Celal'in, teyze çocuklarının her türlü maddi ve manevi bütün ihtiyaçlarını karşılaması onu, teyze çocuklarına karşı bir baba yahut abi konumuna getirmiştir. Bununla birlikte Avukat Celal'in “*kırk*” yaşına yakın oluşu, teyzesinin çocukları; Nihal'in “*yirmi beş*” (s. 61), Orhan'ın Nihal'den “*üç yaş küçük*” (s. 61) ve Zuhal'in “*on sekiz*” (s. 61) yaşında olması sebebiyle aralarındaki yaş farkı da önemli

bir durumdur. Çünkü Avukat Celal'in, teyze çocuklarından yaşça büyük olması ve daha evvel bahsedildiği üzere onların her türlü ihtiyaçlarını karşılaması vs. gibi durumlar onların arasındaki ilişkiyi farklı boyuta taşır.

Yazarın, *Dar Yol* “*Melihanın romanı*” olacakken “*birdenbire Cenana vak'aya karış*”arak Cenana'nın romanı olduğunu söylemesi, kurgunun Cenana'nın etrafında şekilleneceğini gösterir. Yazarın bu ifadelerinden hareketle hem Meliha'nın hem de Cenana'nın eserin kurgusunda ve şahıs kadrosunda önemli bir yer teşkil ettiği söylenebilir.

Cenana, ergenlik döneminin verdiği ruhsal ve biyolojik değişimler dolayısıyla çevresindeki kişiler tarafından yetişkin kabul edilmek ister. Çünkü “*Ergenlik aynı zamanda, kişisel kimliğin kurulmasıyla, toplumun bir üyesi olarak kendi rolünü belirginleştirme arasındaki dengeyi kurma mücadelesidir.*”¹⁶². Cenana, herkesle çatışma hâlinde olduğu bu dönemde en çok nefret ettiği ve kıskandığı kişi kendisine kuşak olarak daha yakın olan Meliha'dır. Cenana, hormonlarındaki değişim nedeniyle karşı cins tarafından beğenilmek ve ilgi görmek ister. Fakat bu isteklerinin karşılanmamasının tek sebebini Meliha olarak görür. Cenana'nın; “*On sekiz yaşındayım. Çirkin olmadığımı söylüyorlar, ve beni hiç kimse sevmiyor. (...) Onlar yalnız Melihayı görüyorlar, yalnız teyzemin kızını!*” (s. 7) şeklindeki ifadeleri de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Cenana'nın “*dünyadaki bütün erkekler beni görsünler, yalnız beni sevsinler istiyorum*” (s. 9) şeklindeki tasavvurları, Meliha'nın kocası Raif'e âşık olmasına, onun da kendisine âşık olduğuna inanmasına sebep olur. Hatta Raif'le arasındaki tek engelin Meliha olduğunu düşünür. Bununla birlikte; “*Melihayı hayattaki bütün güzel, fevkalâde şeylerden kendisini ayıran, mahrum eden müthiş bir mania gibi gör*”ür (s. 24).

Cenana'nın “*Raif bütün dertlerimin çaresi, neş'em, eğlencem; Meliha biraz korktuğum, çok beğendiğim ve zaman zaman yok etmek istiyecek kadar kıskandığım güzel bir şeydi.*” (s. 55) sözü ile onun, aralarında kuşak farkı olmayan teyze

¹⁶² Fırat Hamidi, Ergen-Ebeveyn İlişkisinin Doğası, Depresyon Ve Psikososyal İşlevsellik Üzerindeki Etkisi, Ege Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi, İzmir 2012, s. 3.

çocuklarından karşı cinsten olana sevgi, hemcinsine ise sadece kıskançlık duyduğu görülür.

Cenan, Meliha'nın kendine karşı olan "*himayekâr tavrı*"na (s. 56) sinirlense de geceleri; "*<Melihayı seviyorum, Melihayı seviyorum> diye tekrar ederek buna kendi*"ni (s. 56) "*inandırmaya çalış*"ır (s. 56). Fakat "*sabah uyandığı (...) zaman ona karşı (...) hiddetten, hattâ kinden başka bir şey bula*"maz (s. 56). Meliha'nın da Cenan'a olan hisleri onunkinden farklı değildir. Yalnızca Meliha'nın yetişkin bir birey olması Cenan'da görülen taşkın duyguların onda görülmemesine sebep olur. Bununla birlikte Cenan, Meliha'ya; "*masallardaki fena ruhlar gibi içine ürküntü veri*"r (s. 19).

Raif'in ölmesiyle birlikte teyzesinin yanına taşınan Meliha, Cenan'ın düşmanca tavırlarından bıkmaya başlar. Raif'in yakın arkadaşı Osman'ın kendisine gösterdiği ilgiye karşılık vermesi biraz da teyzesi ve Cenan'dan kurtulma isteğinden ileri gelir. Çünkü "*Cenandan ancak bu suretle büsbütün kurtulabil*"eceğini (s. 124) düşünür. Ayrıca "*Kızın ateş bakışlı gözlerinden, o sinirli, hareket, fenalık dolu mevcudiyetinden kurtulduğu anda daha rahat nefes alacağına, daha iyi uyuyacağına emin*"dir (s. 124).

Cenan, Meliha'ya ilgi gösteren tüm erkeklerin yalnızca kendini beğenip âşık olmasını ister. Onlardan gördüğü ilgisizliğin sebebinin Meliha olduğunu düşünür. Önce onun kocası Raif'e, Raif'in ölümüyle birlikte Meliha'ya yakınlaşan Osman'a âşık olur. Cenan'ın, onun "*elinden (...) Osmanı al*"ma (s. 194) kararı Meliha ile arasındaki savaşın psikolojik olarak bitirildiğini gösterir. Cenan'ın;

"Birdenbire teyzemin kızı, tâ çocukluğumdanberi öyle yükseklere çıkardığım, mabudeleştirdiğim, severek, nefret ederek taptığım, inandığım Meliha, kazaya uğramış bir biblo gibi olduğu yerden, koyduğum yüksekliklerden düşüverdi, kırıldı, tuzbuz oldu. Böylece üzerimdeki bütün kuvvetini de kaybetti. Kendimi bir büyüden kurtulmuş gibi emniyet dolu hissettim." (s. 194)

şeklindeki iç monoloğu da bu durumu ispatlar niteliktedir.

Meliha ile Cenan arasındaki ilişki her ikisi tarafından da bir mücadele olarak şekillenmiştir. Öyle ki; Cenan'ın gelişim evresinin verdiği ruhsal bunalım ve çatışmalarının en yoğun şekilde Meliha'yla yaşadığı görülür. Meliha'nın ise; tabiatı gereği Cenan ile uzlaşmaması, bu teyzekızlarının duygusal anlamda bir bağ

kuramamasına sebebiyet verir. Aynı çatı altında büyümelerine rağmen abla-kardeş gibi bir ilişki kuramaması, ayrı karakterlere sahip iki hemcinsin iç dünyasında birbirleriyle savaş hâlinde olmalarına yol açar.

Cenan'ın Meliha'ya olan taşkın duygu durumları teyzesinin oğlu Raif'e karşı görülmez. Bunun en önemli sebebi Meliha'nın hemcinsi, Raif'in ise karşı cins olmasındandır. Cenana'nın, Raif'e âşık olması da Meliha'nın olan her şeye sahip olmak istemesinden kaynaklanır. Öyle ki Raif'in sırf Meliha'nın kocası olduğu için "*istese de istemese de onun yanında kalmağa, onu sevmeye mahkûm*" (s. 7) olduğunu; fakat aslında onun kendisine âşık olduğunu zanneder.

Raif'in kendisine âşık olduğunu düşünen Cenana, onun intihar etmesinin sebebi olarak da kendini görür. Çünkü ona göre Raif, kendisini sevdiği; fakat Meliha ile evli olduğu için birlikte olamayacaklarını düşünerek intihar etmiştir. Bu sebeple Raif'in ölümüne en çok üzülen Cenana'dır.

Cenana, Raif'in kendisi için değil, Fatma adında bir kız için intihar ettiğini öğrenince "*Raiften nefret*" (s. 191) etmeye başlar. Cenana'nın duygularının sürekli değişkenlik gösterdiği ergenlik döneminde Raif'e karşı olan sevgisini aşk sanması tabii bir durumdur. Çünkü ergenlik döneminde cinsel dürtülerin de harekete geçmesi Cenana'yı Raif'e daha da yakınlaştırmıştır. Cenana'nın şu sözleri; "*O zaman kollarının arasında birdenbire yüzümü onun yüzüne doğru çeviriverdim. Raifin tütün kokan serin nefesi, yumuşak, ılık dudakları yanaklarıma, dudağımın ucuna konar, kalkar gibi oldu.*" (s. 8) bu durumu açıklar gibidir.

Cenana ile Raif arasındaki akrabalık ilişkisi, ergenlik dönemi geçiren genç bir kızın karşı cinse hissettiği duygular bağlamında incelenebilir. Karakterleri taban tabana zıt olan söz konusu bu üç teyze çocuğunun birbirleriyle bir uzlaşma içinde olmadığı söylenebilir. Hatta hepsinin karakterleri itibariyle birbirlerini kendi duygu dünyalarında farklı kimliklere oturttukları da söylenebilir.

Kırkinci Oda'da başkişi Ayşe ile büyük teyzesinin kızı Melâhat çok iyi geçinirler. Melâhat "*Gayet romantik, saf, iyi*" (s. 73) bir kızdır. Melâhat, yıllarca anne ve babasının yanından ayrılmamış bu sebeple de evlenememiş, yıllar sonra da kuru temizlemeci, evli bir adama âşık olarak onunla gayrimeşru ilişki yaşamaya başlamıştır.

Ayşe, Saib Nuri'ye yazdığı bir mektubunda Melâhat için şunları söyler; “*Bunların içinde kendime en yakın bulduğum şimdilik, Melâhat.*” (s. 73). Ayşe'nin bunlar diye kastettiği kişiler, ablası Züleyha ve yakın arkadaşı Semiha'dır. Ayşe'nin, Melâhat'i kendine yakın bulmasının asıl nedeni Saib Nuri'ye olan gizli aşkını, ona rahatlıkla anlatıyor olmasıdır.

Melâhat'in evli bir adamla birlikte olması, Züleyha tarafından hoş karşılanmayan bir durumdur. Bu durum Ayşe'nin ifadeleriyle; “*Züleyhanın kendi marifetlerine bakmadan kızcağızı o gizli, küçük aşkı yüzünden önüne gelene çekiştirdiğini, yere vurmak için fırsat gözlediğini düşünüyordu da...*” (s. 27) şeklinde ifade edilir. Teyzekızları olarak Ayşe ile Melâhat çok iyi geçinirler; fakat aynı durum Züleyha için geçerli olmaz. Bununla birlikte Züleyha ile Melâhat arasındaki ilişkiye eserde sadece Ayşe'nin aktarımından alıntılanan bu kısımda yer verilir.

Ayşe'nin yine Saib Nuri'ye gönderdiği bir mektubunda Melâhat'tan bahsederken şu şekilde ifadeler yer vermesi; “*Görsen, Melâhatin yüzü melek gibi. İnsan eli dokunmamış bir hali var kızın.*” (s. 74) onun fiziksel olarak da teyzesinin kızını beğendiğini gösterir.

Ayşe, Paris'ten İstanbul'a döndüğü zamanlarda Melâhat'in teyzesinin kızına “*İki günde kanım kayna*”r (s. 43). Melâhat için Ayşe; “*Öyle akıllı, öyle sade, öyle başka kadındır*” (s. 43) ki, her zaman onunla dostluk kurmasını, sırdaşlık etmesini ister.

Ayşe ile Melâhat arasındaki teyzekızı ilişkisi, iki samimi dost ilişkisi gibidir. Birbirlerine sırlarını vermeleri, sevinç ve kederlerini paylaşmaları bir abla kardeş arasında olabilecek derecededir. Bunun yanı sıra Melâhat'ın Züleyha'yla ilişkisi, Ayşe ile olan ilişkilerinin tam zıddı gibi görünür; fakat aralarındaki ilişki hakkında ayrıntılı bilgi verilmediğinde bu durum muallak kalır.

Gecenin Ucundaki Işık'ta Serra, teyzesinin en küçük oğlu Cihangir'i “*<- Dünyanın en geveze mahlûku! (...) Dedikodu faresi!>*” (s. 64) olarak görür. Cihangir'in “*Karşısındakinin felâketinden zevk*” (s. 68) alması Serra'yı Cihangir'e karşı “*Dikkatli olmak, korunmak*” (s. 68) gerektiğine inandırır.

Serra, Cihangir'in “*sanattan, kitaptan, şiirden anlayışını cinsel sapıklığına verdiği*” (s. 175) buldukları burjuva sınıfı cemiyet hayatının içinde herkese açıkça

söylemekten çekinmez. Serra, teyzesinin oğulları Kâzım Işık, Ahmet Işık ve Cihangir'in arasından en çok Cihangir'den nefret eder. Ona göre, Işık ailesinin bireylerine en çok zarar veren insan Cihangir'dir. Çok sevdiği Kâzım Işık'ın, ilk karısı Nermin Hanım ile arasını bozan, yengesini eroine alıştıran da Cihangir'dir. Tüm kötü huyların Cihangir'de toplandığını düşünen Serra, Kâzım Işık'ın ikinci karısı Macide'ye Cihangir'den şöyle bahseder:

“<-Bak, dinle! Cihangir yengemi Kâzım ağbeyime karşı daima bir silâh gibi kullanmak istemiştir. Kâzım ağbeyim aklından, otoritesinden, şöhretinden ürktüğü için açıkça saldıramıyor ona. Saman altında su yürütüyor, karısını elinden alıyor, fırsat bulunca işlerine burnunu sokup fesat çıkarıyor... Hırsı müthiş onun. Kendi yapamadıklarını yaptı diye düşman ağbeyime. Şu isme bak, o bile iddialı! Cihangir! Küçük beyin dünyaları fethetmesi lâzım! Teyzem işlemiş onu. (s. 189)

Serra'nın çocukluğu teyzesinin yanında geçer. Bu sebeple teyzesinin çocuklarıyla birlikte büyüyen Serra, Kâzım Işık'ı ağabeyi gibi görür. Teyzesinin ortanca oğlu Ahmet ile bir aşk ilişkisi yaşar; fakat Ahmet'in Amerika'ya gitmesi üzerine ona inat olsun diye bir başkasıyla evlenir. Cihangir'i çocukluğundan itibaren “Açık saçık hikâye meraklısı. (...) Hayasızlığı ile öğü”nen (s. 163) bir kişi olarak tanımlar.

Kurtlar'da sen anlatıcı, teyzekızı Nilüfer'i “Halide Edib kuşağı ve o kuşağın düşüncesinde, batıya dönük.” (s. 23) bir kişi olarak tanımlar. Sen anlatıcı ile Nilüfer'in bütün gençliği “vuruşa tartışa geç”er (s. 206). Onların arasındaki ilişki “Sevgi, nefretle karışık garip bir dostluk”tur (s. 206).

Sen anlatıcı, hayatı boyunca Nilüfer'i “kıskan”ır (s. 167). O, gençliğinde teyzekızı Nilüfer'e “benzemek iste”yip (s. 483) “Onu taklit eder, kitaplığını tarayıp okuduğu kitapları okur” (s. 483). İyi bir yazar olabilmesi için Fransızca öğrenmesi gereken sen anlatıcının, “Fransızca'yı çabuk sökme”si (s. 483) bile “Anjel'in derslerinden çok, Nilüfer'e yetişebilmek tutkusu yüzündendi”¹⁶³r (s. 483). Sen anlatıcı, Nilüfer'in “En iyi dinleyicisi”dir (s. 483). Çünkü “onun gibi konuşup susmayı, ondan kaptığı” (s. 483) “düşünce kırıntılarını içine sindirmeye çabalar” (s. 483) kısacası her yönüyle Nilüfer gibi olmak ister.

¹⁶³ Anjel; Fransızcasını geliştirmek isteyen hemen her edebiyatçının ders aldığı kişidir. Ayfer Tunç, “Benim çilem kadın olmak”, Mimoza, S. 8, 11Aralık1997, s. 23.

Sen anlatıcı, Nilüfer gibi biri olmak için çok uğraşır; fakat bir türlü olamaz. Bunun için de kendini sürekli teyzekızı ile kıyaslayan sen anlatıcı, Nilüfer'in kendi gibi "*içine kapalı, acımasız, bencil*" (s. 325) olmadığını düşünür. Sen anlatıcının "*olmak isteyip de olmadığı*" (s. 325) "*açık, korkusuz kişiliği*"e (s. 325) Nilüfer sahiptir. Çünkü sen anlatıcıya göre Nilüfer; "*Kimseyi umursamadan yaşamasını biliyor*"dur (s. 31).

Sen anlatıcı, Nilüfer'in kendini "*arkandan çekiştirdiğini bili*"r (s. 206). Fakat "*Öyle desin ne çıkar!*" (s. 206) diyerek her seferinde Nilüfer'in, arkasından söylediklerini görmezden gelir. Çünkü onun da "*Nilüfer'i çekiştirme*"k (s. 473) "*Hoşuna gid*"er (s. 473). Bu hususta ikisinin arasındaki fark Nilüfer'in teyzekızının arkasından konuştuklarını yeri gelince onun "*Yüzüne de söylüyor*" (s. 12) olmasıdır. Sen anlatıcı ise arkasından konuştuğu Nilüfer hakkında ne söylerse söylesin onun "*kurallara karşı gelen, kadınlığını erkeklerle eşit yürütmek isteyen, olağanüstü bir kadın olduğunu*" (s. 473) düşünmekten kendini alıkoyamaz.

Nilüfer, "*baba tarafından*" (s. 37) "*Macar kontesinin torunları*"ndandır (s. 37) ama bu durum bile onların "*Aynı soydan çıkmışçasına sevinçle (...) sarıl*"malarına (s. 37) engel olamaz.

Sen anlatıcı, Nilüfer'e "*Acımakla sevmek arasında*" (s. 207) garip bir duygu ile bağlıdır. Onun "*Harika bir kadın Nilüfer!*" (s. 207) dediği teyzekızına karşı olan karışık duygu durumları aslında "*Nilüfer'e benzemek, Nilüfer gibi olmak, Nilüfer gibi yaşamak*" özentisinden ileri gelir. Nitekim vaka zamanına göre sen anlatıcının altmışlı yaşlarında, teyzekızının seksenli yaşlarında olmasına rağmen Nilüfer'in "*Kocamlığa boşverebil*"mesi (s. 31) sen anlatıcının ise iç benliğiyle çatışmaya girerek her şeyi yeniden sorgulaması onu, hiçbir zaman Nilüfer gibi olamadığı ve olamayacağı karamsarlığına düşürür.

Nilüfer, sen anlatıcıdan daha yaşlı olmasına rağmen hayatını dilediği gibi rahatça yaşamaya çalışır. Yaşlanmış olduğuna umursamadan eskisinden daha fazla makyaj yapar, gezer, eğlenir ve genç-yaşlı fark etmeksizin dilediği erkekle birlikte olur. Nilüfer'in bu umursamaz ve rahat hayatına bile özenen sen anlatıcı onun gibi "*süslenmek, güzelleşmek*" (s. 206) yine onun gibi hoşuna "*giden erkeklere kolları*"nı (s. 206) açmak ister.

Sen anlatıcı ile Nilüfer, birbirine hiç benzemeyen iki ayrı yaradılıştaki insanlardır. Onların birleştiği “*tek nokta yasaklara karşı çıkmak*”larıdır (s. 284). Onların karşı koydukları, siyasî olup dönemin hükümeti tarafından kabul görmeyen sağ-sol görüş yasaklarıdır.

Nilüfer’in teyzekızı sen anlatıcıyı onun kadar sevmesinin nedeni geçmişte yaşanan bir gönül ilişkisine dayanır. Nilüfer, İlhan Cemal adında bir yazara âşıktır. İlhan Cemal, evli bir adam olmasına rağmen Nilüfer ile yasak aşk yaşar. Nilüfer ile İlhan Cemal’in ilişkileri önceleri güzel gider. Fakat daha sonra İlhan Cemal, sen anlatıcıya âşık olur. İlhan Cemal, karısından boşanıp sen anlatıcı ile evlenmek ister. Fakat sen anlatıcı, bunu kabul etmez. Bunun üzerine de İlhan Cemal, memleketi terk eder. İşte bu sebeple Nilüfer, ilk aşkını elinden alan teyzekızı sen anlatıcıyı aslında hiçbir zaman affetmez.

Sen anlatıcı, İlhan Cemal’in evlilik teklifini kabul etmemiş olsa da “*sevgilisi elinden alarak*” (s. 349) Nilüfer’i “*yenmek tutkusunu*”yla (s. 349) İlhan Cemal’i “*elde etme*”ye (s. 349) çalıştığını da inkâr etmez. Onu, teyzekızının sevdiği adamı elinden almaya yönlendiren bir diğer durum da Nilüfer gibi “*akıllı, bilgili, güzel olmak iste*”ğidir (s. 349). Nilüfer’e “*benzeme*”ye (s. 206) çalışan sen anlatıcı, İlhan Cemal’in kendine âşık olmasıyla bir bakıma Nilüfer’e üstünlük sağladığını düşünür. Fakat yaşanan bu hadise Nilüfer’in yıllarca içten içe teyzekızından nefret etmesine neden olur.

Sen anlatıcı “*kadın olsun, erkek olsun, kimseleri sevm*”ez (s. 372) fakat Nilüfer, “*cins ayırmadan bütün insanları sev*”er (s. 372). Nilüfer’e göre onların arasındaki “*aykırılık*” (s. 372) da bu durumdan kaynaklanır. Nilüfer, teyzekızına “*kızır*” (s. 12), “*sever*” (s. 12), “*nefret eder*” (s. 12) ama sonuç itibarıyla ona “*bir şey olacak diye içi titrer*” (s. 12).

Nilüfer ile sen anlatıcı birbirlerine, karışık duygular ile bağlıdır. Onların bu duygu durumlarındaki karışıklık sen anlatıcının hep Nilüfer’e özenmesi ve onun gibi olmaya çalışması, Nilüfer’in âşık olduğu adamın teyzekızı tarafından elinden alınmasını kabullenememesinden kaynaklanır. Bununla birlikte yıllarca beraber olmanın vermiş olduğu alışkanlık da onları birbirinden koparamayan bir başka

nedendir. Ayrıca her ikisinin de eserin vaka zamanında ihtiyarlamış olmaları ve her ikisinin de yalnız kalmaları onları birbirine mecbur bırakır.

Nilüfer, acı çekerek ölmekten çok korkar. Bu sebeple, yakın çevresine sürekli bir gece habersizce kendini öldürmelerini teklif eder. Nitekim eserin bütün zaman dilimi olan bir gecede intihar eder. İntihar etmeden evvel, teyzekızına yazdığı mektupta ona karşı olan duygularını açıkça ifade eder. Nilüfer'in mektubunda yer alan şu kısımlar:

“Yanıksaraylar'a ilk geldiğin gün, aramıza küçük bir kurt yavrusu düştüğünü anlamıştım. Böyle bir hırs, böyle bir güç! İlk işin Anneanne'yi elimizden almak oldu. Sonra annem girdi sıraya. Ya o zavallı annen? Kadıncağıza o donuk bakışın, sevgiden yoksun! Zavallı küçük savcı, seni evlat etmek, sevmekten başka suçu olmayan... Kocan, kadınlığınla tutsak aldığın ve hiç sevmeyişin!” (s. 565)

“Kurtların en korkuncu teyzekızım benim. Kendini ustalikle gizleyen. Abarttığın, sahiplendiğin suçlar, kötülükler palavra hepsi. Bütün yaptığın, kendini yüceltmek.” (s. 565)

onun ilk samimi itiraflarıdır.

Nilüfer ile sen anlatıcı arasındaki teyzekızı ilişkisinde iki kadının kıskançlık mücadelesine tanık olunur. Sen anlatıcının, kasabadan şehre taşınmasıyla birlikte Nilüfer'i kendine rol model alması; fakat ne kadar isterse istesin bir türlü onun gibi olamaması onun teyzekızına olan kıskançlık duygularını perçinler. Nilüfer, rahat bir kişiliğe sahip olması açısından sen anlatıcının hırslarını görmezden gelir ama o da teyzekızı yüzünden biten gönül ilişkisini bir türlü unutmaz. Hatta Nilüfer, evliliğinde mutsuz olmasının sebebi olarak da teyzekızını görür. Çünkü o İlhan Cemal ile arasına girmemiş olsaydı belki İlhan Cemal ile evlenip mutsuz olmayacağını düşünür.

2.13. Gelin Görümce İlişkileri

Evli Bir Kadının Günlüğünden'de başkışı Selma, görünçesi Nil'i beğenir; fakat sevmez. Nil, yıllarca kendine bir dost aradığını bu dostluğu da anlayışına güvendiği için Selma'da bulduğunu söyler. Selma ile Nil, birbirleriyle her sabah telefonla görüşürler. Bu görüşmelerde genellikle Nil'in aşk yaşadığı erkeklerden bahsedilir. Selma, *“Telefonun başında kaskatı, dikkat kesil”*erek (s. 197) Nil'in *“Daha ne kadar aşığılaşacak”* (s. 197) olduğunu sorgular. Bu görüşmelerde Selma,

görümcesinin “*Dünyayı, insanları hiçe sayan edepsiz, burnu havada, sosyete karısı yanını açıkladığında*” (s. 197) ondan daha çok “*iğren*”ir (s. 197).

Selma, görümcesini “*annesinin yolunda, çok sosyetik, önemli bir kişi*” (s. 101) olarak görse de onun kayınvalidesine benzemeyen “*açık yürekliliği, sırasında içinde yaşadığı çevreyi eleştirmeyi, yermeyi akıllıca başarması*”an (s. 101) bir yanının olduğunu da kabul eder. Selma, Nil’in kendisine olan samimiyetine de inanmaz. Çünkü o, Nil’in “*kendinden başka kimseyi*” (s. 296) sevmediğini bilir. Selma’nın, Nil’in kendiyile olan dostluğunu; “*-... Benimle dostluğun başka, benimle kiliseye gider gibisin, ben senin papazınım biraz. Günah çıkarttığına gidip öbürleri gibi damların üzerinde bağıra çağıra ilân etmeyeceğimi biliyorsun!*” (s. 296) şeklinde bir benzetmeyle ifade etmesi onların arasındaki ilişkinin bir papaz ile günahkâr arasındaki günah çıkarma olayına benzediğini gösterir.

Deli Aşk’ta Cem Soner’in ablası, kardeşinin karısı “*Elif’in Paris tutkusunu, orada yerleşmeye kalkmasını, durmadan gidip gelişlerini hoş görmez*” (s. 56). Cem Soner’in ablasına göre Elif, kardeşini “*hep yalnız bırakan, bir çocuk bile vermeyen...*” (s. 29) bir “*... Paris aşiftesi*”dir (s. 31).

Cem Soner’in ablası, Elif’i “*sevme*”z (s. 56). Fakat “*Elif’in Fransa dönüşlerinde hemen koşar gelir, “Benim güzel gelinim,” diye sarılıp öperek*” (s. 56) seviyormuş gibi görünür. Çünkü Elif Paris’ten “*kucak dolusu armağanlarla gel*”ir (s. 56). Cem Soner’in ablası bu armağanlara sevinse de “*bir zaman sonra gene çok bilmiş görümceliğini takın*”ır (s. 56) ve Elif Paris’e döner dönmez “*arkasından dırdıra başlar*” (s. 56). Elif, görümcesinin bu yaptıklarını bilir “*“İşte, benim kasabalı görümcem!” diye*” (s. 56) kocasının ablasıyla “*alay eder*” (s. 56).

Cem Soner’in ablası, Elif’in ölmesine bile üzülmez. Hatta Elif öldükten sonra Cem Soner’e “*“Daha genç sayılırsın, kendine bir eş bulmalısın.”*” (s. 29) gibi tavsiyelerde bulunarak, “*Evine sahip çıka*”cak (s. 29) biriyle yeniden evlenmesini ister.

Cem Soner’in ablası, görümce olarak kardeşinin eşini sevmese de işin içine maddî bir çıkar girdiğinde ikiyüzlü davranan bir insandır. Eserde Elif’in görümcesine olan duygu ve düşüncelerine herhangi bir şekilde yer verilmemesinden dolayı onların

arasındaki ilişki, yalnızca Cem Soner'in ablası yönünden yukarıda belirtildiği ölçüde sınırlıdır.



SONUÇ

Türk edebiyatının roman incelemesi çalışmalarında; toplumsal meseleler, sosyal olgular, kültürel değerler, duygu ve düşünce algıları, fikir akımları, normatif kurallar, ideolojik görüşler, normlar vb. gibi olguların kaynağında daima bireyler arası karşılıklı ilişkilerin yattığı görülür. Edebiyatın, sosyal hayat ile birlikte paralel olarak işleyişi ve yine sosyal hayatın edebiyata kaynaklık edişi doğrudan ve yahut dolaylı bir biçimde bireyleri de bulunduğu aile cemiyeti ile bir arada incelemeye olanak sağlar. Bu sebeple bütün romanlarda aile kurumu üzerine bir inceleme yapılabilir.

Aile, bilim insanlarının ortak kanaatlerine göre; toplumun sosyal en küçük kurumudur. Bunun yanı sıra insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıktığı söylenilebilen ailenin, daimi bir devamlılığa sahip oluşu onu, toplumların çekirdeği yani merkez kurumu hâline getirir. Bu yüzden aile, edebiyat sahasının içinde gerek sözlü gerekse yazılı tüm eserlerde her zaman bir malzeme olarak kullanılabilir.

Aile kurumunun temelinde, erkek ve kadın olmak üzere iki karşı cinsin birlikteliği yatar. Fakat en ilkel zamanlardan başlayarak günümüze gelinceye kadar devam eden ve edecek olan erkek ile kadın ilişkilerinin, değişen dünya ile beraber modernleşme sürecine göre yön bulması aile kurumunun oluşumunu da etkileyerek çeşitlilik göstermesine sebep olur. Sosyolojinin “evlilik biçimleri” olarak addettiği çeşitlilik her toplumun sosyal yapı ve algısına göre; “dış evlilik, grup içi evlilik, tek eşli evlenme, çok eşli evlenme” vs. olmak üzere farklı uygulamalara dayanır. Bu durum da ailenin bir kurum olarak biçim kazanmasının evlilik müessesesine dayandırıldığını gösterir.

Toplumbilimcilerin aile hakkında yaptığı hemen her araştırmada ailenin; toplumsal düzene, değişen ve gelişen yaşam koşullarına, sanayileşmeye ve toplumun ihtiyaç ve taleplerine göre türlere ayrılarak bu surette sınıflandırıldığına tanık olunur. Fakat tarafımızdan sanayi ötesi toplumların aile biçimleri üzerine günümüze uygun bir sınıflandırma yapılacak olursa söz konusu bu aile türlerinin; geleneksel geniş aile, çekirdek aile, parçalanmış aile, çözülen aile, tamamlanmamış aile ve köy ailesi olmak üzere altı farklı aile türü olduğu söylenilebilir.

Modernleşme ile birlikte ailenin mahremiyet algısı alenileşerek adeta kamusal bir olguya dönüşür. Ailenin bu hâlde oluşunda teknolojik ürünlerinde katkısı büyüktür. Radyo, televizyon, bilgisayar, telefon gibi teknolojik ürünlerde aile ile ilgili mahremiyet olgusuna bakılmaksızın her şeyin alenen topluma pazarlanması ailenin fonksiyonlarını da kötü yönden etkiler.

Yaptığımız araştırmadan yola çıkarak Peride Celâl'in incelediğimiz romanlarında; 30 çekirdek aile, 21 parçalanmış aile, 8 toplama aile, 3 çözülen aile, 2 tamamlanmamış aile, 1 köy ailesi tespit edilmiştir.

Peride Celâl'in romanlarındaki aile türleri arasında bir kıyaslama yapmak mümkün değildir. Çünkü yazarın, hemen her romanındaki aile yapılarında; kadın veya erkeğin cinsel isteksizlikleri, çocuk ile ebeveynin iletişim bozukluğu, eşlerin boşanma talepleri, giderilemeyen maddî ve manevî ihtiyaçlar karşılığında gerçekleşen aldatma hadiseleri gibi durumların yaşandığı görülür.

Yazarın romanlarında görülen parçalanmış aile yapıları; eşlerden herhangi birinin vefatı yahut boşanması üzerine temellendirilir. Söz konusu bu parçalanmış ailelerin yapısal bakımdan büyük bir çoğunluğu bireyler arası çatışmayı konu edinir. Yalnız; Sönen Alev, Yaz Yağmuru, Kızıl Vazo ve Yıldıztepe romanlarındaki geçmiş kuşağı temsil eden parçalanmış ailelerde, eşler arasında saygı ve sevgi duygularına bağlı bir evlilik birlikteliği yürütüldüğü görülür.

Yazarın romanlarında sayı bakımından en çok görülen çekirdek aile yapıları; genellikle silik bir durumda ya da aile bireylerinin sorunlu ilişkilerine rağmen yapısal bakımından evlilik birlikteliklerini hukuksal olarak sonlandırmamaları yoluyla ele alınır. Bununla birlikte çekirdek ailelerin bireyleri arasında görülen bozuk ilişkilerin başlıca nedeni batılı yaşam tarzına duyulan özentidir. Ailelerin içinde buldukları cemiyet hayatında karı kocaların birbirlerini kimi zaman aleni kimi zamanda gizlice aldatmaları çoğu zaman roman kişileri tarafından normal ve sıradan bir durum olarak görülür. Türk aile yapısı düşünüldüğünde bu tip ailelerin, toplumsal çekirdek aile düzenini sarsıcı bir nitelik taşıdığı söylenilebilir.

Romanlarda, akrabalık ilişkilerine bağlı olarak aynı çatıda altında yaşayan ikinci hatta üçüncü dereceden kişilerin aynı çatı altında yaşadığı da görülür.

Sosyolojinin aile türleri bağlamında bir adlandırmaya tabii tutmadığı bu aile biçimleri “toplama aile” başlığı altında incelenmiştir. Kızıl Vazo, Ben Vurmadım, Yıldıztepe, Üç Kadının Romanı, Gecenin Ucundaki Işık ve Kurtlar romanlarında görülen toplama aile bireylerinin mecburiyet sebebiyle bir arada yaşadıkları görülür. Biçim bakımından akrabalık ilişkilerini incelemeye de olanak sağlayan bu aile türünde de bireyler arası çatışma ön plandadır. Özellikle dört kuşağın bir arada yaşadığı Kurtlar’da aile bireylerinin ferdî menfaatlerini ön planda tutup aileyi değersiz bir kurum gibi göstermesi önemli bir durumdur. Çünkü yazarın,1991 yılında yayımlanan ve on altıncı romanı olan bu eserde dört kuşağın yer alması, aile mefhumunu tarihsel süreçte neden sağlıklı ve sağlam bir zemine oturtmadığını gösterir.

Tamamlanmamış aile türüne yazarın, yalnızca Üç Kadının Romanı ve Kırkıncı Oda eserinde rastlanılır. Eserlerde bu aileler, eşlerden herhangi biri tarafından aldatılma durumuna bağlı olarak ortaya çıkar. Karı-koca ilişkisinin zayıflaması ve evlilik müessesine olan inancın kaybedilmesi gibi sebepler bu aile kurumunun şekillenmesinde oldukça önemlidir. Eşler arasında boşanmanın gerçekleşmemesine rağmen, başka bir erkek yahut kadınla tıpkı karı-koca gibi yaşanması diğer romanlarda görülen aldatma hadiseleri ile benzerlik gösterir. Fakat bu ailelerde asıl amaç, yeni bir aile birlikteliği oluşturma isteğidir.

Sosyolojinin zayıf bir tanımlama yapmış olduğu çözülen aile türüne Peride Celâl’in Sönen Alev ve Güz Şarkısı romanlarında rastlanılır. Romanlardaki karı-kocalar arasındaki ilişkilerin aynı çatı altında yaşamayacak kadar zayıf olduğu aileler bu başlık altında incelenmiştir.

Yazarın romanlarında, ekonomik iş birliğini esas alan aile köy ailesine ise yalnızca Atmaca eserinde değinilir. Bu aileye eserde silik denilemeyecek ölçüde yer verilse de kurgunun akışında önemli bir işleve sahip değildir. Söz konusu bu aile, kırsal bölgelerde erkek gücüne ve otoritesine bağlı olarak şekillenen aile yapılarına ve yaşam şekillerine karşı bir tezatlık teşkil eder. Üç kız kardeş ve çocuklarından oluşan ailede, Feriha hanımın üretim ve tüketim işleriyle bizzat kendisinin ilgilenmesi, erkek egemen aile anlayışının karşısında kadının da gücünü kanıtlama niteliği taşır.

Peride Celâl, 1916 yılında doğmuş, 2013 yılında vefat etmiştir. Yazarın ilk romanı Sönen Alev 1938’de, son romanı Deli Aşk ise 2002 yılında yayımlanmıştır.

Çalışmamızda bu süre zarfı içerisinde yazdığı 17 romanındaki aile yapıları ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Peride Celâl, bir Türk yazar olmasına rağmen Türk toplumsal yapısını eserlerine yansıtamamıştır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, Türk aile yapısı, özellikle İstanbul'daki aile yapıları yazarın vefatına kadarki süreçte birçok değişikliğe uğramasına rağmen Peride Celâl, dönemlerin moda akımlarına sıkışıp kalmış, ferdî bunalımları ön planda tutmuştur. Bu sebeple ilk romanından başlayarak son romanına kadarki tüm aile yapıları arasında bir fark yoktur.



EKLER

Şablonlar ve Tablolar

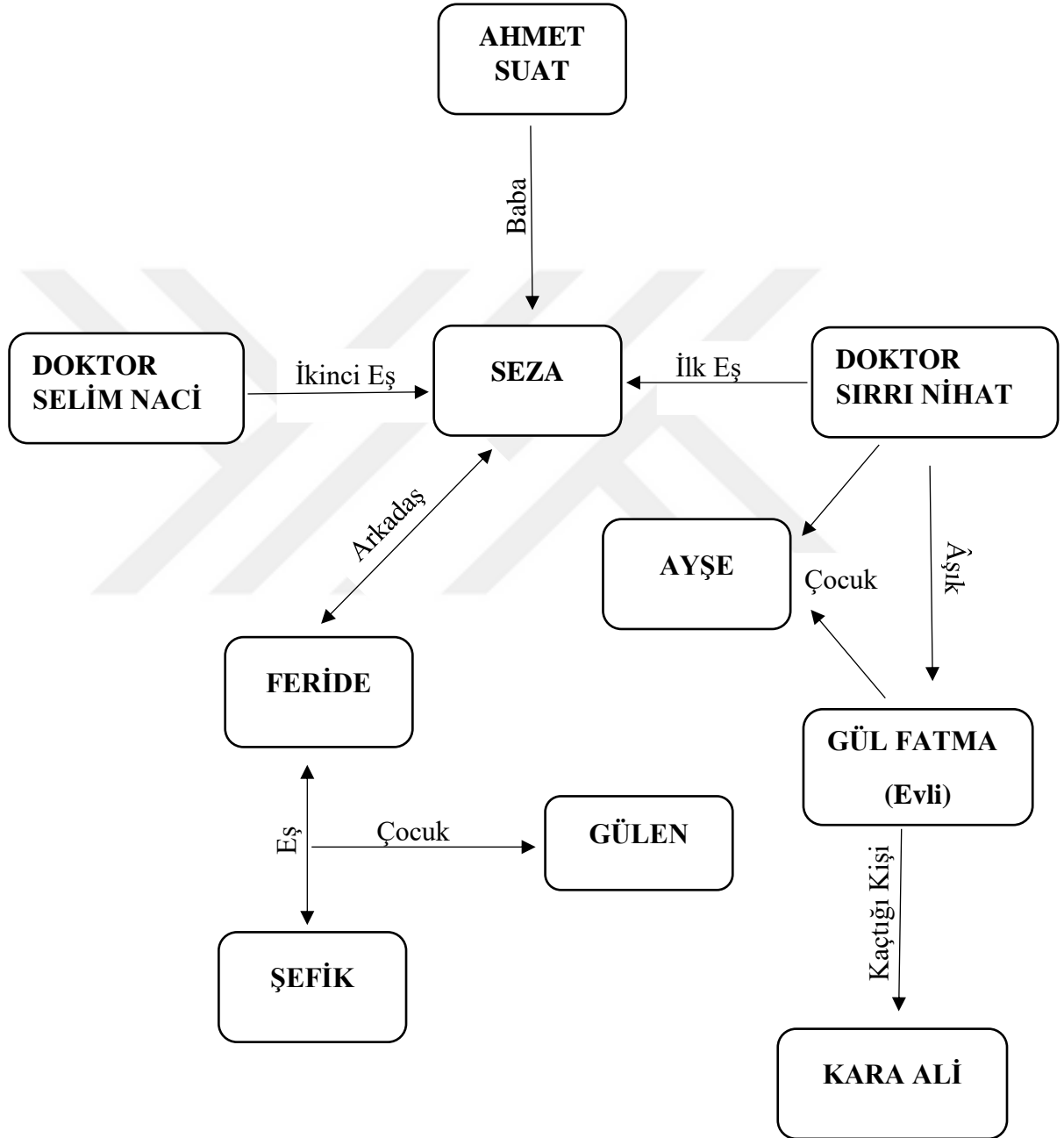
Çalışmamızda Peride Celâl'in tüm romanları hakkında “Şahıs Kadrosu” ve “Aile Tabloları” olmak üzere iki şekilde tablo oluşturulmuştur. Tablolarda romanların kronolojik sırası göz önünde bulundurulmuştur. Eserlerdeki tüm şahıs kadroları ve aile türleri tablo hâline getirilerek eserlerdeki şahıslar arası bağlar, aile bireylerinin eylemleri neticesinde şekillenen aile türleri derli toplu bir şekilde gösterilmek istenilmiştir.

Şahıs Kadrosu tablolarında, “ok işaretleri” kullanılarak, şahısların akrabalık ilişkileri, aşk ve yasak aşk ilişkileri ok yönüne göre belirlenmiştir. Örneğin; şahıs kadrosundan bir karakterin tek taraflı bir âşık olma durumu söz konusu olduğunda ok yönünü âşık olan kişiden âşık olduğu kişiye doğru belirlenmiştir. Yahut karşılıklı bir aşk ilişkisi mevzu bahis olduğunda ok işareti çift yönlü çekilmiş olup karakterler arasındaki duyguların karşılıklı olduğu belirtilmek istenilmiştir.

Şahıs Kadrosu tablolarını oluştururken bir diğer dikkat edilen husus, eserin başkişisini odak figür olarak kabul edip mümkün merteye diğer şahısların başkişiyle olan duygu durumları ve akrabalık ilişkileri ön plana çıkarılmış olmasıdır. Şahıslar arası ilişkilerin her biri ayrı ok işaretleri ile belirtilmemiş olup dolaylı yoldan akrabalık ilişkisine ulaşılabilecek olan şahıs arası bağ belirtilmemiştir. Örneğin; başkişinin teyzesi ok işaretiyle belirtilirken, onun çocuklarının başkişi ile olan akrabalık bağı herhangi bir ok işareti ile belirtilmemiştir.

Aile Tablolarında, çalışmamızda incelenmiş olan tüm ailelerin hangi aile türü içinde ele alındığı ve ailenin kurulmasından, sonlandırılması veya yapısındaki değişim (eğer varsa) sebeplerine değinilmiştir.

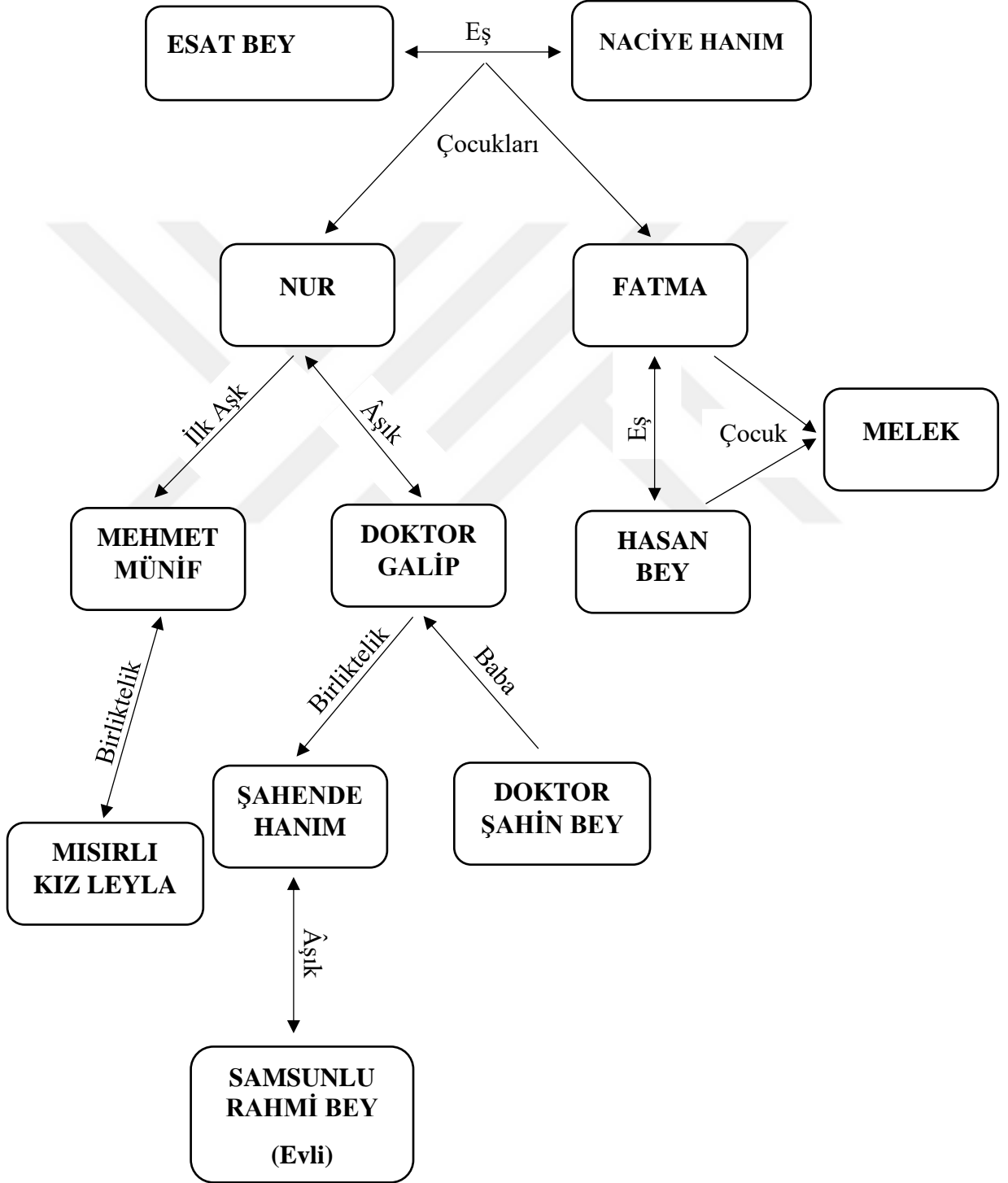
TABLO: 1.1. SÖNEN ALEV'DE ŞAHISLAR



TABLO: 1.2. SÖNEN ALEV'DE AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
SÖNEN ALEV (1938)	Parçalanmış Aile	-Seza'nın Doktor Sırrı Nihat'a aşık olması. -Doktor Sırrı Nihat'ın Seza'nın namusunu kurtarma isteği.	Seza Doktor Sırrı Nihat	Boşanma	-Sırrı Nihat'ın eşini aldatması.
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenip mutlu olma arzusu.	Feride - Şefik Gülen	—	—
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenip mutlu olma arzusu.	Seza Doktor Selim Naci Doğacak olan çocukları	—	—
	Parçalanmış Aile	-Aşk.	Ahmet Suat Bey Seza	Ailenin yok olması.	-Ahmet Suat Bey'in ölümü. -Seza'nın yeni bir aile kurması.
	Çözülen Aile	—	Gül Fatma - Eşi (?)	—	-Gül Fatma'nın Kara Ali ile kaçması.

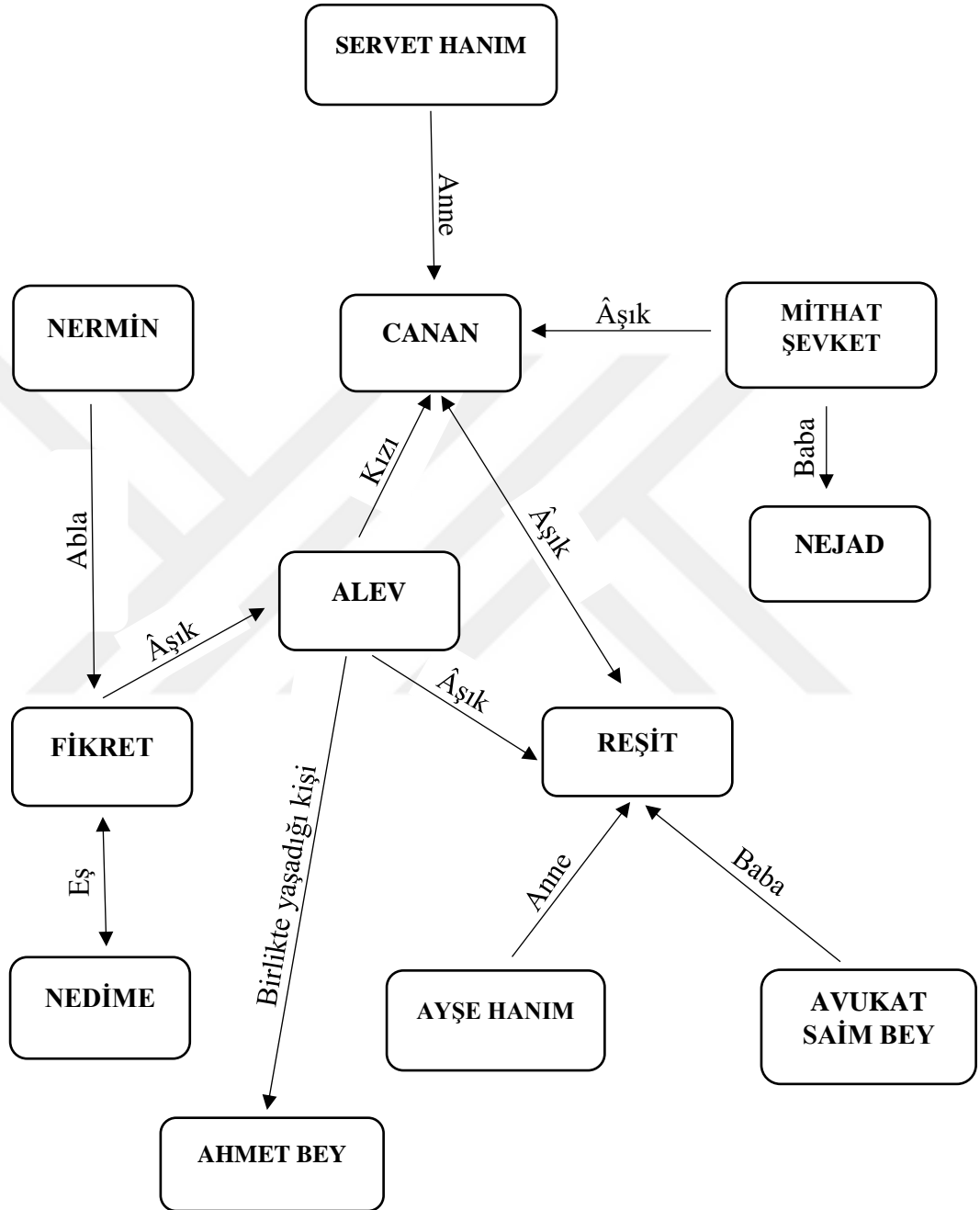
TABLO: 2.1. YAZ YAĞMURU'NDA ŞAHISLAR



TABLO: 2.2. YAZ YAĞMURU'NDA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
YAZ YAĞMURU (1940)	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Fatma Hasan Bey Melek	—	—
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Naciye Hanım Esat Bey Nur Fatma	—	-Esat Bey'in vefat etmiş olması. -Fatma'nın evlenerek yeni bir aile kurması.
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Doktor Şahin Bey (Vefat etmiş eş) Doktor Galip	—	-Doktor Şahin Bey'in eşinin vefat etmiş olması.

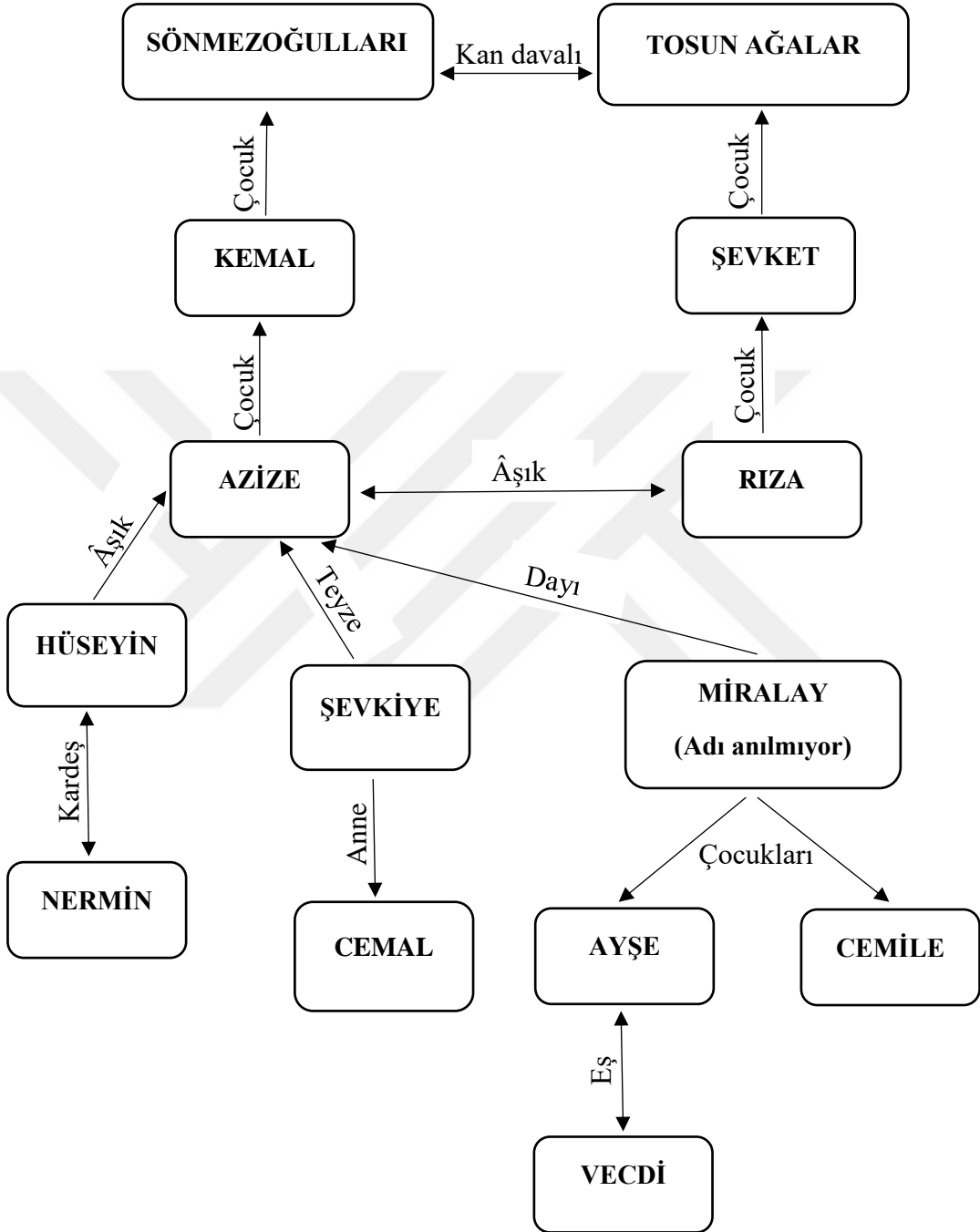
TABLO: 3.1. ANA KIZ'DA ŞAHISLAR



TABLO: 3.2. ANA KIZ'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
ANA KIZ (1941)	Çekirdek Aile	-Aile olma ihtiyacı.	Avukat Saim Bey Ayşe Hanım Reşit	—	—
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Fikret Nedime	—	—
	Toplama Aile	-Aile bireylerinin birbirine ihtiyaç duyması sebebiyle bir arada yaşama mecburiyeti.	Servet Hanım Canan Alev	Ailenin yok olması.	-Canan'ın intihar etmesi. -Alev'in gayrimesru ilişki yaşadığı biriyile kalması.

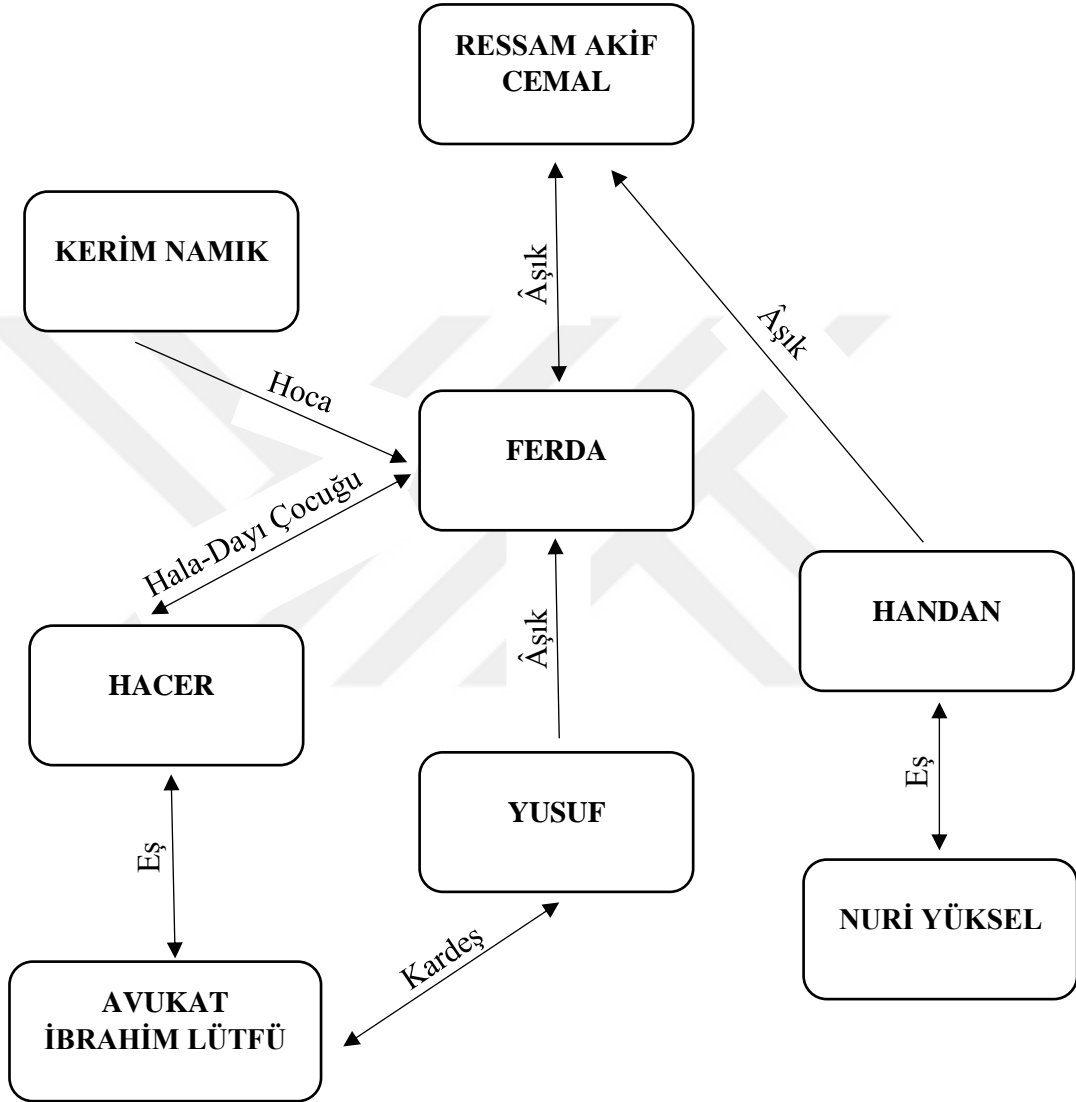
TABLO: 4.1. KIZIL VAZO'DA ŞAHISLAR



TABLO: 4.2. KIZIL VAZO'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
KIZIL VAZO (1941)	Toplama Aile	-Kan davası sebebiyle aile bireylerinin bir arada yaşama mecburiyeti.	Azize Nine (Adı anılmıyor)	Ailenin parçalanması.	- Ninenin ölümü.
	Parçalanmış Aile	—	Sevkiye Cemal	—	- Sevkiye Hanımın eşinin akıbetinin bilinmemesi.
	Parçalanmış Aile	Hüseyin ve Nermin'in anne babasının olmaması.	Hüseyin Nermin	Ailenin dağılması.	-Nermin'in evlenmesi. -Hüseyin'in Azize ile evlenmek üzere seyahate çıkması.

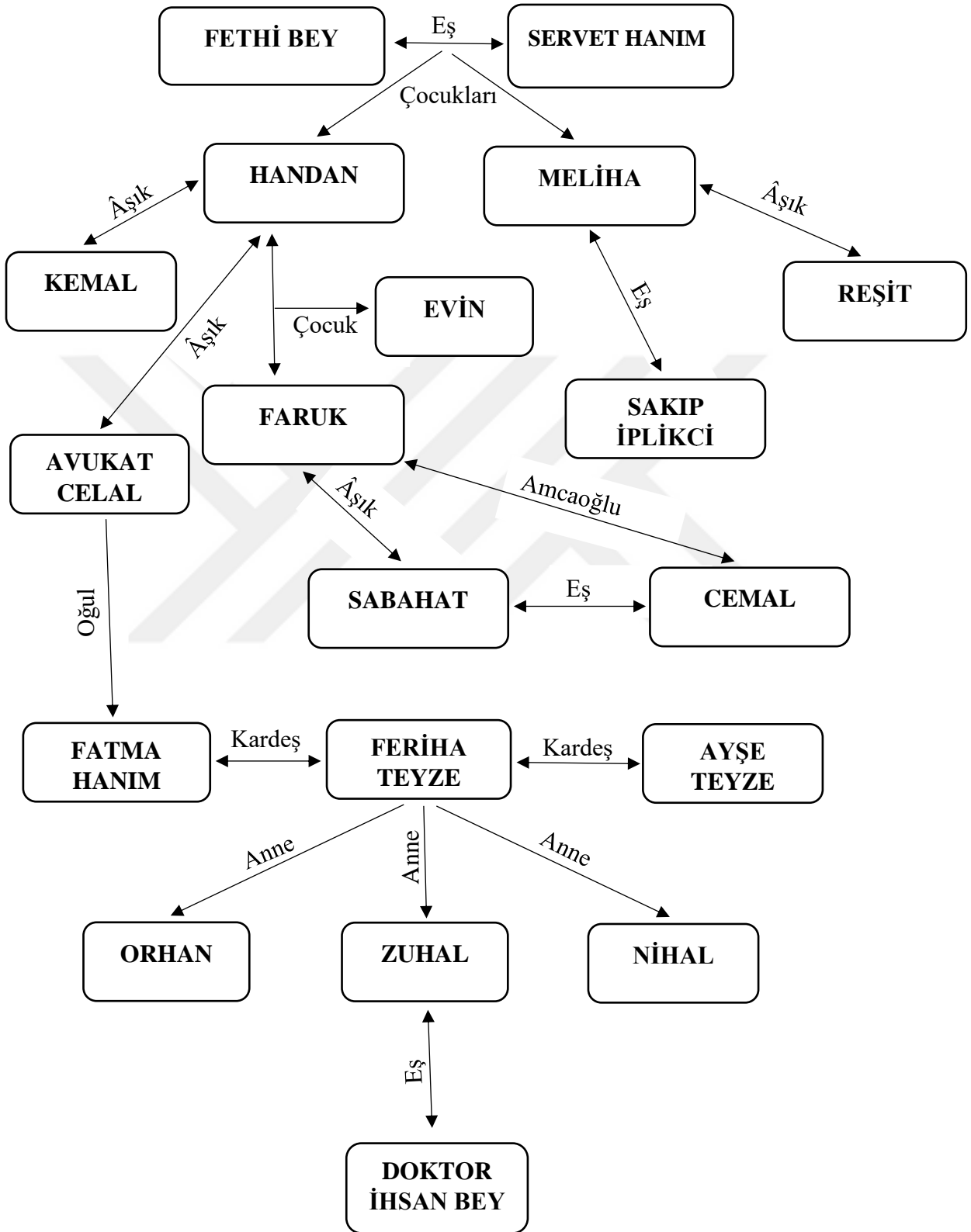
TABLO: 5.1. BEN VURMADIM'DA ŞAHISLAR



TABLO: 5.2. BEN VURMADIM'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
BEN VURMADIM (1941)	Toplama Aile	-Aile bireylerinin bir arada yaşama mecburiyeti.	Hala (Adı anılmıyor) Hacer Avukat İbrahim Lütfi Ferda	—	—
	Parçalanmış aile	—	Handan Nuri Yüksel	Ailenin dağılması.	-Handan'ın hapse girmesi.

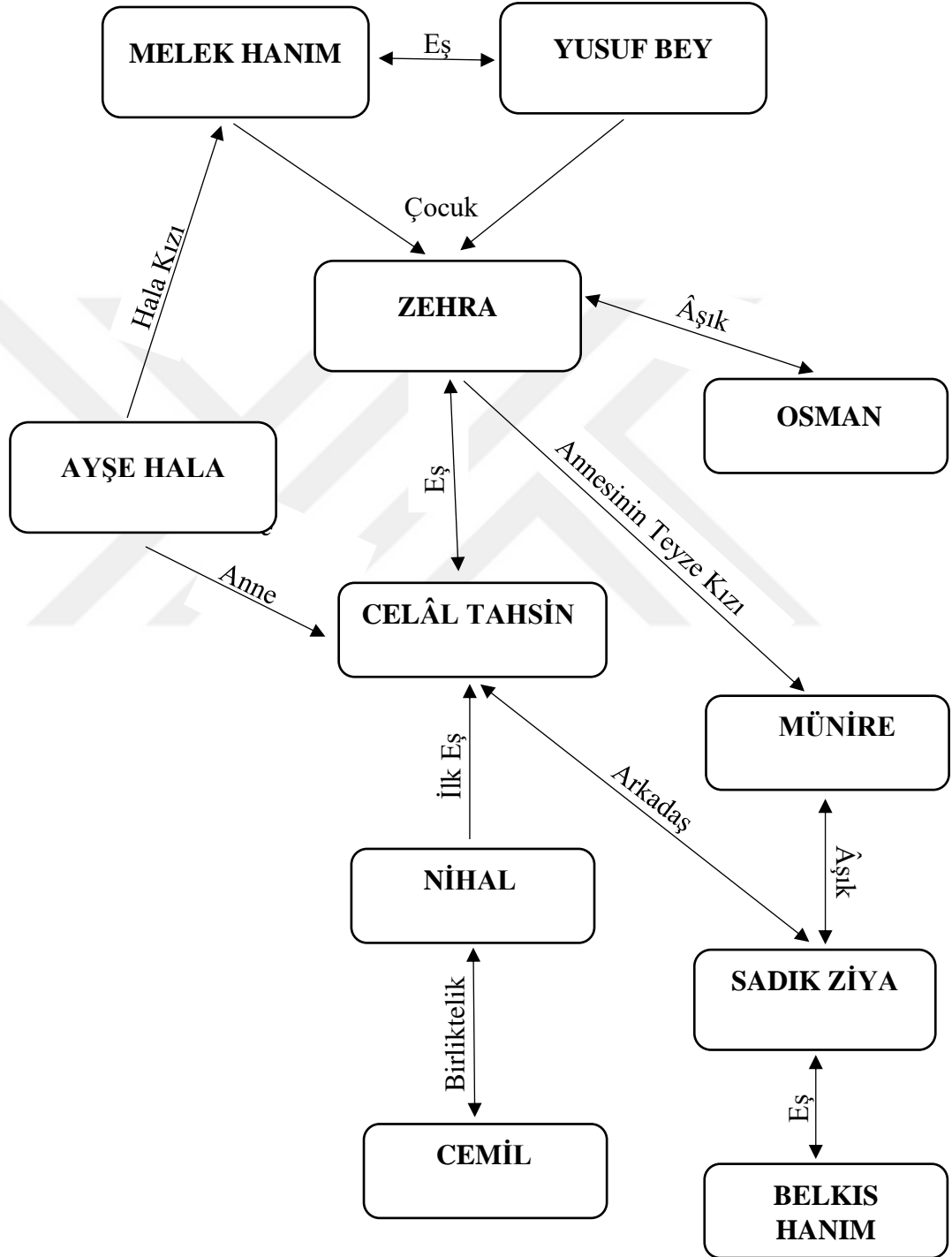
TABLO: 6.1. ATMACA'DA ŞAHISLAR



TABLO: 6.2. ATMACA'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
ATMACA (1944)	Çekirdek Aile	Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Handan Faruk Evin	Boşanma	Handan'ın Avukat Celal'e, Faruk'un Sabahat'a aşık olması.
	Çekirdek Aile	Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Servet Hanım Miralay Fethi Bey Handan Melitha	—	—
	Çekirdek Aile	Aile olma arzusu.	Meliha Sakıp İplikçi	—	—
	Çekirdek Aile	Aile olma arzusu.	Avukat Cemal Sabahat	Boşanma	Sabahat'ın kocasını Faruk ile aldatması.
	Çekirdek Aile	Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Zuhal Doktor İhsan Bey	—	—
	Köy Ailesi	Aile bireylerinin bir arada yaşama mecburiyeti.	Fatma Hanım Feriha, Ayşe Orhan, Zuhal, Nihal	—	—

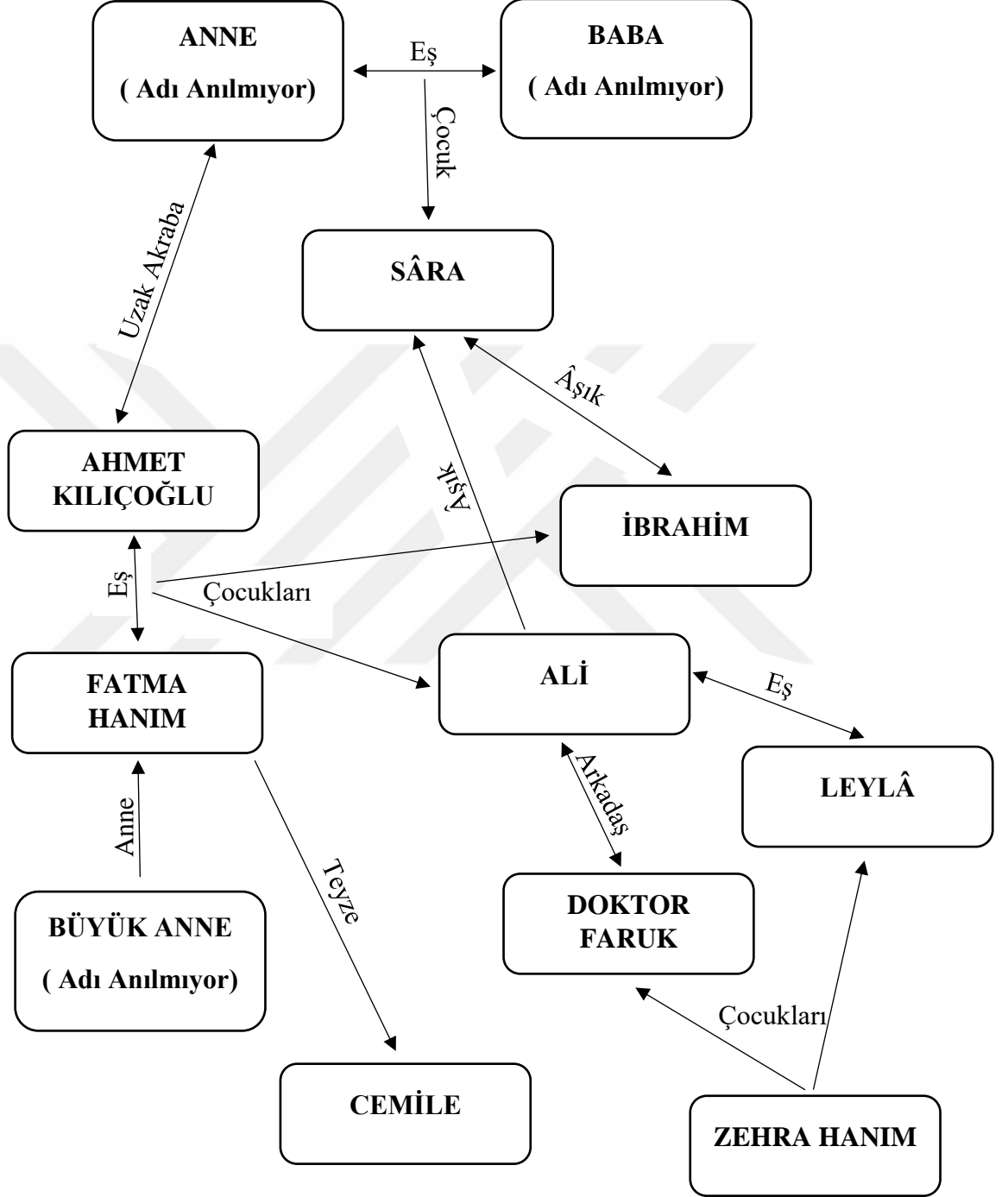
TABLO: 7.1. AŞKIN DOĞUŞU'NDA ŞAHISLAR



TABLO: 7.2. AŞKIN DOĞUŞU'NDA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
AŞKIN DOĞUŞU (1944)	Parçalanmış Aile	-Zehra'nın İstanbul'a gitme arzusu. -Celâl Tahsin'in bir iddiayı kazanma arzusu.	Zehra Celâl Tahsin	Boşanma	-Celâl Tahsin'in eski eşine yeniden ilgi duyması. -Zehra'nın Osman adında başka bir erkeğe aşık olması.
	Çekirdek Aile	-Melek Hanım'ın Yusuf Bey'den başka kimsenin onunla evlenmek istemeyeceğini düşünmesi. -Yusuf Bey'in aile olma ihtiyacı.	Melek Hanım Yusuf Bey Zehra	—	—
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin aile olma ihtiyacı.	Sadık Ziya Belkıs Hanım	Boşanma	-Sadık Ziya'nın başka bir kadına aşık olarak onunla evlenmek istemesi.

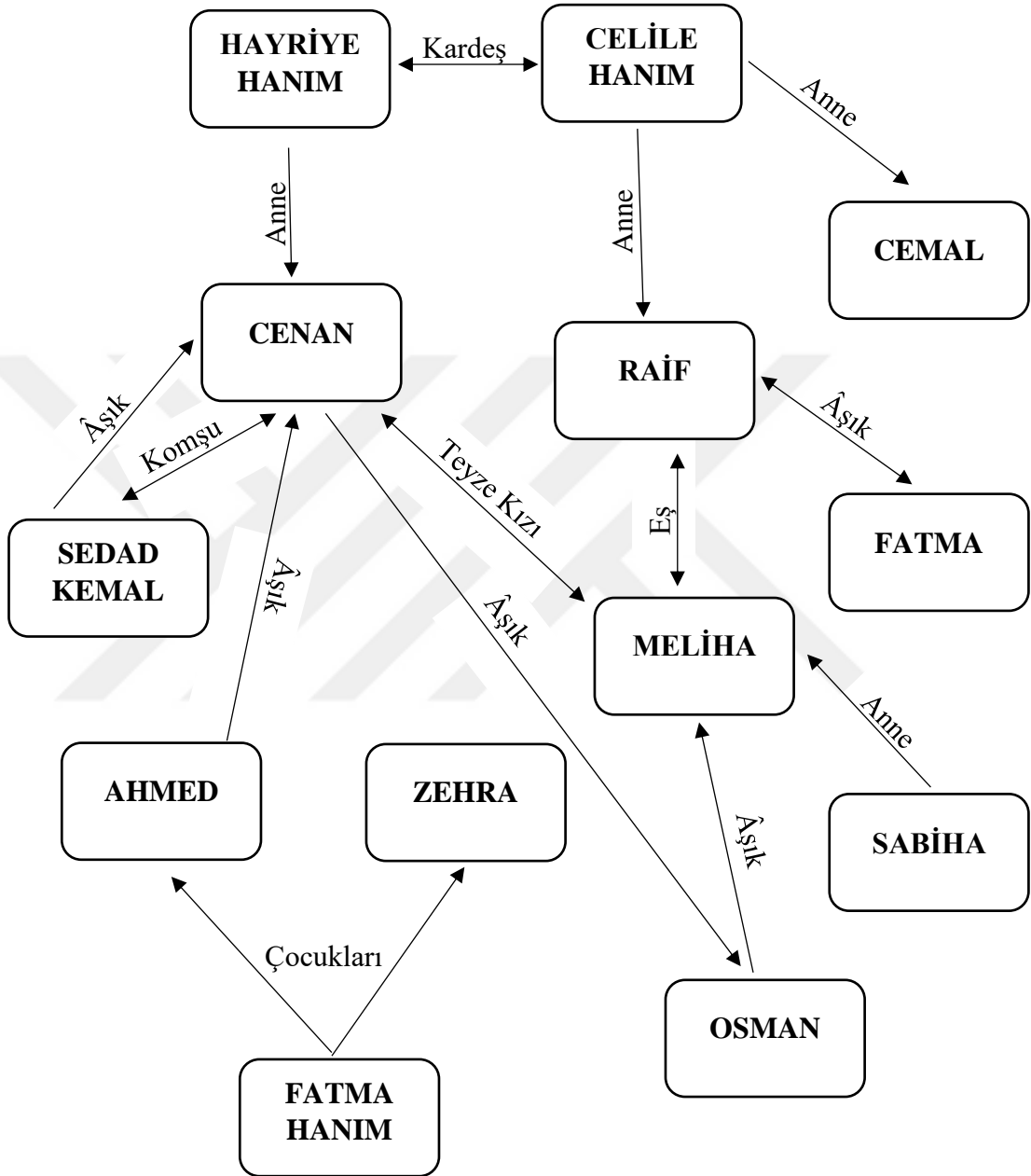
TABLO: 8.1. YILDIZTEPE'DE ŞAHISLAR



TABLO: 8.2. YILDIZTEPE'DE AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
YILDIZTEPE (1945)	Toplama Aile	—	Ahmet Kılıçoğlu Fatma Hanım Büyük anne Cemile Ali İbrahim	Ailenin dağılması.	-Büyük annenin ölümü. -Cemile'nin akıl hastanesine kapatılması. -Ali'nin evlenmesi. -İbrahim'in evden ayrılması.
	Çekirdek Aile	-Kadının ilk evliliğinde mutlu olmayarak ikinci evliliğinde mutlu olma arzusu.	Anne (Adı anılmıyor) Baba (Adı anılmıyor) Sâra	—	—
	Parçalanmış Aile	—	Zehra Hanım Doktor Faruk Leylâ	—	-Zehra Hanım'ın eşinin vefat etmiş olması.

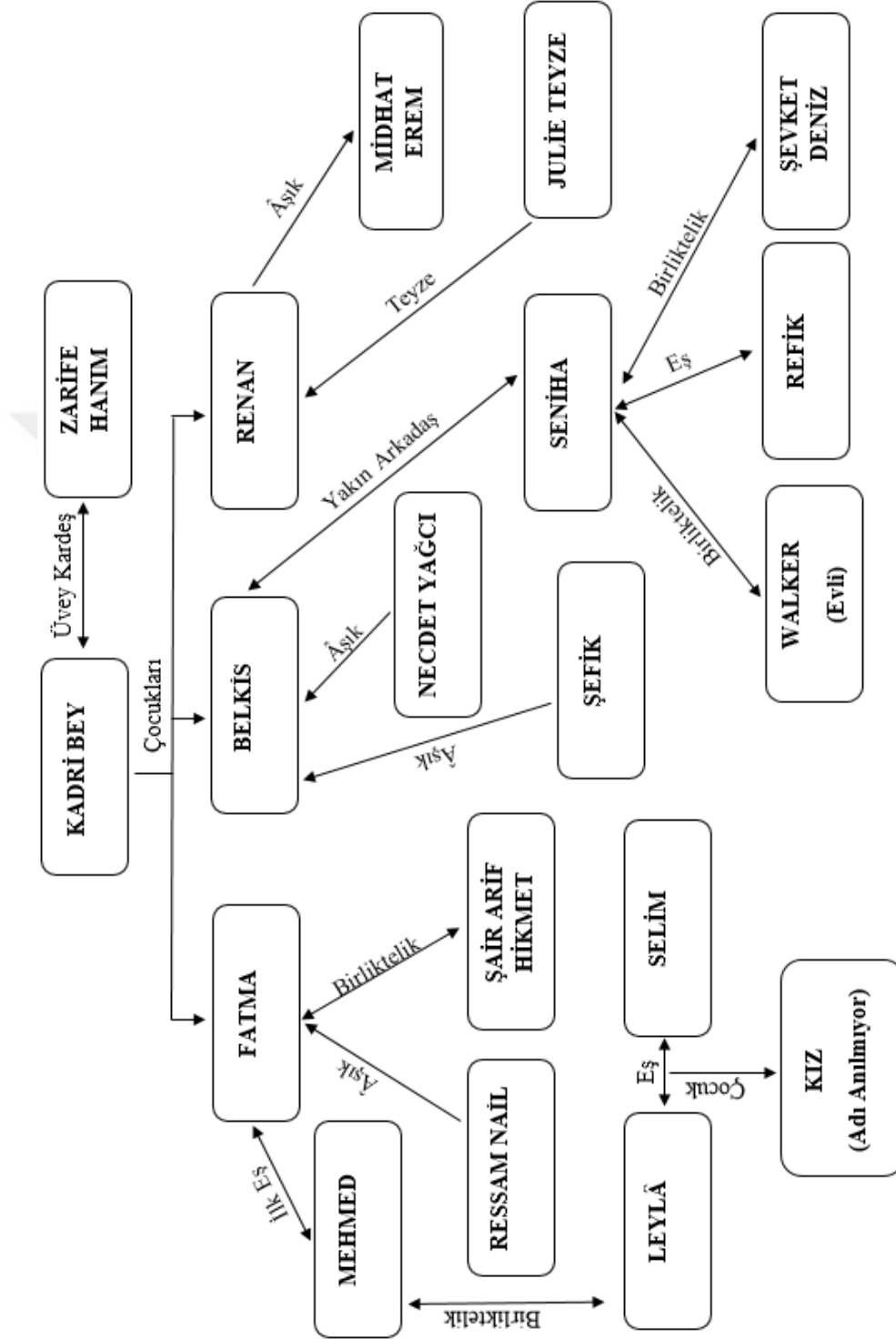
TABLO: 9.1. DAR YOL'DA ŞAHISLAR



TABLO: 9.2. DAR YOL'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
DAR YOL (1949)	Toplama Aile	-Mecburiyet	Cenan Hayriye Hanım Meliha	Meliha'nın ayrılması.	-Meliha'nın evliliği.
	Parçalanmış Aile	-Çiftlerin evlenip mutlu olma arzusu.	Meliha Raif	Ailenin yok olması.	-Raif'in başka bir kadına âşk olup intihar etmesi.
	Parçalanmış Aile	—	Ahmed Zehra Anne (Adı anılmıyor)	—	-Ailede babanın ölmüş olması.

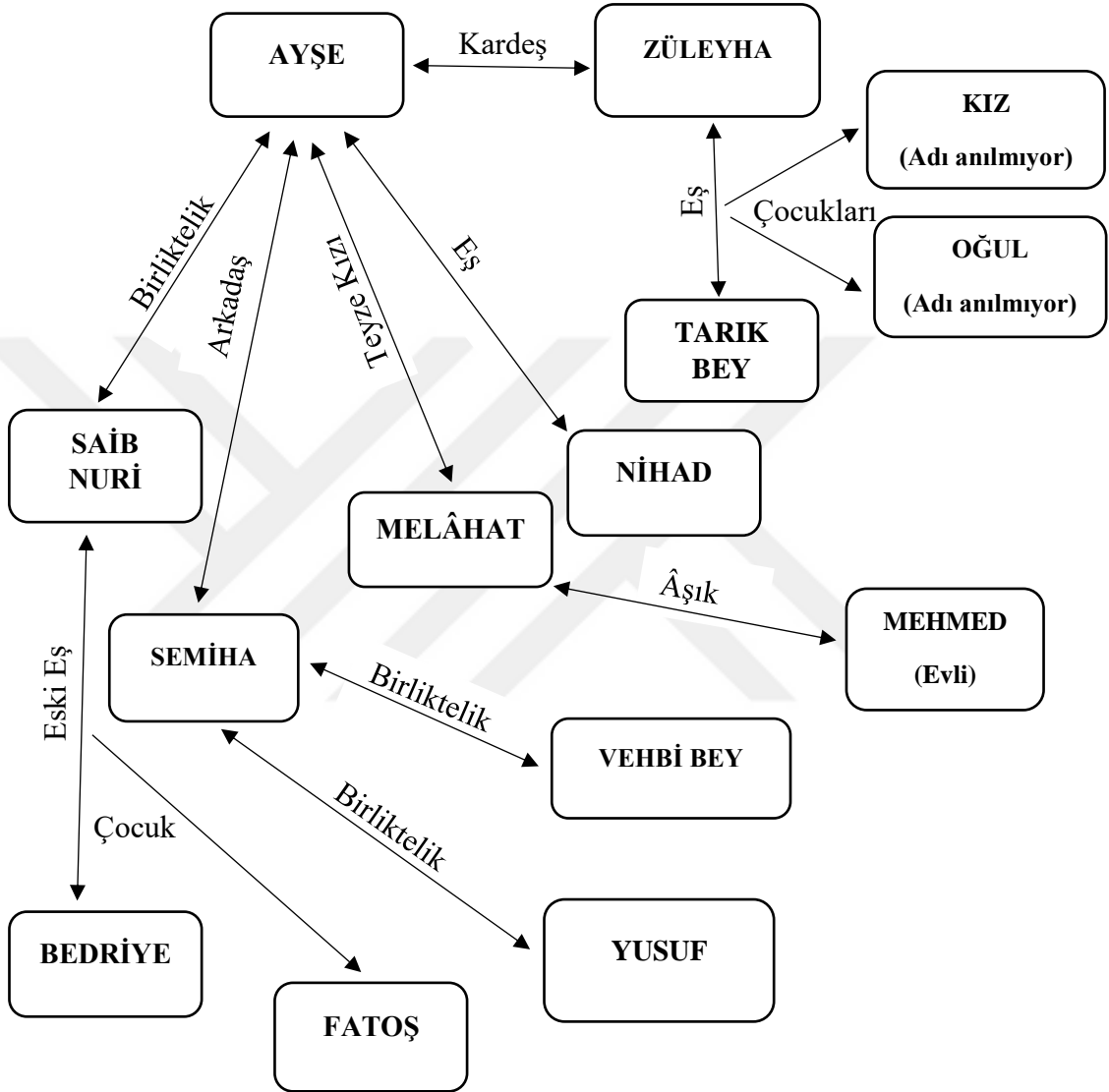
TABLO: 10.1. ÜÇ KADININ ROMANI'NDA ŞAHISLAR



TABLO: 10.2. ÜÇ KADININ ROMANI'NDA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
ÜÇ KADININ ROMANI (1954)	Toplama Aile	-Aile bireylerinin birlikte yaşama mecburiyeti.	Zarife Hanım Kadri Bey <u>Belkis</u>	Ailenin dağılması.	- <u>Kadri Bey'in öldürülmesi.</u> - <u>Belkis'in intihar etmesi.</u>
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma isteği.	Fatma <u>Mehmed</u>	Boşanma	- <u>Mehmed'in Leylâ ile aşk yaşaması.</u>
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma isteği.	Leylâ Selim Kız (Adı anılmıyor)	—	—
	Çekirdek Aile	-Aile olma arzusu.	Seniha Şefik	—	—
	Tamamlanmamış Aile	- <u>Kişilerin birbirine âşk olması.</u>	Şair Arif Hikmet Fatma	—	—

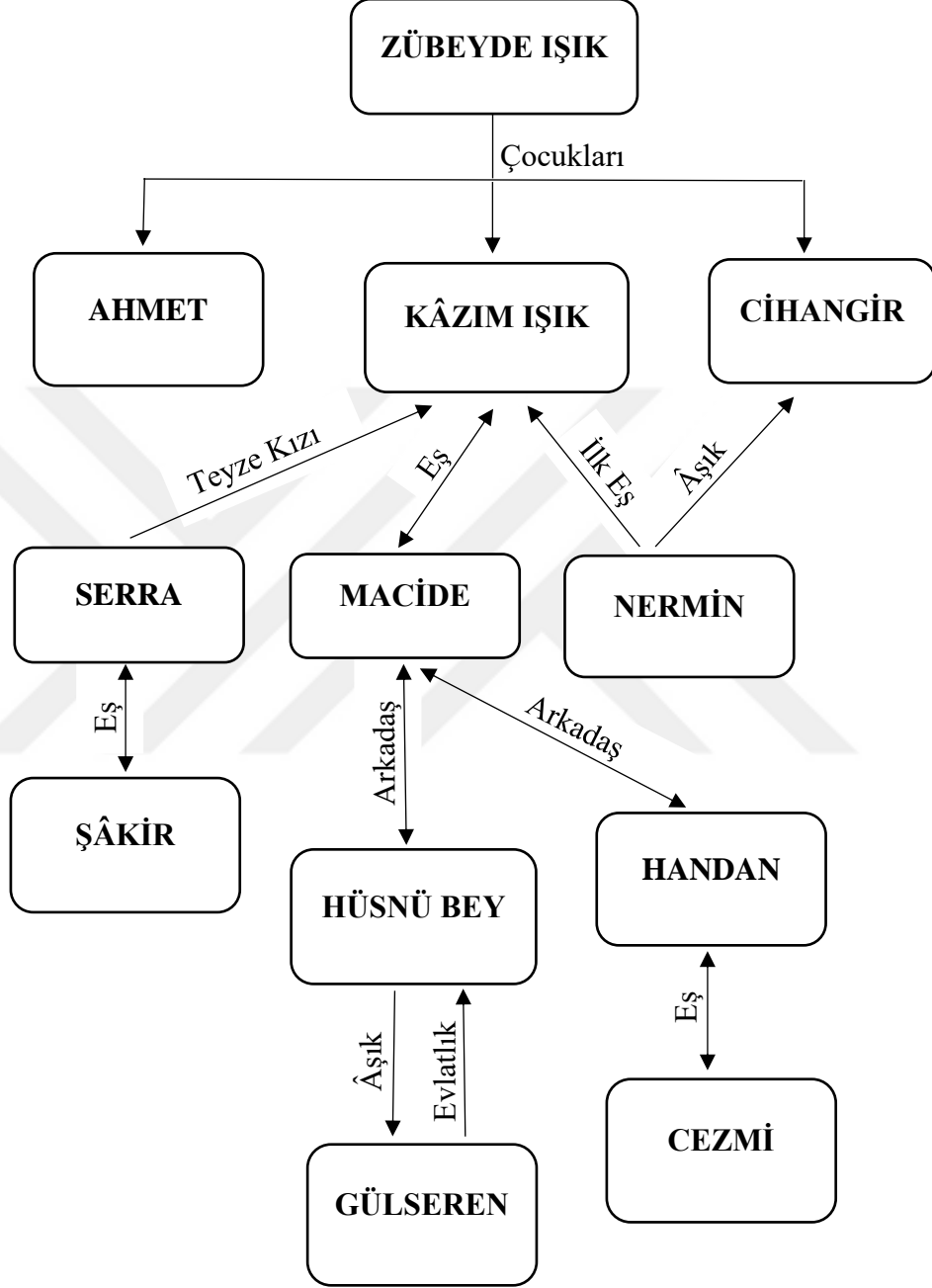
TABLO: 11.1. KIRKINCI ODA'DA ŞAHISLAR



TABLO: 11.2. KIRKINCI ODA'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
KIRKINCI ODA (1958)	Tamamlanmamış Aile	-Eşlerin birlikte yaşama arzusu.	Ayşe Saib Nuri	Ailenin dağılması.	Ayşe'nin uçak kazası sonucu ölmesi.
	Çekirdek Aile	-Züleyha'nın Tarık Beyle evlenerek zengin olma arzusu.	Züleyha Tarık Bey Kız (Adı anılmıyor) Oğul (Adı anılmıyor)	—	—
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin aile olma ihtiyacı.	Saib Nuri Bedriye Fatoş	Boşanma.	Saib Nuri'nin Ayşe'ye âşık olması.

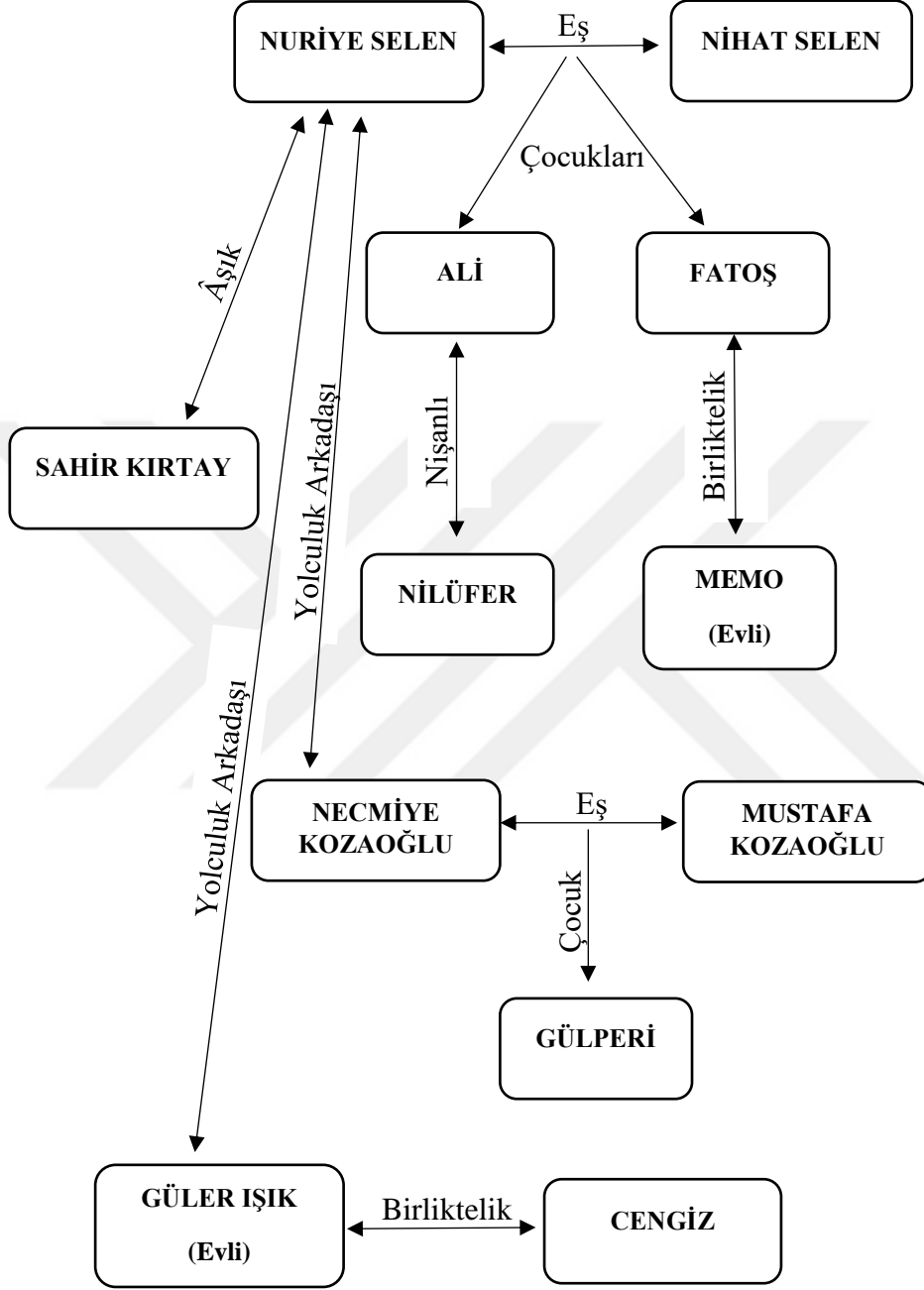
TABLO: 12.1. GECENİN UCUNDAKİ IŞIK'TA ŞAHISLAR



TABLO: 12.2. GECENİN UCUNDAKİ IŞIK'TA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
GECENİN UCUNDAKİ IŞIK (1963)	Parçalanmış Aile	-Aile bireylerinin bir arada yaşama mecburiyeti.	Macide Anne (Adı anılmıyor)	—	-Macide'nin evini terk ederek annesinin yanına yerleşmesi.
	Toplama Aile	-Kâzım Işık ile Macide'nin evlenerek mutlu olma arzusu. -Cihangir'in abisi Kâzım Işık'tan parasal gelir sağlama isteği.	Kâzım Işık Macide Cihangir	Boşanma.	-Kâzım Işık'ın Macide'yi sekreteri ile aldatması.
	Toplama Aile	-Hüsnü Bey'in hiç evlenmeyerek Gülseren'i evlatlık edinmesi.	Hüsnü Bey Evlatlık Gülseren	Ailenin dağılması.	-Gülseren'in marangoz bir çocukla evlenmesi.
	Çekirdek Aile	—	Serra Şâkir	—	—
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Handan Cezmi	—	—

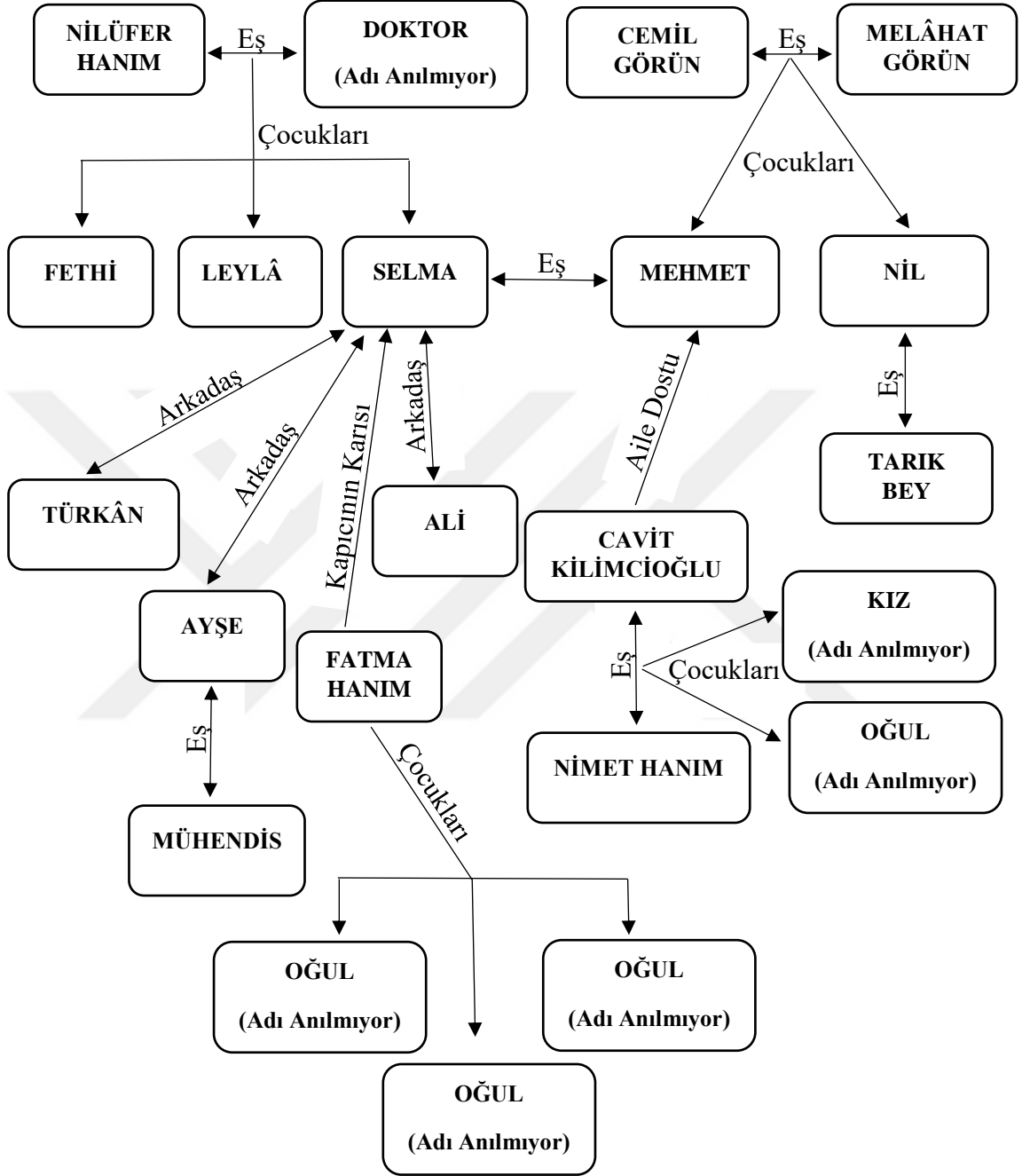
TABLO: 13.1. GÜZ ŞARKISI'NDA ŞAHISLAR



TABLO: 13.2. GÜZ ŞARKISI'NDA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
GÜZ ŞARKISI (1966)	Çözülen Aile	-Nuriye Hanım'ın âşık olduğu yazar Sahir Kırıyay'a unutmak istemesi.	Nuriye Hanım Nihat Bey Ali Fatoş	—	—
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek aile kurma ihtiyacı.	Necmiye Kozaoğlu Mustafa Kozaoğlu Gülperi	—	—
	Çözülen Aile	-Eşlerin evlenerek aile kurma ihtiyacı.	Güler Işık Eş (Adı anılmıyor)	—	—

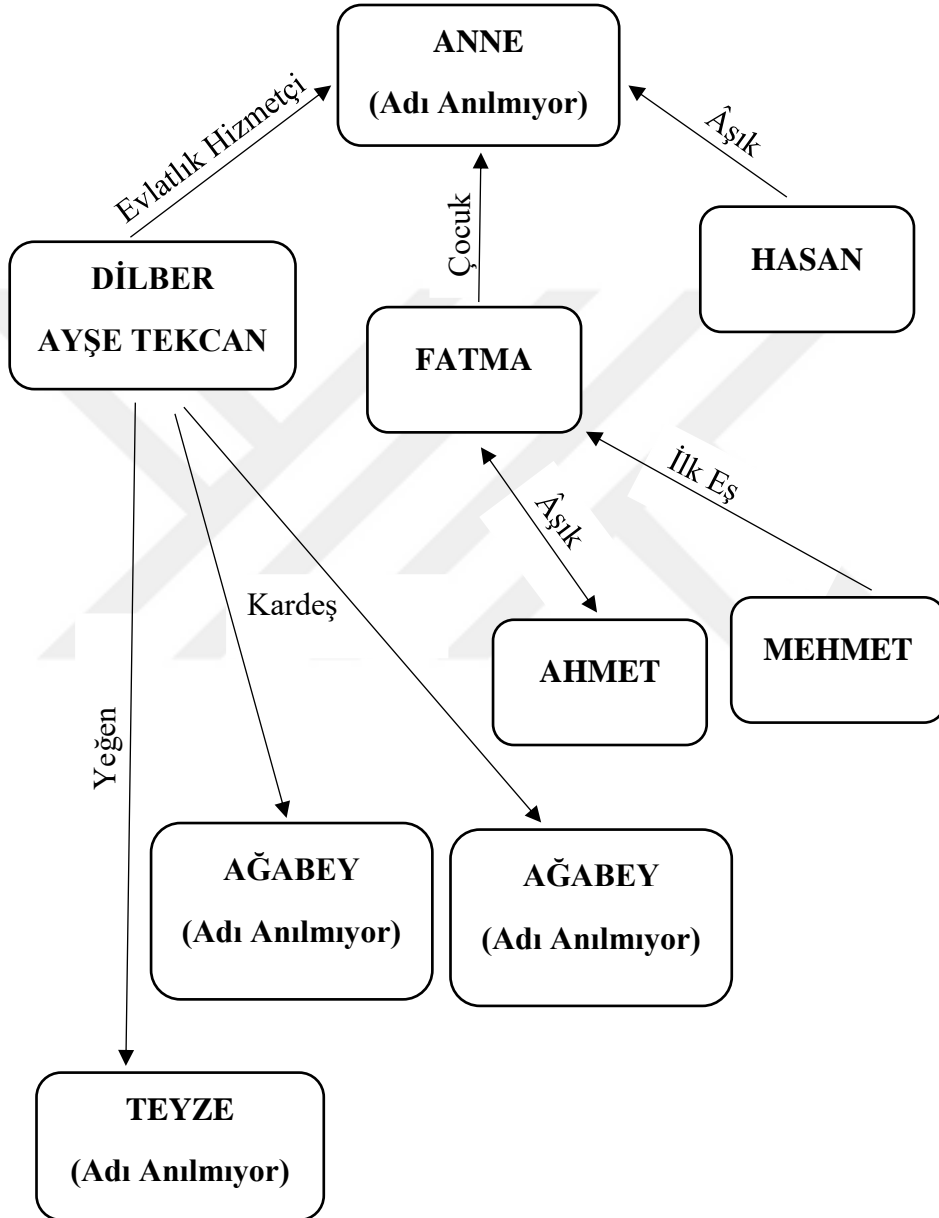
TABLO: 14.1. EVLİ BİR KADININ GÜNLÜĞÜNDE ŞAHISLAR



TABLO: 14.2. EVLİ BİR KADININ GÜNLÜĞÜNDE AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
EVLİ BİR KADININ GÜNLÜĞÜNDEN (1971)	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Selma Mehmet	—	—
	Çekirdek Aile	—	Nüfer Hanım Eş (Adı anılmıyor) Leylâ - Fethi	—	—
	Çekirdek Aile	—	Cemil Görün Melâhat Görün	—	—
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenmek için birbirine uygun görünmesi.	Nil Tark Bey	—	—
	Çekirdek Aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Ayşe Eş (Adı anılmıyor)	—	—
	Çekirdek Aile	-Hamilelik sebebiyle eşlerin birbiri ile evlenmek zorunda kalması.	Cavit Kılıncıoğlu Nimet Hanım Oğul - Kız	—	—
	Çekirdek Aile	—	Fatma Hanım Eş (Adı anılmıyor) 3 Oğul	—	—
	Çekirdek Aile	—	Gülsüm Hanım Eş (Adı anılmıyor)	—	—

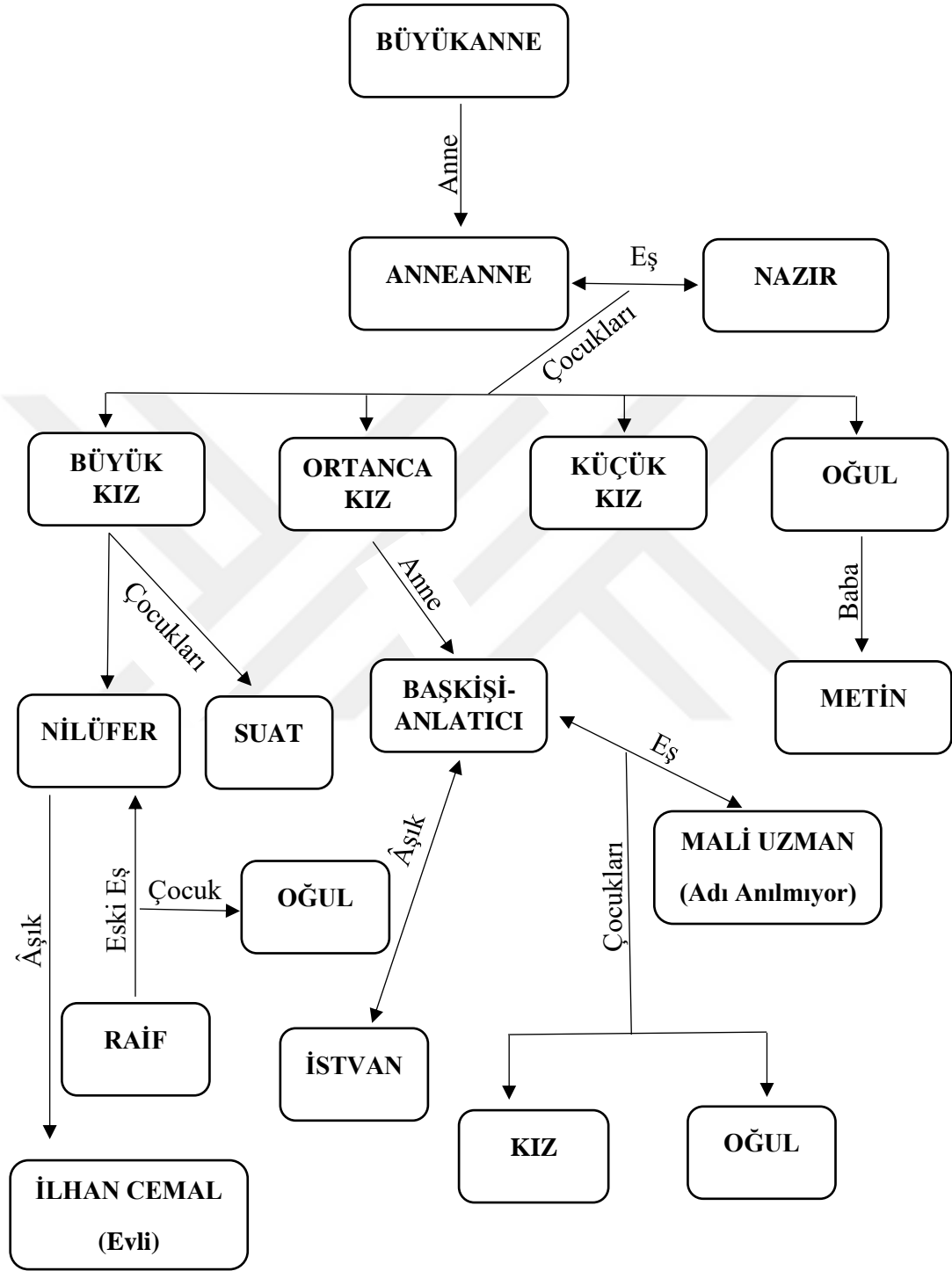
TABLO: 15.1. ÜÇ YİRMİDÖRT SAAT'TE ŞAHISLAR



TABLO: 15.2. ÜÇ YİRMİDÖRT SAAT'TE AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
ÜÇ YİRMİDÖRT SAAT (1971)	Parçalanmış Aile	-Aile bireylerinin bir arada yaşama mecburiyeti.	Fatma Anne (Adı anılmıyor)	Muallak.	-Fatma'nın Ahmet ile evlenerek Ankara'ya yerleşme düşüncesi. -Fatma'nın annesinin Hasan ile Marmaris'e yerleşme düşüncesi.
	Çekirdek Aile	-Eşlerin aile olma ihtiyacı.	Ahmet Anne ve Baba (Adı Anılmıyor) Erkek Kardeş	—	—
	Çekirdek Aile	—	Bakkal, bakkalın karısı ve oğlu (Adları Anılmıyor)	—	—

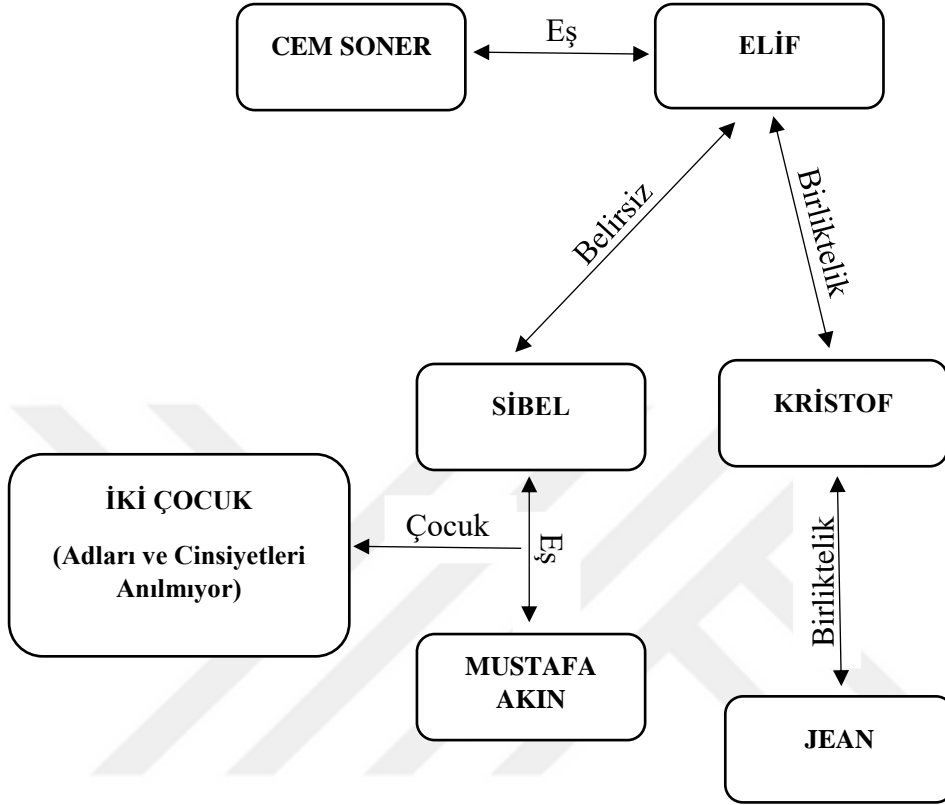
TABLO: 16.1. KURLAR'DA ŞAHISLAR



TABLO: 16.2. KURTLAR'DA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
KURTLAR (1991)	Parçalanmış Aile	-Yazar-Anlatıcının maddi açıdan rahata erişmek arzusu. -Erkeğin Yazar-Anlatıcı ile evlenerek mutlu olma arzusu.	Yazar-Anlatıcı Kocası Oğul ve Kız (Adları anılmıyor)	Ailenin dağılması.	-Yazar-Anlatıcının eşinin ölmesi. -Çocuklarının evlenerek aileden ayrılmaları.
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin evlenerek aile olma ihtiyacı.	Nilüfer Raif Oğul (Adı anılmıyor)	Ailenin dağılması.	-Nilüfer'in Raif'ten boşanması. -Eserin sonunda Nilüfer'in intihar etmesi
	Parçalanmış Aile	-Eşlerin evlenerek aile olma ihtiyacı.	İstvan Karısı (Adı anılmıyor)	Ailenin dağılması.	-İstvan'ın karısının intihar etmesi.
	Toplama Aile	-Aile bireylerinin bir arada yaşama mecburiyeti.	Büyükanne, Nazır, Anneanne, İki kız ve Bir oğul.(Adları anılmıyor) Nilüfer, Suat, Yazar- Anlatıcı	Ailenin dağılması.	Yankısaraylar'daki Pembe Konak'ın satılması sonucu aile bireylerinin başka evlerde yaşamaya başlamaları.

TABLO: 17.1. DELİ AŞK'TA ŞAHISLAR



TABLO: 17.2. DELİ AŞK'TA AİLELER

ROMAN	AİLE TİPİ	AİLENİN KURULUŞUNDAKİ FAKTÖR	AİLE BİREYLERİ	AKİBET	SEBEP
DELİ AŞK (2002)	Parçalanmış aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Elif Cem Soner	Ailenin dağılması.	-Elif'in intihar etmesi.
	Çekirdek aile	-Eşlerin evlenerek mutlu olma arzusu.	Sibel Mustafa Akın Çocukları (Adı anılmıyor)	—	—

KAYNAKÇA

AKALIN, Şükrü Halûk, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

AKTAŞ, Şerif, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, (5. Baskı), Ankara 2000.

ALUŞ, Yedigâr, (2016), **Türk Ailesinde Eşler Arası Mutluluk Algısı ve Beklentileri: Sakarya İli Örneği**, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.

ALVER, Köksal, Türkiye’de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme, **Sosyoloji Konferansları**, No: 52 (2015-2) / 343-354.

ANDAÇ, Feridun, “yazma, yaratma sorunsalı açısından “kurtlar””, **Edebiyat ve Eleştiri**, Mayıs-Haziran 1997, ss. 35-39.

AYDIN, Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2000.

CEBECİ, Dilâver, **Tanzimat ve Türk Ailesi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1993.

CELAL, Peride, **Ana Kız**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1941.

CELAL, Peride, **Aşkın Doğuşu**, Semih Lûtfi Kitabevi, İstanbul 1944.

CELAL, Peride, **Atmaca**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul (Tarihsiz).

CELAL, Peride, **Ben Vurmadım**, Semih Lûtfi Kitabevi, (2. Baskı), İstanbul 1944.

CELAL, Peride, **Dar Yol**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1949.

CELAL, Peride, **Deli Aşk**, Can Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 2002.

CELAL, Peride, **Evli Bir Kadının Günlüğünden**, (1. Baskı), Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.

CELAL, Peride, **Gecenin Ucundaki Işık**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti., İstanbul 1963.

CELAL, Peride, **Güz Şarkısı**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti., İstanbul 1966.

CELAL, Peride, **Kırkıncı Oda**, İstanbul Tan Matbaası, İstanbul 1958.

CELAL, Peride, **Kızıl Vazo**, Semih Lûtfi Kitabevi, (2. Baskı), İstanbul (Tarihsiz).

CELAL, Peride, **Kurtlar**, Can Yayınları, İstanbul 1990.

CELAL, Peride, **Sönen Alev**, İnkılâb Kitabevi, İstanbul 1938.

CELAL, Peride, **Üç Kadının Romanı**, (2 Cilt), Çağlayan Yayınevi, İstanbul 1954.

CELAL, Peride, **Üç Yirmidört Saat**, Milliyet Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 1977.

CELAL, Peride, **Yaz Yağmuru**, Semih Lûtfi Kitabevi, (2. Baskı), İstanbul (Tarihsiz).

CELAL, Peride, **Yıldıztepe**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul (Tarihsiz).

CUMA, Ahmet, *Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi – Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi-*, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 22, 2009, ss. 82-94.

ÇETİN, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, (11. Baskı), Ankara 2012.

DEMİRYÜREK, Meral, “*Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı*”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S. 2, 2013, ss. 119-139.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlı – Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, (29. Baskı), Ankara 2012.

DOĞAN, İsmail, **Sosyoloji kavramlar ve sorunlar**, Pegem Akademi, (14. Baskı), Ankara 2016.

DÖNMEZER, Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, (8. Bası), Ankara 1982.

ENGELS, Friedrich, **Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni** (Çev. Kenan Somer), Sol Yayınları, (18. Baskı), Ankara 2017.

ER, Tülin, “Alışılmadık Bir Aşk”, **E Sayı 41**, Ağustos 2002, ss. 11-14.

ERDEM, Tevfik, **Sosyoloji Notları**, Otorite Kitap, (2. Baskı), İstanbul 2016.

ESİN, Ufuk, Sayın Peride Celal Yonsel İçin (Bir Dost ve Okuyucu Gözü İle Bir İki Not), Hazırlayan: Selim İleri, **Peride Celal'e Armağan**, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul 1996, ss. 81-83.

FRİEDMAN, Norman, “*Romanda Bakış Açısı: Eleştiri Kavramının Gelişmesi*”, **Roman Teorisi**, (Tercüme: Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları, (3. Baskı), Ankara 2010, ss. 104-129.

GÖKÇE, Birsen, **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınları, Ankara 2004.

GÜLEÇ, Cengiz, **Freud**, Say Yayınları, İstanbul 2006.

HAMİDİ, Fırat, **Ergen-Ebeveyn İlişkisinin Doğası, Depresyon Ve Psikososyal İşlevsellik Üzerindeki Etkisi**, Ege Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi, İzmir.

KABACALI, Alpay (Ed.), **Çok Katmanlı Duyarlıklar Yazarı**, Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş., İstanbul 1996.

KANTARCIOĞLU, Sevim, **Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm**, Paradigme Yayıncılık, (1. Baskı), Ankara 2007.

KANTARCIOĞLU, Sevim, **Yakınçağ Tarihimize Roman 1908 – 1960**, (1. Baskı), İstanbul, 2008.

KEFELİ, Emel, **Batı Edebiyatında Akımlar**, Dergâh Yayınları, (1. Baskı), İstanbul 2012.

MORAN, Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yayınları, (23. Baskı), İstanbul 2013.

NECATİGİL, Behçet, **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 1992.

NİRÜN, Nihat, **Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994.

OZANKAYA, Özer, **Toplum Bilim**, Tekin Yayınevi, (6. Baskı), İstanbul 1986.

ÖĞÜT, Hande, “*Yeni Bir Hayatın İzinde Hüzünlü Bir Sardunya Peride Celal’in Yeşil Evreni*”, **Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi**, S. 1209, 1 Haziran 2008, ss. 36-42.

ÖNAL, Mehmet, **Edebiyat Sanatı- Edebiyat Teorisi- Belâgat ve Retorik- Edebiyat ve İletişim**, Kurgan Edebiyat, Ankara 2012.

PARLA, Jale, **Don Kişot’tan Bugüne Roman**, İletişim Yayınları, (7. Baskı), İstanbul 2007.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, (7. Baskı), Ankara 2014.

SAYIN, Önal, **Aile Sosyolojisi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

TEKİN, Mehmet, **Roman Sanatı**, Ötüken Neşriyat, (11. Baskı), İstanbul 2012.

TOPÇU, Nurettin, **Sosyoloji**, Dergâh Yayınları, (7. Baskı), İstanbul 2017.

TUNÇ, Ayfer, “Benim çilem kadın olmak”, **Mimoza**, S. 8, 11Aralık 1997, ss. 22-24.

USLUCAN, Fikret, (2003), **Orhan Kemal’in Romanlarında Aile Olgusu**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.

WATT, Ian, **Romanın Yükselişi**, Metis Eleştiri, (1. Baskı), İstanbul 2007.

ZORKUL, Tahir, (2006), **Peride Celal’in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.

Web Kaynakları

<https://www.taneryilmaz.org/bas-donmesi-2-2/> E.T.: 11.03.2019.

<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2013/12/01/anadolu-kulturunde-agaclar-cinar-agaci-duzenin-ve-otoritenin-sembolu/> E.T.: 16.03.2019.

ÖZGEÇMİŞ

13 Eylül 1990'da Ankara'da doğdu. İlköğrenimini Ankara-Yeşilevler İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Orta öğretimini Ankara-Demetevler, Mimar Sinan Lisesi'nde gördü. 2012'da Giresun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başlayıp 2016 yılında bu bölümü bitirdi. 2016'da Giresun Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde pedagojik formasyon eğitimi aldı. 2016 senesinde Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2017'de Elif Şafak'ın, Baba ve Piç ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Gulyabani romanları arasındaki sıradışı öğelerin mukayeseli çalışmasıyla tez aşamasına geçti. 2018 yılında Ankara'da, 5 ay özel bir kurumda Türkçe Öğretmeni olarak çalıştı. Orta seviyede İngilizce bilmektedir.